

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08016

YIDISHE KINDER GIML

S. Yefroikin



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

זלמן יעפרוויקאָוויץ יודל מאַרק

ידישע קינדער ג

לייענבוך פֿאַרן דריטן לערניאַר



ארויסגעגעבן פֿון
בילדונגס-אַפטיילונג פֿון אַרבעטער-דינג

ניו-יאָרק 1964

S. EFRON (Yefroikin)

YUDEL MARK

YIDDISHE KINDER

(JEWISH CHILDREN)

Part III



Copyright 1964
by the
Education Dept.
of the
Workmen's Circle



Printed in the United States
by
ROSKIN PHOTO OFFSET CORP.
147 WEST 15TH STREET
NEW YORK



אעזרביזדע

אותיות

אותיות ריינע, אותיות שטילע,

פֿול מיט בענקשאַפֿט ווי אַ תּפֿילה :

א' ב' ג' ד' ה' —

טרינק דאָס ליכט אַרויס פֿון זיי !

לערן זיך פֿליסיק, קינד מינס, לערן,

וועט אין האַרץ דיר ליכטיק ווערן.

יעדער אות איז פֿול מיט וואונדער —

ברענגט געזאַנג און פֿרייד צו קינדער :

יעדער אות וועט זיך דערהייבן

צו אַ ריינעם טיפֿן גלויבן —

פֿול מיט חכמה און מיט וויסן

פֿון דעם לעבן צו געניסן.

א' ב' ג' ד' ה' —

טרינק דאָס ליכט, מיין קינד, פֿון זיי :

וועסט פֿון לערנען ריכער ווערן,

בעסער ווערן, שענער ווערן :

ווי די זון גייט אויף אין שטראַלן —

וועט מיט חכמה פֿון דיר קוואַלן !

(י. ה. ראָדאַשיצקי)

אעבנה



מאַרש-לײד

אײנס און צוויי, און דרײ, און פֿיר !
וואָס מיר זײנען — זײנען מיר !
כאַטש מיר זײנען יונג און קליין,
ווי די העלדן דאַרף מען גיין,
פֿינף און זעקס, און זיבן, אַכט,
ניט געוויינט און ניט געלאַכט.
ניט געשטאַנען, נאָר ניט שטיין,
ניט געלאַפֿן, גיין, נאָר גיין !
ניין און צען, און עלף, און צוועלף.
טרעפֿסט אַ מענטשן, זאָג : גאַט העלף !
זעסט אַ פֿויגל — זאָג אים : פֿלי !
טרעפֿסט אַ בלימל — זאָג אים : בלי !

(יצחק קאָצענעלסאָן)

bird
small flower
God help you (a greeting)

פֿויגל, דער
בלימל, דאָס
גאַט העלף



א פייגעלע

עס איז געווען פֿרײַטיק. מיר זײַנען געגאנגען אַהײם,
 עטלעכע יוגלעך צוזאַמען. געגאנגען זײַנען מיר גיך, ווײַל
 מיר זײַנען געווען הונגעריק.

פֿלוצלינג האָט אײנער פֿון אונדז אויסגעשרײַען:
 — „אוי, א פֿייגעלע!“ — האָבן מיר זיך אלע אָפּגע־
 שטעלט.

א קליין יונג פֿייגעלע איז געזעסן אויף דער ערד. דאָס
 פֿייגעלע האָט געציטערט. עס האָט געמאַכט מיט די פֿלי־
 געלעך, אָבער ניט געקענט פֿלײען. עס האָט געעפֿנט דאָס
 געלע שנעבעלע ווי א קליין קינד וואָס ווײַל עסן.

מיר האָבן שטאַרק רחמנות געהאַט אויפֿן פֿייגעלע.
 מיר האָבן אָנגעהויבן טראַכטן: וואָס טוט מען מיטן פֿיי־
 געלע?

יאָסל האָט געזאָגט: — „מע דאַרף עס לאָזן זיצן אויף
 דער ערד ביז דעם פֿייגעלעס מאַמע וועט קומען.“

דוד האָט געגעבן אַן עצה: — „זאָל מען עס געבן אַ וואָרף אין דער הייד, וועט עס אַליין אוועקפֿליען.“
און הערש'ל האָט געזאָגט: — „דאָס פֿייגעלע קען ניט פֿליען. לאַמיר עס נעמען אַהיים.“

מיר האָבן דאָס פֿייגעלע געבראַכט אַהיים. מיר האָבן אַלע פֿאַרגעסן אז מיר זיינען הונגעריק. מיר האָבן געגעבן דעם פֿייגעלע וואַסער. אָבער דאָס פֿייגעלע האָט נאָר גע־ ציטערט ביי אונדז אין די הענט. דאָס פֿייגעלע האָט פֿאַר־ וואָרפֿן דאָס קעפעלע אויף אַ זייט, פֿאַרמאַכט די אייגעלעך. עס איז געווען טויט.

מיר האָבן אויסגעגראָבן אין הויף אַ טיף גריבעלע. מיר האָבן אַרײַנגעלייגט דאָס פֿייגעלע אין גריבעלע און פֿאַר־ שאַטן מיט זאַמד. איבער דעם האָבן מיר געשטעלט אַ ברע־ טעלע מיט אַן אויפֿשריפֿט: „דאָ ליגט דאָס קליינע פֿייגע־ לע“ און אָנגעשריבן אַלע נעמען פֿון די קינדער וואָס זײַ גען דערביי געווען: בערל, יאַסל, דוד, הערש'ל.

(לויט שלום־עליכם)

אויסגעגראָבן אַרײַנגעלייגט	רחמנות האָבן געציטערט
-------------------------------	--------------------------

פֿראַגעס:

1. וואָס, מיינט איר, איז געשען מיט דעם פֿייגעלע?
2. האָבן די קינדער רחמנות געהאַט אויף דעם פֿייגעלע?
3. פֿאַרוואָס האָט מען געדאַרפֿט רחמנות האָבן אויף דעם פֿייגעלע?
4. וואָס האָבן די קינדער געמאַן צו העלפֿן דעם פֿייגעלע?
5. וואָס האָבן זיי געמאַן, ווען דאָס פֿייגעלע איז שוין געווען טויט?

drooped	פֿאַרוואָרפֿן	cried out,	אויסגעשריען
dug out	אויסגעגראָבן	exclaimed	
deep	טיף	to flap	מאַכן מיט די
hole	גריבעלע, דאָס	its wings	פֿליגעלעך
filled in	פֿאַרשאַטן	little beak	שנעבעלע, דאָס
inscription	אויפֿשריפֿט	to throw	געבן אַ וואָרף

פֿאַרוואָס טרעפֿט ער?

יאַנקעלע טוט איין זאך און טראַכט וועגן אַן אַנדער זאך. ווען ער זיצט ביים טיש און עסט, פֿליט ער אין דער זעלביקער צייט אין אַן עראָפּלאַן ווייט, ווייט. קוקט ער ניט אויף דעם וואָס ער טוט. איז דאָס גאַנצע עסן זיינס אויף דער פֿלווע, אויף די הויזן, אויף די שיד, אפֿילו אויף דער גאַז.

איין מאָל עסט יאַנקעלע אַ לויז איי צו פֿרישטיק. פֿאַר־שטייט זיך אז יאַנקעלעס קליידער האָבן אויך פֿאַרוזכט דאָס לויזע איי.

יאַנקעלע קומט אין שול, טרעפֿט ער זיין חבר איציקל. גיט איציקל אַ קוק אויף אים און זאָגט:

— „דו ווייסט, יאַנקעלע, איך קען טרעפֿן וואָס אַ מענטש טוט אין דער היים. אַט ווייס איך אז דו האָסט היינט געגעסן אַ לויז איי!“

— „טאַקע אמת, איציקל“, — האָט יאַנקעלע אויס־גערופֿן.

אויפֿן צווייטן טאָג האָט יאַנקעלע געגעסן נאָר ברויט מיט פּוטער און נאָכן עסן האָט ער אָפּגעווישט די הענט אין די הויזן. ברעקלעך ברויט זיינען געווען אויף זיין רעקל. — „נו, איציקל, קענסטו טרעפֿן וואָס איך האָב היינט געגעסן?“ — פֿרעגט יאַנקעלע.

איציקל קוקט אויף יאַנקעלעס רעקל און יאַנקעלעס הויזן און זאָגט:

— „היינט האָסטו געגעסן ברויט מיט פּוטער.“ יאַנקעלע האָט זיך זייער געוואונדערט. אז ער איז גע־קומען אַהיים, האָט ער געזאָגט דער מאַמען:

— „דו ווייסט, מאַמע, איציקל טרעפֿט אַלץ! ער טרעפֿט אַלע מאָל וואָס איך האָב געגעסן אין דער פֿרי. פֿאַר־וואָס טרעפֿט ער?“

די מאמע האט א קוק געטאן אויף יאנקעלעס קליידער
און האט געזאגט :

— „איך וועל דיר אנטאן ריינע הויזן און א ריינע בלוזע.
ווען דו וועסט עסן, קוק אויף דעם וואס דו עסט און פליי ניט
אין די הימלען. זע, דו זאלסט ניט מאכן קיין פלעקן מיט
דיין עסן.“

יאנקעלען איז געפעלן געווארן דער מאמעס עצה.
ער האט זיך געהיט ביים עסן. ער האט ניט געמאכט קיין
פלעקן אויף די הויזן און אויף דער בלוזע.

— „נו, איציקל, טרעה הינט וואס איך האב געגעסן!“
איציקל האט געקוקט און געקוקט אויף די ריינע הויזן,
אויף דער ריינער בלוזע און ער האט געענטפערט :
— „ניין, יאנקעלע, הינט קען איך ניט טרעפן.“
יאנקעלע האט זיך געהיט ביים עסן און איציקל האט
מער ניט געקענט טרעפן.

(לויט יהודה שטיינבערג)

טרעפן א חבֿר	טרעפן וואס ער האט געגעסן
--------------	--------------------------

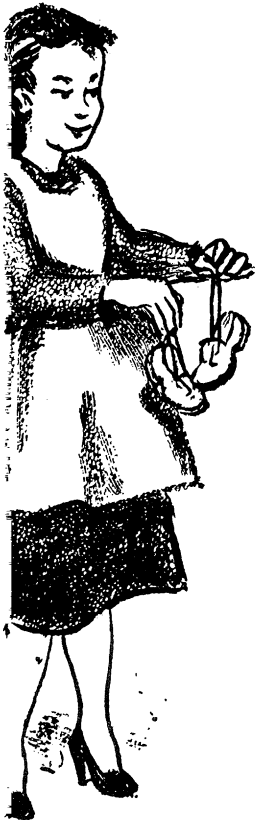
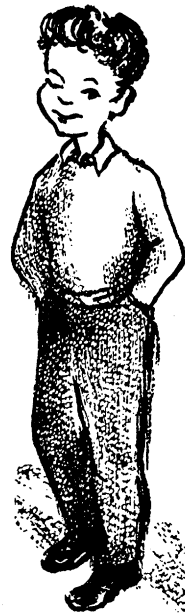
פֿר א ג ע ס :

1. פֿארוואס האט איציקל געטראפֿן אז יאנקעלע האט געגעסן א לויז איי?
2. פֿארוואס האט איציקל געטראפֿן אז יאנקעלע האט געגעסן ברויט מיט פוטער?
3. וואס האט יאנקעלע דערציילט דער מאמען?
4. וואס האט די מאמע געזאגט?
5. האט איציקל אויך ווייטער געטראפֿן וואס יאנקעלע האט געגעסן צו פֿרישטיק?

1. guessed.	2. met	געטראפֿן	time	צייט, די
to wipe off		אפֿווישן	pants	הויזן, די
to wonder		וואונדערן זיך	soft-boiled	לויז
			crumbs	ברעקלעך

דריי יינגעלעך

די מאמע האָט דריי יינגעלעך,
דריי יינגעלעך געהאָט,
מיט ווייכע, רויטע בעקעלעך,
ווי צאַרטער סאַמעט גלאָט.
האָט איינס געהייסן בערעלע,
דאָס צווייטע — חיים-שמערעלע,
דאָס דריטע האָט געהייסן —
מע זאָל אים קויפֿן שיד ...
איך האָב אייך אָפגענאַרט!
איך האָב געוואוסט איר וואָרט ...
דאָס דריטע, קליינע יינגעלע,
דאָס דריטע — דאָס בין איך.
די מאמע האָט דריי ניסעלעך
פֿון דעם יאָריד געבראַכט,
דריי גוטע, פֿעטע ניסעלעך,
דריי ניסעלעך אַ פראַכט.



איז איינס געווען פֿאַר בערעלען,
 און איינס פֿאַר חיים-שמערעלען,
 און גאַר דאָס בעסטע ניסל —
 האָט זי געלאָזט פֿאַר זיך.

איר וואונדערט זיך אַ ביסל,
 פֿאַרוואָס ניט מיר אַ ניסל ?
 ווייל ניסן, ניסן, ניסעלע,
 דאָס דריטע — דאָס בין איך !

די מאַמע האָט אַהיים געבראַכט
 דרײַ ניסעלעך און מײַך,
 דרײַ ניסלעך פֿאַר די ברידערלעך
 און מיר צוויי נייע שײַך.

(י. גויכבערג)

ווי הייסטו ? איך הייס...
וואָס הייסטו ? איך הייס זײַן שײַל
איך הייס עפעס קױפֿן

fair	יאַריד	velvet	סאַמעט
fat	פֿעט	smooth	גלאַט
a beauty	פּראַכט	small	ניסל, ניסעלע,
		nut, hazelnut	דאָס



א גוטער בירגער

א.

ס איז געווען א הייסער טאג. אויפן הימל זינגען געווען וואלקנס. לעני פרימאן האט זיי אפער ניט געזען. ער איז גע- גאנגען אהיים אן אומצופרידענער. ווי האבן מיר געקענט פארלירן? — האט ער גערעדט צו זיך, — זיי שפילן דען



באל? ווי האבן מיר געקענט פארלירן?

דער וועג אהיים איז געווען א לאנגער און דערווייל האט גענומען רעגענען ווי פון עמערס.



מענטשן האָבן גענומען לויפֿן אין אלע זייטן. דער פֿאַרקער אויף דער גאס איז געוואָרן ווילד. קיין פֿאַליציסט איז ניט געווען. דאָס קעסטעלע אויף וועלכן דער פֿאַליציסט שטייט בײַ רעגולירן דעם פֿאַרקער איז געשטאַנען אַליין. לעני האָט עס געזען און געטראַכט: דער פֿאַרקער איז ווילד, מאַשינען לויפֿן אַהין און אַהער, עס קען געשען אַן אומגליק. מיט איין שפּרונג איז לעני אַרויף אויפֿן קעסטעלע. ער האָט אויסגעשטרעקט זײַנע הענט און האָט אָנגעהויבן מיט זיי צו אַרבעטן. דאָ האָט ער געהייסן פֿאַרן, דאָ האָט ער געהייסן וואַרטן, פּדי די פּוסגייערס זאָלן קענען אַריבערגיין די גאס. די טרייבערס פֿון אויטאָמאָבילן האָבן אים געפֿאַלגט. געווען אויך אומצופֿרידענע. אָבער די מערסטע האָבן אים געפֿאַלגט און אַפילו געשמייכלט צו אים. אזוי איז לעני געשטאַנען אַ האַלבע שעה אונטערן רעגן, ביז עס איז געקומען אַ פֿאַליציסט און האָט פֿאַרנומען זײַן אַרט.

צופֿרידן — אומצופֿרידן	אַריבערגיין די גאס
------------------------	--------------------

פֿר אַ ג ע ס :

1. פֿאַרוואָס איז לעני געווען אומצופֿרידן?
2. ווען האָט אָנגעהויבן צו רעגענען?
3. פֿאַרוואָס האָט געקענט געשען אַן אומגליק?
4. וואָס האָט לעני געטאָן?
5. האָבן די טרייבערס פֿון די אויטאָמאָבילן אים געפֿאַלגט?
6. ווי לאַנג האָט לעני רעגולירט דעם פֿאַרקער?

to put out one's hand	אויסשטרעקן די האַנט	citizen	בירגער, דער
to cross the street	אַריבערגיין די גאס	unhappy	אימצופֿרידן
pedestrian	פּוסגייער, דער	drop	טראַפֿן, דער
driver	טרייבער, דער	pail	עמער, דער
car	אויטאָמאָביל, דער	traffic	פֿאַרקער, דער
		policeman	פֿאַליציסט, דער
		direct	רעגולירן
		accident	אומגליק, דאָס

ב.

ווען לעני איז געקומען אהיים, איז ער געווען אינגאנצן נאָם. די קליידער זיינען געווען צוגעקלעפט צום קערפער. די שיד זיינען געווען צוגעקלעפט צו די פֿיס. מע האָט זיי קוים געקענט אויסטאָן.

— „וואו ביסטו געווען?“ — האָט די מוטער געפֿרעגט, ווען זי האָט אים געהאַלפֿן אויסטאָן די נאָסע קליידער.

— „אין ערגעץ ניט“, — האָט ער געענטפֿערט.

— „אין ערגעץ ניט ווערט מען אזוי נאָס?“ — האָט דער פֿאָטער געפֿרעגט.

לעני האָט ניט געענטפֿערט.

— „איך האָב מורא אז ער האָט היץ“, — האָט די מוטער געזאָגט און געטאָפֿט דעם זונס שטערן.

און טאָקע, לענים שטערן האָט געפֿרעגט. לעני איז שוין געלעגן אין בעט. די מאַמע האָט אויסגעמאַסטן די היץ. דער טערמאָמעטער האָט געוווּן 103. לעני איז גע־לעגן אין בעט און האָט אָנגעהויבן רעדן פֿון היץ. ער האָט זיך געקריגט מיט די טרײַבערס פֿון די אויטאָמאָבילן.

ס'איז געקומען דער דאָקטער. ער האָט אים געגעבן מעדיצין. די מוטער האָט זיך געקלאָגט פֿאַר אים: „די גאַנ־צע וועלט אַנטלויפֿט פֿון אַ רעגן, נאָר מיין זון מוז זײַן אַנ־דערש“. און דער פֿאָטער האָט געזאָגט: — „עס זעט אויס אז ער האָט געוואָלט זײַן אַ פֿאַליציסט. אַ נײַער העלד!“

אויסטאָן קליידער	אַנטאָן קליידער	זיך קריגן
------------------	-----------------	-----------

פֿראַגעס :

1. פֿארוואס האָט די מאַמע געהאַלפֿן איר יונגל אויסמאַן די קליידער און די שיד ?
2. האָט לעני דערציילט וואָס ער האָט געמאַן ?
3. פֿארוואָס האָט מען גערופֿן דעם דאָקטער ?
4. פֿון וואָנען האָט דער פֿאָטער געוואוסט אז לעני האָט פֿאַרנומען דעם אָרט פֿון פּאַליצייסט ?

temperature, heat measured	היץ, די אויסגעמאַסטן	all pasted	אינגאַנצן צוגעקלעפט
took his temperature	אויסגעמאַסטן די היץ	body hardly	קערפּער, דער קיים
		nowhere	אין ערגעץ ניט

ג.

לעני פֿרימאַן איז טאַקע געוואָרן אַ העלד. אין דער צייט-טונג איז געווען אַ בילד ווי ער שטייט אויפֿן קעסטל אין רעגן און רעגולירט דעם פֿאַרקער. גאַנץ פֿרי האָט דער טעלעפֿאָן אָנגעהויבן קלינגען. פֿריער האָבן געקלונגען פֿריינד און לענים חברים וואָס האָבן געזען דאָס בילד אין דער צייטונג. דערנאָך האָט געקלונגען דער אַנפֿירער פֿון די „באַי-סקאוטס“. ער האָט געוואָלט רעדן מיט לעני. — „ער איז קראַנק און האָט היץ“, — האָט די מוטער געזאָגט.

האָט יענער געזאָגט אז מע האָט באַשלאָסן ביי די „באַי-סקאוטס“ צו געבן לעאַנאַרדן די גרעסטע אויסצייכענונג פֿון דעם יאָר. דערנאָך האָט מען געקלונגען פֿון דעם פֿייער-דעפּאַרטמענט :

— „מע מאַכט לעאַנאַרד פֿרימאַן פֿאַר אַן ערן-מיט-גליד פֿון דעם פֿייער-דעפּאַרטמענט.“

דערנאָך האָט מען געקלונגען פֿון דער פּאַליציי : — „מע האָט באַשלאָסן צו באַלוינען פֿרימאַנען מיט אַן ערן-באַנד פֿון פּאַליציי-דעפּאַרטמענט.“

און דער קראנקער לעני האָט פֿון דעם גאַרניט גער-
וואוסט. ער איז געשלאָפֿן פֿון דער מעדיצין וואָס דער דאָקט-
טער האָט אים געגעבן.
ווען ער האָט געעפֿנט די אויגן, האָט די מוטער אים
געפֿרעגט:

— „ווי פֿילסטו זיך?“

— „פֿיין“, — האָט ער געענטפֿערט.

— „וואָס טוט דיר וויי?“

— „גאַרנישט“.

— „ביסט איצט אַ גרויסער מענטש“, — האָט דער
פֿאָטער געזאָגט צום זון. ער האָט אים דערציילט וועגן זיין
פֿילד אין צײַטונג און וועגן די אלע אויסצייכענונגען וואָס ער
האָט פֿאַקומען פֿון אלע זײַטן.

— „ארוואָ“, — האָט לעני געזאָגט. מער גאַרנישט.
אַבער אין די אויגן זײַנען אים געשטאַנען טרערן. פֿאָטער
און מוטער האָבן זיך אַראָפֿגעבויגן צו אים אין בעט און פֿון
פֿיידע זײַטן אים געקושט.

— „ארוואָ“, — האָט ער ווידער געזאָגט.

(ל. פֿורעם)

אויך האָב היץ	ווי פֿילסטו זיך?
---------------	------------------

פֿר אַ ג ע ס :

1. פֿון וואָנען האָבן אלע געוואוסט וואָס לעני האָט געטאָן?
2. וואָס האָט מען באַשלאָסן בײַ די „באַי-סקאָוס“?
3. וואָס האָט מען געזאָגט פֿון פֿייער-דעפֿאַרטמענט?
4. ווי האָט די פֿאַליציי באַלוינט דעם יונגל?
5. זײַנען פֿאָטער און מוטער געווען צופֿרידן?
6. איז לעני געווען גליקלעך?
7. האָט די דערציילונג אַ ריכטיקן נאַמען?

honorary	ערן	very early	גאַנץ פֿרי
armband	באַנד, דער	leader	אַנפֿירער, דער
police	פֿאַליציי, די	award	אויסצייכענונג, די
bent down	אַראָפֿגעבויגן זיך	member	מיטגליד, דער

יום-טוב-מלש'יות

לשנה טובה

ניט מיט גלעקער, ניט מיט פֿאַנען,
 ניט מיט פֿאַרביקע באַלאַנען
 זיינען מיר מקבל פנים
 אונדזער ייִדיש יאַר.

האַסטו פֿון דיין לעצטן ביסן
 כאַטש אַ ברעקל אָפּגעריסן
 יענעמס הונגער צו פֿאַרזיסן —
 ווינטש איך דיר : גוט יאַר !

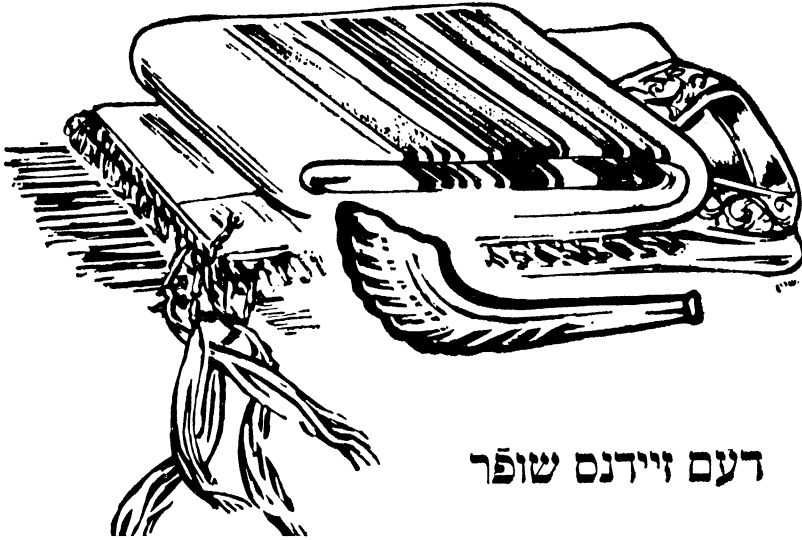
בלייבן זאָל קיין ברעקל שנאה,
 ניט קיין וואַלקן פֿון קיין קנאה,
 און אין אויג קיין בייזע מינע
 אויפֿן נייעם יאַר.

פֿרייד און פֿריד אין אַלע שטיבער !
 האַסט צעקריגט זיך, בעט זיך איבער.
 זאָל פֿאַר אונדז דער יום-טובֿ ליבער
 שיינען העל און קלאַר.

(י. גויכבערג)

מקבל פנים זיין	איבערבעטן זיך	זיך איבערנעבעטן
----------------	---------------	-----------------

גלעקער	שנאה, די	(sine) hatred
מקבל פנים זיין	קנאה, די	(kine) jealousy
to welcome, to greet	מינע, די	look
bite	פֿריד, די	peace
tore away, (gave away)	שטיבער	houses, rooms
to sweeten	איבערבעטן זיך,	to make up, to
	בעט זיך איבער	ask a person's pardon



דעם זיידנס שופר

א.

ארעלע האַט געקענט זיך שפּילן מיט אלע זאכן אין הויז. ער האַט אָבער נישט געמאַרט עפענען די גרויסע שאַפּע און געמען ביכער פֿון דאָרטן. די מאַמע האַט אים געזאָגט:

— „דאָס איז דיין זיידנס שאַפּע. אין דער שאַפּע שטייען דיין זיידנס ספּרים. זיי זיינען טייערע ספּרים. אין זיי האַט דיין זיידע געלערנט אלע מעג פֿון זיין לעבן. איצט איז דער זיידע מער נישטאָ. די שאַפּע מיט די ספּרים איז דאָס טייערסטע און דאָס שענסטע וואָס מיר האָבן אין הויז.“
און די מאַמע האַט אים ווידער געזאָגט:

— „געדענק, אַרעלע, אלע זאכן אין הויז קענסטו נע- מען, נאָר צו דער שאַפּע גיי נישט צו און נעם נישט קיין ספּרים פֿון דאָרטן. ווען דו וועסט ווערן אַ גרויסער און דו וועסט קענען לייענען די ספּרים, וועסטו עפענען די שאַפּע און אַרויסנעמען די ספּרים.“

אַרעלע האַט עס גוט געדענקט. ער האַט די ספּרים נישט גערירט. אָבער איינמאָל האַט ער געזען אונטן אַ שופּלאָך. ער האַט זייער געוואָלט וויסן וואָס עס ליגט אין שופּלאָך. האַט ער אים געעפנט. ער האַט דערזען זאכן וואָס ער האַט נאָך קיינמאָל נישט געזען.

— „מאמע, מאמע, זע נאך וואס איך האב געפונען!“
 — „וואס האסטו געפונען?“
 די מאמע איז איצט געשטאנען לעבן ארעלען און גע-
 קוקט אויף אים מיט ברוגזע אויגן.
 — „איך האב דאך דיר געזאגט אז דו זאלסט ניט צו-
 גיין צו דער שאפע און דו זאלסט פֿן דארטן קיין זאך ניט
 ארויסנעמען!“
 א שולדיקער האט ארעלע געענטפערט:
 — „איך האב די שאפע ניט געעפנט. איך האב פֿון
 דארטן קיין זאך ניט ארויסגענומען. איך האב געזען אונטן
 א שופלאך, האב איך אים געעפנט און געפונען זאכן וואס
 איך האב קיינמאל ניט געזען. וואס זיינען זיי, מאמע?“
 די מאמע האט זיך געזעצט אויפֿן דיל לעבן ארעלען
 און זי האט אים דערקלערט:
 — „דאס איז דעם זידנס טלית. אין דעם טלית האט
 דער זידע געדאוונט אלע טעג פֿון דער וואך.
 דאס איז נאך א טלית, פֿון אויבן מיט זילבער. אין דעם
 טלית האט דער זידע געדאוונט שבת און יום-טובֿ.
 און אט זיינען דעם זידנס תפילין. ווען דו וועסט
 אלט ווערן דרייצן יאר און דו וועסט ווערן בר-מצווה, וועל
 איך דיר געבן דעם זידנס תפילין.“
 — „וואס איז דאס?“ — האט ווידער געפרעגט ארע-
 לע. — „עס זעט אויס ווי א הארן.“
 — „דאס איז א שופר. דער זידע האט געבלאזן שופר
 ראש-השנה און ווען עס האט זיך געענדיקט יום-כיפור.“
 ארעלע האט גענומען דעם שופר אין האנט און גע-
 וואלט אויך בלאזן, נאך די מאמע האט צוגענומען דעם שופר
 און האט געזאגט:
 — „דו וועסט בלאזן שופר, ווען דו וועסט וויסן ווי
 אזוי צו בלאזן שופר, און ווען דו וועסט פארשטיין פארוואס
 מע בלאזט שופר.“

די מאמע האט אוועקגעלייגט דעם שופר און האט פֿארמאכט דעם שופלאָד. זי האט געזאָגט :
 — „געדענק, אַרעלע, וואָס עס איז באַהאַלטן אין שופֿ-
 לאָד. מער זאָלסטו דעם שופֿלאָד ניט עפֿענען און די זאָכן
 פֿון דאָרטן ניט אַרויסנעמען. ווען דו וועסט גרעסער ווערן,
 ווען דו וועסט קענען לערנען, וועסטו פֿאַרשטיין וואָס עס
 ליגט באַהאַלטן אין שאַפֿע.

שופֿר	טלית	תפילין
-------	------	--------

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס איז געווען אין דער שאַפֿע ?
2. פֿאַרוואָס האָט די מאמע אזוי טייער געהאַלטן די שאַפֿע און די זאָכן אין איר ?
3. וואָס האָט אַרעלע געפֿונען אין שופֿלאָד פֿון דער שאַפֿע ?
4. וואָס איז אַ טלית ?
5. ווען וועט אַרעלע קריגן דעם זיידנס תפילין ?
6. וואָס איז אַ שופֿר און ווען בלאַזט מען שופֿר ?

(tales) prayer shawl	טלית, דער	(shoifer) shofar, ram's horn	שופֿר, דער
to pray	דאַונען	book-case	שאַפֿע, די
(tfilin) phylacteries	תפילין, די	(seifer, sforim) religious book(s)	ספֿר, ספֿרים
(bar-mitsve)	בר־מצוה	to take out	אַרויסנעמען
(Rosh-Hashone)	ראַש־השנה	once	אַינמאַל
(Yom-Kiper)	יום־כיפור		

ב.

אַם אַרץ איז געווען, ווען אַרעלע איז נאָך געווען גאָר יונג. ער האָט אַפֿילו ניט גע־קענט דעם אַלף־בית.



איצט גייט שוין אַרעלע אין אַ יודי־שער שול. ער ווייסט שוין וואָס יום־טובֿ איז, וואָס ראַש־השנה איז, וואָס יום־כיפור איז. אַרעלע לערנט שוין אין דריטן קלאַס.

אין דער ערשטער וואָך פֿון לערנען זיך אין דריטן קלאַס,
האַט דער לערער געזאָגט צו די קינדער:
— „אין צוויי וואָכן אַרום וועט זיין ראַש-השנה. מיר
וועלן לערנען וועגן ראַש-השנה. מיר הייבן אָן מיט לערנען
עטלעכע ווערטער.“
דער לערער האָט אָנגעשריבן אויפֿן טאַול: ראַש-
השנה, שנה-טובה, שופֿר.

די קינדער האָבן געוואוסט וואָס דאָס איז ראַש-השנה.
זיי האָבן געדענקט: ראַש-השנה איז דער אָנהייב פֿון יאָר.
מיט ראַש-השנה הייבט זיך אָן בײַ ייִדן דאָס נייע יאָר. די
קינדער האָבן שוין אויך געוואוסט וואָס דאָס איז אַ לשנה-
טובה. ייִדן שיקן איינער דעם אַנדערן לשנה-טובות און
ווינטשן אַ גוט יאָר. איצט האָט דער לערער דערציילט:
— „שנה-טובה באַטייט אַ גוט יאָר. ייִדן ווינטשן זיך
איינער דעם אַנדערן אז דאָס נייע יאָר זאָל זיין אַ גוט יאָר,
אַ גליקלעך יאָר.“

דער לערער האָט אַ סך גערעדט וועגן שופֿר. ער האָט
געזאָגט אז ראַש-השנה בלאַזט מען שופֿר. ער האָט דער-
קלערט פֿארוואָס מע בלאַזט שופֿר. ער האָט אויך געזאָגט
אז אַ שופֿר מאַכט מען פֿון אַ האָרן פֿון אַ שעפֿס.
אַרעלע האָט אויפֿגעהויבן די האַנט און האָט אויסגע-
רופֿן:

— „בײַ אונדז איז דאָ אַ שופֿר.“
אַלע קינדער האָבן איצט געקוקט אויף אַרעלען וואָס
האַט אַ שופֿר. און דער לערער האָט געזאָגט:
— „אויב דו קענסט, פֿרענג מאַרגן דעם שופֿר אין
שול. וועלן די קינדער זען דעם שופֿר.“
— „איך וועל פֿרענג מיין מאַמען“, — האָט אַרעלע
שטייל געזאָגט.

אַרעלע האָט דערציילט דער מאַמען וואָס מע האָט
געלערנט אין שול און אז דער לערער האָט געבעטן, ער

זאל ברענגען דעם שופר אין שול. האָט די מאַמע געזאָגט:
— „גוט, אַרעלע, אָבער זע אַז דער שופר זאל ניט
אַראָפּפאַלן אויף דער ערד“.

די מאַמע האָט דעם שופר אַרײַנגעלייגט אין אַ קעס-
טעלע און זי האָט ווידער געזאָגט:

— „עפּן ניט דאָס קעסטעלע. גיב דעם לערער דאָס
קעסטעלע מיטן שופר. שפּיל זיך ניט מיטן שופר אין גאָס.
ברענג אים פֿון שול גלייך אַהיים“.

אַרעלע האָט צוגעזאָגט אַז ער וועט טאָן אזוי ווי די
מאַמע הייסט. דער לערער האָט געעפֿנט דאָס קעסטעלע.
ער האָט אַרויסגענומען דעם שופר און געוווּזן אלע קינדער.
דערנאָך האָט ער צוגעלייגט דעם שופר צו די ליפּן און גע-
בלאָזן אַז אלע קינדער זאלן הערן די קלאַנגען פֿון שופר.

אַ לערער פֿון אַן אַנדער קלאַס האָט געהערט די קלאַנג-
גען פֿון שופר, איז ער אַרײַנגעקומען פֿרעגן פֿון וואַנען דער
שופר קומט אין שול. דער לערער פֿון אַרעלעס קלאַס
האָט דערציילט אַז אַרעלע האָט געבראַכט אין שול זײַן
זיידנס שופר. די קינדער פֿון דעם אַנדערן קלאַס זײַנען אויך
אַרײַנגעקומען, זײ האָבן געקוקט אויפֿן שופר און זײ האָבן
געזען און געהערט ווי מע בלאָזט שופר.

אַרעלע איז געזעסן און געהערט דאָס בלאָזן פֿון שופר.
אַרעלע האָט געזען זײַן זיידן, דעם זיידן וואָס איז שוין לאַנג
ניט אַ:

אַט שטייט זײַן זיידע. ער איז אַנגעטאָן אין ווײַסן קיטל.
ער טראָגט דעם טלית וואָס איז באַצירט מיט זילבער אויבן
און אַט בלאָזט ער שופר. אַרעלע איז געווען זייער שטאַלץ
וואָס ער האָט געהאַט אזאַ שיינעם זיידן.

(בערל סיבאל)

אַרײַנגענומען — אַרײַנגעלייגט אַרײַנגעקומען	בלאָזן שופר
--	-------------

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס האָט דער לערער געלערנט מיט די קינדער וועגן ראַש-השנה ?
2. וואָס האָט דער לערער געזאָגט וועגן בלאַזן שופֿר ?
3. פֿאַרוואָס האָט דער לערער געבעטן אַרעלען ברענגען דעם זיידנעם שופֿר ?
4. ווי האָט אַרעלע געדאַרפֿט ברענגען דעם שופֿר אין שול ?
5. ווי אזוי האָבן די קינדער פֿון אַן אַנדער קלאַס אויך געזען דעם שופֿר ?
6. ווי האָט אַרעלע „געזען“ זײַן זיידן ?

to put, to apply sound white linen robe proud	צולייגן קלאַנג, דער קיטל שטאַלץ	to mean ram, sheep to fall down to promise	באַטייטן שעפֿס, דער אַראָפֿפֿאַלן צוואַנג
---	--	---	--

יום-כיפור

הײַנט גיב איך יעדערן די האַנט
און זאָג : דו ביסט מײַן פֿרײַנד !
הײַנט איז דער טאָג פֿון מוחל זײַן,
עס איז יום-כיפור הײַנט !
האַט שלעכטס אַ חבֿר מיר געטאַן —
פֿאַרגעס איך דאָס, פֿאַרגיב.
איך בין ניט ברוגז מער אויף אים
און האָב אים ווידער ליב.
ווייל איך אַליין בין אויך גאַנץ אַפֿט
געווען צו אים ניט פֿײַן.
זײַ מוחל, חבֿר טײַערער,
איך וועל שוין בעסער זײַן !

(מ. אַליצקי)

גאַנץ אַפֿט, גאַנץ גוט	ברוגז זײַן — מוחל זײַן
------------------------	------------------------

everybody	יעדערער
forgive	פֿאַרגיב
quite	גאַנץ



דער רב וואָס איז געקומען שפעט צו פל-נדררי

א.

די הייליקסטע נאכט פֿון יאָר איז די נאכט פֿון פל-נדררי.
די גרויסע שול איז פֿול. יידן שטייען מיט מליתים
איבער די קעפּ. אנדערע יידן טראָגן ווייסע קיטלען. עס
איז שטיל. קיינער רעדט נישט קיין וואָרט. מע וואָרט. אָט
וועט מען באַלד אָנהייבן די תפילה פל-נדררי.

פֿאָרוואָס הייבט מען נישט אָן? דער חזן שטייט און וואָרט.
אויף וועמען וואָרט מען? עס איז דאָך שוין לאַנג צייט אָנ-
צוהייבן פל-נדררי!

דער אַלטער רב איז נאָך נישט געקומען! מע וועט נישט
אָנהייבן אָן דעם רב. דאָרף מען וואָרטן. אָבער וואו קען
ער זיין, דער רב? ווי קומט עס אַ רב שפעט צו פל-נדררי?
וואָס איז געשען? דער שמש איז שוין געווען פֿינף רב אין
דער היים — דאָרטן איז ער נישטאָ. דער רב איז שוין אַ לענג-

גערע צייט אוועק פון שטוב — צו פל-נדרוי איז ער אוועק,
און אין שול איז ער ניט געקומען. וואו זשע איז דער אלטער
רב ?

תפילה — תפילות	טרית — טריתים
----------------	---------------

פֿר אַ ג ע ס :

1. ווי האָט אויסגעזען די גרויסע שול פֿאַר פּל-נדרוי ?
2. וואָס טוט אַ חזן ?
3. וואָס טוט אַ שמש ?
4. פֿאַרוואָס האָט מען ניט אָנגעהויבן דאוונען ?
5. האָט מען זיך געשראַקן וואָס דער רב איז ניט געקומען ?

פל-נדרוי	(kolnidre) Yom-Kippur Eve prayer
הייליק, הייליקסטע(ר)	holy, holiest
קעפּ	heads
תפילה, תפילות	(tfile, tfiles) prayer, prayers
חזן	cantor
שמש	(shames) sexton

ב.

מיט שטילע טריט איז דער רב געגאנגען צו פל-נדרוי.
ער גייט פֿאַרביי אַ קליין הניזל. הערט ער : קינדער וויינען.
דער רב שטעלט זיך אָפּ. ער הערט נאָך אַלץ דאָס געוויין
וואָס קומט פֿון דעם אַרעמען הניזל. דער רב עפנט די טיר.

ער זעט אַ וויגעלע און אַ קליין קינד, אַן עופעלע אין
אַ וויגעלע. ביים וויגעלע שטייט אַ מיידעלע פֿון אַ יאָר זעקס.
ביידע קינדער וויינען.

— „וואָס וויינסטו, מיידעלע ?“ — פֿרעגט דער אַל-
טער רב.

— „די מאמע איז אוועק צו פל-נדרוי און מיך געלאָזט
היטן דאָס קינד. עס האָט זיך אויפגעכאַפט פֿון שלאָף און
וויינט. ווייס איך ניט וואָס צו טאָן.“

דער רב האָט גענומען אויף די הענט דאָס וויינענדיקע
עופעלע. ער איז אַרומגעגאַנגען מיטן קינד איבערן אַרעמען
שטיבל. ער האָט געשמייכלט צום קינד, גערעדט צום
קינד.

דאָס קינד האָט אויפֿגעהערט וויינען. עס האָט אויס-
געצויגן דאָס הענטל צו דעם רב'ס גרויער פאַרד און זיך גע-
שפּילט מיט די לאַנגע האַר פֿון דער פאַרד.

די זעקס-יאָריקע שוועסטער האָט אויך שוין ניט גע-
וויינט.

— „נו, דו זעסט? אַלץ איז גוט!“ — האָט דער רב
געזאָגט און אַוועקגעלייגט אין וויגעלע דאָס קינד.

האָט דאָס קינד ווידער גענומען וויינען און דאָס שוועס-
טערל האָט אויך אָנגעהויבן וויינען.

דער רב האָט ווידער גענומען אויף די הענט דאָס וויי-
נענדיקע עופעלע. ער האָט ווידער געטראָגן דאָס קינד איי-
בערן שטיבל און האָט געזונגען צום קינד דעם ניגון פֿון פֿל-
נרדי. דאָס קינד איז געוואָרן רואיק. אָבער ווי נאָר דער
אַלטער רב האָט געלייגט דאָס קינד אין וויגעלע, האָט עס
ווידער געוויינט.

— „דאָס קינד איז מסתמא הונגעריק“, — האָט דער
רב געזאָגט צום שוועסטערל.

— „קען זיין“, — האָט דאָס מיידעלע געענטפֿערט,
„די מאמע האָט ניט געקענט געבן עסן דעם קינד, ווייל עס
איז געשלאָפֿן און זי האָט ניט געוואָלט וועקן דאָס עופעלע.“

— „אויב אזוי“, — האָט דער אַלטער רב געזאָגט, —
„גיי אין שול און רופֿ די מאמע.“

— „איד קען ניט לאָזן דאָס עופעלע אַליין“, — זאָגט
דאָס זעקס-יאָריקע מיידעלע.

— „איך וועל דא ווארטן ביז דו וועסט קומען צוריק מיט דיין מאמען“.

די שוועסטער איז אוועק רופן די מאמע. דער רב האט געהאלטן דאס קינד אויף די הענט און געזונגען אים דעם ניגון פון פל-נדר. דאס הונגעריקע קינד האט געשמייכלט און זיך געשפילט מיט די האַר פון רבס פנים. עס איז רואיק גע- לעגן אויף די הענט פון דעם אלטן רב און זיך צוגעהערט צום ניגון ... ביז די מאמע איז געקומען פון שול.

דאָס פנים	דעם רבס פנים	דער ניגון
-----------	--------------	-----------

פֿראַגעס :

1. פֿארוואָס האָט דער רב זיך אָפגעשטעלט, ווען ער איז מיט שטילע טריט געגאנגען צו פל-נדר? ?
2. פֿארוואָס האָט געוויינט דאָס זעקס-יאָריקע מיידעלע? ?
3. וואָס האָט דער אַלטער רב געטאָן? ?
4. ווען איז דאָס עפֿעלע געווען שטיל און ווען האָט עס געוויינט? ?
5. פֿארוואָס האָט דאָס עפֿעלע געוויינט? ?
6. וואָס האָט דער רב געהייסן טאָן? ?

stretched out	אויסגעצויגן	steps	טריט
(nign) melody	ניגון, דער	slow steps	שטילע טריט
(mistome) probably	מסתמא	(oyfele) infant	עופֿעלע, דאָס
		walked around	אַרומגעגאַנגען

ג.

מיט גיכע טריט איז דער רב אוועק אין שול.

— „רבי, וואָס איז געשען מיט אייך? רבי, זינט איר געזונט?“ — איז מען אים געלאָפן אַנטקעגן.

— „גאַרניט“, — האָט דער אַלטער רב געזאָגט, — „אויפן וועג צו פל-נדר האָט גאָט מיר באַשערט אַ גרויסע

מצווה. געהערט — א קינד וויינט. בין איך אריין, געהאלטן דאָס קינד אויף די הענט. אינשטילן א געוויין פֿון א קינד איז א גרויסע מצווה."

אזוי האָט דער רב דערציילט, פֿארוואָס ער איז געקומען שפעט צו פֿל-נדרי.

— „פֿל-נדרי"... — האָט דער חזן אָנגעהויבן זינגען.

דער גאַנצער עולם האָט פֿרום געזאָגט די תפילה פֿון יום-כיפור. דער אלטער רב האָט נאָך אלץ געשמייכלט, אזוי ווי ער וואָלט נאָך אלץ געהאלטן דאָס קינד אויף די הענט.

(פֿאַלקס-מעשה)

א מצווה	דער עולם	דער גאַנצער עולם
---------	----------	------------------

פֿר אַ געס :

1. פֿארוואָס איז דער רב געקומען שפעט צו פֿל-נדרי ?
2. וואָס — האָט ער געזאָגט — איז א גרויסע מצווה ?
3. וואָס לערנט אונדז די מעשה מיטן רב וואָס איז געקומען שפעט צו פֿל-נדרי ?

to calm
(oylom) public,
folks, people

אינשטילן
עולם, דער

teacher, master,
rabbi
to be destined
good deed

רבי, דער
פֿאַשערט זיך
מצווה, די





א סופה פֿון שלום

אברהם און יהודה האָבן געוואוינט אין איין הויז. זיי זיינען געווען גוטע חברים. זיי פלעגן זיך שפילן צוזאמען אין הויף.

זייערע עלטערן האָבן אלע יאָר אויפגעשטעלט אַ סופה אין ווינקל פֿון הויף. זיי האָבן געגעסן צוזאמען אין דער סופה און זיך געפרייט מיט דעם יום-טובֿ סופות.

אברהם פֿאַטער פֿלעגט בויען די סופה און ביידע יינגלעך, אברהם און יהודה, פלעגן העלפֿן. אברהם פֿאַטער פֿלעגט זאָגן די יינגלעך וואָס צו טאָן.

אַט איז שוין די סופה פֿאַרטיק. איצט דאַרף מען קריגן סך און צודעקן די סופה מיט סך.

דאָס טוען שוין די יינגלעך. זיי זיינען אוועק אין וועלדל וואָס איז געווען ניט ווייט פֿון הויז. זיי האָבן געבראַכט צווייג-לעך פֿון סאַסנע-ביימער.

איצט דאַרף מען אַרויפלייגן דעם סך. אברהם קריכט אַרויף אויפֿן לייטער און שרייט צו זיין חבר יהודה: „הוי, יהודה, גיב מיר דעם סך.“

— „וואָס עפעס דו אליין?“ — פֿרעגט יהודה. — „איד וויל אויך לייגן דעם סך אויף דער סופה.“

— „ניין“, — שרײַט אַברַהם, — „איך וועל צודעקן די סופה מיט סכך! מיין טאטע האָט געבויט די סופה, דאַרף איך לייגן דעם סכך!“ —
 — „אויב אזוי, וועל איך דיר ניט געבן דעם סכך“, —
 ענטפֿערט יהודה ברוגנ.

ביידע חברים הייבן זיך אָן קריגן. אַברַהם שטייט אויפֿן לייטער און שרײַט. יהודה איז אונטן און שרײַט אויך. ביידע פֿאַטערס האָבן געהערט די געשרייען. זיינען זיי ארויס אויפֿן הויף.

— „שעמען זאָלט איר זיך“, — האָט יהודהס פֿאַטער געזאָגט צו זיי, — „בני יודן רופֿט מען אַ סופה — סופת שלום, דאָס באַטייט — אַ סופה פֿון שלום. קיין סופה איז נישט קיין אמתע סופה, אויב די וואָס בויען זי קריגן זיך צווישן זיך.“
 די יינגלעך האָבן זיך פֿאַרשעמט און געשוויגן. און אַברַהםס פֿאַטער האָט געזאָגט: — „לייגט דעם סכך ביידע, העלפט איינער דעם אנדערן און פֿאַרגעסט ניט דערנאָך אויפֿצוהענגען אַ שילדל מיט גרויסע אותיות:
 סופת שלום — אַ סופה פֿון שלום.“

די יינגלעך האָבן אזוי געטאָן. זיי האָבן ביידע געלייגט דעם סכך אויף דער סופה.

ווען די סופה איז געוואָרן פֿאַרטיק, איז אויף דער טיר פֿון דער סופה געהאַנגען אַ שילדל מיט שיינע אותיות:

סופת שלום — אַ סופה פֿון שלום

(לויט י. האַלפּערין)

בויען, אויפֿשטעלן אַ סופה	
ארויפֿלייגן	ארויפֿקריכן

פֿ ר א ג ע ס :

1. איז אַברַהםס טאטע געווען אַ גוטער חבֿר מיט יהודהס טאטן?
2. ווי האָט מען געבויט די סופה פֿאַר ביידע משפּחות?

3. וואס האָבן געמאַן די יינגלעך, אַברָהם און יהודה?
4. פֿאַרוואָס האָבן זיי זיך געקריגט?
5. וואָס האָט געזאָגט יהודהס פֿאַטער?
6. וואָס האָט געזאָגט אַברָהםס פֿאַטער?

pine	סאַסנע, די	(sholem) peace	שלום, דער
to put on	אַרויפֿלייגן	(Sukes) Feast	סוכות
ladder	לייטער, דער	of Tabernacles	
why?	וואָס עפעס?	(skhakh) twigs to	סכך, דער
to hang up	אויפֿצוהאַנגען	cover the Succah	
sign	שילדל, דאָס	woods	וועלדל, דאָס

תורה איז די בעסטע סחורה

א שיף איז געפֿאַרן אין ווייטע לענדער. אויף דער שיף זיינען געווען אַ סך סוחרים וואָס האָבן געפֿירט מיט זיך פֿאַרשיידענע סחורות. זיי האָבן געוויזן איינער דעם צווייטן זייערע סחורות, זיי האָבן געקויפֿט און געביטן זיך מיט די סחורות.

צווישן די סוחרים איז געזעסן אַ געלערנטער מענטש. — „וואו איז דיין סחורה?“ — האָבן די סוחרים אים געפֿרעגט.

— „מיין סחורה וועל איך ווייזן, ווען מיר וועלן קומען אין לאַנד“, — האָט געענטפֿערט דער געלערנטער.

די סוחרים האָבן געלאַכט איבער אַזא סחורה וואָס מע זעט זי נישט און זי פֿאַרנעמט נישט קיין אַרט אויף דער שיף.

אין מיטן ים זיינען יס־רויפֿערס אָנגעפֿאַלן אויף דער שיף. זיי האָבן צוגענומען פֿון דער שיף די גאַנצע סחורה וואָס אלע סוחרים האָבן געפֿירט. זיי האָבן אויך צוגענומען דאָס געלט פֿון אלע מענטשן.

ווען די שיף איז אָנגעקומען, זיינען אלע סוחרים אַראָפּ

אן סחורה און אן געלט. זיי האבן אפילו ניט געהאט אויפן ערשטן מאלצייט.

אויפן געלערנטן האבן געווארט א סך תלמידים און פריינד. מע האט אים באגריסט מיט גרויס פֿבֿוד.

דעמאלט האבן די סוחרים פֿארשטאנען וואָס פֿאַר אַ סחורה דער געלערנטער האָט געפֿירט. זיי זיינען צוגעגאנגען צו אים און געזאָגט :

— „גליקלעך ביסטו מיט דיין סחורה. איצט ווייסן מיר אז זי איז די בעסטע. מע קען זי ניט רויבן און זי גייט קיינ-מאָל ניט פֿאַרלאָרן.

(אגדה)

סחורה	סוחרים	סוחר
בײַטן — געביטן		ווייזן — געוויזן

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס האָבן די סוחרים געטאָן, ווען זיי זיינען צוזאמען געפֿאָרן מיט אַ שיף?
2. פֿאַרוואָס האָבן זיי געלאַכט פֿון דעם געלערנטן מאַן?
3. וואָס איז געשען מיט די סחורות און מיטן געלט פֿון די סוחרים?
4. ווען האָבן די סוחרים געזען אז תורה איז די בעסטע סחורה?
5. איז טאַקע תורה — סחורה?

(soykher, sokhrim) merchant(s)	סוחר, סוחרים
(skhoyres) merchandise, goods	סחורות
different, all kinds of	פֿאַרשיידענע
exchanged	געביטן זיך
to occupy	פֿאַרנעמען אַרט
pirates	ים־רויבערס
(koved) respect	פֿבֿוד, דער
approached, walked over to	צוגעגאנגען
to rob, to plunder	רויבן
to get lost, to be lost	פֿאַרלאָרן גיין
took away	צוגענומען

שמחת-תורה

פריילעך, קינדער, האָט ניט מורא,
טאַנצט, עס איז היינט שמחת-תורה.
יידן טאַנצן מיט דער תורה,
ס'איז די שענסטע, בעסטע סחורה.

משה האָט זי אונדז געגעבן
פֿאַר אַ שיינעם, ריינעם לעבן.
תורה ליכט איז, תורה-אורה,
היינט איז יום-טוב, שמחת-תורה.

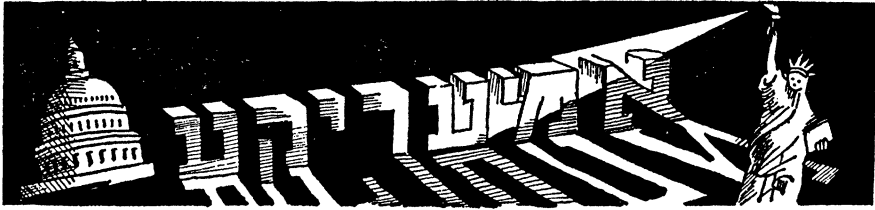
הייבט זשע, קינדער, אויף די פֿאַן,
נעמט מיד אויך אַרײַן אין קאַן.
שיין און פֿריילעך, אין די מאַסן,
זינגט און לאַזט זיך אין די גאַסן.

זאָגט אָן אַלע, שטאַלץ, אָן מורא,
ס'איז בײַ יידן שמחת-תורה.
אונדזער תורה היינט מיר לויבן,
ווייל זי האָט דעם מענטש דערהויבן.

(ת. באַרקאָז)

אַרײַננעמען אין קאַן	תורה-אורה
----------------------	-----------

(oyro)	אורה — ליכט
to include in a game	אַרײַננעמען אין קאַן
to praise	לאָזן זיך אין די גאַסן — אָנהײבן גיין איבער די גאַסן
elevated	לויבן דערהויבן



אַמעריקע איז ווייט, ווייט

ייבעלע איז נאָך אַ קליינער. ווען ער הערט
אז דער טאַטע וועט באַלד פֿאַרן קיין
אַמעריקע, פֿאַרשטייט ניט לייבעלע
וואָס דאָס איז. ער ווייסט, דער טאַטע
פֿאַרט אַמאָל אין אַ שטעטל ניט ווייט
פֿון זייערס און ער קומט צוריק אויף
מאָרגן. מיינט לייבעלע אז אַמעריקע איז אויך אזא שטעטל.



— „זאָל איך פֿאַרן קיין אַמעריקע?“ — פֿרעגט דער
טאַטע לייבעלען.

— „פֿאַר, פֿאַר, טאַטע“, — זאָגט לייבעלע — „און
פֿרענג מיר אַ פֿאַר נייע שיד“.

ווען דער טאַטע האָט שוין טאַקע געדאַרפט פֿאַרן קיין
אַמעריקע, האָט ער אַ סך מאָל געקושט לייבעלען. לייבעלע
האַט אַפֿילו געזען טרערן ביים טאַטן אין די אויגן. לייבעלע
האַט זיך זייער געוואונדערט:

— „דו פֿאַרסט דאָך נאָר קיין אַמעריקע“, — האָט ער
געזאָגט דעם טאַטן, — „דו וועסט דאָך באַלד קומען צוריק“.

דער טאַטע האָט געשוויגן און נאָך אַ מאָל אַ קוש
געטאָן זיין קינד.

עס זיינען אַבער אוועק וואָכן און וואָכן — און דער

טאטע איז נאך אלץ ניטאָ. דערנאָך זײַנען אוועק חרשים און
חרשים — און דער טאטע איז נאך אלץ ניטאָ. לייבעלע האָט
שטענדיק געפֿרעגט בײַ דער מאמען :

— „נו, ווען קומט דער טאטע ? — פֿארוואָס קומט
נאָך ניט דער טאטע פֿון אמעריקע ?”

די מאמע האָט געוויינט, ווען לייבעלע האָט געפֿרעגט
אזעלכע פֿראגעס. דערנאָך האָט זי געזאָגט : — „דער טא-
טע וועט ניט קומען פֿון אמעריקע. מיר ווערן פֿאַרן קיין
אמעריקע צום טאטן.”

— „גוט, לאָמיר הײַנט פֿאַרן”, — האָט לייבעלע גע-
זאָגט.

— „מיר קענען ניט פֿאַרן הײַנט, מיר קענען ניט פֿאַרן
מאַרגן” — האָט די מאמע דערקלערט, — „מיר דאַרפֿן וואַרטן
ביז דער טאטע וועט האָבן גענוג געלט צו קויפֿן פֿאַר אונדז
שיפֿסקאַרטעס.”

דערווייַל האָט לייבעלע זיך אויסגעלערנט דאָס ליד
וואָס די מאמע פֿלעגט אים זינגען ביים לייגן שלאָפֿן :

אין אמעריקע דער טאטע

דיינער, זונעניו.

שלאָף, מיין קינד.

סאיז ווייט דער טאטע —

איילע-ליולע-ליו.

ער וועט שיקן צוואַנציק דאָלאַר,

און זײַן בילד דערצו.

נעמען וועט ער, לעבן זאָל ער,

אונדז אַהינצוצו.

פֿאַרן איינשלאָפֿן האָט לייבעלע אלע מאָל געטראַכט :
אָמעריקע איז ווײַט, זייער ווײַט. דאָרף מען לאַנג וואַרטן
ביז מע קען פֿאַרן.

עס זײַנען אַוועק אַ פֿאַר יאָר. לייבעלע איז שוין דערווײַל
געוואָרן אַכט יאָר אַלט. ער האָט שוין אַ סך זאַכן פֿאַרשטאַ-
נען. ער האָט שוין געקענט לייענען די בריוו וואָס דער טאַטע
האַט געשריבן דער מאַמען און אים, לייבעלען. ער האָט
שוין אַרײַן אויך געשריבן בריוו דעם טאַטן. איצט האָט
ער שוין געוואוסט אויף אַן אַמת : אָמעריקע איז ווײַט, זייער
ווײַט.

לייבעלע און זײַן מאַמע האָבן דערלעבט זייער אַ גליק-
לעכן טאַג : עס זײַנען אָנגעקומען פֿון אָמעריקע שיפֿסקאַר-
טעס און געלט. לייבעלע און די מאַמע האָבן זיך געפֿרײט.
זיי וועלן באַלד זײַן ביים טאַטן אין אָמעריקע.

עס איז אַוועק אַ חודש	חודש
עס זײַנען אַוועק חרשים	חרשים

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס האָט לייבעלע געמײנט, ווען ער האָט געהערט אַז דער טאַטע
פֿאַרט קיין אָמעריקע ?
2. פֿאַרוואָס זײַנען געווען טרערן ביים טאַטן אין די אויגן פֿאַרן פֿאַרן
קיין אָמעריקע ?
3. פֿאַרוואָס האָט די מאַמע געוויינט, ווען לייבעלע פֿלעגט פֿרעגן, ווען
דער טאַטע קומט ?
4. אויף וואָס האָבן לייבעלע און זײַן מאַמע געמוזט וואַרטן ?
5. מיט וואָס האָט זיך געענדיקט זייער וואַרטן ?
6. פֿאַרוואָס איז לייבעלעס טאַטע געפֿאַרן קיין אָמעריקע ?

also, too	דערצו	theirs	זייערס
over there	אָהינצו	should I?	זאָל איך ?
to live to see	דערלעבן	question	פֿראַגע, די
arrived	אַנגעקומען	put to bed	לייגן שלאָפֿן



צו א נייער וועלט

.א.

לואי דע-טארעס איז געשטאנען אויפן דעק פון דער
 שיף סאנטא מאריא. ער האט געזונגען. ארום אים האבן
 מאטראסן געשריען. זיי זינגען אלע געווען זייער אין פעס.
 איינער האט אויסגערופן: — „מע האט אונדז צוגעזאגט
 גליקן! מע האט אונדז צוגעזאגט א נייעם וועג קיין אינ-
 דיע!“

דער צווייטער האט געשריען: — „וואסער, מע זעט
 גארניט, נאר וואסער! איך בין שוין מיד און קראנק.“
 — „וואס שרייט איר?“ — האט לואי דע-טארעס
 געפרעגט, — „וועט אייך גרינגער ווערן פון שרייען? וואס

האָבן מיר דען צו פֿאַרלירן? געווינען קענען מיר אַ גאַנצע וועלט."

— „מיר וועלן אלע שטאַרבן", — האָט אַ מאַטראַם געענטפֿערט.

און אַ צווייטער האָט אים געפֿרעגט: — „דו ביסט דאָך אַ געלערנטער מענטש. גלייבסטו טאַקע קאַלומפּוסן און מיר וועלן אַנקומען קיין אינדיע?"

— „יא, איך גלייב קאַלומפּוסן. ער איז גערעכט", — האָט לואי דע-טאַרעס רואיק געענטפֿערט. — „די ערד איז קיילעכדיק און אונדזער וועג פֿירט קיין אינדיע."

קאַלומפּוס האָט דורך דער אָפּענער טיר געהערט די רייד. ער האָט גערופֿן צו זיך דע-טאַרעסן.

— „איך האָב געהערט דייןע רייד", — האָט קאַלומפּוס אים געזאָגט, — „איך בין צופֿרידן וואָס איך האָב דאָ אַזאַ מענטש ווי דו, וואָס פֿאַרלירט ניט דעם מוט."

— „אַ דאַנק", — האָט געענטפֿערט דע-טאַרעס. און קאַלומפּוס האָט ווייטער גערעדט: — „דו האָסט טאַקע מוט. דו האָסט דעם מוט פֿון אַ מענטשן וואָס האָט גאַרניט וואָס צו פֿאַרלירן."

דע-טאַרעס האָט געשוויגן. און קאַלומפּוס האָט גע-זאָגט:

— „דו האָסט דעם מוט פֿון די מאַראַנען". — קאַלומפּוס האָט אים געקוקט גלייך אין די אויגן אַריין און אים גע-פֿרעגט: — „ביסטו אַ מאַראַן?"

— „יא, איך בין פֿון די מאַראַנען", — האָט דע-טאַרעס געענטפֿערט.

— „איך האָב עס געוואוסט פֿון לאַנג", — האָט קאַלומפּוס געזאָגט, — „אויפֿן ים דאַרפֿן מאַראַנען קיין מורא ניט האָבן. דאָ זיינען מיר אלע מאַטראַסן. דאָ איז ניטאָ די אינקוויזיציע. זאָג מיר וואָס האָט דיר געפֿראַכט צו מיר אויב דער שוּף?"

— „איר האָט געזוכט אַן איבערזעצער און איד האָב קיין מורא נישט פֿאַר ספּנות.“
 — „דו ביסט מיר געטרײַ, דע-טאַרעס. איד וועל דיר באַלוינען ווי דו פֿאַרדינסט. האָב קיין מורא נישט. קיינער וועט דיין סוד נישט וויסן.“

פֿאַרלירן מוט	איד בין גערעכט	ספּנה — ספּנות
---------------	----------------	----------------

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס איז עס געווען פֿאַר אַ שיק די סאַנטאַ מאַריאַ?
2. ווער איז לואי דע-טאַרעס?
3. פֿאַרוואָס האָבן די מאַטראַסן געשרייען?
4. וואָס האָט לואי דע-טאַרעס געזאָגט די מאַטראַסן?
5. ווער זיינען געווען די מאַראַנען?
6. וואָס האָט קאַלומבוס געזאָגט דע-טאַרעסן?
7. ווי האָט קאַלומבוס פֿאַרשמאַנען אַז דע-טאַרעס איז אַ מאַראַן?

Inquisition	אינקוויזיציע, די	sailor	מאַטראַס
interpreter	איבערזעצער	happiness	גליק, דאַס
(sakone) danger	ספּנה, די	round	קעלעכדיק
faithful	געטרײַ	courage	מוט, דער
to deserve	פֿאַרדינען (זיך), דאַ:	Marrano	מאַראַן, דער

ב.

די סאַנטאַ מאַריאַ און די צוויי שיפֿן הינטער איר זיינען געפֿאַרן אלץ ווייטער און ווייטער איבערן וואַסער. די מאַטראַסן אויף די שיפֿן זיינען געוואָרן אלץ בייזער, אלץ מער אין פעס. עסן איז געוואָרן אלץ ווייניקער. פֿלוצלינג האָט אַ מאַטראַס אויסגעשרייען:

— „לאַנד! לאַנד!“ — עס האָבן זיך געהערט פֿרייִ לעכע געשרייען: — „לאַנד, לאַנד!“ — די מאַטראַסן האָבן געוויינט פֿון פֿרייד ווי קליינע קינדער.
 נישט ווייט פֿון דעם ברעג לאַנד האָט קאַלומבוס געהויסן פֿאַראַנקערן די שיפֿן. זיי זיינען געווען לעבן אַן אינדזל. קאַ-

לומבוס איז געגאנגען צווישן די מאטראַסן, געקוקט יעדן אין פנים. פלוצלינג האָט ער אויסגערופֿן: — „לואי דע־טאַ־רעס!“

לואי דע־טאַרעס איז צוגעקומען.

— „לואי דע־טאַרעס, דיין מוט און דיין קענען שפראַכן וועלן אונדז איצט העלפֿן. ניי אראָפֿ אויפֿן לאַנד, געפֿין פֿאַר אונדז אויס אַלצדינג. קלײַב אויס איינעם וואָס זאָל גיין מיט דיר.“

אין אַ קלײַן שיפֿעלע זײַנען די צוויי צוגעקומען צום ברעג און זײַנען אוועק ווייט אין לאַנד. פֿינף טעג זײַנען אוועק און מע האָט פֿון זיי ניט געהערט. די מאטראַסן האָבן שוין גענומען ריידן אז זיי זײַנען טויט. אויפֿן זעקסטן טאָג איז לואי דע־טאַרעס געקומען צוריק צוזאַמען מיט זײַן חבר.

לואי דע־טאַרעס האָט איצט דערציילט וועגן די מענטשן וואָס ער האָט געזען אויפֿן אינדזל. זיי זײַנען אַנדערש ווי די מענטשן אין שפּאַניע. זיי זעען אויס אַ פֿיסל אַנדערש. זייער הויט איז רויט ווי קופּער. דע־טאַרעס האָט געבראַכט מיט זיך עטלעכע פֿלעטער און ער האָט דער־ציילט: — „די מענטשן אויפֿן אינדזל וויקלען די פֿלעטער, זיי לייגן אַרײַן איין ענד אין מויל, אָן אַנדער ענד צינדן זיי אָן און זיי פֿלאָזן אַרויס דעם רויך פֿון מויל. די פֿלעטער רופֿן זיי טאַפּעק.“

— „און די מענטשן — זײַנען זיי געווען פֿרײַנדלעך?“
— האָט קאַלומבוס געפֿרעגט.

— „יא, זיי זײַנען געווען פֿרײַנדלעך. זיי האָבן אונדז געקושט די הענט און די פֿיס.“

— „איך בין צופֿרידן“ — האָט קאַלומבוס געזאָגט, — „מיר דאַרפֿן פֿאַרן ווייטער. און דו, דע־טאַרעס, זאָג מיט וואָס זאָל איך דיר באַלוינען?“

דע־טאַרעס האָט זיך דערמאַנט שפּאַניע. ער האָט זיך דערמאַנט ווי עס לעבן זײַנע פֿרידער, די מאַראַנען, און

ווי מע שרעקט זיך פאר דער אינקוויזיציע. האָט ער געזאָגט: — „איך וויל בלייבן דאָ, אויף דעם אינדזל. איך וויל בלייבן דאָ אין לאַנד וואו מע האָט מיך באַגריסט ווי אַ פֿריינד. דאָ וויל איך זיין דער ערשטער ווייסער מענטש“.

האָט קאלומבוס געזאָגט: — „איך וויל דרך האָבן מיט זיך. אָבער אויב דו ווילסט, קענסטו בלייבן אויפֿן אינדזל“.

די דריי שיפֿן האָבן אָנגעהויבן פֿאַרן. פֿון דעק פֿון סאַנ-טאַ-מאַריאַ האָט קאלומבוס געקוקט אויף זיין פֿריינד לואי דע-טאַרעס וואָס איז געשטאַנען איינער אַליין אויפֿן ברעג פֿון דעם נייעם לאַנד.

לואי דע-טאַרעס האָט געטראַכט פֿון שפּאַניע, פֿון זיינע פֿרידער די מאַראַנען און צו זיך אַליין גערעדט: דאָ וועט זיין איינער וועלט! דאָ וועט אויך מיין פֿאַלק לעבן רואיק, לעבן אין פֿרידן!

(לויט דבֿורה פעסין)

אויסגעפינען	אויסגעשריען	זיך דערמאָנען
-------------	-------------	---------------

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס איז פּלוצלינג געשען?
2. פֿאַרוואָס האָבן די מאַטראַסן געוויינט ווי קליינע קינדער?
3. פֿאַרוואָס האָט קאלומבוס אויסגעקליבן דע-טאַרעס, ער זאל זיין דער ערשטער אויפֿן אינדזל?
4. וואָס האָט דע-טאַרעס דערציילט וועגן די מענטשן פֿון אינדזל?
5. פֿאַרוואָס האָט דע-טאַרעס געוואַלט בלייבן אויפֿן אינדזל?
6. איז געשען אַזוי ווי דע-טאַרעס האָט געטראַכט?
7. פּאַסט דער נאָמען צו דער דערציילונג?

skin	הויט, די	shore	ברעג, דער
copper	קופּער	to anchor	פֿאַראַנקערן
Spain	שפּאַניע	island	אינדזל, דער
to roll	וויקלען	language	שפּראַך, די
to blow	בלאַזן	to explore,	אויסגעפינען
tobacco	טאַבעק, דער	to find out	
friendly	פֿריינדלעך		

דאָס ציכל

ווען זי איז אראָפּ פֿון דער שירה, האָט חיה-שרה געטראָגן אין האַנט אַ ציכל. מע האָט געקענט זען אז אין ציכל ליגט עפעס. דאָס ציכל איז אָבער ווייט נישט געווען פֿול.

חיה-שרה האָט פֿעסט געהאַלטן דאָס ציכל אין האַנט און האָט געזאָגט צו איר מאַן: — „יוסף, איך ווילן זיך נאָר, גאָט זאָל מיר העלפֿן אז דאָס ציכל זאָל ווערן פֿול אין דעם נייעם לאַנד.“

זי און איר מאַן יוסף, וואָס האָט געשלעפט צוויי פעק, זיינען אַרײַן אין דעם גרויסן הויז פֿאַר די אימיגראַנטן. זיי זיינען געשטאַנען אין רײ צוויי שעה צײַט, ביז זיי זיינען צו-געקומען צו אַ באַאמטן.

— „האַט איר עפעס טײַערע זאַכן מיט זיך?“ — האָט דער באַאמטער געפֿרעגט מיט דער הילף פֿון אַן איבער-זעצער.

— „ניין“, — האָט יוסף געענטפֿערט. און ער האָט געעפֿנט די בידע פעק.

— „וואָס איז דאָ אין דעם ציכל?“ — האָט דער באַ-אמטער געפֿרעגט.

— „גאָרניט“, — האָט חיה-שרה געענטפֿערט און נאָר פֿעסטער געהאַלטן דאָס ציכל.

— „לאַמיר זען“, — האָט געזאָגט דער באַאמטער. ער האָט גענומען דאָס ציכל און עס איבערגעקערט. אויף זײַן טיש זיינען אַרויסגעפֿאַרן צעטעלעך, ווייסע און פֿון פֿאַרשייד-דענע אַנדערע פֿאַרפֿן.

— „וואָס איז דאָס?“ — האָט ער געפֿרעגט. חיה-שרה האָט געשוויגן אַ מינוט און דערנאָך גענומען רעדן:

— „דאָס איז די איינציקע טײַערע זאַך וואָס איך האָב. דאָס איז דאָס איינציקע וואָס איז טאַקע מײַנס. די צעטע-

לעד זינגען קוויטלעך. אַט איז אַ קוויטל פֿון אַ יתומים־הויז, אַט איז אַ קוויטל פֿון אַ שול. אין דער היים האָבן מיר ווייניק פֿאַרדינט, האָבן מיר געלעבט אַרעם און מיין ציכל איז נאָך פֿמעט ליידיק. אַמעריקע, זאָנט מען, איז אַ גוט לאַנד. האָפּ איך — אַז מיין ציכל וועט דאָ גאָר גיך ווערן פֿול, אינגאַנצן פֿול."

יוסף האָט געשוויגן. דער באַאמטער האָט אלע צעטע־לעך אַרײַנגעלייגט אין דעם ציכל און עס אָפֿגעגעבן צוריק חיה־שרהן. ער האָט געגעבן די האַנט יוספֿן און חיה־שרהן און זיי ביידן געוואונטשן זיי זאָלן זײַן גליקלעך אין דעם נייעם לאַנד.

עס זינגען אַוועק אַ סך יאָרן. יוסף און חיה־שרה האָבן געלעבט אין פֿרוקלײַן. יוסף האָט געאַרבעט און האָט פֿאַר־דינט און חיה־שרה האָט זיך פֿאַרנומען מיטן לייגן אין ציכל נאָך און נאָך שטיקלעך פֿאַפּיר. דאָס זינגען געווען קוויטלעך וואָס חיה־שרה האָט פֿאַקומען פֿאַר געבן צדקה.

חיה־שרהס ציכל איז געוואָרן פֿולער און פֿולער. עס איז שוין אַזוי פֿול אַז זי האָט שוין דאָס ציכל ניט געקאַנט טראָגן מיט זיך. אָבער יעדן אָונט פֿלעגט זי פֿרענגען נייע צעטעלעך און זיי אַרײַנלייגן אין ציכל.

חיה־שרה איז שוין געווען זייער אלט. זי האָט געהאַלטן פֿינף שטאַרבן. זי איז געלעגן אין פעט און דאָס פֿולע ציכל איז געלעגן אויף אַ שטול לעבן פעט.

— „איך האָב צו אייך איין פֿקשה“, — האָט זי געזאָגט צו אירע קינדער און אייניקלעך, — „לייגט אַוועק דאָס ציכל מיר צוקאַפֿנס. איך וויל דאָס ציכל אויך האָבן אין קבר. איך וויל די צעטעלעך ווייזן גאָט“.

(דזשעראַלד בלידסטײַן)

יתום — יתומים	צדקה	פקשה	ווייזן — געוויזן
---------------	------	------	------------------

פֿראַגעס:

1. ווען קריגט מען אַ קוויטל ?
2. פֿאַרוואָס האָט חיה-שרה אַזוי פֿעסט געהאַלטן אין האַנט דאָס ציכל, ווען זי איז געקומען קיין אַמעריקע ?
3. פֿאַרוואָס האָט דער באַאַמטער איבערגעקערט דאָס ציכל ?
4. פֿאַרוואָס איז דאָס ציכל נאָך ניט געווען פֿול, ווען חיה-שרה איז געקומען קיין אַמעריקע ?
5. ווי אַזוי איז דאָס ציכל געוואָרן פֿול ?
6. וואָס איז געווען חיה-שרהס לעצטע בקשה ?
7. וואָס קענט איר זאָגן וועגן צדקה בני ייִדן ?

(yosem) orphan	יתום	pillow case	ציכל, דאָס
(yesoymin) orphans	יתומים	Khaye-Sore	חיה-שרה
(kimat) almost	כמעט	pack, packs	פּאַק, דער; פּאַק
(bakoshe) request	בקשה	help	הילף, די
(keyver) grave	קבר	officer	באַאַמטער
at one's head	צוקאַפּנס	receipt	קוויטל, דאָס





אַמאָל איז געווען... ..

אַמאָל איז געווען אַ פּאַסטער פֿון שאַף,
איז אויף אים אָנגעפֿאַלן אַ שלאַף.
האַט ער זיך אויפֿגעכאַפט פֿון שלאַף,
ערשט — נישט די שאַף.

גייט ער זיך אַרויס אויפֿן שלאַך,
זעט ער — מע פֿירט אַ וואָגן מיט דערנערלעך.
האַט ער געמיינט, דאָס איז פֿון זיינע שאַף די
הערנערלעך.

גייט ער זיך אַרויס אויפֿן שלאַך,
זעט ער — מע פֿירט אַ וואָגן מיט עפעלעך.
האַט ער געמיינט: פֿון זיינע שאַף די קעפעלעך.

גייט ער אַרויס אויפֿן שלאַך,
זעט ער — מע פֿירט אַ וואָגן מיט שטיינדעלעך.
מיינט ער: פֿון זיינע שאַף די ביינדעלעך.

גייט ער אָבער אַרויס הינטערן באַרג,
זעט ער — די שעפֿעלעך טאַנצן און שפּרינגען.
האַט גענומען דאָס פּאַסטעכל לאַכן און זינגען.

(פּאַלקסליד)

thorn(s)	דאַרן, דער; די דערנערלעך	fell asleep look	אָנגעפֿאַלן אַ שלאַף ערשט
small stones	שטיינדעלעך	road	שלאַך, דער
bone	ביין, דער	wagon	וואָגן, דער
small bones	ביינדעלעך		

דאס בעסטע איז צו זיין פֿריילעך

א געלערנטער האט אמאל געזאגט צו זינע תלמידים:
 — „קומט, לאמיר ארויס אין מארק זען ווי מענטשן
 פירן זיך און לאמיר לערנען פֿון דעם ווי אליין זיך צו פירן“.
 זינען זיי ארויס אין מארק און געקוקט וואס מענטשן
 טוען. האבן זיי געזען ווי מענטשן קויפֿן און פֿארקויפֿן, ווי
 מענטשן דינגען זיך, ווי מענטשן קריגן זיך. זיי האבן זיך
 צוגעקוקט צו דעם ווי עס פֿירן זיך ערלעכע צייט און ווי עס
 פֿירן זיך אזעלכע מענטשן וואס זינען ניט אינגאנצן ערלעך.
 האט איינער פֿון די תלמידים געפרעגט דעם געלערנטן:
 — „זאגט אונדז, ווער פֿון די מענטשן געפעלט אינד
 צום בעסטן“.

— „אט די צוויי“, — האט געזאגט דער געלערנטער
 און אנגעוויזן אויף א פֿאר מענטשן וואס האבן קיין זאך נישט
 געקויפט און קיין זאך נישט פֿארקויפט. זיי זינען נאָר גע-
 גאנגען און האבן געשמייכלט, געלאכט, דערציילט מעשות.
 — „איר זעט? זיי ביידע זינען שטענדיק פֿריילעך.
 זיי ביידע ווילן אז אויך אנדערע זאלן זיין פֿריילעך. ווען זיי
 האבן געזען ווי א פֿאר קריגן זיך, זינען זיי גלייך צוגע-
 גאנגען און געמאכט שלום צווישן זיי. זיי האבן פֿאר יעדערן
 געפונען א גוט ווארט. זיי האבן אלעמען געבראכט פֿרייד.
 און אליין זינען זיי די גאנצע צייט געווען פֿריילעכע“.

וואס געפעלט דיר ?	ווער געפעלט דיר ?
מעשה — מעשות	

פֿר א ג ע ס :

1. צוליב וואס איז דער געלערנטער געקומען מיט זינע תלמידים אין מארק ?
2. וואס האבן די תלמידים געזען אין מארק ?

3. ווער איז דעם געלערנטן מער פֿון אלץ געפֿעלן געוואָרן ?
4. איז דער געלערנטער געווען גערעכט ?
5. ווער געפֿעלט אייך צום בעסטן ?

to observe	צוקוקן זיך	market	מאַרק, דער
pointed at,	אַנגעוויזן אויף	to behave	פֿירן זיך
indicated		to bargain	דינגען זיך

צוויי פֿרידער

מאַל האָבן געלעבט צוויי פֿרידער. דער עלטערער האָט ניט געהאַט קיין ווייב און ניט קיין קינדער, דער יונגערער האָט געהאַט אַ ווייב מיט עטלעכע קליינע קינדער.



זיי זינען ביידע געווען אַרעם. זיי האָבן געהאַט אַ שטיקל ערד וואָס איז זיי געבליבן פֿון זייער פֿאַטער. זיי האָבן ניט געוואָלט צעטיילן צווישן זיך דאָס שטיקל ערד. זיי האָבן זי באַארבעט צוזאַמען.

ווען די תּבֿואה איז שוין געווען אָפּגעשניטן, פֿלעגן זיי צעטיילן די גארבן פֿונקט העלפֿט אויף העלפֿט. די גארבן זינען געלעגן לעבן זייערע הניזלעך.

אין נאַכט, נאָכן אָפּשניידן די תּבֿואה, האָט דער עלטער-רער פֿרודער ניט געקענט שלאָפֿן. ער האָט געטראַכט וועגן זיין פֿרודער:

מיין פֿרודער האָט אַ פֿרוי און קינדער און איך בין איין-נער אַליין. עס איז ניט ריכטיק וואָס איך נעם אַ העלפֿט פֿון דער תּבֿואה. דאָס איז ניט קיין יושר.

ער איז אויפֿגעשטאַנען אין מיטן נאַכט, האָט גענומען אַ פּאַק גארבן און אַזעקגעטראָגן צום הניזל פֿון זיין פֿרודער. אין דער זעלביקער נאַכט האָט דער יונגערער פֿרודער

אויך ניט געקענט שלאָפֿן. ער איז געלעגן און געטראַכט וועגן זײַן עלטערן ברודער :

עס איז אַ רחמנות אויף אים. ער איז געבעך אַלײַן. איך האָב אַ ווייב מיט קינדערלעך, זאָלן לעבן און געזונט זײַן. זײ וועלן מיר העלפֿן אויף די עלטערע יאָרן. אָבער וואָס וועט זײַן מיט מײַן ברודער ? עס איז ניט ריכטיק וואָס מיר טײלן די תּבואה פֿון פֿעלד אויף העלפֿט.

איז דער יונגערער ברודער אויפֿגעשטאַנען, האָט גע-
נומען אַ פּאַק גאַרפֿן און זײ געטראָגן צום תּײַזל פֿון זײַן ברודער.

אויף מאָרגן זעען בײדע ברודער אַז זײ האָבן די זעל-
ביקע צאָל גאַרפֿן. האָבן זײ זיך בײדע געוואונדערט און געשוויגן.

די צווייטע נאַכט האָבן די ברודער ווידער געטאַן דאָס זעלביקע. אויף מאָרגן האָבן זײ ווידער געזען אַז זײ האָבן די זעלביקע צאָל גאַרפֿן. זײ האָבן זיך נאָך מער געוואונדערט.

די דריטע נאַכט, ווען די ברודער האָבן געטראָגן זײערע גאַרפֿן, האָבן זײ זיך געטראָפֿן אין מיטן וועג. די ברודער האָבן מיט טרערן אין די אויגן זיך צעקושט.

(אַגדה)

אָפּשניידן — אָפּגעשניטן	תּבואה
זיך צעקושן	צעטיילן צווישן זיך

פֿ ר א ג ע ס :

1. פֿון וואָס האָבן געלעבט בײדע ברודער ?
2. מיט וואָס איז דער יונגערער ברודער געווען אַנדערש פֿון עלטערן ?
3. פֿאַרוואָס האָט דער עלטערער געטראַכט אַז עס איז ניט קיין יושר, ער זאָל נעמען אַ העלפֿט פֿון דער תּבואה ?
4. פֿאַרוואָס האָט דער יונגערער אויך אזוי געטראַכט ?

5. פֿאַרוואָס האָבן זיי זיך געוואונדערט, ווען זיי האָבן געזען די זעל-
ביקע צאל גארבן?
6. עס איז דאָ אַ לעגענדע אז אויף דעם אָרט וואו די פרידער האָבן
זיך געטראָפֿן האָט מען אויפֿגעבויט דעם בית-המקדש. קענט איר
עס דערקלערן?

exactly	פּונקט	to cultivate	פּאַאַרבעטן
to carry away	אָוועקטראָגן	to cut off	אַפּשניידן
it's a pity	נעבעך	cut off	אַפּגעשניטן
to kiss each other	צעקושן זיך	sheaves	גאַרבן

דריי קלוגע עצות

א מאַן איז געווען אין זײַן גאַרטן. האָט ער געזען ווי זײַן
נעץ האָט געכאַפּט אַ פּײַגעלע. האָט ער אַרויסגענומען דאָס
פּײַגעלע פֿון נעץ און עס געהאַלטן אין האַנט. האָט דאָס
פּײַגעלע גערעדט צו אים מיט אַ מענטשלעך קול:

— „לאַז מיך אָפּ. דו דאַרפסט מיך ניט. איך בין ניט
שיין. איך קען ניט זינגען און צום עסן טויג איך אויך ניט.
אויב דו וועסט מיך לאָזן פֿרײַ, וועל איך דיר געבן דריי עצות.“
האָט דער מאַן געזאָגט: — „גוט, גיב מיר די דריי
עצות.“

האָט דאָס פּײַגעלע געזאָגט: — „מײַן ערשטע עצה איז
— זאָרג ניט וועגן דעם וואָס איז שוין פאַרפּײַ.“

— „מײַן צווייטע עצה איז — ווײַל ניט וואָס דו קענסט
ניט קריגן.“

— „מײַן דריטע עצה איז — גלײַב ניט אין דעם וואָס
קען ניט זײַן.“

דעם מאַן זײַנען געפֿעלן געוואָרן די עצות און ער האָט
אַפּגעלאָזט דאָס פּײַגעלע. דאָס פּײַגעלע האָט זיך צעלאַכט
ווי אַ מענטש.

— „וואָס לאַכסטו?“ — האָט דער מאַן געפֿרעגט.
האָט דאָס פּײַגעלע געענטפֿערט: — „איך לאַך פֿון

דיר, ווייל איך האָב דיך אָפּגענאַרט. אינעווייניק אין זיך
האָב איך אַ דימענט וואָס איז גרויס ווי אַן איי".

האַט דער מאַן געזאָגט: — „טייער פייגעלע, קום צו
מיר צוריק. איך וועל דיר געבן צו עסן און צו טרינקען. באַלד
קומט דער קאַלטער ווינטער און דו וועסט אויסגיין פֿון
הונגער און פֿון קעלט".

האַט דאָס פייגעלע נאָך מער געלאַכט און געזאָגט:
— „דו האַסט שוין פֿאַרגעסן אַלע דריי עצות. מיין
ערשטע עצה איז געווען — זאָרג ניט וועגן דעם וואָס איז
שוין פֿאַרבײַ. און דיר פֿאַרדריסט וואָס דו האַסט מיך אָפּגע-
לאָזט.

מיין צווייטע עצה איז געווען — ווייל ניט וואָס דו קענסט
ניט קריגן, און דו ווילסט מיך איצט קריגן צוריק.

מיין דריטע עצה איז געווען — גלייב ניט אין דעם
וואָס קען ניט זיין. דו גלייבסט שוין אַז איך האָב אינעווייניק
אין זיך אַ דימענט וואָס איז גרויס ווי אַן איי".

דאָס פייגעלע איז אַוועקגעפֿלויגן.

עס פֿאַרדריסט מיך	עצה — עצות
אויסגיין פֿון הונגער	

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס איז געווען די צווייטע עצה ?
2. זינגען די דריי עצות טאָקע קלוגע עצות ?
3. פֿאַרוואָס האָט דער מאַן אָפּגעלאָזט דאָס פייגעלע ?
4. ווי האָט דער מאַן געוואָלט קריגן דאָס פייגעלע צוריק ?
5. האָט ער געפֿאַלגט די קלוגע עצות פֿון פייגעלע ?
6. וועלכע עצה איז די קלינסטע ?

over, passed	פֿאַרבײַ	garden	גאַרטן, דער
to burst into	צעלאַכן זיך	took out	אַרויסגענומען
laughter		human	מענטשלעך
inside	אינעווייניק	(kol) voice	קול, דאָס
to die	אויסגיין	to be good for; to be of use	טויגן

דער קלוגער משפט

א.

מאָל זײַנען געווען געווען צוויי קרעמערס.
זייערע קראַמען זײַנען געווען איינע לעבן
דער אנדערער. נאָר אַ דינע וואַנט איז
געווען צווישן די קראַמען. איין קרעמער
האַט געהאַנדלט מיט גרינסן, דער צוויי-
טער קרעמער — מיט אייל.



איין מאָל אין אַוונט האָט דער הענד-
לער פֿון גרינסן געקוקט אין קראַם פֿון זײַן שכן, דעם הענד-
לער פֿון אייל. זעט ער ווי דער אייל-הענדלער ציילט גאָל-
דענע רענדלעך און לייגט זיי אַרײַן אין אַ רויט טיכל. ער
האַט אַרײַנגעלייגט הונדערט פֿינף און זעכציק רענדלעך.

אַ שלעכטער געדאַנק איז אַרײַן דעם גרינסן-הענדלער
אין קאַפּ. ער איז אַרויס אין גאַס מיט אַ געשרײַ: — „ראָ-
טעוועט! מע האָט געגנבעט מײַן געלט!“

עס איז געקומען פּאַליציי. מע האָט גענומען פֿרעגן,
ווער האָט געקענט גנבענען דאָס געלט. האָט דער הענד-
לער פֿון גרינסן געענטפֿערט:

— „איך ווײס ניט. קײנער איז בײַ מיר אין קראַם
ניט געווען, נאָכדעם ווי איך האָב אויסגעציילט מײַן געלט.
עס זײַנען געווען הונדערט פֿינף און זעכציק רענדלעך און
איך האָב זיי אײַנגעפונדן אין אַ רויט טיכל. נאָר מײַן שכן,
דער הענדלער פֿון אייל, איז דאָ געווען.“

מען איז אַרײַן צו דעם אייל-הענדלער אין קראַם און
מע האָט בײַ אים געפונען הונדערט פֿינף און זעכציק רענד-
לעך, אײַנגעפונדן אין אַ רויט טיכל.

דער אייל-הענדלער האט זיך געשוואָרן: — „דאָס איז מיין געלט! איך האָב עס נישט געגנבעט!“
 אָבער מע האָט אים נישט געגלייבט. איז מען אוועק צום ריכטער. אָבער דער ריכטער האָט נישט געקענט אויס-געפֿינען ווער פֿון די צוויי קרעמערס זאָגט דעם אמת.

אַרײַנלײַגן — אַרײַנגעלײַגט	אַײַנבײַנדן — אײַנגעבײַנדן
-----------------------------	----------------------------

פֿראַגעס:

1. וואָס האָט געזען דער גרינסן-הענדלער?
2. וואָס פֿאַר אַ שלעכטער געדאַנק איז אים אַרײַן אין קאַפּ?
3. וואָס האָט ער געטאָן?
4. וואָס האָט דער אייל-הענדלער געזאָגט?
5. פֿאַרוואָס האָט דער ריכטער נישט געוואוסט וואָס צו טאָן?

(ganvenen) to steal	גנבענען	(mishpet) trial,	משפט, דער
to count	אויסצילן	judgement	
tied up (in)	אַײַנגעבײַנדן	vegetables	גרינסן
swore	געשוואָרן	oil	אײל
gold coins, ducats	רענדלעך	merchant	הענדלער, דער
		thought	געדאַנק, דער

ב.

אַלע אין שטאָט האָבן גערעדט וועגן דעם משפט. קיינער האָט נישט געוואוסט ווער עס זאָגט דעם אמת: דער גרינסן-הענדלער אָדער דער אייל-הענדלער? קליינע קינדער האָבן אויך געוואוסט פֿון דעם משפט. איין מאָל איז דער ריכטער געגאַנגען אין גאָס שפּאַ-צירן. זעט ער ווי ייִדישע קינדער שפּילן זיך. איין ייִנגל זאָגט צו די חברים: — „לאַמיר זיך שפּילן אין דעם משפט צווישן גרינסן-הענדלער און אייל-הענדלער. איך וועל זײַן דער ריכטער. צוויי פֿון אײַך וועלן זײַן די קרעמערס און איך וועל אײַך משפטן.“

דער ריכטער האָט זיך אָפגעשטעלט צו זען ווי דער
יינגל וועט משפטן. דער יינגל, דער ריכטער, האָט זיך אוועק-
געזעצט אויף אַ שטיין און די צוויי אנדערע יינגלעך האָבן
גענומען ריידן.

— „די הונדערט פינף און זעכציק רענדלעך האָט דער
אייל-הענדלער געגנבעט בײַ מיר“, — האָט איינער געזאָגט.

— „ניין, איך האָב דאָס געלט ניט געגנבעט“, — האָט
דער צווייטער געזאָגט. — „איך האָב דאָס געלט באַקומען
פֿאַר מיין אייל וואָס איך האָב פֿאַרקויפט“.

דער יינגל וואָס איז געווען דער ריכטער האָט גע-
זאָגט: — „ברענגט אַ מאָפּ מיט הייס וואַסער. זאָל מען
די רענדלעך אַרײַנלייגן אין וואַסער. אויב אויפֿן וואַסער וועלן
זײַן אייגעלעך פֿון פֿעטס, איז אַ סימן אז דאָס געלט איז געווען
בײַם אייל-הענדלער אין די פֿעטע הענט. הייסט עס אז עס
איז זײַן געלט. אויב עס וועלן ניט זײַן קיין אייגעלעך פֿון
פֿעטס, איז אַ סימן אז דער אייל-הענדלער האָט דאָס געלט
געגנבעט בײַם גרינסן-הענדלער“.

דער ריכטער האָט געהערט די רייד פֿון דעם יידישן
יינגל. ער האָט זיך זייער דערפֿרייט. אויף מאַרגן האָט ער
ווידער געמשפט. ביידע הענדלערס האָבן ווידער געזאָגט
דאָס זעלביקע וואָס פֿריער. האָט דער ריכטער געהייסן
ברענגען אַ מאָפּ מיט הייס וואַסער. ער האָט אַרײַנגעלייגט
די רענדלעך אין דעם הייסן וואַסער. אויפֿן וואַסער האָבן זיך
באַוווּזן אייגעלעך פֿון פֿעטס. האָט דער ריכטער געזאָגט
די מענטשן אַרום:

— „איר זעט איצט אַלע וועמעס געלט עס איז“.

אַלע האָבן פֿאַרשטאַנען אז דאָס געלט איז דעם אייל-
הענדלערס און אז דער גרינסן-הענדלער איז אַ ליגנער.

מע האָט געלויבט דעם ריכטער פֿאַר זײַן חכמה. אָבער
דער ריכטער האָט געזאָגט:

— „עס איז נײַט מײַן חכמה, נאָר די חכמה פֿון אַ קלײַן
ײִדיש ײִנגערלע װאָס האָט מיר געװײן װײ אַזױ צו געפֿינען
דעם אמת.“

(פֿאַלקס־מעשה)

משפט, משפטן	אמת — לײַגן	חכם, חכמה
-------------	-------------	-----------

פֿראַגעס:

1. פֿאַרוואָס האָט דער ריכטער זיך אָפּגעשמעלט צו זען װײ ײִדישע
קינדער שפּילן זיך?
2. פֿאַרוואָס האָבן די קינדער זיך געשפּילט אין משפט?
3. װאָס איז געװען די עצה פֿון דעם קלײנעם ײִנגל?
4. װאָס האָט דער ריכטער געמאַן?
5. װאָס האָט דער ריכטער געזאָגט, װען מע האָט אים געלויבט?
6. מע דערציילט אַז פֿון דעם ײִנגל איז אויסגעװאַקסן אַ גרויסער
מענטש. מײנט איר אַז דאָס איז אמת?

showed up	באַװײַזן זיך	(mishpetn) to judge	משפטן
whose	װעמעס	pot	טאָפּ, דער
liar	לײַגנער, דער	(simen) sign	סימן, דער
to praise	לײַבן	it means; it proves	הײסט עס
(khokhme) wisdom	חכמה, די		

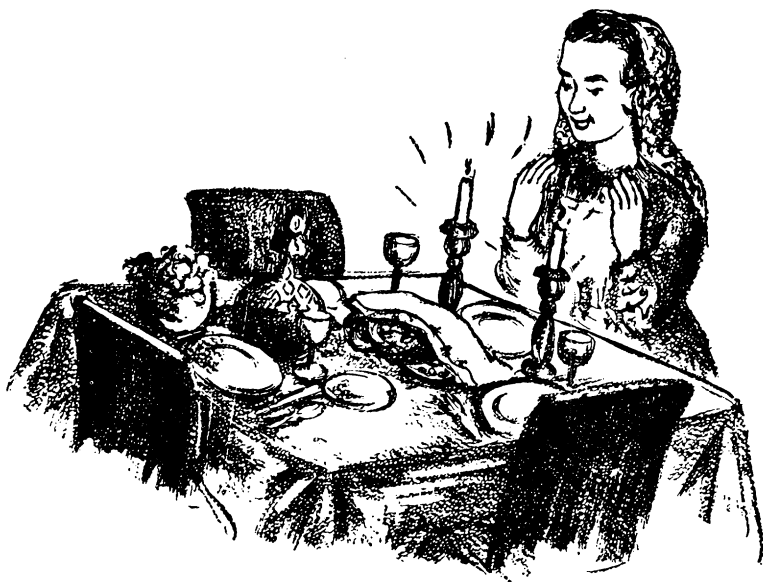




דער שבת קומט

געפונען די בלומען,
 די שטראליקע ליכט,
 דעם שמייכל דעם ליבן
 אויף מאמעס געזיכט.
 באגעגנט דעם שבת
 מיט פרייד און געזאנג,
 און גליקלעכע, פרייע
 מיר זאגן: א דאנק.

מיט שניי-וויסע פליגל,
 אין בלוי פון פארנאכט,
 איז שבת געקומען
 און רו אונדז געבראכט.
 מיט טריט שטילע-שטילע
 אין הויז איז אריין,
 געפונען שוין גרייטע
 די חלות און וויינ.



מיר פֿילן זיך אַלע	א דאַנק פֿאַרן נחת
ווי לייבלעכע ברידער.	פֿון רו און פֿון פֿרידן,
עס גייט אויף דער חלום,	געבראַכט האָסטו, שבת,
אין האַרצן צעהעלט,	פֿאַר אונדז און פֿאַר יידן.
פֿון אייביקן שלום,	באַגעגנט דעם שבת
פֿון גליק אויף דער וועלט.	מיט ליכט און מיט לידער.

singing, song	געזאַנג	evening	פֿאַרנאַכט, דער
thanks	דאַנק, דער	rest	רו, די
peace	פֿרידן, דער	radiant	שטראַליק
blood brothers	לייבלעכע ברידער	to meet	באַגעגענען
happiness	גליק, דאָס		

יוסף דער שבת־היטער

א.

י' א רייכן פֿרייז האָט אמאָל געוואוינט
 אין אַרעמער יוד יוסף. יוסף האָט געאַר-
 בעט בני דעם פֿרייז וואָס איז געווען
 זייער אַ שלעכטער. פֿון פֿרימאָרגן ביז
 שפעט פֿינאַכט האָט יוסף געהאַרעוועט
 און דער פֿרייז פֿלעגט אים אָפּמאַרן פֿינים
 באַצאָלן.



אַט דער אַרעמער יוד האָט געטרײַ אָפּגעהיט שבת.
 אַ נאַנצע וואָך פֿלעגט יוסף און זײַן הויזגעזינד עסן נאָר ברויט
 מיט וואַסער, אָבער אויף שבת פֿלעגט ער אָנגרייטן פֿיש
 מיט פֿלייש. שבת האָט ער זיך אָנגעמאַן אין שיינע קליי-
 דער. דערפֿאַר האָט מען אים אַ נאָמען געגעבן: יוסף דער
 שבת־היטער.

יוסף האָט געטרײַ געדינט דעם פֿרייז און דער פֿרייז איז
 רייכער און רייכער געוואָרן פֿון טאַג צו טאַג.

אָנגרייטן אויף שבת	אָפהיטן שבת
--------------------	-------------

פֿראַגעס :

1. מיט וואָס איז דער פריץ געווען אַ שלעכטער ?
2. פֿאָרוואָס האָט מען יוספֿן גערופֿן דער שבת-היטער ?
3. פֿאָרוואָס איז דער פריץ געוואָרן רייכער פֿון טאָג צו טאָג ?

to toil, to labor	האַרעווען	observer	דיטער, דער
to observe	אָפהיטן	(porits) nobleman,	שׂוֹיץ, דער
household, family	הויזגעזינד	landowner	

ב.

אמאָל חלומט זיך דעם פריץ: אן אלטער מאן מיט אַ לאנגער גרויער באַרד קומט אַריין אין פאלאץ. ער קומט צו צום פריץ און שרייט אויף אים: — „פֿאָרוואָס מוז יוסף אזוי שווער אַרבעטן? פֿאָרוואָס נאַרסטו אים אָפּ בניים פֿאַר צאָלן? דו ביסט רייך, ווייל יוסף אַרבעט פֿאַר דיר. מיט דער צייט וועט דיין גאַנץ פֿאַרמעגן געהערן יוספֿן.“

דער פריץ האָט זיך אויפֿגעכאַפט פֿון שלאָף אַ דער־שראַקענער. ווי זאָל איך ראַטעווען מיין פֿאַרמעגן פֿון דעם יידנס הענט? — האָט ער לאַנג געטראַכט. צום סוף האָט ער באַשלאָסן: איך וועל פֿאַרקויפֿן מיניע פעלדער און פֿאַר דעם געלט וועל איך קויפֿן אַ טייערן שטיין. דעם שטיין וועל איך שוין אויסהיטן פֿון דעם יידנס הענט.

געטראַכט און געטאָן. דער פריץ האָט אלץ פֿאַרקויפֿט און פֿאַר דעם געלט האָט ער געקויפֿט אַ טייערן דימענט. דעם דימענט האָט ער אַריינגענייט אין זיין היטל. איצט וועט שוין יוסף אַ ביסל וואַרטן, ביז ער וועט קומען צו מיין פֿאַר־מעגן — האָט דער פריץ געטראַכט.

נייען, אייננייען	עם חלומט זיך מיר	חלום
------------------	------------------	------

פֿר אַ געס :

1. וואָס פֿאַר אַ חלום האָט דער פּרײַז געזען ?
2. האָט ער געטראַכט צו ווערן בעסער צו יוספֿן ?
3. וואָס האָט דער פּרײַז געמאַן ?

to dream	חלומען זיך
property, wealth	פֿאַרמעגן
frightened, alarmed	דערשראָקענער
safeguard	אײַסהײַטן
to sew in, to stitch into	אַננײַען

ג.

דער פּרײַז איז איין מאָל געגאַנגען איבער אַ בריק. האָט אַ בלאַז געמאַן אַ שטאַרקער ווינט און האָט אים אַראָפּגעריסן דאָס היטל פֿון קאַפּ. דאָס היטל איז אַריינגעפֿאַלן אין טײַך. אַ גרויסער פֿיש האָט אײַנגעשלונגען דעם טײַערן שטיין. אַ פֿישער האָט געכאַפט דעם פֿיש.

דער פֿישער האָט דעם פֿיש געבראַכט אין שטאַט צו פֿאַרקויפֿן. קײנער האָט אים נישט געוואָלט קויפֿן, ווייל דער פֿישער האָט געבעטן פֿאַרן פֿיש אַ סך געלט. דערמאַנט זיך דער פֿישער אז עס איז דאָ אַ יוד וואָס קאַרנט נישט קײן געלט אויף צו קויפֿן פֿיש אויף שבת. איז ער צו אים אַוועק. יוסף האָט געקויפֿט דעם פֿיש. אז מע האָט דעם פֿיש געמאַכט אויף שבת, האָט מען אין אים געפֿונען דעם דימענט. נאָך שבת האָט יוסף פֿאַרקויפֿט דעם טײַערן שטיין און איז געוואָרן זייער אַ רײכער מענטש.

(פֿאַלקס־מעשה)

פֿר אַ געס :

1. וואָס איז געשען מיטן טײַערן שטיין וואָס דער פּרײַז האָט געקויפֿט ?
2. וואָס איז געשען מיטן פֿיש וואָס האָט אײַנגעשלונגען דעם טײַערן שטיין ?
3. פֿאַרוואָס איז יוסף באַלוינט געוואָרן ?
4. איז דאָ יושר אין דער מעשה ?

tore off	אַראָפּגעריסן
swallowed (up)	אַננעשלונגען
spends freely, does not spare	קאַרגט נישט

א מעשה מיט א מטבע

א.

עס איז פֿרײַטיק־צונאכט. דער אַרעמער חיים גייט אהיים פֿון שול. אויפֿן וועג זעט ער, עס ליגט א מטבע. חיים האָט זיך זייער דערפֿרייט. ער האָט זיך אָבער גלייך דערמאָנט: עס איז דאָך שבת. און שבת טאָר מען נישט טראָגן קיין געלט. טראַכט ער: אַ מזל פֿון אַן אַרעמאָן! ווען איך געפֿין די מטבע אַ ביסל פֿרײַער, וואָלט איך געקענט קויפֿן ווייניג אַרבעט אַ שיינע ווייסע חלה. איז חיים געגאָנגען אַהיים. אין דער היים איז נישט געווען קיין ווייניג, אין דער היים איז נישט געווען קיין חלה. חיים איז געווען אַ גרויסער אַרעמאָן.

שבת אין דער פֿרי, אויפֿן וועג אין שול, טראַכט חיים: מע דאַרף אַ קוק טאָן, צי די מטבע ליגט נאָך וואו זי איז געלעגן נעכטן. ער קומט צום אָרט און ... וואונדער איבער וואונדער! — אַנשטאַט דער קופערנער מטבע ליגט אַ זיל־בערנע.

— „דאָס הייסט אַ מזל“, — רעדט דער אַרעמאָן צו זיך אַליין, — „אַ זילבערנע מטבע!“ — אָבער ער טראַכט: אפֿשר וויל גאָט מיך אויספֿרוואַן. לייגט ער אַריין די הענט אין די קעשענעס און גייט אַוועק אין שול דאַוונען.

פֿראַגעס:

1. ווי האָט אויסגעזען דער שבת פֿון חיימען אין דער היים?
2. פֿאַרוואָס האָט חיים נישט אויפֿגעהויבן די מטבע, ווען ער איז געגאָנגען פֿון שול?
3. וואָס האָט חיים געטראַכט, ווען ער האָט אַנשטאַט דער קופערנער מטבע געזען אַ זילבערנע?

poor man	אַרעמאָן, דער	(matbeye, matbeyes)	מטבע, מטבעות
great miracle	וואונדער איבער	coins	
instead	וואונדער	Friday evening	פֿרײַטיק־צונאכט
to try out,	אַנשטאַט	(Kha-yim)	חיים
to test	אויספֿרוואַן	synagogue	שול, די
		(mazl) luck	מזל, דאָס

ב.

נאָכן דאוונען גייט חיים אַהיים. ער איז זיכער אז די מטבע איז שוין ניטאָ. ווער וועט לאָזן ליגן אויף דער ערד א זילבערנע מטבע? ער קומט צום אָרט. יא, די מטבע ליגט. אָבער וואונדער איבער וואונדער! אַנשטאַט דער קופער-נער מטבע פֿון נעכטן, אַנשטאַט דער זילבערנער מטבע פֿון פֿרויער — ליגט גאָר אַ גאַלדענע מטבע.

חיים זעט שוין אין די געדאַנקען די אלע גוטע זאָכן וואָס ער קען קויפֿן פֿאַר אַ גאַלדענער מטבע. ער בייגט זיך אַיַן און וויל שוין אויפהייבן די מטבע. די מטבע איז שוין באַלד אין זײַנע פֿינגער. אָבער — עס איז דאָך שבת. און דער אַרעמאַן גייט אַהיים מיט ליידיקע הענט.

איך בין זיכער	גאַלדן, זילבערן, קופערן
---------------	-------------------------

פֿראַגעס:

1. ווען האָט חיים געזען אז די מטבע איז אַ גאַלדענע?
2. וואָס וואָלט חיים געקענט קויפֿן פֿאַר אַ גאַלדענער מטבע?
3. איז חיימען געווען גרינג צו גיין אַהיים מיט ליידיקע הענט?

זיכער	positive, sure
געדאַנק, געדאַנקען	thought, imagination
אַנזינפֿייגן זיך	to bend (down)

ג.

בײַטאַג גייט דער אַרעמער חיים אין שול שוין מיט אַן אַנדער וועג. ער האָט מורא, ער וועט נישט קענען אויסהאַלטן, ער וועט אויפהייבן די מטבע.

אָבער דערנאָך טראַכט ער: איך וועל ניט אויפהייבן. איך וועל נאָר אַ קוק טאָן. קוקן קען מען דאָך. קוקן איז ניט קיין עבירה. קומט ער צו דעם זעלביקן אָרט ... אָבער וואונדער איבער וואונדער! אַנשטאַט איין-איינציקער מטבע ליגן פֿאַר אים אַ סך גאַלדענע מטבעות.

ער קען די אייגענע אויגן ניט גלייבן. אזוי פֿיל געלט

וואָלט געווען גענוג צו לעבן דרין אָדער פֿיר וואָכן. און ער ווייס אז ווען דער שבת ענדיקט זיך, איז אַפילו קיין אַרעמער מאַלצייט ניטאָ. ער פייגט זיך איין, אָבער גלייך גייט אים דורך אַ געדאַנק: דאָס איז אַ שפיצל פֿון שטן. גיין, איך וועל די גאַלדענע מטבעות ניט אויפהייבן.

עם איז ניט קיין עבירה	עם איז אן עבירה
-----------------------	-----------------

פֿראַגעס :

1. פֿאַרוואָס האָט חיים געוואָלט גיין בײַטאָג אין שול מיט אן אַנדער וועג ?
2. האָט ער דאָס מאָל אויך אויסגעהאַלטן ?
3. וואָס האָט חיים געטראַכט ?

אויסהאַלטן	to bear, to endure, to hold out
עבירה, די	(aveyere) transgression, sin
שפיצל, דאָס	trick
שטן, דער	(sotn) devil, Satan

ד.

ווען עס איז שוין געווען אויס שבת, האָט חיים גאַרניט געוואָלט מער קומען צו דעם אָרט וואו עס זיינען פֿריער גע- לעבן די גאַלדענע מטבעות. ער האָט זיך געטראַכט: דעם גאַנצן שבת האָט דער שטן זיך גערייצט מיט אים. דאָרטן איז קיין זאך ניטאָ. אָבער ... וואָס קען שאַטן אַ קוק צו טאָן ?

חיים קומט צו צום אָרט און ... וואונדער איבער וואונ- דער! פֿאַר זיינע אויגן זעט ער אַ בערגעלע מיט גאַלדענע מטבעות.

ער פייגט זיך איין. ער האָלט די גאַלדענע מטבעות אין די הענט. ער פֿילט אָן די קעשענעס מיט גאַלד. דער- נאָך איז ער אַוועק אין אַ קראַם און געקויפֿט פֿאַר איין מטבע וויין אויף הברלה, ברויט, הערינג און אַלץ וואָס עס ווילט זיך אים.

יענע נאכט איז בני דעם אַרעמען חיימען אין דער היים
 געווען אַ פֿריילעכע סעודה. פֿון יענעם טאָג אָן האָט אים
 גאַרניט געפֿעלט. ווען עס איז געקומען שבת, איז שמענדיק
 געווען בני חיימען אין דער היים וויין און חלה, און פֿיש
 און פֿלייש. היים האָט שמענדיק באַגעגנט שבת ווי אַ חתן
 באַגעגנט זיין פֿלה.

(לויט ש. י. עגנון)

אויס שבת	הבדלה	חתן-פלה
----------	-------	---------

פֿראַגעס :

1. וואָס האָט היים געטראַכט, ווען עס איז שוין געווען אויס שבת?
2. וואָס האָט ער איצט געטאָן מיט די מטבעות?
3. ווי האָט איצט אויסגעזען דער שבת בני חיימען אין דער היים?

to tease	רייצן זיך
to harm	שאַטן
(havdole) benediction at the conclusion of the Sabbath to separate it from the week-days.	די הבדלה, די פֿעלן
to be lacking, to miss	פֿעלן
(khosn) bridegroom	חתן, דער



דער פֿירשט און דער ייד

א.

אמאל האָט אין האַלאַנד געוואוינט אַ רייכער ייד. ער איז געווען אַ גרויסער סוחר פֿון טעפעכער. איין פֿרײטיק־צונאַכט איז דער ייד געזעסן מיט דער משפּחה ביים מיש און האָט געגעסן דעם שבתדיקן מאַלצײט. פֿלוצלינג הערן זיי אַ קלאַפּ אין טיר און עס איז אַרײנגעקומען אַ דינער פֿון פֿירשט.

דער דינער האָט געזאָגט: — „עס זײנען צום פֿירשט איצט געקומען אַ סך גרויסע לײט פֿון לאַנד. ער וויל זיי געבן מתנות. ער וויל זיי געבן טעפעכער, וואָס נאָר איר האָט צו פֿאַרקויפֿן. בעט דער פֿירשט, איר זאָלט מיט די טעפע־כער גלײך קומען צו אים אין פּאַלאַץ.“

— „הײנט איז בײַ אונדז יײדן שבת“, — האָט דער ייד געענטפֿערט, — „זאָל דער פֿירשט וואַרטן ביז מאַרגן אָונט.“

— „וואָס איז דאָס פֿאַר אַן ענטפֿער?“ — זאָגט דער דינער, — „דער פֿירשט דאַרף די טעפעכער הײנט. ער וויל ניט וואַרטן ביז מאַרגן.“

— „און איר קען ניט הײנט. עס איז שבת“, — ענטפֿערט פֿעסט דער פֿרומער ייד, — „זאָל דער פֿירשט מיר מוחל זײן.“

מוחל זײן	שבתדיקער מאַלצײט	סוחר — סוחרים
----------	------------------	---------------

פֿראַגעס:

1. וואָס איז געשען, ווען דער סוחר פֿון טעפעכער איז געזעסן ביים שבתדיקן מיש?
2. וואָס האָט דער סוחר געענטפֿערט דעם דינער?
3. פֿאַרוואָס האָט דער סוחר אזוי געענטפֿערט? האָט ער דען ניט געוואַלט פֿאַרקויפֿן טעפעכער?

rug(s)	טעפּער, טעפעכער	duke	פֿירשט, דער
bang	קלאַפּ, דער	(soikher) merchant	סוחר, דער

ב.

דער דינער איז אוועק. אין א קורצער צייט איז ער ווידער געקומען. דאָס מאָל איז ער געקומען מיט אַ בריוו פֿון פֿירשט. אין דעם בריוו האָט דער פֿירשט געשריבן: — „איך דאַרף די טעפעכער הינט אָונט. איך קען זיי פֿיין קיין אַנדערן ניט קרייגן. איך וועל צאָלן צוויי אָדער דריי מאָל. אַזוי פֿיל וויפֿל די טעפעכער זיינען ווערט. אויב דו פֿאַלגסט ניט, וועט עס דיר קיין טובֿה ניט טאָן. באַטראַכט זיך וואָס דו מוסט“.

דער פֿרוּמער סוּחר האָט איבערנעלייענט דעם בריוו און געענטפֿערט דעם דינער:

— „זאָג דעם פֿירשט אַזוי: ער איז טאַקע אַ הויכער האַר, אָבער עס איז דאָ אַ העכערער פֿון אים. און אים מוז איך דינען. און ער האָט אַנגעזאָגט אַז מע מוז היטן שבת“.

איבערלייענען	אַנזאָגן
דאָס וועט דיר קיין טובֿה ניט טאָן	

פֿראַגעס:

1. וואָס איז געווען אין דעם בריוו פֿון פֿירשט?
2. פֿאַרוואָס האָט דער פֿירשט געשריבן אַז עס וועט דעם יודן קיין טובֿה ניט טאָן, אויב ער פֿאַלגט ניט?
3. וואָס איז געווען איצט דעם יודנס ענטפֿער?

to read	איבערלייענען	worth	ווערט
lord, master	האַר	(toive) favor	טובֿה, די
to serve	דינען	it will be bad	עס וועט דיר
to command	אַנזאָגן	for you	קיין טובֿה ניט טאָן
to observe	היטן		

ג.

שבת-צונאַכט איז ווידער געקומען דער דינער און גע-
רופן דעם יוד צום פֿירשט אין פֿאַלאַץ. די פֿרוי און די קינדער

האָבן זיך זייער דערשראָקן. דער ייד איז אָבער רואיק אַוועק אין פּאַלאַץ. דער פֿירשט איז אים אַרויס אַנטקעגן און האָט אים זייער פֿריינדלעך באַגריסמט. דער ייד האָט זיך זייער געוואונדערט וואָס דער פֿירשט איז אַזוי פֿריינדלעך. און דער פֿירשט האָט דערציילט:

— „בײַ מיר איז געווען מײַנער אַ גוטער פֿרײַנד. איין טאָג זאָגט צו מיר מײַן פֿרײַנד, אַז מע קען יודן נישט געטרױען. יודן טוען אַלץ פֿאַר געלט. איך האָב געלאַכט פֿון אים און געזאָגט: ער איז נישט גערעכט. האָט ער מיר געענטפֿערט: — 'פֿרואו אַליין אַ אים אַ יודן, וועסטו זען אַז אַ ייד טוט אַלץ פֿאַר געלט'.

— נו, איך האָב דיך אויסגעפֿרואוט. איך בין זייער צופֿרידן וואָס איך קען איצט זאָגן מײַן פֿרײַנד, ווי נישט גערעכט ער איז“.

דער פֿירשט און דער ייד זיינען געוואָרן פֿון דעמאָלט אַן גוטע פֿרײַנד.

(פֿאַלקס־מעשה)

פֿרײַטיק־צונאַכט, שבת־צונאַכט
דערשרעקן זיך, דערשראָקן זיך

פֿר א ג ע ס :

1. פֿאַרוואָס האָבן זיך דערשראָקן די פֿרוי און די קינדער פֿון דעם סוחר, ווען מע האָט אים ווידער גערופֿן אין פּאַלאַץ?
2. פֿאַרוואָס האָט דער סוחר זיך געוואונדערט?
3. ווי האָט דער פֿירשט דערקלערט די גאַנצע זאַך?
4. פֿאַרוואָס איז דער פֿירשט געוואָרן דעם יידנס פֿרײַנד?

Saturday evening	שבת־צונאַכט
came out to meet him	אַרויס אַנטקעגן
to trust	געטרױען
then	דעמאָלט
since then	פֿון דעמאָלט אָן



די יידישע שול

די אויגן, זיי קוקן
פֿאַרחלומט און קלוג
בני פרץ-געשיכטעס,
בני לידער פֿון פֿרוג.

ניט הויך איז דער בנין,
מיט רייכקייט ניט פֿול —
דאָך לעבעדיק, פֿריילעך
די יידישע שול.

בני ראָזענפֿעלד, ביאַליק
שטייגט הויך דאָס געזאַנג,
ווי דורות מיט דורות
זיך טרעפֿן אין גאַנג.

ווען אַנדערע שולן
שוין זיינען פֿאַרמאַכט,
די יידישע שול ערשט
צום לעבן דערוואַכט.

בני שלום-עליכם
צעוואַקסט זיך די פֿרייד,
עס פֿרישט און עס מונטערט
די יידישע רייד.

מיט ליבע און פֿרייד,
מיט געזאַנג קומען דאַרט
קינדער זיך לערנען
דאָס יידישע וואַרט.

(אַרעם רייזען)

to rise
(dor, doyres)
generation(s)
course, way
to grow rapidly
to enliven, to freshen
to encourage, to inspire,
to stimulate

שטאַנג
דור, דורות
גאַנג, דער
צעוואַקסן זיך
פֿרישן
מונטערן
to stimulate

(binyen) building
riches
full of life, lively
only now, just now
to awake
love
dreamy
story

בנין, דער
רייכקייט
לעבעדיק
ערשט
דערוואַכן
ליבע, די
פֿאַרחלומט
געשיכטע, די

אַבְרָהָם רִיזְעוּן צו גאַסַט אין אַ ייִדישער שול

א.

איך בין געווען אַ לערער אין אַ ייִדישער שול אין אַ
ווינטער און אַ קליינער שטאָט פֿון קאַנאַדע.

איין מאָל האָבן מיר געמאַכט אַ יום-טובֿ אין שול און
מיר האָבן באַשלאָסן: מיר וועלן פֿאַרבעטן צום יום-טובֿ
אַ ייִדישן שרײַבער פֿון ניו-יאָרק. מיר האָבן געוואָלט אז די
קינדער און זייערע עלטערן זאָלן זען אַ ייִדישן שרײַבער
וואָס זיי לערנען זײַנע לידער אָדער זײַנע דערציילונגען.

האָבן די זיידעס און די באַבעס געזאָגט:

— „לאַמיר פֿאַרבעטן אַ שרײַבער, וואָס מיר פֿלעגן
זינגען זײַנע לידער, ווען מיר זײַנען נאָך געווען יונג.“

האָבן די טאטעס און די מאמעס געזאָגט:

— „לאַמיר פֿאַרבעטן אַ שרײַבער, וואָס אַלע האָבן
אים לײַב און וואָס אפילו מיר ווייסן וועגן אים.“

האָבן די קינדער געזאָגט:

— „לאַמיר פֿאַרבעטן אַ שרײַבער, וואָס מיר לערנען
זײַנע מעשות און לידער אין שול.“

האָב איך, דער לערער, אזוי געזאָגט:

— „אַ ייִדישער שרײַבער, וואָס די זיידעס און די באַר-
בעס האָבן נאָך אין זייערע יונגע יאָרן געזונגען זײַנע לידער;
אַ ייִדישער שרײַבער, וואָס אַלע האָבן אים לײַב און וואָס
אונדזערע עלטערן קענען אים; אַ ייִדישער שרײַבער, וואָס
די קינדער לערנען זײַנע לידער און זײַנע מעשות...“

— „איז אַבְרָהָם רִיזְעוּן!“ — האָבן אַלע אויסגערופֿן.

האַט מען געשריבן אַ בריוו צו אַבְרָהָם רִיזְעוּן און אים
פֿאַרבעטן, ער זאָל קומען און זײַן אַ גאַסט אין דעם קלײ-
נעם און ווייטן שטעטל פֿון קאַנאַדע.

פֿר אַ געס :

1. וואָס פֿאַר אַ גאַסט האָבן געוואָלט פֿאַרבעטן די זיידעס און די באַבעס?
2. וואָס פֿאַר אַ גאַסט האָבן געוואָלט פֿאַרבעטן די טאַמעס און די מאַמעס?
3. וואָס פֿאַר אַ גאַסט האָבן געוואָלט די קינדער?

on a visit צו גאַסט
to invite פֿאַרבעטן

ב.

אַברהם רייזען איז געקומען. עס איז געווען אַ יום-טובֿ פֿאַר גרויס און פֿאַר קליין.
די זיידעס און די באַבעס, די טאַמעס און די מאַמעס און די קינדער פֿון דער שול האָבן אַלע געזונגען אַברהם רייזענס לידער און האָבן געענדיקט זינגען מיט דעם שיינעם ליד פֿון האַפֿענונג:

און זאָל ווי ווייט

נאָך זיין די צייט

פֿון ליבע און פֿון שלום...

די קינדער האָבן דעקלאַמירט אַברהם רייזענס לידער וואָס מע האַט געלערנט אין שול. מע האַט אויך דעקלאַמירט די פֿאַעמע:

ניט הויך איז דער בנין,

מיט רייכקייט ניט פֿול,

דאָך לעבעדיק, פֿריילעך

די ייִדישע שול.

דערנאָך האַט מען ווידער געזונגען אַברהם רייזענס לידער. די קינדער האָבן זייער ליב די לידער פֿון פסח:

שווימט דאָס קעסטל אויפֿן טייך,

אויפֿן גרויסן גיל...

און דאָס ליד:

זאָג, מאַראַן, דו ברודער מינער...

אַלע האָבן די לידער געזונגען זייער שוין.

אַברהם רייזען איז געזעסן מיט אַ ליבן שמייכל אויפֿן

פנים. זינע ליפן האַפן שמייל געזאגט אלע ווערטער פֿון די לידער וואָס מע האָט געזונגען. שפעטער האָט ער גע-רעדט צו די זיידעס און די באַבעס, צו די טאָטעס און די מאַמעס און צו די קינדער פֿון דער שול. ווען ער האָט געענ-דיקט רעדן, האָט ער געלייענט אַ ליד וואָס ער האָט אָנגע-שריבן פֿאַר די קינדער פֿון דער שול. דאָס ליד הייסט „ידישע אותיות“.

די יידישע שולן,	עס וועלן זיך ציען
מיט מי אויפֿגעשטעלט,	אין דורות אַרײַן
זיי וועלן פֿאַרפֿולן	די אותיות וואָס גליען
די פֿרייד אויף דער וועלט.	מיט פֿרייד און מיט שײַן.

זיי וועלן פֿאַרבינדן	די ווערטער — זיי זינגען
אַ דור מיט אַ דור	פֿון טיפֿסטן געמיט,
און פֿייערלעך צינדן	זיי שאַלן און קלינגען
אין אייגעלעך קלאַר.	אין בוך און אין ליד.

אַבֿרהם רייזען האָט געענדיקט לייענען דאָס נייע שײ-נע ליד. מיר אלע האָבן געפֿילט אַז דאָס האָט ער, אונדזער גרויסער שרײַבער, פֿאַרבונדן אַ דור מיט אַ דור.

(יאָטל מלאַטעק)

זינגען — געזונגען	אות, אותיות	דור, דורות
-------------------	-------------	------------

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס זינגען די ערשטע ווערטער פֿון אַבֿרהם רייזענס ליד פֿון האַ-פֿענונג?
2. וואָס זינגען די ערשטע ווערטער פֿון אַבֿרהם רייזענס ליד וועגן דער יידישער שול?
3. וואָס זינגען די לעצטע פֿיר שורות פֿון דעם ליד „ידישע אותיות“?
4. וואָס הייסט עס — „פֿאַרבינדן אַ דור מיט אַ דור“?
5. וואָס פֿאַר אַ מענטש איז געווען אַבֿרהם רייזען?

to sound	שאַלן	hope	האַפֿענונג, די
effort	מײַ די	to recite	דעקלאַמירן
to complete	פֿאַרפֿולן	to glow	גליען
to bind together	פֿאַרבינדן	shine	שײַן, די
bound together	פֿאַרבונדן	spirit, heart	געמיט

חנהלעס טאטע

א לערער דערציילט :

עס האָט גערעגנט און עס האָט געבלאָזן אַ שטארקער ווינט. איך האָב אָנגעטאָן אַ רעגן־מאַנטל, גענומען אַ שירעם און אַוועק אין שול. ווען איך בין אַרויס אין דרויסן, האָב איך געעפֿנט דעם שירעם. אָבער דער ווינט האָט צעבראַכן דעם שירעם. דער רעגן האָט געשמיסן אין פנים אַרײַן. עס איז געווען שווער צו גיין. איך בין געוואָרן נאָס ביזן בײַן.

עס איז מיר געווען ניט גרינג צו קומען ביזן צו דער שול. אין ערשטן צימער וואו מע גייט אַרײַן פֿון נאָס איז געשטאַנען מיין שילעדין חנהלע, דאָס אַרעמע מיידעלע חנהלע, וואָס איז אַלע מאָל געגאַנגען אין צעריסענע שיד. זי איז געשטאַנען און האָט געציטערט פֿון קעלט. איך האָב געוואָלט זי פֿרעגן פֿאַרוואָס זי איז ניט אַרויף אין קלאַס־צײַמער, וואו עס איז וואַרעם.

אָבער איך האָב דערזען ווי איר טאטע לויפֿט אין נאָס. ער לויפֿט גיך, די שיד זײַנען צעריסן, דאָס רעקל איז צעריסן. אויפֿן קאָפּ האָט ער געטראָגן אַ זאַק. דער יוד איז געווען נאָס ביזן בײַן. עס איז אויף אים נישט געווען קיין טרוקענער פֿאַדעם.

ער איז אַרײַנגעלאָפֿן אין שול. ער האָט אַרויסגענומען פֿון הינטער זײַן העמד אַ דין פעקעלע און געזאַגט מיט פֿרייד צו חנהלען :

— „נאָ, קינד מינס, איך האָב געהאַלטן וואַרט!“

געזאַגט די פֿאַר ווערטער, האָט ער אַ כאָפּ געטאָן דאָס דינע מיידעלע, זי אויפֿגעהויבן, זי אַ קוש געטאָן און איז אַרויסגעלאָפֿן.

חנהלע איז צו מיר צוגעקומען אַ פֿריילעכע, אַ צו־פֿרידענע :

— „איר זעט, לערער, איך האָב שוין דאָס נייע ביכל.
מיין טאטע האָט עס מיר געקויפֿט”.

איך בין געבליבן שטיין אַ צעטומלטער. יא, נעכטן
האָב איך אָנגעזאָגט די קינדער, אז זיי מוזן פרענגען דאָס נייע
לערנביכל אין קלאַס. חנהלעס טאטע, אן אַרעמער היטער
בײַ אַ נייעם בנין, איז אוועק אין מיטן טאָג פֿון זײַן אַרבעט
און איז געלאָפֿן אין רעגן און ווינט קויפֿן אַ ייִדיש ביכל פֿאַר
זײַן קינד.

איך האָב אָנגענומען חנהלען בײַ דער האַנט און גע-
זאָגט צו איר נאָר צוויי ווערטער:

— „קום, חנהלע!”

מער האָב איך ניט געקענט זאָגן, ווייל עס האָט מיך
געשטיקט צו וויינען.

(לויט דניאל פֿערסקי)

אַרײַנגעלאָפֿן — אַרױסגעלאָפֿן

גענומען, אָנגענומען, אַרױסגענומען

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס פֿאַר אַ וועטער איז געווען אין דרויסן?
2. ווער איז געווען חנהלע? ווער איז געווען איר טאטע?
3. וואָס האָט חנהלעס טאטע איר צוגעזאָגט?
4. איז אים געווען גרינג צו האַלטן וואָרט?
5. האָט חנהלעס טאטע טייער געהאַלטן די ייִדישע שול? פֿון וואַנען
ווייסן מיר עס?
6. פֿאַרוואָס האָבן טרערן גענומען שטיקן דעם לערער?

ran out
picked up
confused
to choke

אַרױסגעלאָפֿן
אויפֿגעהויבן
צעטומלט
שטיקן

lashed, whipped
torn
dry
ran in

געשמײסן
צערײסן
טרוקן
אַרײַנגעלאָפֿן

משהלע קאפיטאן

א.

ען משהלע איז געקומען אין שולחיות,
רייטנדיק אויף זיין פרויז פערדל, זינען
אלע קינדער אים געלאפן אנטקעגן.



— „ברוך־הבא, משהלע איז דא. וואָס

פאַר אַ גאַסט!“

משהלע איז אַראָפּ פֿון פֿערדל, און זיין חבר בערעלע
האַט עס אַ נעם געטאָן און עס צוגעפונדן צו אַ בוים.

משהלע איז געשטאַנען אַ שיינענדיקער, אַ גליקלע־
כער. אלע חברים און חברטעס אַרום אים. משהלע איז דאָך
אין די פאַר וואָכן וואַקאַציע געווען אין בוענאַס־איירעס. אלע
קינדער האָבן געוואַלט וויסן ווי עס זעט אויס די גרויסע
שטאַט, וואָס עס טוט זיך אין דער גרויסער שטאַט.

— „לאַמיר זיך אוועקוועצן אויף די טרעפּ פֿון דער
שול און משהלע וועט אונדז דערציילן פֿון אַלצדינג.“

— „גערעכט, טאַקע גערעכט!“

אלע קינדער האָבן זיך אוועקגעזעצט, משהלע אין
מיטן און ער האָט גענומען דערציילן. ער האָט גערעדט
וועגן די גרויסע גאַסן, די הויכע הייזער, די שיינע קראַמען ...

— „נו, און אַ שול, אַ ייִדישע שול האַסטו געזען?“ —
האַט דודל, דער עלטסטער, געפֿרעגט. — „דערצייל אונדז
בעסער ווי עס זעט אויס אין בוענאַס־איירעס אַ ייִדישע שול.
געוויס מיט עטלעכע קלאַסן, ייִנגערע קינדער אין איין קלאַס,
עלטערע אין אַנדערע קלאַסן, ניט ווי מיר דאָ אלע אינאייִ־
נעם, קליין און גרויס.“

— „יא. מינע שוועסטער־קינדער האָבן מיך געפֿירט
אין דער שול וואו זיי לערנען זיך. קינדער!“ — און משהלע

האַט פאַרמאכט די אויגן פרי ער זאָל ווידער דערזען דעם שיינעם בנים פון דער שול.

— „קינדער, אזא גרויסע שול! מיט אזוי פיל קלאסן! אומעטום מיט יידישע אויפֿשריפטן אויף די ווענט. און ביי־כער, ביכער! און אזא גרויסער פֿרײַער הויף!“

און משהלע האָט ווייטער דערציילט:
— „אַלע זינגען געווען גוט צו מיר. פֿון אַלע זינגן: שלום-עליכם, שלום-עליכם.“

— „און וויפֿל קינדער“, פֿרעגט דודל, — „לערנען זיך דאַרטן? א פֿאַר הונדערט?“

— „א פֿאַר הונדערט? און מער קענסטו ניט ציילן? און איך זאָג אפשר אַ טויזנט! און ווי שייך די קינדער מאַרשירן אַרײַן אין די קלאַסן. און ווי שייך זיי זינגען אַלע, ווען זיי זינגען אַלע אין הויף פֿון שול, ווען מע גייט שוין אַהיים!“

אַלע קינדער זינגען שטיל געזעסן און זיך צוגעהערט צו יעדער וואָרט וואָס איז אַרויס פֿון משהלעס מויל.

שִׁרְהַלֵּע האָט שטיל און פֿאַרשעמט געזאָגט:
— „ניט אזוי ווי מיר דאָ אין דער קאַלאָניע, אַ הויפֿן קינדער!“

שטייט אַ שײַנענדיקער	געקומען רײַטנדיק
ברוך־הבא	

פֿראַגעס:

1. פֿאַרוואָס האָט משהלע געדאַרפֿט קומען צו רײַטן אין שול?
2. וואו איז משהלע געווען אין דער צײַט פֿון וואַקאַציע?
3. וואָס האָבן די קינדער געוואָלט וויסן?
4. וואו האָבן די קינדער געלעבט?
5. וואָס האָט משהלע דערציילט וועגן דער גרויסער שול אין פּוּענאַם־אײַרעם?
6. אין וואָס פֿאַר אַ שול האָבן די קינדער זיך געלערנט?

vacation	די וואַקאַציע	captain	קאַפּיטאַן, דער
stairs	טרעפּ	(borukh habo)	ברוך־הבא
cousin	שוועסטערקינד	greeting to a newcomer	
to march	מאַרשירן	('blessed be he who comes')	
colony	קאַלאָניע, די		

ב.

— „דער לערער, דער לערער קומט!“ — זינען די קינדער אויפגעשפרונגען. דער לערער איז אויך געווען א קאלאניסט. ער האט געוואוינט א צען קילאמעטער פון דער שול. יעדן טאג פלעגט ער קומען אין שול מיט זיין פֿערד און א קליינעם וואָגן אויף צוויי רעדער. די קינדער זינען אים געלאָפֿן אנטקעגן און אָנגעזאָגט די גרויסע שמחה אז משהלע איז שוין געקומען צוריק פֿון בוּענאַס-אַיִרעס.

— „וואָס מאַכסטו, משהלע?“ — און דער לערער האָט אים אַרומגענומען.

אַלע קינדער זינען אַרײַן אין קלאַס און האָבן גענו- מען דערציילן דעם לערער וואָס זיי האָבן געהערט פֿון משה- לען. מער פֿון אַלץ זינען זיי געווען באַגײַסטערט פֿון אַ שול וואו עס לערנען זיך אַפֿשר טױזנט קינדער.

— „און אז מיר האָבן ווייניק תּלמידים, איז וואָס?“ — האָט לאַהלע געזאָגט, — „קען זײַן אז דאָ לערנען מיר זיך בעסער ווי דאָרטן.“

— „יא, ס'איז אמת“, — האָט משהלע געזאָגט, — „איך האָב זיך פֿאַרהערט מיט מינע שוועסטער-קינדער. מיר קענען ניט ווייניקער ווי זיי. דאָרטן איז זיי נאָך גרינגער. עס קומט אַ באַקוועמער אויטאָבוס וואָס פֿירט זיי פֿון דער היים אין שול אַרײַן און פֿון דער שול צוריק אַהיים. אויפֿן וועג זיצט מען אויף ווייכע בענקלעך, און מע רעדט, און מע זינגט, און מע פֿאַרט איבער שיינע גאַסן.“

לאַהלע גיט אַ זאָג: — „ניט אזוי ווי בײַ אונדז. אונדז קומט אַלץ אָן שווער. מיר דאַרפֿן רײַזן אויף פֿערדלעך, צו צוויי־דריי אויף איין קליין פֿערדל.“

— „איז ווינט און אין שטויב, אין היץ און אין קעלט און אין רעגן“ — זאָגט דודל.

— „זאג ניט קיין ליגן“, — רופט אויס בערעלע, —
 „אז עס רעגנט, קומען מיר ניט אין שול“.

תלמידים פֿאַרהערן זיך
גיין אין שול, קומען אין שול, פֿאַרן אין שול

פֿר אַ ג ע ס :

1. ווער איז געווען דער לערער און וואו האָט ער געוואוינט?
2. ווי קומען די קינדער אין שול אין פּונענאַס-אנירעס?
3. ווי קומען די קינדער אין דער שול פֿון דער קאַלאָניע?
4. וועמען איז גרינג און וועמען איז שווער?

jumped up	איפֿגעשפּרוּנגען
enthused, inspired	באַגניסטערט
to examine, to test each other	פֿאַרהערן זיך
convenient	באַקוועם
dust	שטויב, דער
the lie	ליגן, דער

ג.

משהלע האָט אויך דערציילט וועגן דעם שיינעם יום-טובֿ וואָס עס האָט דורכגעפֿירט די שול וואו עס לערנען זיך זיינע שוועסטער-קינדער.

— „לערער, וואָס וועט זיין מיט אונדזער יום-טובֿ?“ —
 — האָט געפֿרעגט לאהלע.

— „איך ווייס ניט, קינדער, צי מיר זאָלן דאָס יאָר האָבן אַ יום-טובֿ“, — האָט דער לערער געזאָגט.

— „אַבער פֿאַראַיאָרן האָבן מיר געהאט אזא שיינעם יום-טובֿ“, — האָט לאהלע ווידער געזאָגט.

— „יא, עס איז געווען אַ נחת. אַבער אונדזער שול איז קלענער געוואָרן. עטלעכע קאַלאָניסטן זיינען אוועק אין שטאָט צוזאַמען מיט זייערע קינדער. מיינט איר אז מיר וועלן קענען דורכפֿירן אויך דאָס יאָר אַ שיינעם יום-טובֿ?“

— „יא, יא!“ — האָבן זיך געהערט שטימען פֿון קינ-
 דער. און משהלע האָט שוין גערעדט פֿאַר אַלעמען:
 — „דעם יום-טוב וועלן מיר דורכפֿירן ווי אַלע יאָר,
 נאָך בעסער און שענער. מיר זאָגן צו אַלע אויסצולערנען
 גוט אונדזערע ראָלן. מיר וועלן אַלץ אויסלערנען וואָס מע
 דאַרף דעקלאַמירן און וואָס מע דאַרף זינגען.“
 דעם לערערס פנים איז געוואָרן פֿריילעך. און דאָך
 האָט ער געזאָגט:

— „איר ווייסט דאָך, קינדער. עס הייבן זיך פֿאַלד אָן
 די גרויסע רעגנס. הערט איר אויף צו קומען אין שול. ווי
 וועט מען זיך צוגרייטן צום יום-טוב?“
 — „מיר וועלן סיני ווי קומען, אפילו אין די גרעסטע
 רעגנס. מיר וועלן נישט פֿאַרפֿעלן אין שול אפילו קיין איין
 טאָג ניט“, — האָבן זיך געהערט קינדערשע שטימען.
 — „טאָמער רעגנט שטאַרק און די וועגן וועלן זיין
 פֿאַרגאַסן?“ — האָט לאהלע געפֿרעגט.
 — „וועלן מיר שווימען!“ — האָט בערעלע אויסגע-
 רופֿן.

— „ניט שווימען, נאָך פֿאַרן מיט אַ שיף“, — האָט
 געזאָגט משהלע.
 — „ווער האָט דען אַ שיף?“
 — „איר“, — האָט משהלע זיך באַרימט. — „איר האָב
 אַ שיף.“
 — „מיט אַ זעגל?“ — האָט זיך דודל געחכמהט.
 — „יא, אַ שיף מיט אַ זעגל, און איר בין דער קאַפי-
 טאַן.“

אַלע קינדער האָבן געלאַכט.

דאָס יאָר, פֿאַראַיאָרן	חכם, חכמה, חכמתו זיך
-------------------------	----------------------

פֿר אַ ג ע ס :

1. ווען האָבן די קינדער זיך דערמאָנט וועגן אַ יום-טובֿ אין דער שול ?
2. פֿאַרוואָס האָט דער לערער געטראַכט אז דאָס יאָר קען מען ניט דורכפֿירן קיין יום-טובֿ ?
3. וואָס האָבן די קינדער צוגעזאָגט דעם לערער ?
4. וואָס האָבן די קינדער גערעדט וועגן די רעגנס וואָס קענען פֿאַרגיסן די וועגן ?

flooded	פֿאַרגאַסן	last year	פֿאַראַיאָרן
to brag	פֿאַרימען זיך	voice	שטימ, די
(khokhmen) to joke,	חכמהן זיך	role	ראָל, די
to kid around		anyhow	סניווי
		to miss school	פֿאַרפֿעלן אין שול

ד.

די קינדער האָבן געהאַלטן וואָרט.

די טעג זיינען געוואָרן הייסער, אָבער קיינער האָט ניט פֿאַרפֿעלט קיין איינציקן טאָג אין שול. פֿאַרקערט, מען איז געבליבן נאָכן לערנען, מע האָט זיך געמיט מער ווי אלע מאָל עס זאָל זיין אַ שיינער יום-טובֿ.

איין מאָל, שפעט אין אָונט, אַ פֿאַר טעג פֿאַרן יום-טובֿ, איז דער הימל געוואָרן פֿאַדעקט מיט שווערע וואַלקנס. ס'האָט גענומען בליצן און דונערן. אַ גאַנצע נאַכט האָט גערעגנט. משהלע איז איינגעשלאָפֿן מיט שווערע געדאַנ-קען. וואָס וועט זיין ? אלע וועגן וועלן מאָרגן זיין פֿאַרגאַסן מיט וואַסער.

אין דער פֿרי האָט נאָך אלץ גערעגנט. משהלע איז אויפֿגעשטאַנען, עפעס וואָס געגעסן. ער האָט ניט לאַנג גע-טראַכט. ער האָט אָנגעטאָן דעם טאַטנס לאַנגן רעגן-מאַנטל און אַרויס אָנזאַטלען זיין ברוין פֿערדל.

— „וואוהין ?“ — האָבן טאַטע-מאַמע אים געפֿרעגט.

— „אין שול, ווי אלע טאָג.“

— „אין אזאַ משוגענעם וועטער ?“

— „יאַ. מיר האָבן זיך געגעבן אַ וואָרט!“



— „אבער מיר וואוינען אזוי ווייט פֿון דער שול!“
— „וועל איך שווימען. דאָס פֿערדל איז מיין שיה און
איך בין דער קאָפיטאָן.“

עס האָבן ניט געהאַלפֿן טאַטע-מאַמעס רייד. משהלע
האַט זיך געזעצט אויף זיין פֿערדל און טראָט בין טראָט
גענומען רייטן איבער די פֿאַרגאַסענע וועגן צו דער שול.
אויפֿן וועג האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און אַרויפֿגענומען
לאהלען. דערנאָך האָט ער זיך ווידער אָפּגעשטעלט און
אַרויפֿגענומען בערעלען. לאהלע האָט מיט ביידע הענט
אַרומגענומען משהלען און בערעלע האָט פֿעסט געהאַלטן
לאהלען.

אלע דרײַ קינדער אויף איין פֿערד. אלע דרײַ אונטער
 דעם גרויסן רעגן־מאַנטל.
 — „מיר שווימען, מיר שווימען“, — האָט לאהלע
 אויסגערופֿן.
 — „דו ביסט דער קאַפיטאַן“, — האָט בערעלע גע־
 זאָגט.

אזוי זײַנען אלע דרײַ געקומען אין שול. זיי האָבן שוין
 געפֿונען די קינדער מיטן לערער. די קינדער האָבן געלערנט
 און זיך געגרייט צום יום־טובֿ.
 און עס איז טאַקע געווען דער שענסטער יום־טובֿ אין
 דער שול. אלע קאַלאַניסטן, אויך די וואָס האָבן געוואוינט
 גאַנץ ווייט, זײַנען געקומען צום יום־טובֿ.
 און משהלע — די קינדער האָבן אים שוין גערופֿן משה־
 לע קאַפיטאַן — האָט געזאָגט: — „ס'איז אזוי שיין ווי אין
 בוּענאַס־אַיַרעס“.

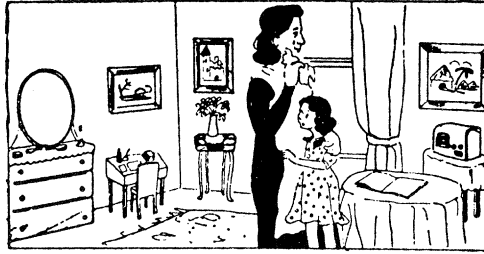
(מאַשע שטוקער־פּאַיִק)

זיך אָפּשטעלן	זיך מײַען
אַרומגענומען — אַרומגענומען	

פֿ ר א ג ע ס :

1. ווי האָבן די קינדער זיך געגרייט צום יום־טובֿ אין דער שול ?
2. פֿאַרוואָס האָבן טאַטע־מאַמע ניט געוואָלט אז משהלע זאל רײַטן אין שול ?
3. וואָס האָט משהלע געזאָגט ?
4. וועמען האָט ער אַרויפֿגענומען אויף זײַן פֿערדל ?
5. פֿאַרוואָס האָבן די קינדער אים גערופֿן משהלע קאַפיטאַן ?
6. ווי איז געווען דער יום־טובֿ אין דער שול ?

crazy	משוגע	on the contrary	פֿאַרקערט
step by step	טראַט בני טראַט	lightnings	בליצן
placed upon,	אַרויפֿגענומען	to thunder	דונערן
lifted up,		to saddle	אַנזאַטלען
picked up			



מאמעס האָפּן ליב צו וויינען

א.

עס איז געווען אַ ליכטיקער טאָג אָנהייב האַרפּסט. די מאַמע האָט געפֿירט גיטעלען אין דער ייִדישער שול.

— „מאמע, וואָס וועל איך טאָן אין שול? וואָס וועל איך זאָגן?“

— „דו וועסט זאָגן ווי דו הייסט, ווי אַלט דו ביסט און וואו דו וואוינסט.“

— „וועלכן נאָמען זאָל איך זאָגן, מאַמע? דעם נאָ-מען פֿון סקול אָדער דעם נאָמען פֿון דער היים?“

— „דו וועסט זאָגן אז דו הייסט גיטעלע. גיטעלע — אזוי ווי איך און דער טאטע רופֿן דיך. זאָג אז דיין ייִדישער נאָמען איז גיטל-רחל. אזוי האָפּן געהייסן דינע צוויי פֿאָ-בעס: איינע גיטל, די אַנדערע — רחל. אויב מיין מאַמע גיטל וואָלט געלעבט, וואָלט זי דיך איצט געפֿירט אין שול.“

גיטעלע האָט אויפֿגעהויבן די אויגן צו דער מאַמע און געזען טרערן אין דער מאַמעס פֿרוינע אויגן. נאָר די מאַמע האָט געשמייכלט צו גיטעלען און זי ווייטער געפֿירט פֿאַר דער האַנט.

**

גיטעלע האָט געבראַכט אַהיים פֿון דער שול אַ ייִדישן העפֿט. אויף דער ערשטער זייט פֿון העפֿט זיינען געווען ייִדישע אותיות. דאָרטן איז געווען איר נאָמען נאָר די צוויי פֿאַבעס — גיטל-רחל.

די מאמע האט א קוש געגעבן איר טאכטער. גיטעלע האט אויפגעהויבן דעם קאפ. זי זעט, די מאמע האלט אין האנט דעם העפט. זי שמייכלט, אבער צוויי טרערן שנינען אין אירע אויגן.

יענע נאכט, איידער זי איז אינגעשלאפן, האט גיטעלע געטראכט: פארוואס קומען טרערן אין דער מאמעס שיי-נע אויגן, ווען די מאמע קוקט אויף די יידישע אותיות מיט די נעמען פון אירע צוויי באפעס?

איצט, ווען גיטעלע דארף שרייבן אויפן טאול, פאר-מאכט זי אויף א רגע די אייגעלעך און זי זעט אין דער לופט די יידישע אותיות צוזאמען מיט דער מאמעס טרערן. קיי-נער ווייסט ניט פארוואס גיטעלע האט ליב צו פארמאכן די אויגן אויף א רגע, איידער זי שרייבט אן איר נאמען. קיי-נער ווייסט ניט פארוואס זי שמייכלט, ווען זי עפנט צוריק די אויגן. זי איז שוין איצט אין דריטן קלאס. זי קען שוין גוט אנשרייבן אפילו שווערע ווערטער. אבער ווען זי דארף אנשרייבן איר יידישן נאמען, פארמאכט זי די אויגן אויף א רגע, זי עפנט זיי מיט א שמייכל — און ערשט דערנאך שרייבט זי דעם נאמען גיטל-רחל.

ווי הייסטו ?	הייסן נאך א זידן	אויג — אייגעלע
--------------	------------------	----------------

פ ר א ג ע ס :

1. נאך וועמען איז געווען דער נאמען גיטל-רחל ?
2. פארוואס זינען געווען טרערן אין דער מאמעס אויגן, ווען זי האט געפירט איר טעכטערל אין דער יידישער שול ?
3. פארוואס זינען געווען טרערן אין דער מאמעס אויגן, ווען זי האט געזען די יידישע אותיות מיט די נעמען פון די צוויי באפעס ?
4. האט גיטעלע געוואוסט, פארוואס עס קומען טרערן אין דער מאמעס אויגן ?
5. פארוואס פארמאכט גיטעלע די אויגן אויף איין רגע, ווען זי דארף אנשרייבן איר נאמען ?

before
page

איידער
זינט, די

what's your name
air

ווי הייסטו ?
לופט, די

ב.

גיטעלע האט צוויי געפורטסטעג. איין געפורטסטאג
איז אלע מאָל דעם זעלביקן טאָג אין דעצעמבער און דער
אנדערער איז דעם ערשטן טאָג חנופה.
ווען דער לערער האָט געפֿרעגט גיטעלען, ווען זי איז
געבוירן געוואָרן, האָט זי געענטפֿערט:
— „דעם ערשטן טאָג חנופה“.

דער לערער האָט עס פֿאַרשריבן אין אַ ביכעלע.
די לערערין איז דער ענגלישער שול און די חבֿרטעס
אידע אין קלאַס באַגריסן זי צו איר געפורטסטאָג אין דעצעמ-
בער, יעדער יאָר אין דעם זעלביקן טאָג. און אין דער ייִדי-
שער שול גיט איר דער לערער אַ ייִדיש ביכעלע, אַ מתנה
צו איר געפורטסטאָג — דעם ערשטן טאָג חנופה.
גיטעלע איז אַלט געוואָרן צען יאָר. די מאַמע האָט
פֿאַר גיטעלעס קלאַס אין דער ייִדישער שול געפֿאַקן אַ קוכן.
זי האָט געקויפֿט צוקערקעס און ניס. זי האָט דאָס אַלץ גע-
בראַכט אין שול.

עס איז דער ערשטער טאָג חנופה. לערנט מען גיט
ווי אלע מאָל. מע צינרט אָן איין חנופה-ליכטל, מע זינגט
חנופה-לידער. מע פֿרייט זיך מיט דעם יום-טובֿ חנופה און
מען פֿרייט זיך מיט גיטעלעס געפורטסטאָג.
די מאַמע גיט אַלעמען קוכן, צוקערקעס און ניס, און
דער לערער גיט גיטעלען אַ ביכל און זאָגט:

— „אזוי ווי דיין געפורטסטאָג איז דעם ערשטן טאָג
חנופה, גיב איר דיר אַ מתנה אַ חנופה-שפּיל מיטן נאָמען
'חנופה-געלט', פֿון שלום-עליכם“.
גיטעלע האָט גענומען די מתנה און געזאָגט דעם לע-
רער:

— „א שיינעם דאַנק“.

דער לערער האָט געשמייכלט און האָט געזאָגט:
— „איצט דאַרפֿסטו אונדז געבן אַ מתנה. געפֿין אין

דין לייענבוך עפעס וואָס שלום-עליכם האָט געשריבן און לייען עס פֿאַר אונדז."

גיטעלע האָט געפֿונען. זי האָט זיך אויפֿגעשטעלט און געלייענט :

— „שאַט, מיר פֿאַרן קיין אמעריקע! וואו איז אמע-
ריקע? ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר אז ס'איז ווייט. מע
דאַרף אַהין פֿאַרן און פֿאַרן אזוי לאַנג ביז מע קומט. און
אז מע קומט, קוקט מען אייך אין די אויגן. האָט איר געזונ-
טע אויגן — איז גוט. אויב ניט, פֿאַרט, זייט מוחל, צוריק.
דאַכט זיך אז איך האָב געזונטע אויגן... זעט איר, מיט
מיין מאמען איז ניט פֿריילעך. ווער איז שולדיק? אז טאָג
און נאַכט וויינט זי.

— איבער דיר וועלן חלילה אלע דאַרפֿן פֿאַרן צוריק.
— אזוי טענהט מיט איר מיין ברודער עליע.

און זי ענטפֿערט אים :

— נאַריש קינד וואָס דו ביסט! איך וויין דען? עס
וויינט זיך אַליין..."

דאָ האָט גיטעלע געגעבן אַ קוק אויף איר מאמען
וואָס איז געזעסן ביי דער וואַנט. יא, געטראָפֿן! איר מאמע
ווישט די אויגן...

מאמעס האָבן ליב צו וויינען.

(בערל סינאל)

מוחל זיין — זייט מוחל	חלילה
שרייבן, אַנשרייבן	

פֿר אַ ג ע ס :

1. ווען איז גיטעלעס געבורטסטאָג?
2. וואָס קומט פֿאַר אין שול דעם ערשטן טאָג חנוכה?
3. וואָס פֿאַר אַ מתנה האָט גיטעלע באַקומען?

4. וואָס האָט גיטעלע געלייענט פֿון שלום-עליכמען ?
5. פֿאַרוואָס האָט געוויינט די מאַמע פֿון שלום-עליכמס מעשה ?
6. פֿאַרוואָס זיינען געווען טרערן אין די אויגן פֿון גיטעלעס מאַמען ?
7. מיינסטו אויך אז מאַמעס האָבן ליב צו וויינען ?

(kholile) God forbid!	חלילה	candy	צוקערקע(ס)
to argue, to plead	טענהן	hush	שאַט !
to wipe	ווישן	please excuse	זינט מוחל

א ייִדישע שול

די ייִדישע שול פֿאַרן ייִדישן קינד —

אזוי ווי אַ ליכטל אַ קליינס וואָס מע צינדט.
ווערט ליכטיק אַרום און דאָס האַרץ ווערט דערפֿרייט,
דאָס קינד ווערט אַ גאַלדענער רינג אין דער קייט.

די ייִדישע שול איז אַ שליסל פֿון גאַלד.
זי עפֿנט די טיר צו אַ וועלט פֿון אַמאָל,
אַ וועלט פֿון געזאַנג, פֿון געבעט און פֿון טרערן,
פֿון זיידעס וואָס ציילן די זילבערנע שטערן.

די ייִדישע שול איז אַ גאַלדענע בריק
וואָס פֿירט פֿון דער פֿרעמד, פֿון דער ווייט דרך צוריק.
און ס'געמען דרך האַרציק אַרום די פֿיר ווענט,
אזוי ווי זיי וואַלטן אַ חבֿר דערקענט.

(חנן קיעל)

key	שליסל, דער
prayer	געבעט, דאָס
to recognize	דערקענען

לזנובה

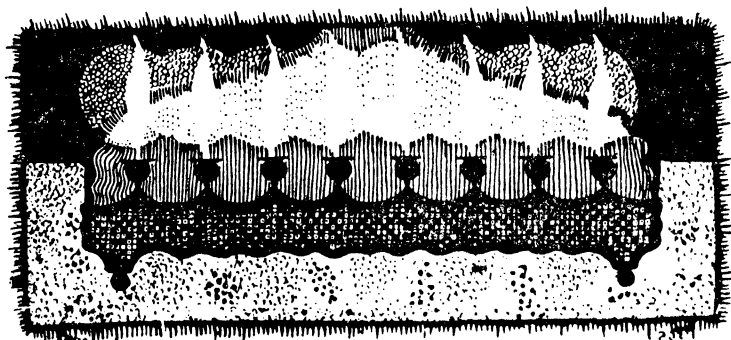
אַכט קליינע ברידער

פֿון אַ שטאַם פֿון קריגער,	אַכט קליינע ברידער
מוטיק און געטריי —	פֿון אַ גרויסן פֿלאַם
און פֿון שטאַלצע זיגער	זינגען שטומע לידער
איבער שקלאַפֿעריי.	פֿון אַ בראַוון שטאַם,

אַכט שטומע עדות,
 אייער ליכט דערמאַנט
 אין די עלטערזיידעס
 פֿון אַ ווייטן לאַנד.

(אלף ביז)

victor	זיגער, דער	flame	פֿלאַם, דער
slavery	שקלאַפֿעריי, די	brave	בראַוו
witness	עדות, דער	origin, race, tribe	שטאַם, דער
great grandfather	עלטערזיידע, דער	warrior	קריגער, דער
		courageous	מוטיק



די מעשה פֿון הנופה

א.

יז זייער אייגן לאַנד, אין ארץ־ישׂראל, האָבן יידן שוין געהאַט איבער זיך אַ פֿרעמדן קיניג. דאָס ייִדישע לאַנד האָט געהערט צו די גריכן. די גריכן האָבן זיי געלאָזט לעבן ווי זיי ווילן און זיך פֿירן אזוי ווי זייערע עלטערן האָבן זיך געפֿירט.



עס איז אָבער אויפֿגעשטאַנען אַ שלעכטער קיניג מיט אַ לאַנגן און שווערן נאַמען אַנטיאַכוס עפֿיאַנעס. ער האָט געוואָלט אז אלע פֿעלקער זאָלן ווערן גריכן, אז אלע פֿעלקער זאָלן זיך פֿירן ווי די גריכן. האָבן אלע פֿעלקער אים געפֿאַלגט. נאָר די יידן האָבן געזאָגט:

— „מיר ווילן לעבן אזוי ווי אונדזערע עלטערן האָבן געלעבט. מיר ווילן היטן די געזעצן פֿון דער תּוֹרָה. מיר ווילן האַלטן אונדזערע שיינע יום־טובֿים. מיר ווילן רוען איין טאָג אין וואָך.“

דער שלעכטער קיניג איז געוואָרן זייער בייז. ער האָט געשיקט אַ סך סאַלדאַטן אין ייִדישן לאַנד. די גריכן זיינען געקומען אין ירושלים און זיי האָבן אין בית־המקדש אוועק־געשטעלט אַ געז. דער קיניג האָט געהייסן, אז יידן זאָלן דינען די גריכישע געטער. דער קיניג האָט אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, מע זאָל מייסן אלע יידן וואָס היטן די געזעצן פֿון זייערע עלטערן.

זיינען יידן געוואָרן זייער טרויעריק. זייער אַ סך זיינען געבליבן געטריי צו זייער פֿאַלק. אָבער עס זיינען אויך געווען יידן — צווישן די רייכע — וואָס האָבן געטאָן ווי דער שלעכטער קיניג האָט געהייסן.

די סאַלדאַטן פֿון שלעכטן קיניג זיינען געגאַנגען אַיִן בערן לאַנד צו זען, צי די יידן לעבן אזוי ווי די גריכן. אַ סך

יִדְוֹן הָאֵמֶת מֵעַן דַּעֲרַהֲרֵגֶמְתּוּ, אַ סַךְ יִדְוֹן הָאֵמֶת מֵעַן גַּעֲפִינִיקֶמְתּוּ.
עִם אִיזוּ גַעֲוֹעֵן זִיעֵר שְׁלַעֲכֶמְתּוּ.

בְּלִיבֵן גַּעֲמֵרִי	יְרוּשָׁלַיִם, בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ
----------------------	-----------------------------------

פֶּרֶא גַעֲמֵ:

1. ווען גריכן האָבן געהערשט אין ארץ-ישראל — אין וואָס זינגען יידן געווען פֿרִי? אין וואָס זינגען יידן ניט געווען פֿרִי?
2. וואָס האָט געוואָלט אַנטיאַכוס עפֿיפֿאַנעס?
3. וואָס האָבן יידן געוואָלט?
4. וואָס האָט דער קיניג געטאָן?
5. זינגען אַלע יידן געבליבן געמֵרִי זייער פֿאַלק?
6. וואָס האָט מען געטאָן צו די געמֵרִיע יידן?

idol	געץ, דער	to behave	זיך פֿירן
gods	געטער	Greek	גריך, דער
to torture	פֿיניקן	nations, peoples	פֿעלקער
		soldiers	סאָלדאַטן

ב.

די גריכישע סאָלדאַטן זינגען אויך געקומען אין אַ קליין שטעטל מודיעין. דאָרטן האָט געלעבט אַן אַלטער מאַן וואָס האָט געהייסן מתתיהו. ער האָט געהאַט פֿינף זין. זיי זינגען אַלע געווען שטאַרקע און העלדישע מענער. דער פֿאַטער און די זין זינגען געווען געמֵרִי זייער פֿאַלק.

די סאָלדאַטן האָבן געהייסן אַלע איינוואוינערס פֿון שטעטל קומען אויף איין אָרט, אויפֿן מאַרקפֿלאַץ. דער פֿירער פֿון די סאָלדאַטן האָט געזאָגט צו מתתיהו:

— „דו ביסט דער עלטסטער און דו ביסט זייער חשוב אין דעם אָרט. דאָרפֿסטו זיין דער ערשטער וואָס וועט טאָן ווי דער קיניג הייסט. ווען דו פֿאַלגסט דעם קיניגס באַפֿעל, וועסטו ווערן דעם קיניגס פֿרִינד. אַמֵט איז אַ הויז. ברענג אים פֿאַר אַ קרבֿן דעם גריכישן נאַט. דער קיניג וועט דער־פֿאַר באַלוינען דיך און דיניע קינדער.“

מתתיהו האָט געענטפֿערט מיט אַ הויכער שטים אַן אַלע זאָלן הערן:

— „אלע פֿעלקער פֿאלגן דעם קיניג און גייען אוועק פֿון זייערע אלטע געזעצן, און לעבן ווי מע הייסט זיי. אָבער מיר יִדן ווילן בלייבן בײַ אונדזער גלויבן און מיר ווילן לעבן ווי אונדזערע עלטערן. איך און מינע קינדער וועלן בלייבן געטרײַ אונדזער פֿאלק.“

מתתיהו האָט געענדיקט רעדן. אלע זײַנען געבליבן שטיל. אלע האָבן געוואַרט וואָס דאָ וועט זײַן. פֿלוצלינג איז אַרויסגעקומען אַ יוד מיט אַ מעסער אין האַנט און געוואַלט ברענגען פֿאַר אַ קרבן דעם חזיר. דער אַלטער מתתיהו האָט געכאַפט דעם יודנס מעסער און מיט דעם מעסער אים דערהרגעט.

אזוי האָט זיך אָנגעהויבן דער אויפֿשטאַנד. מתתיהו זײַן און אלע אײַנוואוינערס פֿון מודיעין האָבן זיך געוואַרפֿן אויף די סאַלדאַטן. אַ טײל האָט מען געטײט, די איבעריקע זײַנען אַנטלאָפֿן.

אלט — עלטער — עלטסטער	די עלטערן
-----------------------	-----------

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואו האָבן געלעבט מתתיהו און זײַנע זין?
2. פֿאַרוואָס האָט דער פֿירער פֿון די גריכישע סאַלדאַטן גערעדט צו מתתיהו?
3. וואָס, האָט ער געזאָגט, זאָל מתתיהו טאָן?
4. פֿאַרוואָס האָט ער אויסגעקליבן אַ חזיר פֿאַר אַ קרבן?
5. וואָס האָט מתתיהו געענטפֿערט?
6. איז דער יוד וואָס איז אַרויסגעקומען צו ברענגען פֿאַר אַ קרבן דעם חזיר געווען אַ פֿאַררעטער (traitor)?
7. האָט מתתיהו געהאַט רעכט צו דערהרגענען דעם פֿאַררעטער?
8. ווי אזוי האָט זיך אָנגעהויבן דער אויפֿשטאַנד קעגן די גריכן?

heroic, brave men	העלדיש מענער	(Matisyohu) sons	מתתיהו זין
faith	גלויבן, דער	(khoshev) respected	חשוב
revolt	אויפֿשטאַנד, דער	(khazer) pig, swine	חזיר
		(korbn) sacrifice	קרבן, דער

ג.

מתתיהו איז שוין געווען זייער אלט. פֿאַרן טויט האָט ער געזאָגט אז דער אָנפֿירער פֿון אויפֿשטאַנד זאָל ווערן זיין זון יהודה. ער איז געווען דער גרעסטער העלד וואָס יידן האָבן געהאַט. מע האָט אים גערופֿן יהודה המכּבי. ער האָט געמאַכט אַ ייִדישע אַרמיי. עס איז געווען אַ קליינע אַרמיי, אָבער זייער אַ העלדישע.

יהודה המכּבי האָט פֿאַרטריבן דעם קיניגס סאַלדאַטן פֿון ירושלים. ער און זיינע מענטשן האָבן אויסגערייניקט ירושלים פֿון געצן און זיי זיינען אַרײַנגעקומען אין בית־המקדש. דאָרטן זיינען אַ סך הייליקע זאַכן געווען צעבראַכן. זיי האָבן דעם בית־המקדש ריין געמאַכט. זיי האָבן אַלצדינג ווידער אוועקגעשטעלט אזוי ווי עס איז געווען אמאָל. ווען אַלץ איז געווען פֿאַרטיק, האָט מען געמאַכט אַ יום־טובּ. דאָס איז געווען דער יום־טובּ הנוּפּת. הנוּפּת באַטייט — באַ־נייאונג.

אין בית־המקדש איז געווען אַ מנורה, אַ גרויסער ליכ־טער מיט זיבן רערן. אין די רערן האָט געברענט בוימל. מע האָט אויפֿגעשטעלט אַ נייע מנורה און מע האָט גע־זוכט ריינעם בוימל וואָס איז געבליבן פֿון פֿרויער. מע האָט געפֿונען נאָר איין קליין קריגעלע מיט ריינעם בוימל. מע האָט אָנגעצונדן די מנורה. האָט מען געזאָגט: דאָס קריי־געלע בוימל וועט זיין גענוג נאָר אויף איין טאָג. אָבער עס האָט געטראָפֿן אַ נס און דער בוימל האָט געברענט אַכט טעג. דערפֿאַר איז הנוּפּת אַכט טעג.

גררים — גרעסער — גרעסטער	נס, מנורה
--------------------------	-----------

פֿראַגעס:

1. פֿאַרוואָס איז יהודה המכּבי געוואָרן דער אָנפֿירער פֿון אויפֿשטאַנד?
2. וואָס האָט יהודה המכּבי אויפֿגעטאָן?

3. ווי האָט מען באַנײַט דעם בית-המקדש ?
 4. וואָס דערצײלט מען וועגן דעם קריגעלע מיטן רײנעם בױמל ?
 5. פֿאַרוואָס הייסט דער יום-טובֿ — חנוכה ?

broken	צעבראַכן	יהודה המכבי (Yehudo Hamakabi)
renewal, dedication	באַנײַאונג, די	אויסרײניקן to clean out
lighted	אַנגעצונדן	פֿאַרטריבן drove out
branch	רער — דאָ :	מנורה (Menoyre) Menorah

ד

עס איז אוועק אַ לאַנגע, לאַנגע צײַט, זינט מע האָט צום ערשטן מאל געפֿייערט דעם יום-טובֿ חנוכה. מער ווי איין און צוואַנציק הונדערט יאָר! דער יום-טובֿ חנוכה איז אונדז געבליבן ליב און טייער.

מע פֿרײַט זיך מיטן יום-טובֿ, מע גיט מתנות, מע שפּילט אין דריידל, מען עסט לאַטקעס, מע צינדט די חנוכה-ליכטלעך. דעם ערשטן טאָג צינדט מען אַן איין ליכטל, דעם צווייטן — צוויי ליכטלעך און אזוי פּסדר מיט איין ליכטל מער.

און די ליכטלעך ברענען מיט גלויבן און מיט האַפֿענונג. און די ליכטלעך זאָגן אונדז: — פֿרײַהייט איז אַ טייערע זאַך. יידן האָבן ניט געלאָזט זיך אונטערדריקן און יידן וועלן ניט לאָזן זיך אונטערדריקן.

(יודל מאַרק)

דער גלויבן	די האַפֿענונג	די פֿרײַהייט
------------	---------------	--------------

פֿראַגעס :

1. מיט וואָס איז חנוכה פֿאַר אונדז אַ גרויסער יום-טובֿ ?
 2. איז חנוכה דער איינציקער יום-טובֿ פֿון פֿרײַהייט ?
 3. וואָס הייסט פֿרײַהייט פֿון פֿעלקער ?

זינט	since
פּסדר	(keseyder) continuously
פֿרײַהייט, די	freedom, liberty
האַפֿענונג, די	hope
אונטערדריקן	to oppress

דער העלד אלעזר

א.

יהודה המכבי און זײַנע ברידער האָבן געפֿירט אַ מלחמה קעגן די גריכן. זיי האָבן געוואָלט באַפֿרײַען דאָס ייִדישע לאַנד. די מלחמה איז געווען אַ שווערע. די גריכן האָבן געהאט מער מענטשן. די גריכן האָבן געהאט בעסער גע-ווער.

די גריכן האָבן אויך געהאט העלפֿאָנטן פֿאַר דער מלחמה. ייִדן האָבן קיין העלפֿאָנטן נישט געהאט.

העלפֿאָנטן פֿאַר דער מלחמה? העלפֿאָנטן זײַנען דאָך גוט און קלוג. וואָס האָבן העלפֿאָנטן צו טאָן אין אַ מלחמה? אין יענע אַלטע צײַטן האָט מען געשאָסן מיט פֿײַל. אַ העלפֿאָנט האָט זייער אַ דיקע פֿעל. ווען מע שיסט מיט אַ פֿײַל, איז שווער צו טאָן שלעכטס דעם העלפֿאָנט. אויפֿן העלפֿאָנט זײַנען געזעסן מענטשן, און זיי האָבן געקענט שיסן פֿון דאָרטן.

דער העלפֿאָנט איז דאָך זייער שווער. ער האָט גרויסע, שווערע פֿיס. קען אַ העלפֿאָנט וואָס לויפֿט טרעטן אויף מענטשן. זײַנען העלפֿאָנטן געווען אזוי ווי איצט — טאנקען. גריכן האָבן געהאט די העלפֿאָנטן, די טאנקען פֿון יענע אַלטע צײַטן, און ייִדן האָבן קיין 'טאנקען' נישט געהאט.

שיסן — געשאָסן	מלחמה	יענע אַלטע צײַטן
----------------	-------	------------------

פֿראַגעס:

1. קעגן וועמען האָבן ייִדן געפֿירט אַ מלחמה?
2. פֿאַרוואָס האָבן ייִדן געפֿירט די מלחמה?
3. מיט וואָס האָט מען געשאָסן אין יענע אַלטע צײַטן?
4. וואָס האָבן העלפֿאָנטן געטאָן אין אַ מלחמה?
5. פֿאַרוואָס איז די מלחמה קעגן די גריכן געווען אזוי שווער?

shot	געשאָסן	(Elozer)	אלעזר
arrow	פֿײַל, די	against	קעגן
thick	דיק	weapon(s)	געווער, דאָס
hide, animal skin	פֿעל, די	elephant	העלפֿאָנט, דער
		to shoot	שיסן

ב.

איינער פון יהודהס ברידער האָט געהייסן אלעזר. ער איז געווען אַ גרויסער העלד. ער האָט ניט מורא געהאט פֿאַר קיין זאַך.

אלעזר זעט אַ העלפֿאַנט. דער העלפֿאַנט איז גרעסער ווי אלע אנדערע, ער איז אויך מער אויסגעפּוצט ווי אלע אנדערע העלפֿאַנטן. עס זיצן מענטשן אויפֿן העלפֿאַנט און שיסן מיט פֿיילן. אלעזר טראַכט: דער פֿירער פֿון די גריכן זיצט אויף אַט דעם גרויסן און אויסגעפּוצטן העלפֿאַנט!

מיט דער שווערד אין האַנט לויפט אלעזר הורך די רייען פֿון די גריכן. אַט איז ער שוין לעבן העלפֿאַנט. ער שטעכט זיין שווערד אַרײַן אין בויך פֿון העלפֿאַנט.

דער גרויסער העלפֿאַנט איז געפֿאַלן. צוזאַמען מיט אים — אלע מענטשן וואָס זיינען געוועסן אויף אים. אָבער דער העלפֿאַנט איז אויך געפֿאַלן אויף אלעזרן.

יהודה המפּפי האָט געוואונען די שלאַכט, אָבער זײַן ברודער אלעזר איז געפֿאַלן ווי אַ העלד. אלע האַפֿן געלויבט דעם גרויסן העלד.

לויבן	די שווערד	דער בויך
פֿאַלן — געפֿאַלן		

פֿראַגעס:

1. וואָס האָט אלעזר געזען אין שלאַכט?
2. וואָס האָט ער געטראַכט?
3. וואָס האָט אלעזר געטאָן?
4. וואָס איז געשען מיטן העלפֿאַנט און מיט די מענטשן אויף אים?
5. ווער האָט געוואונען די שלאַכט?

battle די שלאַכט, די
to stick into אַרײַנשטעקן

sword שווערד, די
belly בויך, דער

חנופה-געלט

א.

טרעפט, קינדער, וואָסער יום-טוב איז דער בעסטער
פֿון אלע יום-טובים?

חנופה.

אכט טעג פסדר ניט גיין אין חדר, עסן לאַטקעס, שפילן
אין דריידל און באַקומען פֿון אלע זייטן חנופה-געלט — נו,
דאָרף מען אַ בעסערן יום-טוב?

ווינטער. אין דרויסן איז קאַלט, דער פֿראַסט ברענט.
די פֿענצטער זיינען באַדעקט מיט שניי, און אין שטוב איז
וואַרעם. דאָס זילבערנע חנופה-לעמפל שטייט גרייט. דער
טאַטע גייט אום איבער דער שטוב און דאוונט מעריב. ער
ענדיקט דאוונען, נעמט ער אַרויס פֿון טישקעסמל אַ ליכטל
(דעם שמש) און זאָגט צו אונדז, צו מיר און מיין יונגערן
ברודער מאַטל:

— „רופט אַריין די מאַמע, לאָז זי גיין הערן בענטשן
חנופה-ליכטלעך.“

איך און מיין ברודער מאַטל לאָזן זיך לויפן ביידע.

— „מאַמע! גיכער, חנופה-ליכטלעך!“

די מאַמע לייגט אוועק אלע אַרבעט אין קיך און לאָזט
זיך לויפן אין שטוב אַריין, און נאָך איר — בריינע די קעכין.
דער טאַטע גייט צו מיטן אָנגעצונדענעם שמש צום
חנופה-לעמפל, בייגט זיך איין און מאַכט די ברכה מיטן
באַקאַנטן ניגון.

די מאַמע ענטפֿערט: „אַמן“, און בריינע שאַקלט מיטן
קאַפּ. זי מאַכט דערפֿין אזא פנים, אז איך און מיין ברודער
מאַטל האָבן מורא צו קוקן איינער אויפֿן אַנדערן, מיר זאָלן
ניט אָנהייבן לאַכן.

דער טאטע שפאצירט ארום איבער דער שטוב, קוקט אויפן חנוכה-לעמפל, זאגט און זאגט און הערט גארניט אויף צו זאגן. מיר וואלטן וועלן, עס זאל שוין נעמען א סוף, ער זאל זיך שוין נעמען צו דער קעשענע. מיר שטופן אונטער איינער דעם אנדערן:

— „מאטל, גיי צו, זאג אים — חנוכה-געלט“.

— „וואס עפעס איך זאל זאגן חנוכה-געלט?“

— „אזוי, ווייל דו ביסט יינגער, דארפסטו בעטן חנוכה-געלט“.

— „אפשר פארקערט, דו ביסט עלטער, דארפסטו בעטן חנוכה-געלט“.

מאכן א פנים	ברכה, אמן
זיך נעמען צו דער קעשענע	

פֿראַגעס :

1. וואו איז פֿאָרגעקומען (happened) די מעשה מיט חנוכה-געלט?
2. פֿאָרוואָס מיינען די קינדער אז חנוכה איז דער בעסטער יום-טובֿ?
3. ווי גרייט זיך דער טאטע צום בענמשן חנוכה-ליכט?
4. וואָס 'זאָגט' דער טאטע נאָכן בענמשן חנוכה-ליכט?
5. וואָס טוען דערווייל די קינדער?

(kheyder) room; Jewish school
 (maariv) evening prayer
 (omeyn) Amen
 (shames) light to kindle
 the Hanukah lights
 known, familiar
 drawer of a table
 cook (she)
 to shake

חדר, דער
 מעריב
 אמן
 שמש
 באקאנט
 טישקעסטל, דאָס
 קעכין, די
 שאַקלען

ב.

דער טאטע הערט גאנץ גוט אז מיר רעדן פֿון חנופה-געלט, נאָר ער מאַכט זיך ווי ער הערט ניט. שטיי, זיך ניט געאנילט, גייט ער צו צום מישקעסטל און ציילט געלט. עס קלאַפט אונדז דאָס האַרץ. מיר מאַכן זיך אַפּער, גלייך ווי ניט אונדז מיינט מען.

דער טאטע טוט אַ הוסט.

— „הם... קינדער, קומט נאָר אַהער.“

— „האָ? וואָס איז?“

— „נאָט אייך חנופה-געלט.“

פאַקומען אונדזער חנופה-געלט, לאָזן מיר זיך גיין, איך און מיין ברודער מאַטל, פֿריער פאַמעלעך, און נאָך דעם — גיכער און גיכער, שפּרינגענדיק און טאַנצענדיק. און אז מיר קומען אין אונדזער הדרל אַרײַן, קאַנען מיר זיך מער ניט איינהאַלטן, מיר קערן זיך איבער דריי מאָל מיטן קאַפּ אַראָפּ, מיט די פֿיס אַרויף, שפּרינגען אויף איין פֿוס און זינגען:

ענגע, בענגע,

סטופּע, צענגע,

אַרצע, באַרצע,

גאַלע שוואַרצע.

איימעלע, ריימעלע,

בייגעלע, פֿייגעלע —

האַפּ!

און פֿאַר גרויס שמחה גיבן מיר זיך אַליין צו צוויי פעטש אין די פאַקו.

עס עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן דער פֿעטער

בעני.

— „חברה, אייך קומט חנופה-געלט!“

דער פֿעטער בעני לייגט אריין די הענט אין קעשענע,
 נעמט ארויס צוויי זילבערנע מטבעות און גיט אונדז חנופה-
 געלט.

זיך איינהאלטן	ער מאכט זיך
איך קום אים, עס קומט מיר	

פֿראַגעס :

1. ווי איז פֿאָרגעקומען דאָס קריגן חנופה-געלט ?
2. ווי האָבן די קינדער אויסגעדריקט זייער פֿרייד מיטן חנופה-געלט ?
3. וואָס פֿאַר אַ לידעלע האָבן זיי געזונגען ?
4. וואָס האָט געגעבן דער פֿעטער בעני ?

slaps, smacks	פֿעטש, די	to pretend	מאַכן זיך
cheek	באַק, די	heart	האַרץ, דאָס
(khevre) group of pals	חֶבְרָה	slowly	פֿאַמעלעך
I owe you	איך קום אײַך	slap, smack	פֿאַטש, דער

ג.

קיינער אין דער וועלט וועט ניט זאָגן, אַז דער טאַטע
 און דער פֿעטער בעני זיינען פֿרידער. דער טאַטע — אַ
 הויכער, אַ דינער, דער פֿעטער בעני — אַ קורצער, אַ פֿע-
 טער. דער טאַטע — אַ פֿאַרזאָרגטער, דער פֿעטער בעני —
 אַ פֿריילעכער. טאַג מיט נאַכט, זומער און ווינטער — און
 דאָך לייבלעכע פֿרידער.

דער טאַטע נעמט אַרויס אַ בויגן פֿאַפֿיר, מאַכט אויפֿן
 פֿאַפֿיר קעסטעלעך, שוואַרצע און ווייסע, הייסט פֿרענגען פֿון
 קיך פֿאַסאַליעס, שוואַרצע און ווייסע — דאָס וועט זײַן דאַמ-
 קעס.

די מאַמע אין קיך באַקט לאַטקעס. איך מיט מיין פֿרוי
 דער מאַטלען שפּילן אין דריידל. און דער טאַטע מיטן
 פֿעטער בעני זעצן זיך אַוועק שפּילן אין דאַמקעס.

— „איין זאך וועל איך בני דיר בעטן, בעני — אן
חרטה, דאס הייסט: א גאנג זאל זיין א גאנג!“ — זאגט דער
טאטע.

— „א גאנג איז א גאנג“, — זאגט דער פעטער בעני
און גייט א גאנג.

— „א גאנג איז א גאנג“, — זאגט דער טאטע און שלאגט
דעם פעטער בענים א ציגל.

וואס ווייטער-ווייטער זיי לאזן זיך אריין אין דער שפיל,
אלץ מער קניען זיי די בערד, און ביידע זינגען שטיל איין
לידל.

— „אוי, וואס טוט מען, וואס טוט מען, וואס טוט
מען?“ — זינגט דער טאטע און קניט די בארד. — „זאל
איך גיין אהער? — וועט ער גיין אהין. וועל איך גיין אהער?
— וועט ער גיין אהער, דארף מען בעסער גיין אזא גאנג!“
— „אזא מין גאנג, אזא מין גאנג!“ — זאגט דער פע-
טער בעני.

— „וואס זשע דארף איך מורא צו האבן?“ — זינגט
דער טאטע ווייטער — „אפשר שלאגט ער מיר א ציגל? —
וועל איך בני אים צונעמען צוויי ציגלעך. איי, וואס? אפשר
מיינט ער מיר שלאגן דריי ציגלעך?“
— „דריי ציגלעך, דריי ציגלעך, דריי ציגלעך“, —
זינגט דער פעטער בעני.

— „אוי, ביסטו א טיפש, בעני, א טיפש און א גרוי-
סער!“ — זינגט דער טאטע און גייט א גאנג.
— „ביסט אליין א טיפש, מיין ברודער, און נאך א
גרעסערער!“ — זינגט דער פעטער בעני און גייט א גאנג
און כאפט בארד צוריק.

— „פע, בעני, מיר האבן דאך גערעדט, א גאנג איז
א גאנג!“ — זאגט דער טאטע שוין אן א ניגון און כאפט
דעם פעטער בעני פאר דער האנט.

— „איך האלט אין גיין א גאנג, קען איך גיין וואוהין איך וויל“, — זאגט דער פֿעטער בעני.

— „גיין!“ — זאגט דער טאטע, — „א גאנג איז א גאנג! מיר האבן דאך עפעס גערעדט, בעני, אן חרטה, בעני!“.

— „חרטה?“ — זאגט דער פֿעטער בעני, — „וויפל מאָל מאכט זיך, אן דו האסט חרטה?“

— „איך?“ — זאגט דער טאטע, — „ע, בעני, דערפֿאר האב איך דאך פֿינט מיט דיר צו שפּילן אין דאמקעס!“ — „ווער זשע הייסט דו זאָלסט מיט מיר שפּילן?“

— „שוין? מע קריגט זיך שוין איבער א פֿאַסאַלקע-לע?“ — זאגט די מאמע און קומט אן פֿון קיך מיט א צע-היצט פנים, און נאך איר — פֿריינע מיט א גרויסער שיסל מיט הייסע לאמקעס. אלע גייען צום טיש. איך און מיין ברודער מאַטל, וואָס האָבן זיך פֿריער געקריגט, ווערן שלום און זעצן זיך צו די לאמקעס.

זיך קריגן	מורא האָבן	חרטה האָבן
-----------	------------	------------

פֿראַגעס:

1. שפּילן דער טאטע מיטן פֿעטער אָפֿט אין דאמקעס?
2. ווי אזוי מאכט דער טאטע די ברעט אויף צו שפּילן דאמקעס?
3. וואָס ניצט מען אַנשטאַט אמתע דאמקעס?
4. וואָס זינגען דער טאטע און דער פֿעטער ביים שפּילן?
5. איבער וואָס צעקריגט מען זיך ביים שפּילן?
6. ווי אזוי ווערט שלום?

to chew	קניען	worried	פֿאַרזאָרגט
beard(s)	באַרד, בערד	sheet	בויגן דער
to capture a piece	שלאָגן אַ ציגל	(kidney) beans	פֿאַסאַליעס
(tipesh) fool	טיפּש	checkers	דאמקעס
it happens	עס מאכט זיך	(kharote) regret	חרטה
		move	גאַנג, דער

בינאכט, אויף מיין בעטל, ליג איך און טראכט : וויפל קאן איך האבן געלט, אז אלע פעטערס מיט אלע מומעס מיט אלע קרובים וועלן מיר געבן חנופה-געלט ?

— „מאטל, דו שלאָפסט ?“

— „יא, וואָס איז דען ?“

— „וויפל מיינסטו, וועט אונדז געבן דער פעטער בער

חנופה-געלט ?“

— „פֿון וואַנען זאל איך וויסן ? איד בין דען אַ נביא ?“

אַ מינוט שפעטער :

— „מאטל, דו שלאָפסט ?“

— „יא, וואָס איז דען ?“

— „עמעצער האָט אזוי פֿיל פעטערס מיט אזוי פֿיל

מומעס ווי מיר ?“

— „אַדער יא, אַדער ניין.“

צוויי מינוט שפעטער :

— „מאטל, דו שלאָפסט ?“

— „יא, וואָס איז דען ?“

— „אז דו שלאָפסט, טאָ ווי אזוי רעדסטו צו מיר ?“

— „דו פֿרענסט דאָך מיך, מוז איך דיר ענטפֿערן.“

אין דריי מינוט שפעטער :

— „מאטל דו שלאָפסט ?“

— „טסס — טררר — כיל כיל כיל — טססס...“

מאטל כראַפעט, און איך זיץ זיך אויף מיין בעטל, נעם מיין קערבל, גלעט דאָס, באַטראַכט דאָס.

— „אַ שטיקל פּאַפּיר“, — טראַכט איך מיר, און וואָס

קאָן מען דערפֿאַר ניט קויפֿן ? נים און צוקערקעס, און ראַ-

זשינקעס, און באַקסערן, און וואָס ניט ?“

איך באהאלט דאָס קערבל צוקאַפּנס אונטערן קישן...
 קומט אַרײַן ברײַנע פֿון קיך מיט אַ פֿולֿ שױסל מיט קערבֿ-
 לעך... ברײַנע גײט נײַט, נאָר זײ שװעפט אין דער לופֿט,
 און מאַטל שרײַנט קערבלעך.

— „מאַטל!“ — שרײַ איך, — „גאַט אײַז מיט דיר,
 מאַטל, וואָס טוסטו? קערבלעך???“

איך כאַפּ זיך אױף און שפּײַ אױס דרײַ מאַל: — „טפּו־
 טפּו־טפּו — אַ חלום!“

באַלד שלאָף איך ווידער אײַן.

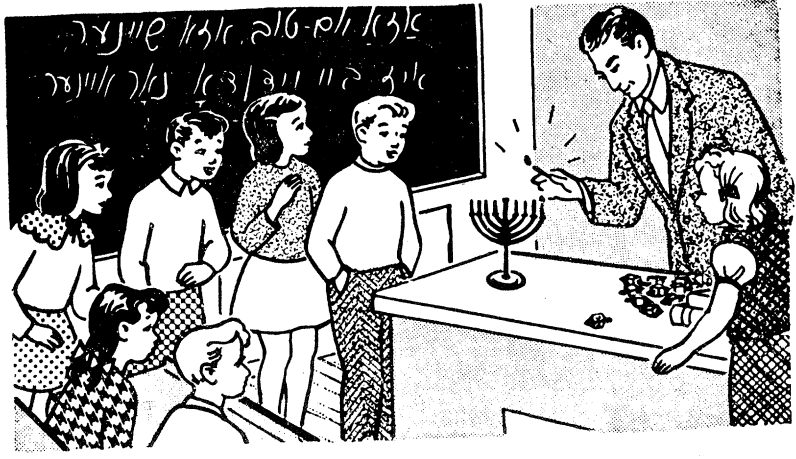
(לויט שלום-עליכם)

קרבֿ, קרובֿים	חלום, חלומות	נביא
---------------	--------------	------

פֿראַגעס:

1. וועגן וואָס טראַכט מאַטלס ברודער בײַנאַכט?
2. געדענקט איר וואָס מאַטלס ברודער פֿרעגט און וואָס מאַטל ענטפֿערט?
3. וואָס פֿאַר אַ חלום זעט מאַטלס ברודער?
4. וואָס פֿאַר אַ ייִנגל איז געווען מאַטל?
5. וואָס פֿאַר אַ ייִנגל איז געווען מאַטלס ברודער?

קרובֿ, קרובֿים	relative(s) (korev, kroyvim)
נביא	(novi) prophet
כראַפּען	to snore
קערבל	rouble (Russian money)
שלינגען	to swallow
אויסשפּײַען	to spit out





חנוכה-שטערן

זעסט, מיין קינד ? אַכט גרויסע שטערן
גייען אויף אין זיסער פראַכט,
און די שאַטנס בלייכער ווערן,
העלער ווערט די שוואַרצע נאַכט.

ריין און הייליק, ליב און טייער,
דאַרפֿן אונדז אויף אייביק זיין
זייער שטילער, מילדער פֿייער,
זייער ליכט און זייער שיין.

(ש. פֿרוג)

pale
mild

בלייך
מילד

חנופה-ליכט

א.

ס'איז ווינטער אין ארץ-ישראל. אויפן ברעג פון ים שטייט א קליין דערפל פון יידישע פישערס. די פישערס קענען איצט ניט פֿארן כאפן פֿיש. די ווינטן זיינען צו שטארק. די כוואליעס אויפן ים זיינען צו גרויס:

זיצן די פישערס און רעדן: — „טויזנטער יידן פֿארן אין שיפן אויפן ים און מע לאזט זיי ניט קומען צום ברעג פון אונדזער לאַנד. עס פֿארן יידן וואָס זיינען אַנטלאָפֿן פֿון שלעכטע מענטשן. זיי ווילן זיך ראַטעווען אין ארץ-ישראל און מע לאזט זיי ניט אַרײַן.“

די קינדער הערן וואָס די פֿישערס דערציילן און זיי זיינען טרויעריק. די קליינע מרים, וואָס איז אַלט צען יאָר, פֿילט די טרערן אין אירע אויגן.

— „מע דארף זיי העלפֿן!“ — זאָגט מרים צו די קינדער.

— „וועמען העלפֿן?“ — פֿרעגן די קינדער.

— „מע דארף העלפֿן די יידן וואָס פֿארן אין שיפן אויפן ים און קענען ניט קומען צום ברעג פון אונדזער לאַנד.“
אַלע קינדער האָב געזאָגט אז מע דארף טאָקע העלפֿן, אָבער זיי האָבן ניט געוואוסט וואָס צו טאָן, ווי צו העלפֿן.

ב.

באַלד קומט דער יום-טובֿ חנופה. אַלע קינדער גרייטן זיך צום יום-טובֿ. מע לערנט חנופה-לידער און מע גרייט א שפּיל „די חשמונאים פון היינט“.

דער סטאַליער פון דערפֿל האָט געמאַכט פֿאַר די קינדער דער אַ גרויסן חנופה-לאַמפֿ פֿון האַלץ. האָבן די קינדער געטראַכט: וואו זאָל מען אוועקשטעלן דעם גרויסן חנופה-לאַמפֿ?

האָט חנה געזאָגט: — „לאַמיר אים אוועקשטעלן אין מיטן דערפֿל און אַלע וועלן זען ווי ער לייכט.“

אָפּער מרים האָט געטראַכט און געטראַכט און זי האָט
אויסגערופֿן :

— „קינדער, איך ווייס, מיר אַלע ווילן העלפֿן די ייִדישע
שיפֿן וואָס פֿאַרן אויפֿן ים. וועל איך אייך ווייזן אַ גוט אַרט
פֿאַרן חנוּפה־לאַמפֿ.“

און מרים מיט די קינדער זיינען צוגעקומען צום ברעג
ים. דאָרטן איז געווען אַ הויכער פֿעלדז.

— „אויפֿן פֿעלדז דאָרף שטיין דער חנוּפה־לאַמפֿ!“ —
האָט מרים געזאָגט צו די קינדער. — „די יידן פֿון די שיפֿן
וועלן זען דאָס ליכט פֿון דעם חנוּפה־לאַמפֿ, וועלן זיי פֿאַר־
שטיין און דאָס איז אַרץ־ישׂראל. זיי וועלן קומען צו אונדז
בינאַכט.“

— „זייער קלוג, מרים, זייער גוט!“ — האָבן אַלע
קינדער אויסגערופֿן.

ג.

די ערשטע נאַכט חנוּפה זיינען די קינדער מיט אַלע
יידן פֿון דערפֿל געגאַנגען צום ברעג ים. דער גרויסער חנוּפה־
לאַמפֿ איז געשטאַנען אויפֿן פֿעלדז. מרים און אַ ייִנגל דוד
זיינען אַרויף אויפֿן פֿעלדז, זיי האָבן אָנגעצונדן דאָס ערשטע
ליכט. מע האָט דאָס ליכט געקענט זען ווייט אויפֿן ים.

אזוי האָבן זיי געטאָן אַלע נאַכט פֿון חנוּפה. מיט יעדער
נאַכט איז גרעסער געוואָרן די צאָל ליכט. דער חנוּפה־לאַמפֿ
איז געשטאַנען אויפֿן פֿעלדז און געוואָרפֿן ליכט ווייט אין
ים.

אַ שיף האָט געפֿלאַנדזשעט אין מיטן ים און ניט גע־
קענט געפֿינען דעם ברעג פֿון ייִדישן לאַנד. פֿלוצלינג האָט
אַ שטים אויף דער שיף אויסגערופֿן: — „איך זע ליכט!
ליכט!“

— „יאָ!“ — האָבן אויסגערופֿן אַ סך שטימען: —
„ליכט! ליכט! דאָרטן איז אונדזער לאַנד, דאָרטן איז
אַרץ־ישׂראל!“



אין יענער נאכט איז א שיה אנגעקומען צום ברעג.
 די פישערס פון דערפֿל זיינען ארויס אויף זייערע שיפֿלעך
 צו באגעגענען די יידן. עס איז געווען א פינצטערע נאכט,
 אבער אלע הערצער זיינען פֿול געווען מיט חנופה און מיט
 ליכט.

(לויט אהרן מגיד)

אנטלויפן	ראטעווען	באגעגענען
זיך גרייטן צום יום-טוב		

פֿראגעס:

1. ווער זיינען עס געווען די יידן אויף די שיפֿן?
2. ווער האט ניט געלאזט די יידן קומען קיין ארץ-ישראל?
3. פֿארוואס איז געווען גוט צו שמעלן דעם חנופה-לאמפ אויפֿן פֿעלדז
בײַם ים?
4. פֿארוואס האט די שיה מיט די יידן ניט געקענט אין מיטן טאג צופֿארן
צום ברעג פֿון ארץ-ישראל?
5. איז געווען א ספנה ארויסצופֿארן אויף קליינע שיפֿלעך צו באגעגענען
די שיה?
6. זיינען די קינדער און זייערע עלטערן געווען „חשמונאים פֿון הינט“?
ווי אזוי?

to light, to shine
to get lost
(Khashmenoyim)
(Miryam)

ליכטן
בלאנדזשען
חשמונאים
מרים

village
fisherman
carpenter
cliff

דערפֿל, דאס
פישער, דער
סטאליער, דער
פֿעלדז, דער



לכבוד חנוכה

דער טאטע צינדט אַכט ליכטלעך אָן,
 באַדינט פֿון שמש איינעם —
 און אַלץ לכבוד חנוכה,
 דעם יום-טובֿ אונדזער שיינעם.

דער לערער שענקט אַ דריידל מיר
 פֿון בליי געגאַסן ריינעם,
 און אַלץ לכבוד חנוכה,
 דעם יום-טובֿ אונדזער שיינעם.

הייסע לאַטקעס באַקט די מאַמע
 פֿאַר מיר — איר זון דעם קליינעם,
 און אַלץ לכבוד חנוכה,
 דעם יום-טובֿ אונדזער שיינעם.

ס'האַט מיין פֿעטער מיר געשאַנקען
 אַ גראַשנדל אַ קליינעם —
 און אַלץ לכבוד חנוכה,
 דעם יום-טובֿ אונדזער שיינעם.

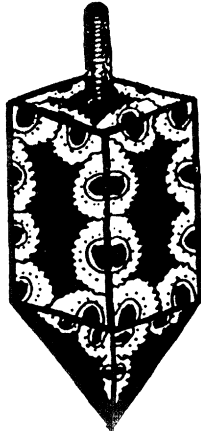
(ת. ג. ביאליק — יידיש: י. גויכבערג)

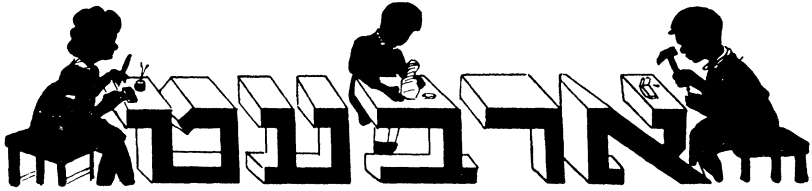
smelted, cast
 to wait on,
 to serve
 penny

געגאַסן
 באַדינען
 גראַשנדל

(lekoved) in honor of
 to give a present
 gave a present

לכבוד
 שענקען
 געשאַנקען





דאס ליד פֿון ברויט

פֿאַר די הענטלעך אין די רינגען
 שיינע קליינע קינדער זינגען:
 גאָט געטרײַער, גיב אַ רעגן
 פֿון די קליינע קינדערס וועגן!
 ווייזט אַ וואַלקן זיך פֿון אויבן —
 נעמען זיך די פֿעלדער שטויבן,
 און אַ רעגן — פֿערל־ריין —
 טריף־טראָפּ, טריף־טראָפּ, הייבט אָן גיין.
 נעמען פֿעלדער זיך צעשפּרייטן,
 ווייך צעאַקערטע אין בייטן.
 זיינען גרינע קאַרן־זאַנגען
 פֿון די בייטן אויפֿגעאַנגען.
 נעמט אַ טוי אויף זיי באַלד פֿאַלן.
 וואַרעמט זיי די זון מיט שטראַלן.
 ווערן פֿעלדער געל ווי גאַלד,
 פֿול מיט קאַרן, קאַרן־גאַלד.



נעמען פֿולע פֿורן פֿאַרן,
 פֿורן פֿאַרן, פֿירן קאַרן,
 דורך די בערג און דורך די טאַלן,
 אין די מילן דאָס צו מאַלן.

הייבן אָן די ווינטן ווייען,
 און די מילן-פֿליגל — דרייען.
 מאַלן מילן, מאַלן שנעל
 פֿון דעם קאַרן ווייסע מעל.

קויפֿט דער בעקער מעל מיט הייוון
 און פֿאַרהייצט זיין גרויסן אויוון.
 ברענט דאָס פֿייער, שניטלעך קנאַקן.
 נעמט דער ברויט זיך בעסער באַקן.

קויפֿן מאַמעס ברויט דעם פֿרישן
 און דערלאַנגען אויף די טישן.
 עסן קינדער פֿרישן ברויט,
 זיינען זיי געזונט און רויט.

(מאַני לייב)

valley, valleys	טאַל, טאַלן	circle	רינג, דער
mill	מיל	to dust	שטויבן
to grind	מאַלן	pearl	פערל
to blow	ווייען	to spread (זיד)	צעשפרייטן
fast	שנעל	to plough up	צעאקערן
flour	מעל	(of a garden or field)	
yeast	היייוון	seed-bed	בייט, די
to make a fire,	פֿאַרהייצן	rye	קאַרן, דער
to heat		stalks	זאַנגען
oven, stove	אוייוון	rose	אויפֿגעאַנגען
piece(s) of wood	שניטל, שניטלעך	to warm	וואַרעמען
to crackle	קנאַקן	waggon	פֿור, די
to give, to hand,	דערלאַנגען	hills, mountains	בערג
to serve			

דער פויער און דער אוצר

אמאל האט א פויער געאקערט זיין פעלד. האט דער אקער אנגעטראפן א הארטן שטיין. דער פויער האט אויס-געגראבן דעם שטיין. האט ער אונטערן שטיין געפונען אן אוצר פון גאלד און זילבער.

דער פויער האט זיך שטארק דערפרייט און ער איז מיט דעם אוצר אוועק אהיים. ער האט פארבעטן אויף א רייכער שמחה זיינע קרובים און זיינע פריינד. ער האט זיי געוויזן דאס גאלד און דאס זילבער וואס ער האט געפונען.

פון דעמאלט אן האט דער פויער מער ניט געארבעט. וואס טויג אים צו אקערן און צו זייען און צו הארעווען מיטן שווייס פון זיין פנים? ער האט דאך א גרויסן אוצר. ער קען פירן א רינד לעבן. דער פויער האט געגעסן פון דעם גרייטן געלט. דער אוצר איז פון טאג צו טאג קלענער געווארן, ביז דער פויער האט מער קיין געלט ניט געהאט.

אין די אלע יארן האט קיינער ניט פאארבעט דאס פעלד. די ערד איז געווארן הארט. דאס גאנצע פעלד איז געווארן פול מיט דערנער. אבער די נויט ביים פויער איז שוין געווארן אזוי גרויס, אז ער האט גענומען דעם אקער און איז ארויס אין פעלד. דער אקער האט זיך צעבראכן אין דער הארטער ערד.

דער פויער האט גענומען וויינען: — „פעלד מינים, אמאל האסטו דאך מיר גליקלעך געמאכט. לאז איצט, איך זאל דיר אקערן און איך זאל קענען זייען, פדי איד זאל האבן א שטיקל ברויט. איך שטארב פון הונגער.“

— „ניין“, — האט דער פויער געהערט א קול פון דער ערד: — „רו האסט ניט געוואלט מיר פאארבעטן, בין איד געווארן הארט ווי א שטיין. געלט ווערט ווייניקער, ביז עס

בלײַבט גאַרניט. די ערד איז אַבער אייביק. ווער עס פאַאַר-
בעט געטריי די ערד עסט פרויט און איז זאַט. דו האָסט זיך
פאַרלאָזן אויף גאַלד און אויף זילבער און דו האָסט מיך פאַר-
געסן. עס איצט מינע דערנער!"

אזוי האָט די ערד פאַרטריבן פֿון זיך דעם נאַרישן פויער.

פֿירן אַ רײַך לעבן	וואָס טויג מיר
פֿאַרטרייבן — פֿאַרטריבן	פאַרבעטן אויף אַ שמהת

פֿר אַ געס :

1. ווי אזוי האָט דער פויער געפֿונען דעם אוצר?
2. וואָס האָט ער געטאָן, ווען ער האָט געפֿונען דעם אוצר?
3. פֿאַרוואָס האָט ער מער ניט געאַרבעט?
4. ווי אזוי איז פֿון דעם אוצר גאַרניט געבליבן?
5. וואָס איז געוואָרן פֿון דעם פֿעלד?
6. האָט די ערד געדאַרפֿט פֿאַרטרייבן דעם נאַרישן פויער?
7. וואָס איז געווען דעם פויערס אמתער אוצר?

sweat
thorns

שווייס, דער
דערנער

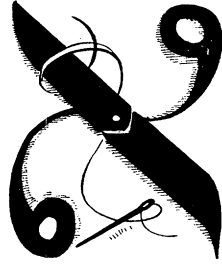
peasant
hit and struck
hard

פויער, דער
אַנגעטראָפֿן
האַרט



דרײַ גרויסע מענטשן

קיניג האָט אמאָל אַרויסגעגעבן אַ באַ-
פעל: קיינער טאָר ניט גיין אין גאָס
נאָך האַלבער נאַכט! אויב עמעצער
וועט גיין אין גאָס נאָך האַלבער נאַכט,
וועט מען אים טייטן!



פאַליציסטן זיינען געגאנגען איי-
בער די גאָסן, פדי מע זאָל אָפהיטן
דעם קייניגס באַפעל. אַלע האָבן מורא געהאַט. קיינער איז
נאָך האַלבער נאַכט ניט געווען אויף די גאָסן פֿון דער שטאָט.
איינ מאָל האָבן די פאַליציסטן געווען דרײַ מענטשן
וואָס שפּאַצירן אין מיטן נאַכט אויף דער גאָס. מע האָט זיי
אָפּגעשטעלט און גענומען זיי פּרעגן:

— „האַט איר געהערט פֿון דעם קייניגס באַפעל?“
— „יא, מיר האָבן געהערט“, — האָבן אַלע דרײַ גע-
ענטפֿערט.

און איינער פֿון די דרײַ האָט געזאָגט:

— „איך האָב ניט מורא. מיך וועט מען ניט טייטן.
פֿאַר מיר נעמען אַלע אַראָפּ דאָס היטל. דער קייניג אַליין
נעמט אַראָפּ זײַן קרוין פֿאַר מיר.“

און דער צווייטער האָט געזאָגט:

— „איך האָב ניט מורא. מיר וועט מען קיין זאך ניט
טאָן. אַפֿילו די זין פֿון דעם קייניג און פֿון די גרעסטע האַרן
מוזן טאָן וואָס איך הייס זיי טאָן.“

און דער דריטער האָט געזאָגט:

— „אן מיר וואָלט דער קיניג ניט געקענט אַנטאָן זײַנע
קיניגלעכע בנדים“. די פּאַליציסטן האָבן זיך דערשראָקן
פֿאַר די דרײַ מענטשן און זיי האָבן געטראַכט: דאָס מוזן
זײַן די גרעסטע האַרן אין לאַנד. זיי האָבן ניט געוואוסט וואָס
צו טאָן מיט די מענטשן. מע האָט זיי געהיט ביז עס איז גע-
קומען דער פּרימאַרגן. מע האָט זיי געבראַכט פֿאַרן קיניג
און מע האָט דערציילט דעם קיניג וואָס די דרײַ מענטשן
האָבן געזאָגט.

האָט דער קיניג געפֿרעגט דעם ערשטן:

— „איז טאַקע אמת אז דו האָסט געזאָגט, אז פֿאַר דיר
נעמען אלע מענטשן אַראָפּ דאָס היטל און דער קיניג אליין
נעמט פֿאַר דיר אַראָפּ די קרוין?“

— „יאָ“, — האָט געענטפֿערט דער ערשטער, — „איך
בין אַ שערער“.

האָט דער קיניג געפֿרעגט דעם צווייטן:

— „איז עס אמת אז אלע זין פֿון דעם קיניג און פֿון אלע
הארן מוזן טאָן וואָס דו הייסט?“

— „יאָ“, — האָט געענטפֿערט דער צווייטער, — „איך
בין אַ לערער“.

האָט דער קיניג געפֿרעגט דעם דריטן:

— „איז אמת אז דו האָסט געזאָגט אז אָן דיר וואָלט
איך ניט געקענט אַנטאָן מיניע קיניגלעכע קליידער?“

— „יאָ“, — האָט געענטפֿערט דער דריטער, — „איך
בין אַ שניידער“.

האָט דער קיניג געזאָגט:

— „טאַקע אמת, איר זײַט דרײַ גרויסע לײַט פֿון מיין
מדינה. קען איך אייך ניט באַשמראַפֿן“.

און דער קיניג האָט אָפּגעשאַפֿט דעם נאַרישן פּאַפּעל.

**אַראַפּנעמען דאָס היטל
דאָס מוז זײַן אַ גרויסער מאַן**

פֿר אַ ג ע ס :

1. פֿאַרוואָס איז דעם קיניגס באַפֿעל געווען אַ נאַרישער ?
2. וואָס האָבן געזאָגט די דרני גרויסע מענטשן ?
3. זײַנען געווען נאָך אַזעלכע גרויסע מענטשן אין דער מדינה ?
4. וואָס וואָלט געקאָנט זאָגן אַ שוסטער ? אַ סטאַליער ? אַ בעקער ? אַ פּויער ?
5. ווער איז אַ גרויסער מענטש ?

barber	שערער	midnight	האַלבע נאַכט
(medicine) country,	מדינה, די	to obey	אַפהײַטן
state		to take off	אַראַפּנעמען
to punish	באַשטראַפֿן	royal	קיניגלעך
to abolish	אַפּשאַפֿן	(bgodim) clothes	בגדים

מיט אַ נאָדל, אָן אַ נאָדל

מיט אַ נאָדל, אָן אַ נאָדל } 2 מאָל
ניי איך מיר בפֿכוֹד גדול

און אַז איך האָב אַ נאָדל מיט אַ פֿאַדעם
ניי איך מיר די שענסטע בגדים.

מיט אַ נאָדל ...

אַבי איך נעם די שער און אייזן,

קען איך מיין ווייב און קינדער שפּייזן.

מיט אַ נאָדל ...

זיצן זײַך איך אַ פֿוס אויף אַ פֿוס

און זינג מיר אַ לידעלע צוקער-זיס.

מיט אַ נאָדל ...

(פֿאַלקסליד)

(bgodim) clothes
to feed

בגדים
שפּייזן

(bekoved godl) בפֿכוֹד גדול
with great pleasure and pride

מוזסט ווערן בעסער צו דיין ארבעטער!

רב הונא איז געווען א רייכער מאן. ער האט געהאנדלט מיט וויין. איין מאל זינען פון אים זייער געווארן פיר הונדערט פעסלעך וויין. האט ער דעם זייערן וויין קיינעם נישט געקענט פארקויפן. האט רב הונא פארלארן א סך געלט און איז געווען טרויעריק.

זינע חברים זינען געקומען צו אים פרי אים צו טרייסטן. האבן זיי אים געזאגט:

— „אפשר האסטו געטאן א שלעכטע זאך? אפשר האסטו געזינדיקט און דאס איז גאטס שטראף?“
רב הונא זינען נישט געפעלן געווארן די רייד פון זינע חברים און ער האט זיי געפרעגט:

— „מיינט איר אז איך מוז שלעכטס? מיינט איר אז איך זינדיק?“

האבן זינע חברים אים רואיק געזאגט:

— „און דו מיינסט אפשר אז גאט שטראפט אומזיסט א מענטשן?“

האט רב הונא פארשטאנען אז זיי ווילן עפעס אים זאגן און זיי האלטן זיך אהין. האט ער געזאגט:

— „איר זינט דאך מיינע פריינד, זאגט מיר אפן וואס איר ווילט מיר זאגן. זאגט! איך וועל נישט זיין אין פעס.“

האבן די חברים אים דערציילט:

— „מיר האבן געהערט אז דו ביסט נישט גוט צו דיין ארבעטער וואס ארבעט פון דיר.“

האט רב הונא זיך פארענטפערט:

— „דער ארבעטער איז מיר נישט געטרין. ער האט א פאך מאל גענובעט פון מיר.“

האָפּן די חברים געזאָגט :

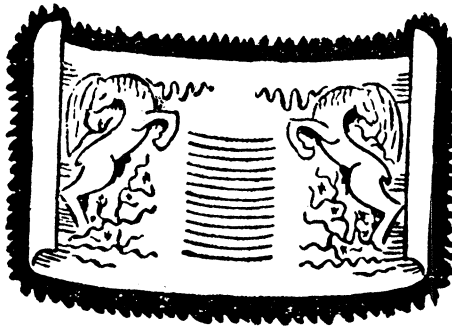
— „דו מוזסט ווערן פעסער צו דיין אַרבעטער. קען זיין ער איז דיר נישט גענוג געטריי, ווייל דו ביסט נישט גענוג גוט צו אים. דו מוזסט ווערן פעסער צו דיין אַרבעטער!“
 רב הונא האָט אַ ביסל געטראַכט און האָט צוגעזאָגט :
 — „פֿון היינט און ווייטער וועט מיין אַרבעטער שוין נישט קענען מער זיך באַקלאַגן אויף מיר.“

זיך פֿאַרענטפֿערן	באַקלאַגן זיך אויף עמעצן
פֿאַרשטיין, פֿאַרשטאַנען	

פֿראַגעס :

1. ווי אזוי האָט רב הונא פֿאַרלאָרן אַ סך געלט ?
2. וואָס האָפּן אים געזאָגט זיינע חברים ?
3. ווי האָט רב הונא זיך פֿאַרענטפֿערט ?
4. וואָס קענען מיר דאָ לערנען וועגן רב הונא און זיינע פֿרײַנד ?

to punish	שטראַפֿן	רב, רבי (rav, rebbe)
to apologize,	פֿאַרענטפֿערן זיך	זויער sour
to justify, to defend oneself	באַקלאַגן זיך	פֿעסל, דאָס barrel
to complain		זינדיקן to sin
		שטראַף, די punishment



איידער גאט האט באשאפן דעם מענטשן

א. די רייד פֿון די מלאכים

גאט האט געזאגט צו די מלאכים:

— „לאמיר באשאפן א מענטשן אין אונדזער גע-
שטאלט“.

זינען די מלאכים געווען אומצופרידן און זיי האבן גע-
זאגט:

— „גרויסער גאט, דו האסט באשאפן די ערד און די
הימלען, און די ימען, און די פֿעלדער, און די וועלדער, און
אלע באשעפענישן אין זיי. דו האסט אויך באשאפן אונדז,
די מלאכים, וואס מיר לויבן דיין גאמען. צו וואס דארפסטו
נאך באשאפן א מענטשן פֿון פֿלייש און בלוט?“
און דער מלאך וואס פאסט אויף אויפן טאג האט גע-

זאגט:

— „עס וועט נאך קומען א טאג, ווען דער מענטש
וועט פינצטער מאכן דאס ליכט פֿון טאג, ווייל ער וועט
זינדיקן און טאן שלעכטס“.

און דער מלאך וואס פאסט אויף אויף דער נאכט האט
געזאגט:

— „עס וועלן זיין נעכט, ווען דער מענטש וועט רויבן
און מאַרדן, ווען ער וועט פארגיסן בלוט און טאן א סך
שלעכטס“.

דער מלאך וואס פאסט אויף אויף דער זון האט גע-
זאגט:

— „דער מענטש וועט דינען צו דער זון ווי צו א געז-
און וועט ניט גיין אין די וועגן פֿון דעם אמתן גאט“.

און דער מלאך וואס פאסט אויף אויף דער לבנה האט
געזאגט:

— „דער מענטש וועט דינען צו דער לבנה ווי צו א
גאט און וועט פארגעסן דעם אמתן גאט“.

און דער מלאך וואס פאסט אויף אויפן פֿייער האט גע-
זאגט :

— „מיט פֿייער וועט דער מענטש צעשמערן אלץ
וואס איז שייך אויף דער ערד. און דער מענטש וועט זאגן
לינגס און זיך קריגן מיט זיין חבר, און אלץ וועט צעשמערט
ווערן אזוי ווי דורך פֿייער“.

און דער מלאך וואס פאסט אויף אויפן וואסער האט
געזאגט :

— „דער מענטש וועט מאכן שמוציק דאס וואסער. ער
וועט ווארפן אין וואסער זיין מיסט“.

און דער מלאך וואס פאסט אויף אויפן שניי האט גע-
זאגט :

— „אלץ וואס איז ווייס און שייך, און רייך, און גלאנצט
— וועט דער מענטש שמוציק מאכן מיט זיינע זינד“.

און אזוי האבן גערעדט מלאך נאך מלאך, און אלע זיי-
נען זיי געווען קעגן דעם אז גאט זאל באשאפן דעם מענטשן.
דער לעצטער האט גערעדט דער מלאך פון שלום. ער
האט גערעדט און טרערן זיינען אים געשטאנען אין די אויגן.
— „דער מענטש וועט פירן מלחמות. א פאלק וועט

אויפשטיין קעגן א פאלק. מע וועט צעשמערן שטעט, מע
וועט צעשמערן גאנצע לענדער, מע וועט אויסהרגענען מי-
ליאנען מענטשן, אלמנות און יתומים ווערן זיין אומעטום.
צו וואס דארף מען דעם מענטשן ?”

אלמנה — אלמנות	יתום — יתומים	מלחמה — שלום
----------------	---------------	--------------

פ ר א ג ע ס :

1. וואס האט געזאגט דער מלאך וואס פאסט אויף אויף דער נאכט ?
2. וואס האט געזאגט דער מלאך וואס פאסט אויף אויפן שניי ?
3. וואס האט געזאגט דער מלאך פון שלום ?

4. וואס האָבן געזאָגט די אַנדערע מלאכים ?
 5. זיינען די מלאכים געווען גערעכט ?
 6. וואָס, מיינט איר, קען מען ענטפֿערן די מלאכים ?

to spill	פֿאַרגיסן	image, likeness	געשטאַלט
to destroy	צעשטערן	woods, forests	וועלדער
dirty, filthy	שמוציק	creature	באַשעפֿעניש
refuse, rubbish	מיסט	to take care of	אויפֿפאַסן
(almone) widow	אַלמנה	to rob	רויבן
(yosem) orphan	יתום	to murder	מאָרדן

ב. גאַטס ענטפֿער

האַט גאַט זיי געענטפֿערט :

— „איר זייט אַלע ליכטיקע מלאכים, אַבער היינט רעדט איר פֿינצטערע רייד. איך וועל באַשאַפֿן דעם מענטשן, ווייל ער וועט ווערן מיין שותף. דאָס וואָס איך האָב באַשאַפֿן — וועט דער מענטש נאָך בעסער מאַכן.

דער מענטש וועט אַרבעטן. זיין אַרבעט וועט שענער מאַכן די וועלט.

ער וועט אַקערן און זייען אין די פֿעלדער ; ער וועט אַרויסברענגען פֿרויט פֿון דער ערד.

ער וועט היטן די שאַף, שערן זייער וואָל און מאַכן פֿגדים.

ער וועט קאַכן און באַקן און וועט שאַפֿן שפּינן.

ער וועט פֿלאַנצן פֿרוכטביימער, און ער וועט אַליין שאַפֿן אזעלכע פֿרוכטן וואָס ער וועט פֿריער זיי ניט געפֿינען אויף דער ערד.

ער וועט נעמען די ווינטן און זיי איינשאַפֿען אין זיינע מילך און אין זיינע זעגלען. ער וועט פֿון ים מאַכן לאַנד און פֿון לאַנד מאַכן וואַסערן.

ער וועט בויען הייזער און שמעטן.

ער וועט ווערן דער האר איבער אלע מיניע באשעפע-
 נישן און זיי אויסניצן פאר זיך.
 עס וועלן זיין קלוגע מענטשן וואס וועלן לערנען תורה
 און וואס וועלן אויסגעפינען אלערליי וויסנשאפטן."

האָבן די מלאכים געזאָגט :

— „האר פון דער וועלט, אויב עס איז דיין ווילן צו
 באשאפן דעם מענטשן אין דיין געשטאלט — באשאפ אים.
 אָבער זאָג אונדן, מיט וואָס וועט דער מענטש זיין אנדערש
 ווי מיר?"

— „דער מענטש איז אנדערש ווי איר“, — האָט גאָט
 געזאָגט, — „אלץ וואָס איר האָט פֿריער געזאָגט איז אויך
 אמת. דער מענטש וועט אָבער וועלן זיין בעסער. ווען איר
 וועט זען אז דער מענטש וויל ווערן בעסער, וועט איר אלע
 זיך פֿרייען. איר וועט אלע זיך פֿרייען מיט יעדער זאך וואָס
 דער מענטש וועט אויפֿטאָן.“

און גאָט האָט באשאפן דעם מענטשן אין זיין געשטאלט.

תורה	וויסנשאפט	ארבעט
איך טו אויף — איך האָב אויפֿגעטאָן		

פֿראַגעס :

1. וואָס טוט דער מענטש אויף מיט זיין ארבעט ?
2. פֿארוואָס קען מען זאָגן אז דער מענטש איז גאָטס שותף ?
3. מיט וואָס איז דער מענטש אנדערש ווי די מלאכים ?
4. וואָס הייסט עס : „גאָט האָט באשאפן דעם מענטשן אין זיין געשטאלט“ ?

food	שפּיז	(shutef) partner	שותף
such	אָזעלכע	to bring out	ארויסברענגען
to harness	אנישפּאַנען	to cut with scissors	שערן
to use (up)	אויסניצן	to produce	שאַפֿן
knowledge, science	וויסנשאַפֿט	to achieve	אויפֿטאָן

דער בריווטרעגער

אין דרויסן האָט גערעגנט,
אין דרויסן האָט געשנייט —
פֿאַר אים איז עס קיין תירוץ ניט,
נאָר ער גייט און גייט...

אַ גרויסער זאַק אַ פֿולער
אויף זײַן אַרעם הענגט,
און אין זאַק אַ וועלט מיט בריוו
פֿאַר אַלעמען ער ברענגט.

מעג דונערן און בליצן,
צי בייסן גאָר אַ פֿראַסט —
דער בריווטרעגער דער גוטער
צעטראַגט געטריי די פֿאַסט.

— בריווטרעגער, דו ליבנקער,
אפֿשר האַסטו היינט
אויך פֿאַר מיר אַ בריוו געבראַכט
פֿון מיין גוטן פֿריינד ?

שמייכלט ער און גיט אַ זאַג :
געטראַפֿן ! כ'האַב פֿאַר דיר
און פֿאַר דינע טייערע
גאַנצע בריוולעך פֿיר.

טאַמער טרעפֿט אַ טאַג אָז ס'איז
פֿאַר דיר קיין בריוו ניטאָ,
טרייסט ער דיך און שמייכלט ווידער:
מאַרגן, אפֿשר — יאָ...

אין רעגנס, צי אין שנייען,
אין היצן, צי אין קעלט,
ברענגט ער תמיד מענטשן גרוסן
פֿון דער גאַרער וועלט.

(חאַלף יוגין)

עס טרעפֿט, ער טרעפֿט, געטראָפֿן
גיט אַ זאַג

(teretz) excuse	תירוץ
let it	מעג — דאָ :
to carry, to deliver	צעטראָגן — דאָ :
mail	פאָסט, די
in case, maybe	טאַמער
to happen	טרעפֿן — דאָ :
(tomid) always	תמיד
greetings, regards	גרוסן





אין ערגעץ-לאנד

א.

הינטער דער שטאָט, אויף אַ בערג אַ ליימיקן, שטייען צוויי קליינע היילעך. אין איין הייל האָט געוואוינט אַ האַלצ-העקער. ער פלעגט אַ גאַנצן זומערטאָג האַקן האַלץ אין די הויפן. זיין ווייב פלעגט אַרומגיין אין די רייכע היילער און פאַקן לעקער.

אין דעם צווייטן הייל האָט געוואוינט אַ טרעגער. ער איז געשטאַנען אַ גאַנצן טאָג אין מאַרק און געוואַרט, מע זאָל אים רופן ערגעץ אָפּטראַגן סחורה. זי — זיין ווייב — איז ניט פאַר אינד געדאַכט, אַ קראַנקע געווען און דעמאָלט גערעגן אין שפיטאַל.

איין מאָל אין דער פּרי, אַ שיינער זומערטאָג געווען, די עלטערע פֿון די היילעך זיינען שוין לאַנג אין שטאָט. קומט אַרויס פֿון איין הייל איציקל, קוקט זיך אום אין אלע זייטן, צי איז שוין שיינדעלע ניט אַרויסגעקומען. זעט ער אז ניט. גייט ער צו איר פֿענצטערל צו און קוקט אַריין. זעט ער, אז שיינדעלע שטייט ביי אַ שיסל וואַסער. זי דאַרף זיך וואַשן. קלאַפט ער, איציקל, אין שניבל פֿון פֿענצטערל:

— „שיינדעלע!“
 — „וואָס, איציקל?“
 — „וואָש זיך, טו זיך אָן און קום אַרויס. מיר וועלן
 עפעס טאָן.“
 — „וואָס?“
 — „וועסט שוין זען. עס איז מיר עפעס איינגעפאלן...
 ניכער“...
 אז שיינדעלע איז אַרויסגעקומען פֿאַר דער טיר, זאָגט
 זי:

— „איציקל, וואָס טוסטו?“
 זעט זי ערשט אז איציקל גראָבט ליים.
 — „שיינדעלע, פֿאַר ליים צאָלט מען אין שטאַט געלט;
 פֿאַר אַ מולטער ליים גיט מען צוויי, דריי גראַשן. איז מיר
 איינגעפֿאלן אז מיר זאָלן גראָבן ליים.“
 — „איך אויך?“
 — „דו אויך, שיינדעלע! מיר וועלן פֿאַרקויפֿן ליים
 אין שטאַט, און פֿאַרן געלט עפעס קויפֿן פֿאַר דיין מאַמען
 אין שפיטאַל אַרײַן.“
 — „אוי, אַ גוטער דו ביסט, איציקל!“ — שרייט אויס
 שיינדעלע און קושט איציקלען, — „אוי, ווי ליב האָב איך
 דיך!“
 — „שפעטער, שפעטער! פֿריער אַרבעטן, געלט פֿאַר-
 דיגען, עפעס קויפֿן דער מאַמען דינער!“
 — „אמת, אמת!“ — זאָגט שיינדעלע און לאָזט די
 פינגערלעך אין ליים אַרײַן.

ניט פֿאַר מיר (איך) געדאַכט
 עס איז מיר איינגעפֿאלן

פֿר אַ געס:

1. ווער איז געווען איציקלס פֿאַטער?
2. ווער איז געווען שיינדעלעס פֿאַטער?

3. וואו איז געווען שיינדעלעס מומער?
 4. פֿאַרוואָס זײַנען די קינדער געבליבן אַליין אין די הייזלעך?
 5. וואָס איז איציקלען אײַנגעפֿאַלן?

to occur to one	אַנפֿאַלן	somewhere	ערגעץ
to pay	צאָלן	clay	ליים
trough, an open	מולטער	clayey, muddy	ליימיק
boxlike long and narrow		wood-cutter	האַלצהעקער
receptacle		ginger-cake, honey-cake	לעקעך
may this never	ניט פֿאַר אַיך	porter, carrier	טרעגער
happen to you	געדאַכט	small window pane	שניבל

ב.

איציקל גראַפֿט, שיינדעלע נעמט צוזאַמען די ליים...
 און שרײַט אויס:

— „איציקל, פֿול!“

כאַפט איציקל דאָס מולטערל אויף די פֿלייצעס.

— „האַלט אונטער, שיינדעלע!“

שיינדעלע האַלט אונטער, און זיי גייען ביידע פֿון ליי-
 מיקן בערגל אַראָפּ. גלייך אונטערן בערגל, זעען זיי, זיצט
 עמעץ, עפעס אַ יונגערמאַן.

— „כ׳האַב מורא!“ — שטעלט זיך שיינדעלע אָפּ.

— „ע, וואָס איז דאָ מורא צו האָבן? איך וועל צו אים
 צוגיין.“

— „אז דו וועסט צוגיין, גיי איך אויך... כּוועל דיך
 אַליין ניט לאָזן.“

נעמט איציקל אַראָפּ דאָס מולטערל פֿון די פֿלייצעס
 און גייט צו צום יונגערמאַן און דערלאַנגט אים אַ שלום-עליכם.

דער יונגערמאַן וועקט זיך אויף ווי פֿון אַ שלאָפּ...
 — „שלום-עליכם! ... איי — צוויי קינדערלעך...“

— „כ׳האַב אײַך געוועקט?“

— „עט! אַ פֿיסל אײַנגעדרימלט, מיר פֿון וועג.“

— „פון ווייט?“ — פֿרעגט איציקל.
 זאָגט שיינדעלע:
 — „איר דארפֿט אין שטאָט אַרײַן? וועלן מיר אײַך
 ווייזן.“
 — „מיר טראָגן“ — זאָגט איציקל — „ליים אין שטאָט
 אַרײַן.“
 — „צו וואָס?“
 — „געלט פֿאַרדינען.“
 — „פאַר מיין מאמען אין שפיטאַל אַרײַן עפעס צו
 קויפֿן“ — זאָגט שיינדעלע.
 זאָגט דער פֿרעמדער: „נאַרישקייטן!“
 — „אײַך גײַ“ — זאָגט ער — „גיט אין אײַער שטאָט
 אַרײַן, ווײַל מען אַרבעט דאָרט.“
 איציקל מאַכט אַ ניט־גלייביקע מינע. שיינדעלע
 פֿרעגט:
 — „וואוהין דען? וואו מען אַרבעט גיט? אפילו על־
 טערע? וואו קיינער אַרבעט גיט?“
 — „קיינער!“ — ענטפֿערט דער פֿרעמדער.
 איציקל שמייכלט ניט־גלייביק.
 — „איר ווילט זען? קומט מיט מיר!“ — זאָגט דער
 פֿרעמדער.
 — „וואוהין?“
 — „קײַן ערגעץ“...
 — „אזא שטאָט?“
 — „אזא לאַנד. דאָס גאַנצע לאַנד“ — דערציילט דער
 פֿרעמדער — „דאָס גאַנצע לאַנד, וואוהין אײַך גײַ און קען
 אײַך נעמען מיט זיך, איז איין גאַרטן. און דאָרטן וואַקסן
 אַלערליי פֿרוכטן...“
 — „רײַסט מען?“
 — „נײַן. רײַסן איז אײַך אַן אַרבעט. מע גײַט נאָר צו:

„בוים, בוים, גיב א פֿרוכט!“ — פייגט דער בוים אין א צווייג צום מויל, מיט אן עפל, מיט א בארנע, מיט א מאראנץ, מיט וואָס איר ווילט...“

— „פייסט מען אָפּ?“

— „גײן. פייסן איז אויך אן ארבעט. מע גיט א שלונג, און די פֿרוכטן זײַנען דאָרט אַזױנע און זײ צעגײען זיך אַלײן אין מויל“.

— „נאָר פֿרוכטן?“ — פֿרעגט איציקל.

— „ברויט אויך, זעמל אויך; אויף קליינע פיימעלעך וואַקסן זײ, שוין געפאַקענע און זיסע... און בלומען אויך...“
— „שטענדיק?“ — פֿרעגט שיינדעלע — „זומער און

ווינטער?“

זאָגט דער פֿרעמדער: — „דאָרט איז קיין ווינטער ניטאָ. קיין שניי און קיין רעגן ניט. שטענדיק פֿרישע בלומען“.

געבן, דערלאנגען א שלום-עליכם
עס צעגײט אין מויל

שלינגען — געבן א שלונג

פֿראַגעס:

1. ווען הערט אויף איציקל צו גראָפן ליים?
2. האָט איציקל מורא פֿאַר דעם פֿרעמדן?
3. וואָס זאָגט דער פֿרעמדער, ווען איציקל דערציילט אים צו וואָס ער און שיינדעלע גייען אין שטאָט?
4. פֿאַרוואָס וויל ניט דער פֿרעמדער גיין אין שטאָט?
5. וואָס לייגט דער פֿרעמדער פֿאַר (proposes)?
6. וואָס דערציילט ער וועגן ערגעץ-לאַנד?

doubtful	ניט-גלייביק	to support	אונטערהאַלטן
pear	באַרנע, די	somebody	עמעץ, עמעצער
orange	מאַראַנץ, דער	young man	יונגערמאַן
roll	זעמל	stranger	פֿרעמדער
it melts in	עס צעגײט אין מויל	foolishness,	נאַרישקײט
your mouth		stupidity	

- „און מענטשן וואָס טוען?“ — פֿרעגט איציקל.
 — „גאַרניט. לײַגן אין שאַטן פֿון ביימער און האַפֿן
 פֿאַרנעניגן. און ווערט מען הונגעריק, זאָגט מען: פֿוים,
 פֿוים ... ווי איך האָב אייך דערציילט...“
 איציקל פֿאַרטראַכט זיך.
 — „עפעס אַ פֿישוף“, — זאָגט שיינדעלע, — „אַ
 פֿישוף.“
 — „ערגעץ-לאַנד“, — זאָגט דער פֿרעמדער. — „קומט,
 קינדערלעך, אין ערגעץ-לאַנד...“
 און ער הייבט זיך אויף צו גיין.
 — „ס'איז ווייט?“ — פֿרעגט שיינדעלע.
 — „איך גיי ניט!“ — שרײַט אויס איציקל.
 — „פֿאַרוואָס?“ — פֿרעגט דער פֿרעמדער.
 — „וואָס וועל איך דאַרטן טאָן?“ — פֿרעגט איציקל
 צוריק.
 — „פֿאַרנעניגן האַפֿן!“ — זאָגט דער פֿרעמדער, —
 „לײַגן זיך אויף פֿלומען ... עסן, טרינקען...“
 — „און שפעטער?“
 — „ווייטער לײַגן...“
 — „נאַריש!“
 — „אַבער ניט אַרבעטן...“
 — „גיין!“ — ענטפֿערט איציקל, — „איך וואַלט
 משוגע געוואָרן פֿונעם לײַדיק גיין. ווי קאָן מען עס לײַגן?“
 — „גיט מען שפּאַצירן.“
 — „אויך מיר אַ גאַנג. ניין! איך גיי ניט!“ — שרײַט
 אויס איציקל.
 — „און דו, שיינדעלע?“

שיינדעלע טראכט ניט לאנג: „אז דו — ניט, איך —
 אויך ניט“.

דער פרעמדער גייט אוועק.

— „ווייסט, שיינדעלע“, — פרעגט איציקל, — „ווער
 דאס איז געווען?“ — און ענטפערט אליין: — „דער יצר-
 הרע פון ליידיק גיין“.

— „קום“, — שפרינגט שיינדעלע אויף, — „לאמיר
 גיין מיטן מולטערל ליים“.

און זיי האָבן אזוי געטאָן.

ווי מיינט איר, קינדער, זיי האָבן גוט געטאָן?

(י. ל. פרץ)



פישוף	האָבן פֿאַרגעניגן	אויך מיר אַ גיין
-------	-------------------	------------------

פֿר אַ געס :

1. וואָס טוען מענטשן אין ערגעץ-לאַנד ?
2. וואָלט איר געקענט לעבן אין ערגעץ-לאַנד ?
3. קען מען משוגע ווערן פֿון ליידיק גיין ?
4. האָט מען פֿאַרגעניגן פֿון אַרבעטן ?

pleasure
 (kishef) magic
 to be an idler
 (yeytser-hore) evil inclination

פֿאַרגעניגן
 פישוף
 ליידיק גיין
 יצר-הרע



יידיש לשון

יידיש לשון, הארציק לשון
 פון מיליאנען ברידער!
 מאמעס, באפעס האבן אונדז
 געזונגען שיינע לידער.

זיידעס האבן מעשהלעך
 אויף יידיש אונדז געגעבן,
 יידיש לשון, מאמע-לשון,

פרייד פון אונדזער לעבן!

(א. שינדלער)

לשון (loshn) language





א פאריזער מיידעלע אין ניו-יארק

א.

ווען חנהלע איז געקומען אהיים פון דער שול, האט די
מאמע געפרעגט:

— „גו, חנהלע, ווי איז דיר געגאנגען?“

האט חנהלע שטייל געענטפערט:

— „ניט גוט, מאמע. איך האב גארניט פארשטאנען

וואס די לערערין האט געזאגט.“

האט די מאמע זי געטרייסט:

— „עס איז דאך נאר דער ערשטער טאג. דו וועסט

פארשטיין אלץ, פונקט ווי אלע קינדער.“

אָבער חנהלע איז געווען טרויעריק. אין פאָרזי אין זי געווען אַ גוטע שילעריין. זי האָט שוין געקענט לייענען. זי האָט געקענט אויף אויסווייניק לידעלעך. אָבער דאָרטן איז אַלץ געווען אויף פֿראַנצייזיש.

חנהלע איז אין פאָרזי געגאָנגען אויך אין אַ ייִדישער שול און זי האָט געקענט אויף אויסווייניק אַ סך ייִדישע לידער. ווען עס איז געווען דער יום־טובַ חנוּפה, האָט זי גע־האַט אַ ראָלע אין דער קינדער־שפּיל. זי קען נאָך איצט אויף אויסווייניק די גאַנצע ראָלע. אָבער דאָ אין דער ענגלישער שול איז ניו־יאָרק זיצט זי ווי אַ שטומע.

לעבן איר זיצט אַ ייִנגעלע. ער האָט עטלעכע מאָל עפעס גערעדט צו איר. זי אָבער האָט ניט פֿאַרשטאַנען און ניט געוואוסט וואָס צו ענטפֿערן. עס איז צוגעקומען צו איר אַ מיידעלע וואָס איז געזעסן ניט ווייט פֿון איר. זי האָט גע־רעדט צו איר. חנהלע האָט ניט פֿאַרשטאַנען וואָס זי זאָגט. זי האָט נאָר געשמייכלט צו איר. וואָס וועט זיין ?

ווי גייט עס דיר ? ווי איז דיר געגאָנגען ?
קענען אויף אויסווייניק

פֿראַגעס :

1. פֿאַרוואָס האָט חנהלע קיין זאך ניט פֿאַרשטאַנען אין דער ענגלישער שול ?
2. וואָס האָט חנהלע שוין געקענט אין דער פֿראַנצייזישער שול ?
3. וואָס האָט חנהלע שוין געקענט פֿון דער ייִדישער שול אין פאָרזי ?
4. אויף וואָסער שפראַך האָט חנהלע גערעדט מיט טאַטע־מאַמע ?

pupil (she)	שילעריין	Paris	פאָרזי
by heart	אויסווייניק	Parisian	פאָריזער
French	פֿראַנצייזיש	how was it? '	ווי איז דיר געגאָנגען ?
English	ענגליש	how did it go?	

דעם אנדערן טאג אין דער פרי איז הנהלע אויפגעשטא-
נען, גענומען א העפט און דאס נייע לערנביכל און אוועק
אין שול. די שול איז געווען ניט ווייט, אבער דער טאטע
האט זי צוגעפירט.

חנהלע האט געוואוסט וואו עס געפינט זיך איר קלאס.
זי האט דערקענט איר פאנק און זיך אוועקגעזעצט. עס איז
געקומען דאס יינגעלע וואס זיצט לעבן איר. ער האט זי
פאגריסט „היי“, האט זי אויך געענטפערט „היי“. אבער
וואס ער האט נאכדעם געזאגט צו איר האט זי ניט פאר-
שטאנען.

עס איז אריין די לערערין. זי איז געשטאנען ביי איר
מישל און גערעדט צו די קינדער. חנהלע האט ניט פאר-
שטאנען קיין איין ווארט. די קינדער האבן גענומען עפעס
שרייבן אין די העפטן און חנהלע האט אויך געעפנט דעם
העפט און גענומען דעם בלייער. אבער וואס שרייבט מען?
חנהלע האט מיט טרויעריקע אויגן געקוקט אויף דער
לערערין. און די לערערין האט געקוקט אויף חנהלען, האט
געשמייכלט צו איר און איז צוגעגאנגען צו איר. די לערערין
האט געזען אז אין חנהלעס העפט איז קיין זאך ניט אנגע-
שריבן. די לערערין האט איר עפעס געזאגט. אבער חנהלע
האט ניט פארשטאנען. זי האט געשאקלט מיטן קאפ אויף
ניין.

האט די לערערין פלוצלינג געפרעגט אויף יידיש: „יידיש
פארשטייסטן?“

חנהלעס אויגן האבן אויפגעלויכטן.

— „יא, יידיש פארשטיי איך.“

— „ווען ביסטו געקומען קיין אמעריקע?“ — האט די
לערערין געפרעגט.

— „מיט א וואך צוריק.“

- „דו האסט פֿרײער קײנמאל ניש געלערנט קײן ענג-
ליש?“
— „ניין!“
— „דו קענסט ניש קײן איין וואָרט?“
— „אײך קען אַ פּאָר ווערטער, אָבער דאָ הער אײך זײ
ניט.“
די לערערין האָט איר געזאָגט:
— „דו וועסט גיך קענען ענגליש ווי וואַסער.“

מיט אַ וואָך צוריק	מיט אַ יאָר צוריק
קענען ווי וואַסער	

פֿר אַ ג ע ס :

1. פֿאַרוואָס איז חנהלע געווען טרויעריק?
2. ווען האָבן אויפֿגעלויכטן אירע אויגן?
3. וועלכע פֿראַגעס האָט די לערערין געפֿרעגט?
4. וואָס זײַנען געווען חנהלעס ענטפֿערס?

צופֿירן — דאָ :
אויפֿלויכטן
ווי וואַסער
to take over to
to light up, to shine
fluently

ג.

די קינדער פֿון קלאַס האָבן זיך צוגעהערט צום שמועס
פֿון דער לערערין מיט דער נייער שילערין. די לערערין האָט
געפֿרעגט דעם קלאַס:

— „ווער פֿון אײַך, קינדער, קען רעדן ייִדיש?“

עטלעכע הענט האָבן זיך אויפֿגעהויבן. האָט די לע-
רערין געזאָגט צו אַ מיידעלע וואָס האָט געהאַלטן איר האַנט
הויך אויפֿגעהויבן:

— „מרים, נעם דיניע זאכן און זעץ זיך אויף חנהלעס
פּאַנק. דו וועסט איר העלפֿן.“ — חנהלע האָט פּאַקומען אַ

נייע חברטע. מרים האָט געגעבן הנהלען די האַנט און איר
געזאַנט:

— „גוט מאַרגן, הנהלע.“
און הנהלע האָט געענטפֿערט:
— „גוט מאַרגן, מרים.“

און די לערערין האָט גערעדט מיט די קינדער, אז עס
זינען דאָ פֿאַרשיידענע פֿעלקער און פֿאַרשיידענע שפּראַכן.
און די קינדער האָבן זיך גוט צוגעהערט.

שפעטער האָבן די קינדער געזונגען לידער. זיי האָבן
געזונגען ענגלישע לידער. די לערערין האָט צוגערופֿן הנהד
לען און זי געפֿרעגט:

— „דו קענסט פֿאַר אונדז עפעס זינגען אויף ייִדיש?“
— „יאָ,“ — האָט הנהלע געענטפֿערט.

האָט הנהלע זיך אוועקגעשטעלט מיטן פנים צום קלאַס
און האָט אָנגעהויבן זינגען:

שטייט אין פֿעלד אַ ביימעלע,
האָט עס גרינע צוויגעלעך...
פֿלוצלינג האָט זיך געהערט אַ שטים פֿון אַ צווייט מיידל
דערלע:

זיצט דערויף אַ פֿייגעלע,
מאַכט דאָס צו די אייגעלעך...
און זיי ביידע צוזאַמען האָבן שוין געזונגען:
אויף די גרינע צוויגעלעך
וואַקסט אַ גאַלדן עפעלע,
מאָך צו, מיין קינד, די אייגעלעך,
אַ ברכה אויף דיין קעפעלע...

אלע קינדער אין קלאַס האָבן אַפֿלאַדירט.
נאָך דעם לערנען איז דאָס מיידעלע וואָס האָט געזונג-
גען צוזאַמען מיט הנהלען צוגעגאנגען צו איר און האָט גע-
זאָגט:

— „איך הייס רוטי, איך גיי אין א יידישער שול“.

דעם טאג איז חנהלע גענאנגען אהיים צוזאמען מיט מרימען פון איין זייט און מיט רוטין פון דער צווייטער זייט. זי האט שוין געהאט חברטעס.

עס זיינען אוועק עטלעכע חדשים. חנהלע רעדט שוין ענגליש ווי וואסער. און די לערערין האט איר געזאגט אז צום סוף יאר וועט זי קענען אריבערהיפן א קלאס.

חנהלע האט געטראכט: ווי גוט עס איז געווען וואס איך קען יידיש.

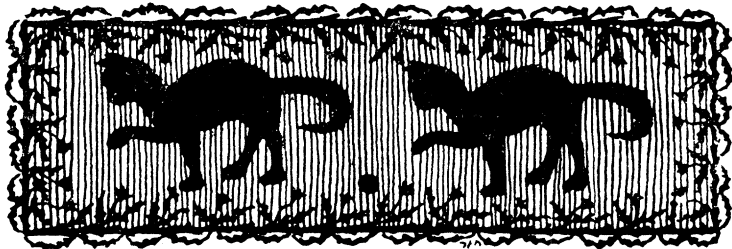
(א. דאזיגאויטש)

חבר-חברטע	חברים-חברטעס	זיך צוהערן
זיך אוועקשטעלן, זיך אויפהייבן		

פֿר אַ געס :

1. ווי האט די לערערין געפונען א חברטע פֿאר חנהלען ?
2. ווי האט חנהלע באקומען נאך א חברטע ?
3. וואס וואלט געווען, אויב חנהלע וואלט ניט געקענט קיין יידיש ?
4. וואס וואלט געווען, אויב נאר חנהלע וואלט געקענט יידיש ?

to listen to	צוהערן זיך
conversation	שמועס, דער
to stand up	אוועקשטעלן זיך
to skip	אריבערהיפן
to applaud	אפלאדירן
friend, pal (she)	חברטע



דער צווילינג

רחלע און לאהלע זינען געבוירן געווארן און אויסגע-
וואקסן אין ישראל. זיי רעדן העברעאיש. זיי לערנען אין
א העברעאישער שול.

רחלע און לאהלע זינען א צווילינג. זיי זעען אויס
איינע ווי די אנדערע. זיי טראגן די זעלביקע קליידעלעך. אין
די האר האבן זיי די זעלביקע בענדלעך. אפילו טאטע-מאמע
דערקענען נישט אלעמאל ווער עס איז רחלע און ווער עס איז
לאהלע.

די לערערין אין שול מאכט שמענדיק א טעות. איין
מאל האט לאהלע זיך געשפילט מיט איר בלייער און גע-
רעדט מיט דער חברטע וואס זיצט לעבן איר.

זאגט די לערערין:

— „רחלע, לייג אוועק דעם בלייער און הער אויף צו
רעדן“.

רחלע פון אן אנדער באנק האט אנגעהויבן לאכן. די
איבעריקע קינדער האבן געלאכט צוזאמען מיט איר. און
די לערערין האט אויך געלאכט פון איר טעות.

צו רחלען און לאהלען זינען געקומען געסט פון אר-
גענטיגע. עס זינען געקומען דער פעטער און די מומע און
זייער זון יאסעלע. זיי אלע וועלן זיך באזעצן אין ישראל.

עס איז שבת. מע זיצט ביים מאלצייט און דער פעטער
און די מומע דערציילן וועגן פארשיידענע זאכן. דאָ רעדט
דער פעטער, דאָ רעדט די מומע, און אויך יאסעלע רעדט.
מע רעדט און מע לאכט, אָבער נישט רחלע און נישט לאהלע
פארשטייען וואס זיי דערציילן און ווייסן נישט פון וואס מע
לאכט.

ביידע מיידעלעך זיצן און שוויגן. מע רעדט יודיש
און זיי פארשטייען נישט. יעדע רגע פֿרעגט רחלע: „מה
מספר הדוד?“ און לאהלע פֿרעגט: „מה מספרת הדודה?“

וואָס דערציילט דער פֿעטער ? וואָס דערציילט די מומע ?

פֿרײַער זאָגט מען זיי אין קורצן אויף העברעאיש. אָבער דערנאָך ווערן דער טאטע און די מאמע מיד. זיי הערן אויף איבערזעצן. די מיידעלעך פֿארשטייען אז איצט דערציילט מען וויצן, ווייל אלע לאָבן. און זיי זיצן ווי פֿרעמדע, ווי פֿאַר־שעמטע. פֿאַרדריסט עס זיי.

ווען די געסט זיינען אזעק, זיינען רחלע און לאהלע אריין צו זיך אין צימער און האָבן אָנגעהויבן וויינען. — „פֿאַרוואָס וויינט איר ?“ — האָט די מאמע גע־פֿרעגט.

— „מיר זיינען ווי פֿרעמדע דאָ אין הויז“, — האָט רחלע געזאָגט.

— „זען עס קומען געסט, איז עס אזוי. מיר ווילן אויך פֿאַרשטיין וואָס מע רעדט. מיר ווילן פֿאַרשטיין די מעשות וואָס מע דערציילט און די וויצן וואָס מע זאָגט.“

— „יאָ“, — האָט געזאָגט דער טאטע, — „די קינדער זיינען גערעכט. זיי דארפֿן קענען רעדן ייִדיש. וועלן זיי קענען ייִדיש, וועט דאָס זיין זייער שיין.“

— „ביטט גערעכט“, — האָט די מאמע געזאָגט. באַלד נאָך שבת האָט דער פֿאָטער גענומען לערנען דעם צווילינג ייִדיש.

רחלע און לאהלע האָבן זיך אויסגעלערנט פֿאַרשטיין ייִדיש. ווען עס זיינען געקומען געסט, האָבן זיי איצט פֿאַר־שטאנען אלץ וואָס זיי האָבן גערעדט. זיי אליין האָבן שוין אויך געקענט רעדן מיט די געסט.

(י. מאַניק)

טעות	איבערזעצן	עס פֿאַרדריסט מײַך
------	-----------	--------------------

פֿר אַ ג ע ס :

1. ווי דערקענט מען דאָך איינעם (איינע) פֿון אַ צווילינג ?
2. אויף וועלכער שפראַך רעדט מען געוויינלעך ביז דעם צווילינג אין דער היים ?

3. פֿאַרוואָס רעדן ניט העברעאיש די געסט פֿון אַרגענטינע ?
4. פֿאַרוואָס דאַרף מען איבערזעצן פֿאַר די קינדער ?
5. פֿאַרוואָס האָט דאָס ניט-פֿאַרשטיין אזוי שטאַרק פֿאַרדראָסן דעם צווילינג ?
6. וואָס איז געווען דער אויסוועג (way out) ?

Hebrew	העברעאיש	twins	צווילינג
joke	וויץ, דער	to wear	טראָגן
in short	אין קורצן	ribbon	בענדל
to translate	איבערזעצן	(toes) mistake	טעות

דער יונגער דאָקטער

א.

אן אלטע פֿרוי איז געלעגן אין שפיטאַל. זי איז געווען קראַנק און שוואַך. זי איז געווען זייער דאַר, הויט מיט ביינער.

האַבן די דאָקטוירים איר געגעבן מעדיצינען און זיי האָבן געהייסן זי זאָל ליגן אין בעט און רוען גאַנצע טעג. זיי האָבן אויך געהייסן, די קראַנקע זאָל עסן אַ סך פֿרי זי זאָל שטאַרקער ווערן.

איז די אלטע פֿרוי געלעגן אַ שטילע און אַ טרויעריקע. זי האָט מיט קיינעם אַ וואָרט ניט אַרויסגערעדט. האָט מען איר דערלאָנגט אירע מעדיצינען, האָט זי זיי גענומען. אָבער דאָס עסן האָט זי ניט אָנגערירט.

דרייַ מאָל אַ טאָג האָט מען איר געבראַכט אַ טאַץ מיט עסן, און דרייַ מאָל אַ טאָג האָט מען די טאַץ גענומען צו-ריק ווי מען האָט זי געבראַכט. די אלטע פֿרוי האָט ניט אָנגערירט ניט די זופ און ניט דאָס פֿלייש און ניט די אַנדערע שפּייזן. זי האָט געלעבט מיט אַ גלאַז מילך, אַ טעפל טיי, אַ שטיקל טרוקן ברויט, און מער גאַרניט.

די קראַנקן-שוועסטער האָט זיך געזאָרגט: וואָס וועט זיין מיט דער אלטער פֿרוי? ווי קאָן זי ווערן געזונט אַז זי עסט ניט?

אָבער וויפֿיל זי האָט ניט גערעדט צו דער פֿרוי, האָט זי אַלץ געשוויגן, געשאַקלט מיטן קאָפּ אויף ניין און גע־שוויגן.

א גלאַז מילך	א טעפֿל טיי	א שטיקל ברויט
--------------	-------------	---------------

פֿראַגעס:

1. וואָס האָפּן די דאָקטוירים געהייסן טאָן, כדי די אלטע פֿרוי זאל ווערן געזונט?
2. פֿאַרוואָס, מיינט איר, האָט די אלטע פֿרוי ניט געגעסן וואָס מע האָט איר געגעבן אין שפיטאַל?
3. וואָס האָט זי יאָ געגעסן?
4. פֿאַרוואָס האָט די פֿרוי ניט גערעדט מיט די אַנדערע מענטשן אין שפיטאַל?

weak	שוואַך
to utter,	אַרויסרעדן
to say something	
lean	דאַר
nurse	קראַנקן־שוועסטער

ב.

איין פֿרימאַרגן איז אין שפיטאַל, וואו די אלטע פֿרוי איז געלעגן, אָנגעקומען אַ גייער יונגער דאָקטער. די קראַנקן־שוועסטער האָט אַרומגעפֿירט דעם יונגן דאָקטער פֿון איין צימער צום אַנדערן, פֿון איין קראַנקן צום אַנדערן. דער יונגער דאָקטער האָט זיך באַקענט מיט די קראַנקע.

ווען זיי זיינען צוגעקומען צו דער אלטער פֿרוי, האָט די קראַנקן־שוועסטער דערציילט דעם דאָקטער אירע צרות וואָס זי האָט מיט דער אלטינקער. זי עסט ניט און זי רעדט ניט.

האָט דער יונגער דאָקטער אַרײַנגעקוקט אין די פֿאַ־פֿירן וואָס די קראַנקן־שוועסטער האָט אים געגעבן, און ער האָט געזאָגט צו דער אלטינקער:

— „גוט מאַרגן, באַבע, וואָס מאַכט איר?“



דערהערט די ווערטער פון דעם נייעם דאקטער, האָט זיך די אלטע אויפגעהויבן. זי האָט גענומען די האַנט פון דעם יונגן דאָקטער אין אירע ביידע קליינע, דאַרע הענט, און זי האָט מיט אַ ציטער געזאָגט: — „לאַנג לעבן זאָלסטו, מיין קינד. דו רעדסט דאָך ייִדיש“.

און דער יונגער דאָקטער מיט דער אלטער קראַנקער האָבן פֿאַרפירט אַ שמועס. זי האָט אים דערציילט פֿאַרוואָס זי רעדט ניט מיט קיינעם: זי קען ניט גוט רעדן ענגליש, און זי האָט מורא אז מען וועט פֿון איר לאַכן.

און זי האָט אים אויך געזאָגט פֿאַרוואָס זי עסט ניט: זי האָט מורא אז דאָס עסן איז ניט פֿשר. איר גאַנץ לעבן עסט זי פֿלויז פֿשר. דאָס מויל עפֿנט זיך ניט פֿון איר צו עסן ניט-פֿשרע שפּיין.

האָט דער יונגער דאָקטער איר געגעבן צו פֿאַרשטיין אז קיינער וועט פֿון איר ניט לאַכן וואָס זי קען ניט גוט רעדן ענגליש. די קראַנקן-שוועסטער וועט אוודאי ניט לאַכן פֿון איר.

און ער האָט איר געזאָגט אז דאָס עסן וואָס מען גיט איר איז גלייך ווי נעמען אַ מעדיצין. זי מוז איצט עסן און

טרינקען אלץ וואָס מע גיט איר, וועט זי גיך געזונט ווערן
און גיין אַהיים. דאָרטן וועט זי ווידער זיין אַ באַלעבאַסטע
און קאַכן ווי זי וויל און עסן וואָס זי וויל.

אָווראַי	צרה	געבן צו פֿאַרשטיין
----------	-----	--------------------

פֿראַגעס :

1. פֿאַרוואָס האָט די קראַנקן-שוועסטער געפֿירט דעם יונגן דאָקטער
פֿון איין קראַנקן צום צווייטן ?
2. ווי אזוי האָט דער יונגער דאָקטער געוואוסט אז די אַלטינקע קען
יִידיש ?
3. האָט זיך די אַלטינקע דערפֿרייט מיט די יִידישע רייד ?
4. פֿאַרוואָס האָט זי ניט געגעסן די שפּיז פֿון שפּיטאַל ?
5. פֿאַרוואָס האָט זי ניט גערעדט מיט קיינעם ?
6. וואָס האָט איר געזאָגט דער יונגער דאָקטער ?

mistress of a house(hold)	באַלעבאַסטע	to get acquainted (tsore, tsores),	באַקענען זיך צרה צרות
to enter into (to start) a conversation	פֿאַרפֿירן אַ שמועס	trouble, misery	אַרײַנקוקן
at old age	אויף דער עלטער	(koshher)	כּשׂר
		(avade) certainly	אָווראַי

ג.

עטלעכע מאָל אַ טאָג איז דער דאָקטער געקומען צו
דער אַלטער. ער איז געזעסן לעבן איר בעט עטלעכע מי-
נוט און גערעדט צו איר אויף יִידיש. פֿאַר אים האָט זי זיך
אויסגערעדט דאָס האַרץ און עס איז איר גרינגער געוואָרן.
מיט יעדן טאָג איז די אַלטע געוואָרן געזינטער. זי האָט
שוין גערעדט מיט דער קראַנקן-שוועסטער. זי האָט גע-
רעדט מיט די אַנדערע קראַנקע וואָס זיינען געלעגן לעבן
איר אין צימער. זי האָט שוין געקענט אַראָפּגיין פֿון בעט
און אַ ביסל אַרומגיין אין צימער און אין קאַרידאָר פֿון שפּי-
טאַל.

דער יונגער דאָקטער איז געווען גליקלעך. די קראַנקן-
שוועסטער האָט דערציילט ווי אזוי דער נייער דאָקטער האָט
אויסגעהיילט אַ קראַנקע מיט אַ נייער מעדיצין וואָס הייסט
יִיִדיש.

ווען די אַלטע איז שוין געווען גרייט צו גיין אַהיים, האָט
זי אַרומגענומען דעם יונגן דאָקטער און מיט טרערן אין די
אויגן אים געדאַנקט.

און שוין ביים אַרויסגיין פֿון שפיטאַל האָט זי אים איינ-
גערוימט אין אויער אַרײַן:

— „איך וועל בעטן גאָט אַלע טאָג, אַז דו זאָלסט זײַן
געזונט און גליקלעך און אַז דו זאָלסט ווערן אַ באַרימטער
דאָקטער.“

עס זײַנען אַוועק עטלעכע יאָר. דער יונגער דאָקטער
איז געוואָרן באַרימט. ער האָט פֿאַקומען דעם נאַפֿעל־פֿרוי
פֿאַר זייער אַ גוטער אַרבעט אין מעדיצין. אין אַלע צײַטונגען
איז געווען דאָס פֿילד פֿון דעם דאָקטער אַרטור קאַרנפֿערג.

די אַלטינקע האָט געזען זײַן פֿילד אין אַ ייִדישער צײַ-
טונג. האָט זי צוגערופֿן איר אייניקל און אים געוווּן: „זע,
דאָס איז ד״ר אַרטור קאַרנפֿערג. ער האָט איצט פֿאַקומען
דעם נאַפֿעל־פֿרוי. איך קען אים. דאָס איז דער גאַלדענער
דאָקטער וואָס איז געזעסן בײַ מיין בעט אין שפיטאַל און
גערעדט צו מיר אויף ייִדיש. אַ געזונט אויף אים! אַ פֿר-
כה אויף זײַן קאַפֿ! איך האָב געוואוסט אַז ער וועט ווערן אַ
גרויסער מענטש.“

(בערל סיגאַל)

אויסרעדן זיך דאָס האַרץ
אַרומנעמען — אַרומגענומען
געווינען — געוואונען

פֿר אַ געס :

1. ווי האָט דער יונגער דאָקטער געהיילט די אַלטינקע ?
2. פֿאַרוואָס איז ייִדיש געווען אזוי ווי אַ מעדיצין פֿאַר דער קראַנקער פֿרוי ?
3. וואָס האָט די אַלטינקע געוואונטשן (wished) דעם יונגן דאָקטער ?
4. וואָס איז געוואָרן פֿון איר וואונטש ?
5. איז די אַלטינקע געווען שטאַלץ וואָס איר דאָקטער האָט געוואונען דעם נאַבעל־פֿריז ?
6. אין וואָס איז דאָ געווען דער פּוּחַ (power) פֿון ייִדיש ?

corridor, lobby	קאָרידאָר, דער
to cure, to heal (wholly)	אויסהיילן
to thank	דאַנקען
to whisper	אַנדרוימען אין אויער
into someone's ear	
famous	באַרימט
prize	פֿריז, דער
won	געוואונען

י י ד י ש

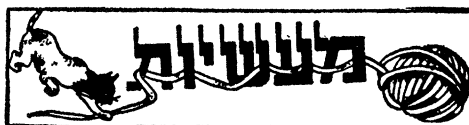
האַט די וועלט אַ שלל מיט שפּראַכן,
שפּראַכן גאַר אַ סך.
נאָר פֿאַר ייִדן זיין זאָל ייִדיש,
ייִדיש — אונדזער שפּראַך.

זעסט אין גאַס צוויי רייען הייזער,
זיין היים איז נאָר איין הויז.
אַ סך חבֿרים און באַקאַנטע —
אַ מאַמע איינע בלויז.

געזונגען דיר די ליבע באַבע
אַ האַרציק ייִדיש ליד.
היט זשע ייִדיש זיין גאַנץ לעבן,
ווייל דו ביסט אַ ייד.

(ש. טענעראַוסקי)

home	היים, די
(shlal) a lot of; a great quantity	שלל
acquaintance	באַקאַנטע(ר)



קוק ניט אויף דער פלי

עס איז געווען אמאל א גרויסער יידישער געלערנטער. ער איז געווען זייער קלוג. אבער ער איז געווען זייער מיאוס. איין מאל האבן יידן געשיקט דעם געלערנטן קיין רוים, ער זאל בעטן פאר זיין פאלק וואס איז געווען אונטער די רוימער. דער געלערנטער האט זייער קלוג דורכגעפירט דאס וואס ער האט געדארפט דורכפירן.

ווען דער געלערנטער איז געווען ביים קייסער אין רוים, האט אים געזען דעם קייסערס טאכטער. זי האט מיט אים גערעדט און האט געזען ווי קלוג עס איז דער יידישער געלערנטער. אבער זי האט אויך געזען ווי מיאוס ער איז. האט זי אים געפרעגט:

— „פארוואס איז אזא שיינע חכמה אין אזא מיאוסער פלי?“

דער געלערנטער האט ניט געענטפערט. ער האט געפרעגט ביים קייסערס טאכטער:

— „איז וואסערע קרוגן האלט דער קייסער זיין גוט וויין?“

— „אין ליימענע קרוגן“, — האט דעם קייסערס טאכטער געענטפערט.

— „פארוואס ניט אין זילבערנע אדער אין גאלדענע קרוגן?“ — האט דער יידישער געלערנטער ווידער געפרעגט.

דעם קייסערס טאכטער האט ניט געוואוסט וואס צו ענטפערן. זי האט געהייסן איבערגיסן איר פאטערס וויין פון די מיאוסע ליימענע קרוגן אין שיינע זילבערנע קרוגן.

דער וויין אין די זילבערנע קרוגן איז אַבער געוואָרן זייער און מע האָט אים נישט געקענט טרינקען. האָט זי פֿאַרשטאַנען די פֿראַגע פֿון דעם ייִדישן געלערנטן. זי האָט וועגן דעם אים אָנגעשריבן אַ בריוו און זי האָט באַקומען אַ קורצן ענטפֿער:

— „קוק נישט אויף דער פֿלי, נאָר אויף דעם וואָס עס איז אין דער פֿלי.“

(אגדה)

פֿלי	איבערגעריסן	חכם — חכמה	מיאום
------	-------------	------------	-------

פֿראַגעס:

1. פֿאַרוואָס האַלט מען וויין אין ליימענע קרוגן?
2. וואָסער עקספערימענט האָט געמאַכט דעם קייסערס מאַכטער?
3. וואָס האָט דעם קייסערס מאַכטער געלערנט פֿון איר עקספערימענט?
4. ווי אַזוי האָט דעם קייסערס מאַכטער זיך באַגעגנט מיטן ייִדישן געלערנטן?

כלי קייסער רויים	(keyle) vessel emperor Rome	איבערגיסן	to pour from one vessel into another
------------------	-----------------------------	-----------	--------------------------------------

איר וועל טאָן וואָס מיין טאַטע האָט געטאָן

אין דעם שטעטל אַסטראַפּאָליע האָט געלעבט אַן אַרע-מער ייד וואָס מע האָט אים גערופן הערשעלע. הערשעלע איז געווען זייער אַ קלוגער. ער האָט ליב געהאַט אויסצו-טראַכטן וויציקע מעשות. ער האָט ליב געהאַט איבערקלינגן קאַרגע און שלעכטע מענטשן.

איין מאָל איז הערשעלע אַסטראַפּאָליער געקומען אין אַ קרעטשמע. ער איז געווען זייער לאַנג אין וועג. ער איז געווען פֿאַרמאַטערט און זייער הונגעריק. ווען ער איז אַריין אין קרעטשמע, האָט ער דעם מאַן נישט געפֿונען. עס איז נאָר געווען די פֿרוי, די פֿאַלעפֿאַסטע. האָט ער איר געזאָגט:

— „איך בין פֿאַרמאָטערט און איך בין הונגעריק. גיט מיר עפעס צום עסן און אן אָרט צום שלאָפֿן.“

די באַלעבאָסטע האָט געקוקט אויף הערשעלען. זי האָט געזען זיין דאָר פנים, די צעריסענע בוגים וואָס ער טראָגט, מיט די צעריסענע שיך. האָט זי געטראַכט: דער ייד האָט זיכער גיט מיט וואָס צו פּאַצאַלן. האָט זי אים גע-ענטפֿערט:

— „איך קען איך געבן אן אָרט וואו צו שלאָפֿן, אן אָרט אויפֿן בוידעם. אָבער איך האָב גאָרניט גיט וואָס איך צו געבן עסן.“

הערשל האָט געזען אז אין קרעטשמע זיינען דאָ גענוג זאכן צום עסן און ער האָט גענומען פֿרעגן:

— „האָט איר גאָרניט קיין פֿלייש אָדער געפֿילטע פֿיש?“

— „ניין, ניטאָ“, — האָט די באַלעבאָסטע געענטפֿערט.

— „קענט איר מיר אָפּקאַכן אַ פֿאַר אייער?“

— „ניין, ניטאָ קיין אייער“, — האָט די פֿרוי געענטפֿערט.

— „טאָ גיט מיר טרוקן ברויט און אַ גלאָז מילך.“

— „ניטאָ קיין ברויט, ניטאָ קיין מילך“, — האָט די באַלעבאָסטע געענטפֿערט.

הערשעלע איז געוואָרן זייער אין פעס. ער האָט גענו-מען גיין אַהין און צוריק איבערן צימער און די גאַנצע צייט גערעדט אלץ העכער און העכער — ביז ער האָט אָנגעהויבן שרײַען:

— „אויב די פֿרוי וועט מיר קיין זאך גיט געבן צום עסן, וועל איך טאָן וואָס מיין טאַטע האָט געטאָן.“

די פֿרוי האָט אָנגעהויבן זיך שרעקן. דערנאָך איז הער-שעלע צוגעגאַנגען צו דער פֿרוי און גענומען מיט ביידע פֿויסטן קלאָפֿן איבערן טיש:

— „איר הערט? אויב איר גיט מיר גיט קיין זאך צום עסן, וועל איך טאן וואס מיין טאטע האט געטאן!“
 די פרוי איז געווארן בלאס פון שרעק און זי האט גע-
 זאגט הערשעלען:

— „זייט גיט אין פעס. איך וועל א זוך טאן, אפשר וועל איך געפינען פאר איך עפעס צום עסן.“

עס האט לאנג גיט געדויערט און די באלעבאסטע האט געפונען אייער, פרויט, פוטער, מילך און זי האט דאס אלץ געגעבן הערשעלען צום עסן.

ווען הערשעלע האט אפגעגעסן און ער איז שוין גע-
 ווען רואיק, האט די פרוי אים געפרעגט:

— „איר האט די גאנצע צייט געזאגט אז איר וועט טאן דאס וואס אייער טאטע פלעגט טאן. וואס פלעגט אייער פאטער טאן?“

האט הערשעלע געענטפערט:

— „ווען מיין טאטע איז געווען הונגעריק און מע האט אים גיט געגעבן צום עסן, פלעגט ער...“

— „וואס?“ — האט די פרוי אין שרעק געפרעגט — „וואס פלעגט ער טאן?!“

— „פלעגט ער זיך לייגן שלאפן א הונגעריקער.“

(פאלקס־מעשה)

איר פלעג טאן, דו...	געגעסן — אפגעגעסן
---------------------	-------------------

פֿר א ג ע ס :

1. ווער איז געווען הערשעלע אסטראפאליער?
2. ווי איז ער געווען אנגעטאן?
3. פארוואס האט די באלעבאסטע פון דער קרעטשמע אים גיט געוואלט געבן צו עסן?
4. וואס האט הערשעלע געשריען?
5. וואס וואלט ער טאקע געטאן?
6. ווער קען דערציילן נאך אזא וויציקע מעשה?

inn	קרעטשמע, די	to outwit	איבערקליגן
attic, garret	פּוידעם, דער	witty	וויציק
fist(s)	פּויסטן, די	to make up	אויסטראכטן
		stingy	קארג

די ביימער און דאָס אייזן

ווען די ביימער האָבן געזען אז עס איז באשאפן גע-
וואָרן דאָס אייזן, האָבן זיי זיך זייער דערשראָקן :
— „עס וועט קומען אונדזער סוף“, — האָבן זיי גע-
וויינט. — „דאָס אייזן איז שטאַרק, דאָס אייזן קען זיין שאַרף
און דאָס אייזן וועט אונרו אַלעמען אויסהאַקן“.
האַט גאַט געזאָגט :

— „שרעקט זיך ניט, ביימער. אַלץ ווענדט זיך אין
אינד. אויב איר וועט ליב האָבן איינער דעם צווייטן און קיי-
נער פֿון אינד וועט ניט געבן דעם אייזן צו מאַכן אַ הענטל
פֿאַר דער האַק, אָדער אַ הענטל פֿאַר דער זעג — וועט אינד
דאָס אייזן קיין שלעכטס ניט טאָן“.

saw	זעג, די	axe	האַק, די
to depend on	ווענדן זיך אין	handle	הענטל, דאָס

אַברֶהם האָט פֿאַרשטאַנען

אַברֶהם האָט ליב געהאַט געסט. ווען עס איז געקומען
צו אים אַ גאַסט, האָט ער אים געגעבן צו עסן און צו טרינקען
און האָט אים גוט פֿאַדינט. איין מאָל איז אַברֶהם געזעסן פֿי-
זיין געצעלט. האָט ער דערזען ווי עס קומט אָן אַן אַלטער
מאַן. אַברֶהם איז געלאָפֿן אים אַנטקעגן און האָט אים גע-
בעטן :

— „קומט אַריין צו מיר אין געצעלט. רוט זיך אָפּ.
איך וועל אינד געבן צו עסן און צו טרינקען און איר וועט
שפעטער גיין אינער וועג“.

האַט דער אַלטער געענטפֿערט : — „גוט, איך וועל
אַריין צו דיר“.

שׂרה האָט אויף גיך גענומען גרייטן אַ מאָלצינט פֿאַר
דעם גאַסט. אַברֶהם אַליין האָט געפֿראָסן אַ ציגעלע פֿאַרן



גאסט. אברהם און שרה האָפּן אים פּאַדיגט. דער אלטער
האַט געגעסן און געטרונקען און איז געוואָרן זאַט. האָט
אברהם געזאָגט צום אלטן :

— „איצט דאַנקט גאָט פֿאַר די גוטע שפּיני וואָס איז
האַט געהאַט.“

האָט דער אלטער געענטפערט: — „אײך דאַנק ניט גאָט“.

איז אַברָהם אין פֿעס געוואָרן און האָט אַרויסגעטריבן דעם אלטן פֿון זײַן געצעלט. האָט אַברָהם דערהערט גאָטס קוֹל: — „פֿאַרוואָס האָסטו דעם אלטן אַרויסגעטריבן פֿון זײַן געצעלט?“

אַברָהם האָט געענטפערט: — „ער האָט ניט געײַ וואָלט דאַנקען גאָט פֿאַר די שפּײַז וואָס אײך האָב אים געײַ געבן, פֿאַר דעם גוטס וואָס אײך האָב אים געטאָן“.

און אַברָהם האָט ווידער דערהערט גאָטס שטים:

— „דער מאַן איז שוין אַן אלטער. אַ סך, אַ סך יאָרן האָב אײך אים געגעבן שפּײַז צו עסן און אַ קלייד אַנצוטאָן. ער האָט קיינמאָל מיר ניט געדאַנקט. דאָך האָב אײך יעדן טאָג אים געגעבן וואָס ער דאַרף צום לעבן. דו האָסט נאָר אײַן מאָל אים געגעבן שפּײַז און גלייך נאָכדעם ביסטו אױף אים אין פֿעס געוואָרן און אים אַרויסגעטריבן“.

האָט אַברָהם געזאָגט: — „אײך פֿאַרשטיי איצט אַן אײך האָב ניט ריכטיק געטאָן“ — און אַברָהם איז נאָכגעלאָפֿן דעם אלטן און האָט אים געפעטן ער זאָל קומען צוריק צו אים. ער האָט אים געגעבן אַ סך גוטע זאַכן אױפֿן וועג און זיך געזעגנט מיט אים אין פֿרידן.

(אגדה)

קוֹל	אַברָהם, שָׂרָה
זײַך אַפּרוען, זײַך אַפּגערוט, רוט זײַך אָפּ	

פֿר א ג ע ס :

1. ווי האָט אַברָהם אויפֿגענומען אַ גאָסט?
2. וואָס האָט אַברָהם געטאָן, ווען ער האָט דערזען אַן אלטן מאַן ניט ווײַט פֿון זײַן געצעלט?
3. וואָס האָט דער אלטער מאַן געטאָן?

4. וואס האָט אַברהם געבעטן פֿון דעם אלטן מאָן?
5. וואָס האָט געמאָן אַברהם, ווען דער אלטער האָט ניט געוואָלט דאַנקען גאָט?
6. וואָס זײַנען געווען גאָטס רײד צו אַברהמען?
7. וואָס לערנט אונדז די מעשה?

tent	געצעלט, דאָס
to broil	בראַטן
chased out	אַרויסגעטריבן
to part with, to say goodbye	געזעגענען זיך

דער זון וואָס ווײַל לערנען

ניט ווײַט פֿון ירושלים האָט געלעבט אַ רײכער מאָן. ער האָט געהאַט פֿעלדער און גערטענער. ער האָט אויך גע- האָט דרײַ זין וואָס האָבן אים געהאַלפֿן אַרבעטן אין פֿעלד און אין גאַרטן. דער ײַנגסטער זון האָט געבעטן דעם פֿאָ- טער:

— „לאָז מיך גיין קיין ירושלים, ווײַל איך ווײַל זיך לערנען.“

אַבער דער פֿאָטער האָט געזאָגט:

— „מײַנע זין האָבן ניט קיין צײַט זיך צו לערנען. זײ דאַרפֿן אַרבעטן בײַ מיר אין פֿעלד און אין גאַרטן.“

דער זון האָט אַ סך מאל געבעטן דעם פֿאָטער. אַבער דער פֿאָטער האָט אים ניט געלאָזט גיין קיין ירושלים לער- נען.

האָט דער ײַנגסטער זון געזען, אַז ער וועט דעם פֿאָ- טער ניט אײַנרעדן, איז ער אַליין אוועק פֿון פֿאָטערס הײַז. ער איז געקומען קיין ירושלים און געוואָרן אַ תּלמיד בײַ דעם באַרימטן רבי יוחנן, דעם זון פֿון זפּאָי.

רבי יוחנן האָט געזען, אַז זײַן תּלמיד, וואָס לערנט זיך זייער גוט און האָט אַ טײַערן קאַפּ, ווערט אַלץ בלאַסער און דאַרער. האָט ער אים געפֿרעגט:

— „וואָס איז מיט דיר, מײַן זון?“

האָט דער תלמיד דערציילט וועגן זיין פֿאָטער וואָס
האָט ניט געוואָלט אים לאָזן זיך לערנען.

— „מיט וואָס דערנערסטו זיך?“ — האָט דער רבי
אים געפֿרעגט.

— „יעדן טאָג גיי איך אַרויס אין וואַלד. איך געפֿין
דאָרטן וואַרצלען און גראָזן און פֿון דעם לעב איך“.

דער רבי האָט געוואָלט העלפֿן זיין תלמיד, אָבער דער
תלמיד האָט געזאָגט אז ער קען לעבן פֿון וואַרצלען און פֿון
גראָזן.

יאָרן זינען אוועק. דער תלמיד איז געוואָרן אַ גרוי־
סער געלערנטער. מע האָט אים גערופֿן רבי אליעזר. און
רבי יוחנן האָט געזאָגט:

— „דאָס איז מיין בעסטער תלמיד. ער קען מער פֿון
אלע אנדערע תלמידים“.

דערווייל איז רבי אליעזרס פֿאָטער געוואָרן אלט. איז
ער אוועק אין ירושלים צו פֿארשרייבן, אז נאָך זיין טויט
זאָל זיין פֿארמעגן אַריבער צו זינע צוויי זין וואָס זינען גער
בליבן בני אים. דער דריטער זון וואָס איז אוועק פֿון דער
היים זאָל קיין זאך ניט קריגן פֿון זיין פֿארמעגן. דער פֿאָטער
איז געקומען צו די געלערנטע. זיי האָבן עס געדארפֿט פֿאר־
שרייבן. אָבער מע האָט געהאַלטן אין מיטן לערנען. האָט
דער פֿאָטער געדארפֿט וואַרטן. הערט ער ווי רבי יוחנן זאָגט
צו דעם גאַנצן עולם אַרום:

— „ניט איך וועל היינט לערנען מיט אַיך, נאָר מיין
בעסטער תלמיד אליעזר“.

דער פֿאָטער איז געווען זייער פֿאַרוואַונדערט, ווען
ער האָט דערקענט זיין ייַנגסטן זון. זיין זון איז איצט דער
יונגער געלערנטער וואָס רעדט אזוי קלוג און אזוי שיין
פֿאַרן גאַנצן עולם. דער פֿאָטער איז צוגעקומען צום זון,
האָט אים אַרומגענומען און געזאָגט:

— „געקומען בין איך קיין ירושלים, פרי דו זאלסט ניש האבן קיין שום טייל אין מיין פארמעגן. איצט אבער האב איך באשלאסן, אז דו ביסט געווען גערעכט. דו קריגסט דעם גרעסטן טייל פון מיין פארמעגן“.

תלמיד	רבי	עולם
אינרעדן	פארוואונדערט	

פ ר א ג ע ס :

1. ווער איז געווען רבי אליעזרס פאטער?
2. ווען איז אליעזר אוועק פון דער היים?
3. פון וואס האט ער געלעבט?
4. צו וואס איז רבי אליעזרס פאטער געקומען קיין ירושלים?
5. וואס האט רבי אליעזרס פאטער געזען און געהערט?
6. איז דער פאטער געווען שטאלץ מיט זיין זון?

to talk into	אינרעדן	(Yoykhonon)	יחנן
root	ווארצל, דער	(Zakay)	זכאי
to maintain oneself	דערנערן זיך	(Eliezer)	אליעזר
to write down	פארשרייבן	gardens	גערטענער



דער צויבערמאן

קומט דער גוטער צויבערמאן
אויף א גילדענעם געשפאן.
האָט ער אויגן מילד און שוואַרץ
און א דימענטענע האַרץ ...
שטעלט ער זיך אין מיטן מאַרק,
הייבט ער אַן צו רופֿן שטאַרק:
„כ׳האַב מתנות אַלערליי,
קומט און קלייבט זיך אויס פֿון זיי“ ...

ווערט אַ טומל און געלאָף,
זעלטן מאַכט זיך אַזאַ טראַף;
איילט זיך יעדערער צום גליק,
בלייבט אַ קינד ניט אין דער וויג.
זאָגט דער צויבערמאן און לאַכט:
„כ׳האַב פֿון אַלצדינג מיטגעבראַכט“.
יעדערער זאָגט זיין באַגער,
איין באַגער נאָר און ניט מער.
„האַט איר צייט אַ פֿערטל שעה,
און דערנאָך בין איך ניטאָ!“

איין באַגער נאָר און ניט מער?
אויסצוקלייבן — זייער שווער!
קלער אַהער און קלער אַהין,
פֿאַלג אַ גאַנג מיך און געפֿין
וואָס איז בעסער — דאָס צי יענס.
שרייען אַלע ווי די גענדן.
פֿון די אַלע מענטשן פֿיל
ווייס ניט איינער וואָס ער וויל.



זיינען אלע אין א קלעם.
פֿרעגט מען יענעם, פֿרעגט מען דעם:
וואָס נעמט ער? און וואָס נעמסטו?
און אין מיטן — טרו-טרו-טרו!
בלאָזט אַ זילבערנער טראַמפּייט,
און פֿאַרשוואַנדן שטילערהייט
איז דער גוטער צויבערמאַן
מיט דעם גילדענעם געשפּאַן.

(יהואש)

פֿראַגעס :

1. ווייסט איר וואָס אויסצוקלייבן, וואָס צו בעטן?
2. וואָס וואָלט געווען איינער באַגער?
3. וואָס איז דער געדאַנק פֿון דער פּאַעמע?

desire	באַגער, דער	sorcerer	צויבערמאַן, דער
one fourth of, a quarter	פֿערטל	golden	גילדענער
to think	קלערן	harness	געשפּאַן
that	יענס	of diamond(s)	דימענטענער
geese	גענזד	tumult, noise	טומל, דער
anguish, plight	קלעם	running	געלאָף, דער
trumpet	טראַמפּייט, דער	seldom	זעלטן
disappeared	פֿאַרשוואַנדן	chance	טראַף, דער
silently, quietly	שטילערהייט	to bring along	מיטברענגען
	quite a problem	פֿאַלג מיך אַ גאַנג	

דאָס וואַנדערלעכע פֿייפֿל

א.

טביה דער האַלצהעקער האָט געוואוינט אין אַ קליין אָרעם הײַזל ניט ווייט פֿון וואַלד. טביה האָט געהאַט פֿיר קינדערלעך און איז געווען אַ גרויסער אַרעמאַן.

איינמאַל פֿאַרנאַכט האָבן דרײַ אַלטע יודן אָנגעקלאַפּט אין טיר פֿון דעם הײַזל. זיי האָבן אויסגעזען ווי אַרעמע-לייט. טביה האָט געעפֿנט די טיר און די אַלטע לייט האָבן גע- בעטן אַ שטיקל ברויט און אַן אָרט וואו צו שלאָפֿן.

— „אך, גוטע מענטשן“, האָט טביה זיי געזאָגט — „איך האָב נאָר איין בעט פֿאַר די קינדער. צו עסן האָב איך נאָר אַ שטיקל שוואַרץ ברויט. אָבער קומט אַרײַן. עסט פֿון מיין ברויט און לייגט זיך שלאָפֿן.“

די דרײַ אַרעמע-לייט האָבן גענעסן דאָס טרוקענע שוואַרצע ברויט וואָס טביה האָט זיי געגעבן און זיי זיינען געשלאָפֿן די נאַכט אין דעם אַרעמען הײַזל.

אין דער פֿרי האָט איינער פֿון די אַלטע לייט געזאָגט

אז זיי ווילן באצאלן. נאך טביה האט קיין געלט נישט געוואלט נעמען.

האט דער צווייטער געזאגט: — „וועלן מיר דיר געבן א מתנה וואס איז נאך טייערער ווי געלט, א פינפעלע. אז דו וועסט עפעס וועלן, זאלסטו א פינה טאן, וועסטו פאלד האבן וואס דו ווילסט.“

און דער דריטער האט געגעבן דאס פינפעלע און האט געזאגט: — „זע, דו זאלסט שטענדיק זיין גוט צו ארעמע-לייט.“ די ארעמע-לייט זיינען אוועק.

האלט טביה דאס פינפעלע אין האנט און לאכט: „צו וואס טויג מיר א פינפעלע? איך בין דאך נישט קיין קינד. נאך איך וועל פרוואוון פינפן. איך וויל אז אויפן טיש זאל איצט שטיין זעמל מיט מילך, אייער און פוטער...“ און טביה טוט א פינה. און גלייך שטייט אויפן טיש אלץ וואס טביה האט דערמאנט. עס ליגט שוין א מעסער און לעפע-לעך פון זילבער און א זאלצמעסטל פון גאלד.

האט טביה שוין פארשטאנען אז דאס איז נישט קיין פראסט פינפל. האט ער עפעס געוואלט, האט ער א פינה געטאן און — ער האט עס שוין!

פינפן, א פינה טאן	אלע ווילן — האבן געוואלט
-------------------	--------------------------

פ ר א ג ע ס :

1. ווי אזוי ווייסן מיר אז טביה איז טאקע געווען א גרויסער ארעמאן?
2. איז טביה געווען צופרידן אויפצונעמען געסט?
3. וואס פאר א מתנה האט טביה באקומען?
4. וואס איז געשען, ווען טביה האט א פינה געטאן?
5. וואס פאר א פינפל האט טביה געהאט?

to try	פרואוון	Tevye	טביה
to mention	דערמאנען	wonderful, miraculous	וואונדערלעך
ordinary, common	פראסט	whistle	פינפל, דאס
salt-shaker	זאלצמעסטל, דאס	to whistle	פינפן

טביה דער האַלצהעקער איז געוואָרן אַ גרויסער גביר. אויפן אָרט פֿון דעם קליינעם הייזל איז געשטאַנען אַ שיינער פּאַלאַץ. לעבן פּאַלאַץ איז געווען אַ גאַרטן מיט ביימער.

אַז דער פּאַלאַץ איז געווען אינגאַנצן פּאַרטיק, האָט טביה געמאַכט אַ גרויסן באל. ער האָט גערופֿן אלע גבירים און אלע פּריצים פֿון אַרום. זיי זיינען אלע געקומען. מען איז געזעסן ביי לאַנגע טישן, געגעסן און געטרונקען. דערנאָך האָט מען געטאַנצט. ביים טויער פֿון פּאַלאַץ האָט טביה געשטעלט דינערס, זיי זאָלן נישט אַרײַנלאָזן קיין אַרעמע-לייט, וואָס קענען נאָך שטערן די שמחה.

קומען אָן יענע דריי אַרעמע-לייט וואָס האָבן געגעבן טביהן דאָס פּײַפל. זיי ווילן אַרײַן, אָבער די דינערס לאָזן זיי נישט אַרײַנגיין. אַז זיי ווילן נישט אַוועקגיין, שיקט מען אַרויס אַ גרויסן הונט אויף זיי. דער הונט רייסט אָפּ בײַ איינעם די קאַפּאַטע, דעם צווייטן בײַסט ער אין האַנט. גייען די אַרע-מע-לייט אַוועק.

אין אַ רגע אַרום קומט אָן אַ גאַלדענע קאַרעטע מיט פֿיר פֿערד. פֿון קאַרעטע גייען אַרויס דריי פּריצים, אַנגעטאָן אין שיינע קליידער. עפֿענען די דינערס דעם טויער און לאָזן זיי אַרײַן. טביה לויפט זיי אַנטקעגן און — ער דערקענט די אַרעמע-לייט וואָס האָבן אים געגעבן דאָס פּײַפל.

— „מיר ווילן נישט זײַן אויף קיין שמחה בײַ אַ יידן וואָס לאָזט נישט אַרײַן צו זיך קיין אַרעמע-לייט“ — זאָגן אלע דריי. איינער ווײַזט אויף דער קאַפּאַטע וואָס דער הונט האָט צעריסן, דער צווייטער ווײַזט די האַנט וואָס דער הונט האָט צעביסן און דער דריטער נעמט אַרויס פֿון קעשענע אַ פּײַפל. עס איז פּונקט אזאָ פּײַפל ווי ער האָט געגעבן טביהן. ער האָט אַ פֿניה געטאָן — און באלד איז פּאַרשוואַנדן דער פּאַלאַץ מיטן גאַרטן, מיט אלע טײַערע זאַכן וואָס טביה האָט

געהאט. עס איז ווידער געשטאנען דאס אלטע אַרעמע הייז.

און די דריי אלטע יידן זיינען אוועק.

(פֿאַלקס־מעשה)

גביר, גבירים	פרייז, פריזים	צערניסן, צעריסן
צעבניסן, צעביסן		

פֿראַגעס :

1. ווי האָט טביה זיך געפֿירט, ווען ער איז געוואָרן אַ גרויסער גביר ?
2. ווער איז געווען אויפֿן באַל ?
3. ווי האָט מען אויפֿגענומען די דריי אַרעמע־לייט ?
4. ווי האָט טביה אויפֿגענומען די דריי גבירים ?
5. וואָס איז געווען טביהס שטראַף (punishment) ?
6. וואָס איז די אידיי (idea) פֿון דער מעשה ?

rich man, rich men

ball

coach

long garment (coat) worn by

Jewish men in Eastern Europe

bitten

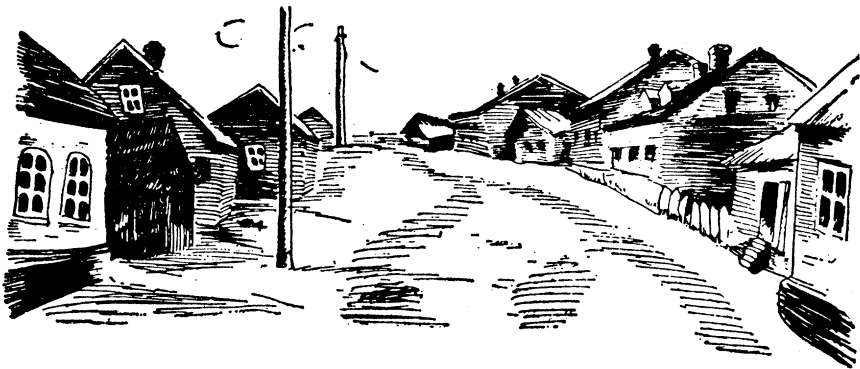
גביר, גבירים

באַל, דער

קארעטע, די

קאַפּאַטע, די

צעביסן



דימשורה-עשר בשבת

ט"ו בשבט

דאָרט אין לאַנד
איז וואַרעם שוין.
דער בוים טוט אָן
אַ גרינע קרוין.

דאָ גייט אין פֿעלד
דער פֿראַסט אַרום.
דער טיך איז טויט,
דער וואַלד איז שטום.

דאָרט אין לאַנד
דער פֿרילינג גייט,
עס זינגען פֿייגל
מיט אַ פֿרייד.

(מ. אליצקי)

עס פֿאַלט אַ שניי,
עס בלאָזט אַ ווינט.
ווינטער איז
ביי אונדז אַצינד.

דאָרט אין לאַנד
איז ניט אַזוי.
עס איז דער הימל
גרויס און בלוי.

דאָ שטייען ביימער
שטיל און ווייס
אין היטעלעך
פֿון שניי און אייז.

(Tu Bishvat)
Fifteen
ice

ט"ו בשבט
ט"ו — פֿופֿצן
אייז, דאָס

דער טייטלבוים

א.

אין ארץ-ישראל האט אמאל געלעבט א יוד וואס האט געהייסן מיכה. איינמאל, ט"ז בשבט, האט מיכה פאר-פלאנצט א טייטלבוים לעבן זיין הויז. דער טייטלבוים איז אויסגעוואקסן און איז געווארן א הויכער און א שיינער בוים. דער בוים האט געגעבן א סך שאטן. מיכה האט ליב געהאט צו זיצן אונטערן שאטן פון זיין בוים.

מיכהס הויז איז געשטאנען ביים וועג וואס האט גע-פירט קיין ירושלים. א סך מענטשן זיינען געגאנגען מיט דעם וועג. מיכה איז געווען א גוטער מענטש. האט ער געוואלט אז אויך אנדערע זאלן זיצן אונטערן שאטן פון זיין בוים און זיך אפרוען. האט מיכה געשמעלט א טיש און בענק אונטער דעם טייטלבוים. יעדערער וואס איז געגאנגען אויפן וועג קיין ירושלים האט געקענט זיך אפרוען אין שאטן פון מיכהס טייטלבוים.

אמאל גייט פארביי אן אלטער מאן. מיכה בעט אים זיך אפצורוען אונטערן טייטלבוים. מיכה גיט אים אויך צו עסן.

דער אלטער האט זיך זייער דערפרייט. ער האט גע-זאגט: — „איך בין טאקע פארמאטערט פון וועג און איך בין הונגעריק“.

דער אלטער האט געענדיקט עסן. האט ער ארויסגע-נומען געלט און געלאזן אויפן טיש. מיכה האט גענומען דאס געלט און אריינגעלייגט צוריק אין דעם זאק וואס דער אלטער האט געהאט מיט זיך. דער אלטער האט זיך גע-מאכט גיט זעענדיק. ביים אוועקגיין האט ער געזאגט: — „זאל גאט געבן אז דיניע קינדער און די קינדער פון דיניע קינדער זאלן עסן די טייטלען פון אט דעם טייטלבוים“.

ארויסגענומען, ארויסגענומען
אריינלייגן, אריינגעלייגט
זיך אפרוען, זיך דערפרייען

פֿראַגעס :

1. צו וואָס האָט מיכה געשמעלט אַ טיש און בענק אונטערן טייטלבוים?
2. פֿאַרוואָס האָט מיכה צוריק אַריינגעלייגט דאָס געלט אין דעם אלטנס זאַק?
3. וואָס פֿאַר אַ ברכה האָט דער אלטער געגעבן מיכהן?
4. ווער, מיינט איר, איז געווען דער אלטער מאַן?

benches	בענק	date-palm	טייטלבוים, דער
to become happy	דערפרייען זיך	to plant	פֿאַרפֿלאַנצן
to put into	אָרענלייגן		

ב.

עס זיינען געקומען שלעכטע צייטן פֿאַר דעם ייִדישן פֿאָלק. די רוימער האָבן איינגענומען ארץ-ישראל. זיי האָבן געפֿאַנגען אַ סך ייִדן. די רוימער האָבן אויך געפֿאַנגען מיכהם קינדער און זיי געפירט קיין רוים.

אויפֿן וועג צוריק האָט דער קיניג פֿון די רוימער געזען דעם שיינעם טייטלבוים און ער האָט געזאָגט: — „אזא שייִנעם טייטלבוים האָב איך נאָך קיינמאָל ניט געזען. פרענגט מיר פֿון זיינע טייטלען“.

ווען דער קיניג האָט אויפֿגעגעסן איין איינציקן טייטל, איז דאָס ביינרל געפֿליבן אים אין האַרדן. ער האָט דאָס ביינרל ניט געקענט אויסשפּייען. ער האָט דאָס ביינרל ניט געקענט אַראַפֿשלינגען. דער קיניג איז געוואָרן קראַנק. האָט מען דעם קיניג אויף אַ בעט געטראָגן קיין רוים.

מע האָט דעם קיניג געבראַכט אַהיים. מע האָט גערופֿן די גרעסטע דאָקטוירים. זיי האָבן זיך שטאַרק געמיט פֿון

זיי האָבן דאָס ביינדל אַרויסגענומען פֿון דעם קיניגס האַלדז. מע האָט דאָס ביינדל אַרויסגעוואָרפֿן דורכן פֿענצער-טער. דאָס ביינדל איז אַרײַן אין דער ערד. פֿון דעם ביינדל איז געוואָרן אַ בוים, אַ גרויסער, הויכער טײטלבוים. מיכהס קינדער האָבן געוואוינט ניט ווייט פֿון דעם אָרט-וואו עס איז געוואַקסן דער טײטלבוים. אז עס פֿלעגט קומען טײַטלבוים בשבט האָבן מיכהס קינדער געגעסן די טײטלען פֿון דעם בוים, אזוי ווי דער אַלטער האָט געבענטשט. מיכהס אייניקלעך זײנען אוועק וואוינען אין אַנדערע לענדער. נאָר יעדערער האָט מיטגענומען מיט זיך אַ ביינדל פֿון אַ טײטל. אומעטום וואו מיכהס אייניקלעך זײנען געקומען, האָבן זיי פֿאַרפֿלאַנצט אַ ביינדל פֿון דעם טײטלבוים. אומעטום האָבן זיי געגעסן די טײטלען פֿון דעם טײטלבוים וואָס זײער זיידע האָט פֿאַרפֿלאַנצט. דעריבער טרעפט זיך אַז ווען ייִדישע קינדער עסן טײטל-לען טײַטלבוים — זאָגן זיי אַדער טראַכטן זיי: ווער ווייסט, אַפֿשר זײנען מיר אויך פֿון מיכהס קינדס-קינדער.

(י. שטיינבערג)

אינינעמען, איינגענומען	קינדס-קינדער
עס טרעפט זיך	אראפּשלינגען

פֿראַגעס:

1. וואָס איז געשען מיט אַ ביינדל פֿון מיכהס טײטלבוים?
2. פֿאַרוואָס עסט מען טײַטלבוים אַרײַן-אויס-פֿרוכט?
3. האָבן יידן אַלע מאל געפֿילט אַ ליבשאַפט צו אַרײַן-אויס-פֿרוכט?
4. קען מען זאָגן אַז מיר זײנען טאַקע פֿון מיכהס קינדס-קינדער?

to conquer אייננעמען
to capture פֿאַנגען

קינדער גייען

קינדער גייען אין די רייען,
מיט געזאנג און מיט געשרייען.
הענט געשלאָסן ליב און טריי,
שפּאַנען קינדערלעך פֿאַרביי.

אייגלעך גלאַנצן, פֿיסלעך טאַנצן,
ביימלעך קליינע צו פֿאַרפֿלאַנצן.
גלייכע, שטאַלצע, ניט געבויגן,
מיט נצחון פֿינקלען אויגן.

זייט געבענטשט, איר קינדער ליבע,
זייט געגריסט, איר באַרג און טאַל.
אפֿשר וועט אונדז נאָך באַשערט זיין
פֿלאַנצן ביימער דאָרט אַמאַל.

(רחל, יידיש — שור)

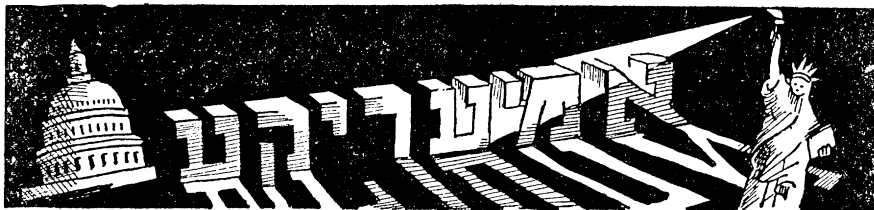
straight
bent
(nitsokhn) victory

גלייך, דאָ:
געבויגן
נצחון

clasped
loyal, faithful

געשלאָסן, דאָ:
טריי, געטריי
שפּאַנען — גייען





אַמעריקע

די טיטכן דאָ — שפיגלען
 און זינגען פֿון פֿרייד ;
 און פֿייגל — די פֿליגלען
 אין הייכן צעשפרייט.

און מדבר פֿון דורות —
 באַהערשט און באַזיגט ;
 און וועלדער און פֿרערס,
 וואָס גריסן אַנטציקט.

און לאַנקעס וואָס צירן —
 ווי סאַמעט געבעט ;
 און וועגן וואָס פֿירן
 צו אַלערליי שטעט.

און פֿעלקער פֿאַרשידן
 וואָס לעבן באַנאַנד
 און בויען אין פֿרידן
 דאָס גליקלעכע לאַנד.

(אַברהם רייזען)

work	ווערק, דאָס	to mirror	שפיגלען
peak	שפיץ, דער	heights	הייכן
lawn	לאַנקע, די	to rule over	באַהערשן
to adorn,	צירן	to defeat	באַזיגן
to decorate		to greet	גריסן
made a bed	געבעט	enthused	אַנטציקט
different various	פֿאַרשידן	cave	הייל, די
	together	באַנאַנד	

דזשאַרדזש וואַשינגטאָן און די יידן פֿון ניופאָרט

א.

ניופאָרט איז אַן אלטע שטאָט. און יידן וואוינען אין
ניופאָרט שוין אַ סך, אַ סך יאָרן.

ווען עס איז געווען די אמעריקאנער רעוואָלוציע, האָבן
יידן פֿון ניופאָרט זייער אַ סך געהאַלפֿן אין דער מלחמה מיט
די ענגלענדער. די רעוואָלוציע האָט געוואונען, די פֿאַראַיי-
ניקטע שטאַטן זיינען געווען פֿריי, און דער ערשטער פרע-
זידענט איז געווען דזשאַרדזש וואַשינגטאָן.

ווען דזשאַרדזש וואַשינגטאָן איז געווען פרעזידענט,
איז ער איינמאַל געקומען צו גאַסט אין ניופאָרט. ער איז גע-
קומען מיט אַ שוּף פֿון ניו-יאָרק. אלע מענטשן פֿון דער
שטאָט זיינען געקומען אים באַגעגענען. צווישן זיי איז
געווען דער אלטער משה לאַפּען.

וואַשינגטאָן האָט געקענט לאַפּען. ער האָט געוואוסט
וואָס לאַפּען האָט געטאָן פֿאַר דער רעוואָלוציע. האָט אים
דער פרעזידענט געפֿרעגט:

— „פֿאַרדריסט אײַך ניט וואָס איר האָט פֿאַרלאָרן אלע
אײַערע שיפֿן אין דער מלחמה? די ענגלענדער האָבן דאָך
צוגענומען אלע אײַערע שיפֿן.“

האָט דער אלטער משה לאַפּען געענטפֿערט:

— „ניין, עס פֿאַרדריסט מיך ניט וואָס איר האָב פֿאַר-
לאָרן מינע שיפֿן. איר בין גרייט אויך איצט אוועקצוגעבן
פֿאַר מיין לאַנד אלע וואָס איר האָב.“

וואַשינגטאָן איז געווען זייער צופֿרידן מיט דעם ענט-
פֿער און האָט געלויבט דעם אלטן ייד.

דער פֿירער פֿון די יידן אין ניופאָרט איז געווען משה

סינישאס. האָט ער אין נאָמען פֿון אַלע ייִדן געלייענט אזא באַגריסונג:

„גאָט האָט צוגעזאָגט ייִדן דאָס לאַנד פֿנען, און יהושע האָט געבראַכט די ייִדן אין דעם צוגעזאָגטן לאַנד. גאָט האָט צוגעזאָגט דעם אַמעריקאַנער פֿאָלק די פֿאַראייניקטע שטאַטן, און דזשאָרדזש וואַשינגטאָן האָט זיי באַפֿרייט. דזשאָרדזש וואַשינגטאָן איז אזוי ווי יהושע“.

פרעזידענט וואַשינגטאָן איז געווען זייער צופֿרידן מיט אזא שיינער באַגריסונג. ער האָט געזאָגט:

— „איך וועל אָט די ווערטער קיינמאָל ניט פֿאַרגעסן. איך דאַנק אייך. איך וועל אייך ענטפֿערן אויף איינער שיינער באַגריסונג“.

יהושע	פֿנען	אָוועקגעבן — צונעמען
-------	-------	----------------------

פֿראַגעס:

1. האָבן די ייִדן פֿון ניופֿאָרט געהאַלפֿן אין דער אַמעריקאַנער רעוואָלוציע?
2. וואָס האָט משה לאָפעז פֿאַרלאָרן אין דער מלחמה מיט די ענגלענדער?
3. וואָס האָט וואַשינגטאָן אים געפֿרעגט?
4. וואָס האָט משה לאָפעז אים געענטפֿערט?
5. וואָס האָט משה סינישאָס געזאָגט אין זײַן באַגריסונג?
6. פֿאַרוואָס איז דעם פרעזידענט אזוי געפֿעלן געוואָרן די באַגריסונג פֿון די ייִדן?

Englishman, Englishmen greeting	ענגלענדער באַגריסונג, די	(Kna-an) Canaan (Yehoyshua) Joshua revolution	פֿנען יהושע רעוואָלוציע, די
---------------------------------------	-----------------------------	---	-----------------------------------

ב.

דזשאָרדזש וואַשינגטאָן האָט געהאַלטן וואָרט. ער האָט געענטפֿערט אויף דער שיינער באַגריסונג פֿון די ייִדן פֿון ניופֿאָרט. ער האָט זיי אָנגעשריבן אַ בריוו. אַלע ייִדן פֿון ניופֿאָרט זײַנען געקומען אין דער סינאָגאָגע, וואו מע האָט געלייענט דעם בריוו פֿון פרעזידענט

וואשינגטאָן. אין דעם בריוו האָט פּרעזידענט וואשינגטאָן געשריבן :

„יידן וועלן אלע מאָל קענען לעבן אין אַמעריקע פֿריי. יידן וועלן דאָ קענען בלייבן יידן. קיינער וועט זיי ניט שטערן צו גלייבן ווי זיי ווילן, צו לעבן ווי זיי ווילן. עס וועלן אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן אלע מאָל זיין די זעלביקע געזעצן פֿאַר יידן ווי פֿאַר אַלע אַנדערע מענטשן. יידן וועלן דאָ האָבן גלייכע רעכט.“

יידן פֿון ניופֿאָרט זינען געווען גליקלעך, ווען זיי האָבן געהערט וואָס עס שרייבט זיי דער ערשטער פּרעזידענט פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן. וואשינגטאָנס בריוו צו די יידן אין ניופֿאָרט איז געבליבן ביזן היינטיקן טאָג. אָט דער בריוו איז אונדז אַלעמען טייער.

די זעלביקע געזעצן	גלייכע רעכט
האַלטן וואָרט	

פֿראַגעס :

1. האָט דזשאָרדזש וואשינגטאָן געהאַלטן וואָרט?
2. וואָס האָט וואשינגטאָן געשריבן אין זײַן בריוו צו די יידן פֿון ניופֿאָרט?
3. ווי האָבן זיך געפֿילט די יידן, ווען זיי האָבן געהערט וואָס וואשינגטאָן שרייבט זיי?
4. פֿאַרוואָס איז דער בריוו וויכטיק (important) פֿאַר יידן?
5. האָבן יידן גלייכע רעכט אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן?
6. וואו און ווען האָבן יידן ניט געהאַט קיין גלייכע רעכט?
7. וואו האָבן יידן איצט ניט קיין גלייכע רעכט?

to keep a promise
until today

האַלטן וואָרט
ביזן היינטיקן טאָג

א יידישע מיידל און וואשינגטאן

א.

ער טאטע איז אוועק מיט די פאטריאטן
און קיינער ווייסט ניט, צי ער לעבט.
די מאמע איז געשטארבן. לעבט
רבקה פון דער באָבען.
די באָבע איז אן אלטע און א קראַנק-
קע. זינט דער טאטע איז ניטאָ,
שלאָפט זי ניט גאנצע נעכט און זי



וויינט זייער אַפֿט.

אייןמאָל זאָגט רבקה צו דער באָבען: — „לאָז מיר
פֿאַרן קיין פֿילאדעלפֿיע. דאָרטן וואוינט חיים סאַלאַמאָן. איר
וועל אים בעטן, ער זאָל מיר העלפֿן געפינען דעם טאטן.“

די באָבע האָט ניט געוואָלט אז רבקה זאָל פֿאַרן אליין.
אַבער ווען זייערער אַ שכן איז געפֿאַרן קיין פֿילאדעלפֿיע,
האָט די באָבע געלאָזט רבקהן מיטפֿאַרן.

רבקה איז אָנגעקומען קיין פֿילאדעלפֿיע. זי איז אוועק
צו חיים סאַלאַמאָן. ער איז אַבער ניט געווען אין דער היים.
האָט רבקה זיך געזעצט וואַרטן. זי איז געווען פֿאַרמאָטערט
פֿון וועג, און זי איז איינגעשלאָפֿן אין דעם גרויסן שטובֿ וואו
זי איז געזעסן.

ווען רבקה האָט זיך אויפֿגעכאַפֿט, האָט זי געזען מענטשן
אין צימער און געהערט וואָס זיי רעדן. זי האָט געהערט ווי
איינער זאָגט: — „מע דאַרף עס איבערגעבן דעם גענעראַל
וואַשינגטאָן. עס איז זייער וויכטיק אז דער גענעראַל וואַ-
שינגטאָן זאָל עס וויסן.“

און דער צווייטער האָט געזאָגט: — „עס איז ניטאָ
וועמען צו שיקן. עס איז שווער צו קומען צו אים. פֿאַר אונ-
דזערן אַ מענטשן איז דער וועג זייער געפֿערלעך.“

רבקה איז אויפגעשפרונגען פון אַרט. — „שיקט מיך!
איך וויל גיין צו גענעראל וואשינגטאָן. איך וויל אים פֿרעגן
וואו איז מיין טאָטע“.

די מענטשן זינען געווען זייער פֿארוואונדערט. רבקה
האַט דערציילט פֿארוואָס זי וויל גיין צום גענעראל וואשינג-
טאָן. אָבער חיים סאַלאַמאָן האָט געזאָגט:

— „מע קען ניט שיקן אַ מיידל פֿון צוועלף-דרייצן יאָר
איינע אַליין אויף אזא געפֿערלעכן וועג“.

— „איך וועל זיך איבערמאָן פֿאַר אַ יינגל!“ — האָט
רבקה אויסגעשרייען, — „איך וועל זיך אַנטאָן ווי אַ יינגל
פֿון אַ דאָרף וואָס טראַגט אייער צו פֿאַרקויפֿן, וועל איך קען-
גען דורכגיין דעם וועג“.

רבקה האָט געבעטן און געבעטן די מענטשן, ביז זיי
האַבן געזאָגט:

— „גוט, זאָל זיין אזוי“.

רבקה האָט אָפּגעשאַרן אירע לאַנגע שוואַרצע צעפֿל.
זי האָט זיך איבערגעמאַן אין קליידער פֿון אַ יינגל. זי האָט
איינגענייט אַ בריוו צו גענעראל וואשינגטאָן אין איר הימל.
אויפֿן וועג האָט רבקה געטראַפֿן ענגלענדער. זיי האָבן
זי געלאָזט דורכגיין. זי איז אָנגעקומען צום גענעראל, אים
איבערגעגעבן דעם בריוו. דערנאָך האָט זי געפֿרעגט אויף
איר פֿאַטער.

— „איך געדענק זייער גוט דיין פֿאַטער“, — האָט וואָ-
שינגטאָן געענטפֿערט זייער פֿריינדלעך, — „איך ווייס אָבער
ניט וואָס עס איז געשען מיט אים. קען זיין אז די ענגלענדער
האַבן אים געפֿאַנגען. קען זיין אז ער לעבט ניט מער. ער
איז מיט נאָך עטלעכע העלדישע סאַלדאַטן געגאַנגען אויס-
קוקן דעם שונא. קיינער פֿון זיי איז ניט געקומען צוריק“.

רבקה איז געוואָרן זייער טרויעריק. אויב גענעראל וואָ-

שינגטאן קען ניט זאגן וואו דער טאטע געפינט זיך — ווער
וועט איר עס זאגן ?

אויסטאן, אנטאן, איבערטאן, איבערטאן זיך
שלאפן, אינשלאפן, אויפכאפן זיך

פֿר אַ ג ע ס :

1. פֿארוואס האט רבקה געדארפט לעבן בני דער באַבען ?
2. ווער איז געווען חיים סאלאמאן ?
3. פֿארוואס האט די באַבע ניט געוואלט לאזן רבקה פֿארן אליין ?
4. ווי אזוי האט רבקה געקענט הערן א וויכטיקן שמועס אין חיים סאלאמאןס הויז ?
5. וואָס האָט רבקה פֿאָרגעלייגט (proposed) ?
6. ווי האָט רבקה זיך איבערגעטאָן ?
7. האָט רבקה איבערגעגעבן דעם וויכטיקן בריוו ?
8. וואָס האָט איצט רבקה געוואוסט וועגן איר פֿאָטער ?

village	דארף	patriot	פֿאַטריאָט, דער
cut off	אַפּגעשאַרן	to transmit,	איבערגעבן
(with scissors)		to hand over	
braids	צעפּ	important	וויכטיק
to scout	אויסקוקן	to change	איבערטאן זיך
to reconnoiter, to survey		eggs	אייער

ב.

אויף מאָרגן האָט רבקה געדארפט גיין צוריק. גענעראַל
וואַשינגטאָן האָט זי גערופֿן. ער האָט זי געבעטן אויפֿן וועג
צוריק איבערגעבן אַ צעטעלע צו אַן אַמעריקאַנער פֿאַטריאָט
וואָס לעבט פֿאַרשטעלט ווי אַ טאַרי צווישן די טאַריס. רבקה
האָט זיך אויסגעלערנט אויף אויסווייניק דעם נאָמען פֿון דעם
מענטשן און וואו ער וואוינט. דאָס צעטעלע האָט זי ווידער
אינגענייט אין היטל.

פֿאַרן אוועקגיין האָט גענעראַל וואַשינגטאָן זיך געזעגנט
מיט רבקה :

— „גיי געזונטערהייט, קליינע יידישע מיידל פון לאג-
קעסטער. אויב דו פירסט דורך וואס איך האב געפעטן, זאג
איך דיר צו אז אויף דיין התונה וועסטו טאנצן אין א קלייד
וואס פרוי וואשינגטאן וועט דיר אויפנייען.“

דער וועג צוריק איז געווען א שווערער. עס האט גע-
רעגנט די גאנצע צייט. פון הינטער א בוים איז ארויס אן
אינדיאנער מיט א ביקס. ער האט איר געזאגט:

— „קום מיט מיר.“ — דער אינדיאנער האט זי געפירט,

ביז ער האט זי געבראכט צו אן ענגלישן גענעראל.

דער אינדיאנער האט געזאגט אז ער האט געווען ווי
דער יינגל איז געקומען פון וואשינגטאנס לאגער.

די פארשטעלטע רבקה האט דערציילט אז זי איז א
יידישער יינגל, א יתום, און לעבט ביי דער פאפען. רבקה
האט געהאלטן אין די הענט דאס הימל. רעדנדיק מיטן
גענעראל, האט רבקה א ריס געטאן דאס הימל, ארויסגענו-
מען דאס צעטעלע, גיך עס אריינגעלייגט אין מויל און אראפ-
געשלאנגען. דער גענעראל האט עס באמערקט. ער האט
אויסגעשריען:

— „וואס איז געווען אין צעטעלע?“

— „איך ווייס ניט“, — האט רבקה געענטפערט.

— „צו וועמען האט מען דיר געשיקט מיטן צעטעל-
לע?“ — האט דער גענעראל ווידער געשריען.

— „איך האב פארגעסן“, — האט רבקה געזאגט.

פלוצלינג האט רבקה דערהערט פון א צווייטן צימער
ווי עמעצער מאכט א ברכה. זי האט א שפרונג געטאן צו
דער טיר. זי עפנט די טיר און זי זעט — בני א מיט זיצט
איר טאטע. איר טאטע האט אויפגעהויבן אויף איר די אויגן,
אבער ער האט זי ניט דערקענט.

דער גענעראל האט געהייסן, מע זאל רבקהן פאר-
שפארן אין שטאל. צו איר האט ער געזאגט:

— „מע וועט דיר ניט געבן צו עסן ביז דו וועסט ניט דערציילן צו וועמען דו האסט געטראגן דאס צעמעלע“.

אַרײַנגעלייגט
אַראָפּשלינגען, אַראָפּגעשלונגען
רײַסן, אַ רײַס טאַן

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס האָט וואַשינגטאָן געבעטן אז רבקה זאל פֿאַר אים טאָן?
2. וואָס האָט ער צוגעזאָגט רבקהן?
3. וואָס איז געשען מיט רבקהן אויפֿן וועג צוריק?
4. פֿאַרוואָס האָט רבקה אַראָפּגעשלונגען דאָס צעמעלע?
5. האָט רבקה קלוג געענטפֿערט אויף די פֿראַגעס פֿון ענגלישן גענעראַל?
6. פֿאַרוואָס, — מיינט איר — איז דער געפֿאַנגענער געזעסן אין אַ צימערל לעבן גענעראַל?
7. פֿאַרוואָס האָט דער פֿאַטער ניט דערקענט זײַן אייגענע טאָכטער?

swallowed	אַראָפּגעשלונגען	wedding	חתונה, די
to notice	באַמערקן	to sew	אויפֿלייען
stable	שטאַל, די	Indian	אינדיאַנער
to lock up	פֿאַרשפּאַרן	rifle	ביקס
		camp	לאַגער, דער

ג.

דער געפֿאַנגענער ייד האָט געוואוסט אז אַ ייִדישער ייִנגל איז פֿאַרשפּאַרט אין שטאַל און אז ער הונגערט דאָרטן. בינאַכט איז ער שטילערהייט צוגעקומען צום פֿענצטערל פֿון שטאַל. ער האָט געבראַכט אַ שטיקל ברויט פֿאַר דעם געפֿאַנגענעם ייִנגל. עס איז געווען פֿינצטער. רבקה האָט דערקענט די שטים פֿון איר פֿאַטער, און דער געפֿאַנגענער האָט פֿלוצלינג דערהערט:

— „איך בין דיין טאָכטער רבקה“.

איר פֿאַטער האָט קוים זיך איינגעהאַלטן ניט אויסצו-

שרייען. ער איז גיך געקומען צו זיך און האָט געזאָגט:

— „וואָרט ביז מאָרגן בינאַכט. איך וועל דיך ראַ-

טעווען“.

רבקה האָט געוואַרט אַ גאַנצן טאָג. עס איז ווידער גע-
קומען די נאַכט. עס איז געווען שטיל. פֿלוצלינג הערט
זי ווי דער וועכטער פֿרעגט:

— „ווער גייט דאָ?“

דערנאָך הערט זי אַ קלאַפּ. אַ מינוט שפעטער עפֿנט
איר פֿאַטער די טיר פֿון שטאַל:

— „איך האָב דיר געבראַכט קליידער פֿון אַ מיידל.
טו זיך גיך איבער.“ אליין האָט ער אַראָפּגענומען די קליי-
דער פֿון דעם ענגלישן סאַלדאַט וואָס איז געלעגן אַ גע-
חלשטער.

זיי ביידע זינען אַרויס אין דער פינצטער. זיי האָבן
געזוכט אַ וועג אַרויסצוגיין פֿון לאַגער. מע האָט זיי ביידן
געכאַפט. מע האָט ביידן געבראַכט פֿאַרן מיליטערישן גע-
ריכט און ביידן געמשפט און פֿאַרמשפט צום טויט. מע
האָט זיי פֿאַרשפּאַרט אין אַ קעלער. אויף מאַרגן אין דער
פֿרי האָט מען געוואַלט ביידן דערשיסן.

ווען דער פֿרימאַרגן איז געקומען, האָבן די פֿאַרמשפטע
אין קעלער געהערט אַ טומל אין לאַגער. מע האָט צעבראַכן
די טיר פֿון קעלער. דער פֿאַטער און די טאָכטער האָבן
דערזען פֿאַר זיך אַמעריקאַנער פּאַטריאָטן. מע האָט זיי
ביידן אוועקגעפֿירט צו גענעראַל וואַשינגטאָן וואָס האָט זיך
דערפֿרייט מיט זיי.

זיי האָבן זיך געראַטעוועט.

שפעטער האָט די אַמעריקאַנער רעוואָלוציע געזיגט.
עס זינען געקומען רואיקע יאָרן.

רבקה איז אויסגעוואַקסן. זי דאַרף פֿאַרד חתונה האָבן.
צו דער חתונה האָט זי פֿאַרבעטן דעם פּרעזידענט דזשאָרדזש
וואַשינגטאָן און זיין פֿרוי. זי האָט פֿאַקומען אַ מתנה פֿון פֿרוי
וואַשינגטאָן: אַ שייך חתונה-קלייד. פֿרוי וואַשינגטאָן האָט
איר געשריבן אז זי האָט אליין פֿאַר איר דאָס קלייד גענייט.

דער ערשטער פרעזידענט און זיין פרוי האָבן צו רבקהס חתונה ניט געקענט קומען. אָבער אַ ביסל שפעטער האָט מען רבקהן און איר מאן פֿאַרבעטן צו אַ באַל וואָס פרעזידענט וואַשינגטאָן גיט פֿאַר זייער חשובֿע געסט. ווען רבקה האָט געטאַנצט אין איר חתונה-קלייד, האָט זי געהערט ווי איינער פֿרעגט דעם פרעזידענט:

— „ווער איז דאָס איינער גאָסט, אָט די יונגע פֿרוי וואָס טאַנצט דאָרטן?“

— „דאָס איז די ייִדישע מיידל פֿון לאַנקעסטער, מיין שליח“, — האָט רבקה געהערט וואַשינגטאָנס ענטפֿער.

(לויט עלמאָ עהרליך-לעזינגזשער)

פֿאַרמשפטן	קומען צו זיך	זיך איינהאַלטן
חתונה, חתונה האָבן		

פֿראַגעס:

1. וואָס האָט דער געפֿאַנגענער ייד געטאָן פֿאַרן פֿאַרשפּאַרטן יינגל?
2. וואָס האָט ער באַשלאָסן צו טאָן, ווען ער האָט זיך דערוואַוסט אַז דאָס איז זיין טאָכטער?
3. פֿאַרוואָס האָט מען ביידן פֿאַרמשפט צום טויט?
4. ווי האָבן זיי ביידע זיך געראַטעוועט?
5. האָט פרעזידענט וואַשינגטאָן געהאַלטן וואָרט?
6. וואָס פֿאַר אַ מענטש איז געווען רבקה?
7. וואָס פֿאַר אַ מענטש איז געווען רבקהס פֿאַטער?

calm down	קומען צו זיך
next	קומענדיק
guard	וועכטער
fainted	געחלשט
military	מיליטעריש
court	געריכט
to sentence to death	פֿאַרמשפטן צום טויט
cellar	קעלער, דער
to execute by shooting	דערשיסן, דאָ:
(sholi-akh) messenger	שליח

לינקאלן און א יידישער סאלדאט

א.

ס איז געווען פֿארנאכט. דוד לעווי, א יידישער
שער סאלדאט פֿון דער פֿאטאמעק-
ארמיי, האט פֿאקומען א בריוול פֿון דער
היים: „דיין מאמע איז געפערלעך
קראנק. זי האלט פֿינס שטארפֿן. זי וויל
דיך זען איידער זי שטארפט“.



דוד לעווי האט זייער ליב געהאט זיין מאמע. טרערן
האפן אים געשטיקט אין האלדן. מיטן בריוו אין האנט איז
דוד לעווי אוועק צום קאמאנדיר בעטן א דערלויבעניש צו
גיין זען די מוטער.

דער קאמאנדיר האט אים אויסגעהערט און געזאגט:
— „איך פֿארשטיי דינע געפילן, סאלדאט. אבער
איצט איז מלחמה. מיר זיינען אין א ביטערן קאמף. ניין,
סאלדאט. עס פֿארדריסט מיר, אבער קיין דערלויבעניש
וועסטו נישט קריגן. פֿארשטייט, סאלדאט?“

יא, דוד לעווי האט פֿארשטאנען. ער איז א פֿריוויליקער
ארביין אין דער ארמיי צו קעמפֿן פֿאר דער פֿאפֿרניאונג פֿון
די שקלאפֿן. ער איז אלע מאָל געווען א גוטער און פֿראווער
סאלדאט. אבער זיין מאמע... ער וואָלט כאָטש נאָך איין
מאָל געוואָלט האַלטן אירע הענט און איר זאָגן פֿונקט ווי
דעמאָלט, ווען ער איז אוועק אין דער ארמיי:

— „מאמע, זארג נישט! איך וועל קומען אהיים א גע-
זונטער, און מיר וועלן זיך אלע פֿרייען“.

זי האט דעמאָלט געוואָלט וויינען, אבער זי האט נישט
געוויינט. אד, ווי ער וואָלט געוואָלט זי איצט זען און זאָגן:
מאמע, זארג נישט! דו וועסט נאָך געזונט ווערן און מיר

וועלן זיך אלע פרייען. אבער איצט שטארבט זי — און ער וועט זי שוין מער ניט זען...

אזוי טראכטנדיק איז דוד לעווי ארויס פון מיליטערישן לאגער אויפן פרייען פֿעלד. פֿון פֿעלד איז ער אריין אין וואַלד. ער איז אַ גאַנצע נאַכט געגאַנגען איבער וועלדער און פֿעלד-דער. ווען ער איז אויף מאַרגן געקומען אַהיים, האָט ער געטראָפֿן ווי זײַן פֿאַמיליע האָט אין גרויס טרויער זיך געגרייט צו דער לוויה פֿון דער מוטער. ער האָט באַווײַן אַ קוק צו טאָן אויף איר טױטן פֿנים.

נאָך דעם זעלבן טאָג האָט מען אים אַרעסטירט ווי אַ דעזערטיר פֿון דער אַרמיי. אויף מאַרגן איז ער שוין געשטאַ-נען פֿאַר אַ מיליטערישן געריכט. עס האָבן ניט געהאַלפֿן די רייד פֿון דעם סאַלדאַט: „איך בין פֿון דער אַרמיי ניט אַנטלאָפֿן, איך בין בלויז געגאַנגען אַ קוק טאָן אויף מיין שטאַרבנדיקער מוטער.“ דאָס געריכט האָט אים פֿאַרמשפֿט צום טױט. מע האָט דעם סאַלדאַט געזאָלט דערשיסן מאַרגן אין דער פֿרי, ווי נאָר די זון וועט אויפֿגיין.

פֿראַגעס:

1. ווער איז געווען דוד לעווי?
2. צוליב וואָס האָט ער געבעטן ביים קאָמאַנדיר אַ דערלויבעניש אַוועקצוגיין אויף עטלעכע טעג?
3. פֿאַרוואָס האָט אים דער קאָמאַנדיר ניט געגעבן די דערלויבעניש?
4. איז דער קאָמאַנדיר געווען גערעכט?
5. איז דוד לעווי געווען גערעכט, ווען ער איז אַוועק אַהיים אָן אַ דער-לויבעניש?
6. איז דאָס מיליטערישע געריכט וואָס האָט אים פֿאַרמשפֿט צום טױט געווען גערעכט?
7. ווער האָט אים איצט געקענט ראַטעווען?

to fight, to struggle	קעמפֿן	permission	דערלויבעניש
liberation	באַפֿרײַאונג, די	commander	קאָמאַנדיר, דער
(levay) funeral	לוויה, די	feeling	געפֿיל, דאָס
to arrest	אַרעסטירן	struggle	קאַמף, דער
deserter	דעזערטיר, דער	volunteer	פֿרײַויליקער

עם איז געווען שפעט אין אָונט. שמעון וואָלף, אַ ייִדיִ-
שער פֿירער אין וואַשינגטאָן, האָט דערהערט אַ שטאַרקן
קלאַפּ אין טיר. ער האָט געעפֿנט די טיר, און אַ פֿרעמדער
האַט אין גרויס אויפֿרעגונג געזאָגט :

— „מיסטער וואָלף, מע האָט הינט מיניעס אַ פֿריינד,
אַ ייִדישן סאַלדאַט, פֿאַרמשפּט צום טויט. ער איז אומשול־
דיק. לייענט דעם בריוו, וועט איר אַלץ וויסן. ראַטעוועט
אַ בראַוון און איידעלן סאַלדאַט פֿון טויט! טוט אַלץ וואָס
איר קענט.“

שמעון וואָלף איז גלייך אוועק צו זײַן פֿריינד, טאַמאַס
קאַרווין, קאַנגרעסמאַן פֿון אַהיאָ. ער האָט אים דערציילט די
מעשה און אים געבעטן :

— „גייט מיט מיר צום פֿרעזידענט. לאַמיר ראַטעווען
פֿון טויט אַן אומשולדיקן מענטשן!“

— „מיין פֿריינד“, האָט געזאָגט קאַרווין, — „ס'איז
דאָך שוין אין מיטן נאַכט, דער פֿרעזידענט שלאָפט שוין
געוויס. מיר וועלן וואַרטן ביז אין דער פֿריי.“

— „מאָרגן אין דער פֿרי וועט שוין זײַן צו שפעט“, —
האַט געענטפֿערט שמעון וואָלף. — „דער פֿרעזידענט האָט
אַן איידעלע נשמה. ער וועט פֿאַרשטיין אַז ווען איינער לויפט
זען זײַן שטאַרבנדיקע מוטער איז ער גיט קיין דעזערטיר.
קום, מיין פֿריינד, איך בעט דיר!“

עס איז געווען צוויי אזייגער אין מיטן נאַכט, ווען לינג־
קאַלן האָט זיי אויפֿגענומען. ער האָט אויסגעהערט זייער
בקשה און האָט זיי געזאָגט :

— „אוממעגלעך, מיניע פֿריינד! עס פֿאַררדיסט מיך
זייער, איך קען גאַרניט טאָן. הינט ביטאָג איז פֿי מיר גע־
ווען דער קריגס־מיניסטער און האָט מיר געזאָגט אַז אויב
איר וועל פֿאַנגעדיקן נאָך איין סאַלדאַט, וועט ער רעזיגנירן.“

מיר פֿירן איצט אַ מלחמה, און מיר מוזן האָבן דיִסציפּלין אין דער אַרמיי!"

— „מיסטער פרעזידענט“, — האָט געזאָגט וואָלף, — „דערלויבט מיר אײַך צו פֿרעגן: וואָס וואָלט איר געטאָן ווען איר קריגט אַ בריוו אַז אײַער מוטער וויל אײַך זען, אײַ— דער זי שטאַרבט?“

לינקאָלן האָט אַ קוק געטאָן אויף וואָלפֿן, אים גאַרניט געענטפֿערט. ער האָט גלייך גערופֿן זײַן סעקרעטאַר און געהייסן שיקן אַ טעלעגראַם צום קאָמאַנדיר פֿון דער פּאַטאַ-מעק-אַרמיי, אַז ער זאָל גלייך באַפֿרײַען דעם סאַלדאַט דוד רעווי.

שולדיק — אומשולדיק	מעגלעך — אוממעגלעך
נשמה	בקשה

פֿראַגעס:

1. ווער איז געווען שמעון וואָלף און פֿאַרוואָס איז מען געקומען צו אים?
2. האָט שמעון וואָלף געקענט דעם פֿאַרמשפּטן ייִדישן סאַלדאַט?
3. ווי אזוי איז ער געווען זיכער אַז דער פֿאַרמשפּטער איז טאַקע אומשולדיק?
4. פֿאַרוואָס האָט מען געמוזט גיין צום פרעזידענט אין מיטן נאַכט?
5. קען מען איצט אַנקומען צום פרעזידענט אין מיטן נאַכט?
6. פֿאַרוואָס האָט לינקאָלן ניט געוואָלט באַגנעדיקן דעם אומשולדיקן סאַלדאַט?
7. וואָס האָט באַווירקט (influenced) דעם פרעזידענט לינקאָלן אים יאָ צו באַגנעדיקן?
8. וואָס פֿאַר אַ מענטש איז געווען פרעזידענט לינקאָלן?

to pardon	באַגנעדיקן	anxiety	אויפֿרעגונג, די
to resign	רעזיגנירן	innocent	אומשולדיק
to permit, to allow	דערלויבן	noble	איידל
received	אויפֿגענומען, דאָ	(neshome) soul	נשמה, די
impossible	איממעגלעך	war	קריג, דער

ג.

עם זײנען אוועק עטלעכע חדשים. א טייל פֿון דער פֿאטאמעק-ארמיי האָט באַגעגנט א טייל פֿון דער קאַנ-פֿעדעראציע-ארמיי וואָס איז געגאַנגען אויף וואַשינגטאָן. די שלאַכט צווישן די ביידע אַרמיען איז געווען זייער אַ ביטערע. עס האָט אויסגעזען אַז די קאַנפֿעדעראציע-אַרמיי זיגט. דער פֿירער און דער פֿאַנען-טרעגער פֿון דער יוניאָן-אַרמיי זײנען ביידע געפֿאַרן. די סאַלדאַטן האָבן שוין אַנגעהויבן לויפֿן אויף צוריק.

פֿלוצלינג האָט דער יונגער ייִדישער סאַלדאַט דוד לעווין אויפֿגעהויבן די געפֿאַלענע פֿאַן. מיט דער פֿאַן אין האַנט האָט ער געשריען: „ברידער, פֿאַרויס! לאַזט דעם שונא נישט גיין אויף וואַשינגטאָן!“ ער איז געלאָפֿן פֿאַרויס און די אַנדערע סאַלדאַטן נאָך אים — און מע האָט פֿאַרטריבן דעם שונא.

נאָך דער שלאַכט האָט מען געפֿונען דוד לעווין אַז אַינגעוויקלטן אין דער אַמעריקאַנער פֿאַן. דאָס פֿלוצט פֿון זײַן האַרץ האָט זיך צונויפֿגעמישט מיט די פֿאַרבן פֿון דער פֿאַן.

ווען לינקאָלן האָט באַקומען דעם פֿאַריכט פֿון יענער שלאַכט, האָט ער אויפֿגעהויבן די הענט און געזאָגט: — „איך דאַנק גאָט וואָס איך האָב געראַטעוועט דאָס לעבן פֿון אזא העלד, פֿרי ער זאָל קענען מיט זײַן לעבן אויפֿ-טאָן אזא גרויסע זאָך פֿאַרן לאַנד.“

צום אַנדענק פֿון יענער שלאַכט האָט לינקאָלן געהייסן שטעלן אַ מאָנומענט נאָכן ייִדישן סאַלדאַט דוד לעווין אויף דעם אָרט וואו ער איז געפֿאַרן.

(ל. סילווער)

זיג, זיגן, זיגער	פֿאַרן, געפֿאַרן	לויפֿן, געלאָפֿן
פֿאַרויס		

פֿר אַ געס :

1. ווי אזוי איז דוד לעווי געוואָרן אַ העלד ?
2. איז אויב לינקאַלן געווען אַ העלד ?
3. ווער איז אַ העלד ?
4. וואָס האָט לינקאַלן געזאָגט, ווען ער האָט זיך דערוואוסט ווי דוד לעווי איז געפֿאַלן אין שלאַכט ?
5. אַ סאַלדאַט איז ווי אַ העלד געפֿאַלן אין שלאַכט — ווי פֿילט זיך זײַן מוטער ?

to win a battle or a war	זיגן
to get mixed	צונויפֿמישן זיך
wrapped in	אײַנגעװיקלט
report	באַריכט, דער
commemoration	אַנדענק, דער

דער שלעכטער תלמיד

א.

דאָס איז געווען נאָכן בירגערקריג. אין אַ קליין שטעטל איז אַ יונגל געשטאַנען אויפֿן דאָך פֿון אַ הויז. ער האָט דורך אַ טעלעסקאָפֿ געקוקט אויפֿן הימל. דערנאָך האָט ער אָנגע-הויבן צו שרײַבן עפֿעס אין אַ העפֿט. די זון האָט דערווייט געשײַנט דורכן טעלעסקאָפֿ.

אַ וואָגן מיט היי האָט זיך אָפֿגעשטעלט פֿי דעם הויז. פֿלוצלינג האָט אָנגעהויבן צו גיין אַ רויך פֿון דעם וואָגן. אין אַ מינוט אַרום האָט שוין דאָס היי געברענט. די פֿערד האָבן זיך דערשראַקן און גענומען לויפֿן מיט דעם ברענענדיקן וואָגן.

עס איז געוואָרן אַ טומל אין שטעטל. מענטשן זיינען געלאָפֿן נאָך די פֿערד און זיי אָפֿגעשטעלט. אַנדערע האָבן געבראַכט וואַסער און אויסגעלאָשן דאָס פֿייער. אָבער דער גאַנצער וואָגן היי איז שוין געווען פֿאַרברענט.

— „פֿאַרוואָס האָט דאָס היי אָנגעהויבן ברענען ? — פֿרעגן זיך די מענטשן. מע האָט געקוקט אין אַלע זייטן און

מע האָט דערזען דעם טעלעסקאָפּ אויפֿן דאָך פֿון הויז. מע
האָט געזען ווי די זון שיינט דורכן טעלעסקאָפּ. האָט מען
שוין פֿאַרשטאַנען ווי אזוי עס איז געוואָרן דאָס פֿייער. צווישן
די מענטשן וואָס האָבן אויסגעלאָשן דאָס פֿייער איז אויך
געווען דער טאַטע פֿון דעם יינגל.

דער מאַן פֿון דעם וואָגן היי האָט געזאָגט צו אים:
— „איך וועט מיר מוזן באַצאָלן וואָס דער וואָגן היי
קאָסט.“

— „גוט“, — האָט דער טאַטע געזאָגט, — „איך וועל
איך באַצאָלן. קומט שפעטער אַרײַן צו מיר אין קראָם.“

— „אַלבערט! קום אַראָפּ, קום גלייך אַראָפּ!“ — האָט
דער פֿאַטער גערופֿן דעם יינגל. אַלבערט האָט זיך אזוי
ווי אויפֿגעכאַפט פֿון שלאָף און איז אַראָפּ צום טאַטן.

— „דו ווייסט וואָס דו האָסט אויפֿגעטאָן מיט דיין טע-
לעסקאָפּ? האָסט פֿאַרברענט אַ וואָגן מיט היי.“

אַלבערט האָט געשוויגן. די מוטער איז געשטאַנען מיט
טרערן אין די אויגן.

— „וואָס טוט מען מיט אַלבערטן?“ — האָט זי גע-
זאָגט, — „מיט אַ וואָך צוריק האָט מען אים אַרויסגעוואָרפֿן
פֿון שול. נעכטן האָט ער עפעס געמאַכט אַן עקספּערײַמענט
און דערווייַל צעבראַכן די גרויסע שױב פֿון פענצטער. היינט
האָט ער פֿאַרברענט אַ וואָגן היי. וואָס וועט זײַן דער סוף?“

— „איך בין גיט דער איינציקער וועמען דער לערער
גריימט האָט אַרויסגעוואָרפֿן פֿון שול. נעכטן האָט ער אַרויס-
געוואָרפֿן דעם מעקסיקאַנער יינגל פּעדראַ און נאָך פֿרייער
דעם אינדיאַנער סאַנטשאַ. ער האָט אַרויסגעוואָרפֿן אלע
קינדער וואָס זײַנען גיט קיין ווייסע. מיך האָט ער פֿינט ווייל
איך בין אַ ייד. איך לערן מיט די קינדער וואָס מע האָט
אַרויסגעוואָרפֿן פֿון שול. פּעדראַס טאַטע האָט אַ שטאַל,
דאַרטן לערן איך מיט די קינדער.“

דער טאטע האָט געזאָגט: — „מיסטער גריימס האָט
מיד גערופֿן צו זיך און געזאָגט אז ער האָט אַרויסגעשיקט
פֿון שול די קינדער וואָס האָבן אים געשמערט אין לערנען.
וועגן דיר האָט ער געזאָגט אז דו פֿרעגסט צו פֿיל פֿראַגעס
און דו מיינסט אז ער, דער לערער, ענטפֿערט זיי ניט ריכ-
טיק“.

— „דאָס איז ניט אמת! די קינדער האָבן זיך גוט
געלערנט. און וואָס בין איך שולדיק אז ער קען ניט ענטפֿערן
אויף מיניע פֿראַגעס?“

— „אַבער וואָס זאָלן מיר טאָן?“ — זאָגט די מאַמע, —
„וואָס וועט זיין דער סוף?“

— „איך ווייס וואָס איך וועל טאָן“, — האָט אַלבערט
געזאָגט, — „איך וועל גיין אין קאַלעדזש“.

— „ווי אזוי קענסטו גיין אין קאַלעדזש?“ — פֿרעגט
דער טאטע, — „אין קאַלאַראַדאָ איז קיין קאַלעדזש ניטאָ.
דאָס איז אַ נייער שטאָט. און מיר האָבן ניט קיין געלט דיר
צו שיקן אין אַ קאַלעדזש אין די מזרח-שטאָטן“.

— „איך האָב אַ פֿלאַן“, — האָט אַלבערט געענט-
פֿערט, — „איך ווייס ווי מע קען גיין אין קאַלעדזש אָן געלט.
מע קען אַנקומען אין דער מיליטערישער אַקאדעמיע אין
וועסט-פֿאַינט. דאָרטן קאָסט ניט קיין געלט. דאָרטן גיט
מען נאָך געלט זיך צו לערנען“.

— „גוט“, — האָט דער טאטע געזאָגט, — „איך קען
אונדזער קאַנגרעסמאַן. דו וועסט אַבער ביים עקזאַמען דאַרפֿן
קריגן דעם בעסטן צייכן, ווייל יעדער קאַנגרעסמאַן קען פֿאַ-
שטימען נאָר איין קאַנדידאַט פֿאַר וועסט-פֿאַינט“.

די שטאַט, דער שטאַט

אַ וואָגן היי, אַ פֿור עפל, אַ זאק מעל

פֿראַגעס :

1. ווי אזוי האָט דער וואָגן היי גענומען ברענען ?
2. וואָס פֿאַר אַ צרות האָבן די עלטערן געהאַט פֿון אלבערטן ?
3. פֿאַרוואָס האָט דער לערער, מיסטער גריימס, אַרויסגעוואָרפֿן קינדער פֿון שול ?
4. איז ער געווען גערעכט ?
5. וואָס פֿאַר אַ פּלאַן האָט אלבערט געהאַט ?
6. ווי האָט מען געקענט אַנקומען אין וועסט-פּאַינט ?
7. וואָס פֿאַר אַ יוגל איז געווען אלבערט ?

Civil War	בירגערקריג
hay	היי
put out, extinguished	אויסגעלאָשן
only one	איינציקער
(Mizrekh) East, Eastern	מזרח
appoint, nominate, designate	באַשטימען, דאַ :

ב.

אלבערט האָט ביים עקוואַמען באַקומען דעם העכסטן צייכן. דער קאָנגרעסמאַן האָט געזאָגט אז איצט יועט מען אלבערטן אָננעמען אין וועסט-פּאַינט. ער דאַרף נאָר האָבן אַ בריוו פֿון זײַן שול אז ער האָט אַ גוטן כאַראַקטער. אָבער וועט דען מיסטער גריימס שרײַבן אזאַ בריוו ?

— „קום מיט מיר, אלבערט, לאַמיר גיין צו מיסטער גריימס“, — האָט דער טאַטע געזאָגט.

— „איך וועל גיין“, — האָט אלבערט געענטפּערט, — „אָבער איך בין זיכער אז מיסטער גריימס וועט ניט אָנ-שרײַבן קיין בריוו וועגן מיר.“

ווען אלבערט און זײַן פֿאַטער זײַנען געקומען צום לע-רער פֿון דער שול, איז דאָרטן גראַד געזעסן דער מעיאָר פֿון שטעטל. האָט דער מעיאָר געפֿרעגט :

— „מיסטער מיַקלסאָן, וואָס טוט איר דאָ ?“

אלבערטס פֿאַטער האָט דערציילט וועגן וואָס ער איז געקומען :

— „ביזן זון האָט אויסגעהאַלטן דעם עקוואַמען מיטן

העכסטן צייכן אויף אַנגענומען צו ווערן אין וועסט-פּאַינט.
אונדזער קאַנגרעסמאַן האָט צוגעזאָגט אים צו רעקאַמענדירן.
מיר זײַנען געקומען נאָך אַ בריוו פֿון מיסטער גריימס וועגן
אַלבערטס כאַראַקטער."

מיסטער גריימס האָט זיך אויפֿגעהויבן פֿון אַרט און גע-
רעדט מיט כּעס:

— „דער ווילדער בחור וויל ווערן אַן אַפיציר אין דער
אַמעריקאַנער אַרמיי! ער איז נאָר 17 יאָר אַלט און ער
מיינט אַז ער קען שוין אַלץ. איך האָב אים אַרויסגעוואַרפֿן
פֿון דער שול, ווײַל ער האָט מיר געשטערט. איך וועל אים
קיין בריוו ניט געבן."

אַלבערט און זײַן פֿאַטער האָבן קיין וואָרט ניט געענט-
פֿערט. דער מעיאָר האָט אויך געשוויגן, אָבער ער האָט באַ-
שלאָסן אויסצוגעפֿינען וואָס קומט דאָ פֿאַר.

דער מעיאָר האָט זיך דערוואוסט אַז מיסטער גריימס
האָט אַרויסגעשיקט פֿון דער שול אַלע מעקסיקאַנער און
אינדיאַנער קינדער. ער האָט אויך אַרויסגעשיקט דעם איינ-
ציקן ייִדישן ייִנגל. דער מעיאָר האָט זיך אויך דערוואוסט אַז
אַלבערט לערנט יעדן טאָג מיט די קינדער וואָס מע האָט
זיי אַרויסגעשיקט פֿון שול.

דער מעיאָר האָט גערופֿן די מענטשן פֿון שטאַטראַט
און אַלץ דערצײלט. מע האָט באַשלאָסן צו רופֿן דעם לע-
רער, מיסטער גריימס. דער מעיאָר האָט אים געפֿרעגט:
— „פֿאַרוואָס האָט איר אַרויסגעשיקט אזוי פֿיל קינ-
דער פֿון שול?"

— „ווײַל זיי האָבן זיך שלעכט געלערנט און געשטערט
די אַנדערע קינדער," — האָט מיסטער גריימס געענטפֿערט.
— „פֿאַרוואָס האָט איר אַרויסגעשיקט נאָר די ניט-
ווייסע קינדער און דעם ייִדישן ייִנגל? זײַנען ניטאָ קיין ווײַ-

סע קריסטן וואס לערנען זיך שלעכט? — האָט דער מעיאָר
ווידער געפֿרעגט.

מיסטער גריימס איז געוואָרן רויט. ער האָט געוואָלט
עפעס זאָגן, אָבער ער האָט גאַרניט געקענט רעדן פֿון גרויס
אויפֿרעגונג. האָט דער מעיאָר ווייטער געזאָגט:

— „מיר ווייסן פֿאַרוואָס. איר האָט פֿינט קינדער וואָס
זינען ניט קיין ווייסע קריסטן. איר דיסקרימינירט קעגן זיי“.
מיסטער גריימס האָט שמיל געענטפֿערט: — „קען
זיין אז איר זייט גערעכט“.

— „מיר דאַרפֿן געפֿינען אַן אַנדער לערער“, — האָבן
געזאָגט עטלעכע מענטשן פֿון שטאָטראַט.
אָבער אַלבערטס פֿאַטער, וואָס איז אויך דאַרטן געווען,
האָט געזאָגט:

— „מיסטער גריימס פֿאַרשטייט איצט אז ער האָט
געטאָן שלעכטס. זאָל ער צוזאָגן אז ער וועט אַלע קינדער
נעמען צוריק אין שול, וועט ער קענען בלייבן דער לערער“.
מיסטער גריימס האָט צוגעזאָגט. ער איז געבליבן אין
שטעטל.

אַנקומען, אַנגעקומען	אַנגענומען
----------------------	------------

פֿראַגעס:

1. צו וואָס האָט אַלבערט געדאַרפֿט האָבן אַ בריוו פֿון זיין לערער?
2. פֿאַרוואָס האָט זיין לערער ניט געוואָלט געבן אַ רעקאָמענדיר-בריוו?
3. וואָס האָט דער מעיאָר אויסגעפֿונען?
4. צוליב וואָס איז געווען די זיצונג פֿון שטאָטראַט?
5. וואָס איז געוואָרן קלאַר אויף דער זיצונג?
6. זינען די מענטשן פֿון שטאָטראַט געווען פֿאַר דיסקרימינאַציע?
7. מיט וואָס האָט זיך געענדיקט די גאַנצע זאַך?
8. וואָס פֿאַר אַ מענטש איז געווען אַלבערטס פֿאַטער?

character	כאַראַקטער
(bokher) boy, guy, young man	בחור
to accept	אַננעמען
city council	שטאָטראַט
to send away	אַרויסשיקן
to happen, to take place	פֿאַרקומען

ג.

מיסטער גריימס האָט איצט אָנגעשריבן אַ שיינעם פּרוּו וועגן אַלבערטס כאַראַקטער. דער מעיאָר האָט דעם פּרוּו אוועקגעשיקט דעם קאָנגרעסמאַן. ער האָט אים דער- ציילט וועגן דער גאַנצער מעשה. אַלבערטס עלטערן זינגען איצט געווען צופּרידן, אָבער אַלבערט איז געווען טרויעריק. ער האָט געוואוסט אַז מע האָט דערווייל אין וועסט-פּאָינט אָנגענומען אַן אנדער בחור. ווי וועט ער קענען גיין אין קאַלעדזש?

עס זינגען אוועק עטלעכע וואָכן. איין מאָל שטייט אַלבערט אין קראַם און העלפט דעם טאַטן. פּלוצלינג קומט אַרײַן דער קאָנגרעסמאַן.

— „מור-טובּ!“ — זאָגט ער צו אַלבערטן, — „אין סעפטעמבער קענסטו אָנהייבן זיך לערנען.“

— „ווי אזוי קען דאָס זײַן?“ — האָט זיך אַלבערט געוואונדערט, — „איר האָט דאָך דערווייל געשיקט אַן אַנ- דער בחור אין וועסט-פּאָינט. וואו קען איך איצט זיך לער- נען?“

דער קאָנגרעסמאַן האָט געשמייכלט: — „דו ביסט טאַקע זייער קלוג, אָבער דו האָסט עפעס פּאַרנעסן. אונדזער לאַנד האָט אַן אַרמיי, אָבער מיר האָבן אויך אַ פּלאַט, און דער פּלאַט האָט זײַן קאַלעדזש אין אַנאַפּאָליס. יעדער קאָנ- גרעסמאַן קען שיקן איינעם אין וועסט-פּאָינט און איינעם אין אַנאַפּאָליס. שיק איך דיך אין אַנאַפּאָליס. דאָרטן לערנט מען אויך גאַנץ גוט.“

אין שטעטל האָט מען שוין געהערט די נייעס און אלע האָבן זיך געפּרייט. מיסטער גריימס איז געקומען צו אַל- בערטן און אים גראַטולירט. אין סעפטעמבער איז אַלבערט אוועק אין אַנאַפּאָליס.



די מעשה איז אן אמתע. אלבערט איז שפעטער גע-
ווארן דער בארימטער פראפעסאר מיניקלסאן, דער גרויסער
געלערנטער אין פֿיזיק. אין דעם יאר 1907 האט ער באקו-
מען דעם נאָבל־פּריז פֿאַר פֿיזיק, ווייל ער האט צוגעמראכט
א מאשין ווי צו מעסטן די גיכקייט פֿון ליכט. זײַן ארבעט
האט שפעטער געהאָלפֿן אינשטיינען.

(י. גאסקאויץ)

פֿראַגעס:

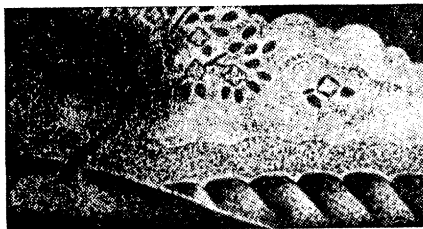
1. ווען זאגט מען מזל-טובֿ?
2. האט דער קאנגרעסמאן געהאט אין זינען צו העלפֿן אלבערטן?
3. צוליב וואס איז אלבערט געפֿארן קיין אַנאָפּאָליס? האט ער גע-
חלומט צו ווערן אן אדמיראל?
4. האט אלבערט דערגרייכט זײַן ציל?
5. וואס פֿאַר אַ כאַראַקטער דאַרף מען האָבן צו קענען דערגרייכן אזא
ציל ווי אלבערטס?

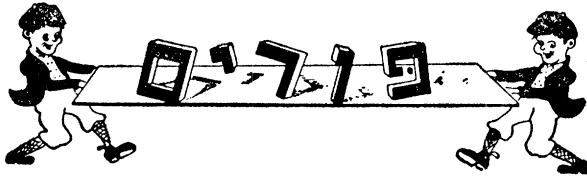
to measure
speed
to invent

מעסטן
גיכקייט
צוטראכטן, דא:

(mazltov)
congratulations!
navy
to congratulate

מזל-טובֿ
good luck
פלאַט, דער
גראטולירן





די מגילה

דער המן וויל ברענגען
אויף י"דן דעם טויט.

און באלד האָט דער קיניג
צעבייזערט זיך שטאַרק:
נעמט הענגט אים, דעם המן,
אין מיטן פֿון מאַרק!

און אסתרס פֿעטער —
מרדכי דער י"ד,
האָט געזונגען פֿאַר י"דן
אַ פּורימדיק ליד.

געהערט האָבן י"דן
און האָבן געלאַכט,
און זיסע המן-טאַשן
אויף פורים געמאַכט.

(י. גויכבערג)

אַמאָל איז געווען
אַ קיניג אַ נאַר,
און המן זיין דינער,
אַ ביטערער האַר.

האָט המן דער בייזער
געגעבן אַ זאַג:
נעמט הרגעט די י"דן —
און אַלע אין איין טאַג.

האָט אסתר די מלכה —
אַ יידישע פֿרוי,
געוויינט פֿאַרן קיניג
אַזוי און אַזוי:

אַ העלף מיר, מיין קיניג,
מיין פֿאַלק איז אין נויט,



צעבייזערן זיך to become very angry הרגען to kill (hargen)

די מענטשה פון פוירדיים

א.

מאל איז געווען א מעשה. די מעשה הייבט זיך אן מיט א נארישן מלך. זי לאזט זיך אויס זייער פריילעך.



דער מלך האט געהאט א מלכה. ער איז אויף איר אין פעס געווארן און גע- הייסן זי טייטן. און אז מע האט זי גע- טייט, איז זיין פעס אפגעגאנגען. האט

דער מלך חרטה געהאט וואס ער האט זי געטייט.

גרויסער נאר — האט דער מלך אויף זיך אליין גע- זאגט, — וואס האב איך געטאן? ווי אזוי קען זיין א מלך אן א מלכה? האבן זיינע דינערס פאר אים געפונען אן אנדער מלכה. איר נאמען איז געווען אסתר. זי איז געווען נאך שער- גער פון דער ערשטער מלכה. דער מלך האט זייער ליב געהאט די נייע מלכה. וואס זי האט געבעטן, האט ער איר געגעבן. און דער מלך האט גיט געוואוסט אז אסתר איז א יודישע מיידל.

אין דעם קיניגס הויז איז געווען אסתרס פעטער. מע האט אים גערופן מרדכי הצדיק, ווייל ער איז געווען א גר- טער מענטש. הערט איין מאל מרדכי הצדיק, ווי צוויי דינערס ריידן צווישן זיך אז זיי ווילן פארסמען דעם מלך. איז מרדכי אוועק און האט עס דערציילט אסתר, און אסתר האט עס דערציילט דעם מלך. האט מען די צוויי דינערס אויפגעהאנגען. די גאנצע געשיכטע האט מען פארשריבן אין דעם קיניגס בוך.

אין קיניגס הויז איז געווען א שלעכטער מענטש. זיין נאמען איז געווען המן. ווייל ער איז געווען שלעכט, האט מען אים גערופן המן הרשע. דער נארישער קיניג האט

ליב געהאט המן הרשע. און ער האט געהייסן — אלע זאלן זיך בוקן פאר אים. האבן אלע זיך געבוקט פאר אים. נאך איין מרדכי הצדיק האט זיך פאר אים ניט געוואלט בוקן. איז המן הרשע אין פעם געווארן אויף מרדכי, און ווען ער האט געהערט אז מרדכי איז א ייד, האט ער געוואלט טייטן מרדכי און אויסהרגענען אלע יידן.

איז המן אוועק צום נארישן מלך און געזאגט צו אים: — „אדוני מלך, זאלסט לעבן און זיין פריילעך! פארקוויב מיר אלע יידן פון דיין לאנד און איך וועל זיי אויסהרגענען.“ זאגט צו אים דער נארישער מלך: — „נעם זיי.“

איז המן אוועק פריילעך פון דעם מלך. מרדכי הצדיק און אלע יידן האבן געהערט פון דער מעשה. האבן זיי אלע ביטער געוויינט. מרדכי איז אוועק צו אסתר המלכה און איר געזאגט:

— „דו ביסט דאך אליין א יידיש קינד. פעט דעם נאָרישן מלך, ער זאל די יידן ניט אויסהרגענען.“

מע ווערט אין פעם	המן הרשע	מרדכי הצדיק
דער פעם גייט אָפּ		

פֿר אַ ג ע ס :

1. ווי אזוי איז אסתר געווארן די מלכה?
2. פֿארוואס האט אסתר ניט געזאגט דעם מלך אז זי איז א יידישע מאַכטער?
3. ווי אזוי האט מרדכי געראטעוועט דעם קיניגס לעבן?
4. ווער איז געווען המן?
5. פֿארוואס האט מרדכי זיך ניט געבוקט פֿאר המנען?
6. וואס האט המן געטאן?

(tsadik) righteous man	צדיק
(roshe) wicked man	רשע
(adoyni meylech) my lord	אדוני מלך
the King, your majesty	
(farsamen) to poison	פֿארסמען
hanged	אויפֿגעהאַנגען

יענע נאכט האָט דער נאָרישער מלך זיך געלייגט
שלאָפן. דער קאָפּ האָט אים וויי געטאָן און ער האָט ניט
געקענט איינשלאָפן. האָט ער גערופֿן אַ דינער, ער זאָל
אים לייענען פֿון קיניגס בוך וואו אַלץ איז פֿאַרשריבן.

געמט דער דינער לייענען דאָס בוך. קומט ער צו צו
אַ מעשה ווי מרדכי הצדיק האָט געראַטעוועט דעם קיניגס
לעבן, ווען צוויי דינערס האָבן אים געוואַלט פֿאַרסמען.
פֿרעגט דער מלך פֿינים דינער:

— „האָט מען מרדכי באַלייגט פֿאַרן ראַטעווען מיין
לעבן?“

האָט דער דינער געענטפֿערט: — „ניין. אין בוך איז
קיין זאך ניט פֿאַרשריבן.“

רופֿט אים דער מלך: — „ווער איז איצט אין הויף?
שיקט מיר אים אַרויף.“

המן איז גראַד געווען אין הויף. ער איז געקומען בעטן
דעם מלך, ער זאָל אים לאָזן אויפֿהענגען מרדכי.

ענטפֿערט מען דעם מלך: — „המן, המן איז דאָ.“

ענטפֿערט דער מלך: — „זאָל ער אַרײַנקומען.“

קומט אַרײַן המן הרשע. פֿרעגט פֿינים דער מלך:

— „זאָג מיר, וואָס זאָל מען טאָן דעם מענטשן וואָס דער
מלך האָט אים ליב?“

טראַכט המן פֿיין זיך אין האַרצן: וועמען האָט דער

מלך ליב, אויב ניט מיר? זאָגט ער דעם מלך: — „אַדוני

מלך, אָט וואָס מען דאַרף טאָן דעם מענטשן וואָס דער מלך

האָט ליב: זאָל מען דעם מענטשן אַנטאָן אין קיניגלעכע

קליידער, זאָל מען אים אַרויפֿזעצן אויפֿן קיניגס פֿערד און

אַנטאָן אויפֿן קאָפּ דעם קיניגס קרוין. און זאָל דער גרעסטער

מיניסטער אים פֿירן איבער אַלע גאַסן און שרייען: אַזוי

ווערט געטאָן צום מענטשן וואָס דער קיניג האָט אים ליב.“

— „רו האסט גוט געזאגט, המן. טאָ נעם און טו דאָס
אַלץ צו מרדכיין“.

אז המן האָט דאָס דערהערט, איז אים פֿינצטער געוואָרן
אין די אויגן. ער קומט בעטן דעם מלך, מע זאָל אים לאָזן
אויפהענגען מרדכיין — הייסט אים דער מלך גאָר טאָן אַזאָ
זאָך!

אַבער אז דער מלך הייסט, מוז מען פֿאַלגן. איז המן
אוועק, האָט אָנגעטאָן די קיניגלעכע קליידער אויף מרדכיין.
ער האָט אים אַרויפגעזעצט אויפן קיניגלעכן פֿערד און אָג-
געטאָן אים די קיניגלעכע קרוין אויפן קאָפּ. און המן האָט
אַרומגעפירט מרדכיין איבער אַלע גאַסן און געשריען אויפן
קול: — „אַזוי ווערט געטאָן צו אַ מענטשן וואָס דער קיניג
האָט אים ליב“.

קליינע קינדער האָבן דאָס געזען. האָבן זיי זיך גע-
פרייט און געטאַנצט און געשפרונגען און געזונגען:
מרדכי הצדיק ריט אויפן פֿערד,
המן הרשע גייט אום אויף דער ערד.

הייסן, פֿאַלגן

עס ווערט ליכטיק (פֿינצטער) אין די אויגן

פֿראַגעס:

1. האָט דער קיניג געהאַט פֿאַרגעסן אז מרדכי האָט אים געראַטעוועט
פֿון טויט?
2. האָט דער קיניג אַליין געוואוסט ווי צו פֿאַלויגען מרדכיין?
3. פֿאַרוואָס האָט המן פֿאַרגעלייגט (proposed)? אַזאָ גרויסע פֿאַלוינגג?
4. ווי האָט המן הרשע זיך געפֿילט, ווען ער האָט אַליין געדאַרפֿט
אַפגעבן מרדכיין אַזוי פֿיל פֿאַר?

אַרויפזעצן
אַרומפֿירן
to place upon
to take (to lead) around

ג.

אסתר המלכה איז געקומען צום מלך און האט אים געבעטן: — „לאז נישט אזו המן דער רשע זאל אויסהרגענען אלע יידן. איך אליין בין אויך א יודישע. אויב מע וועט הרגענען אלע יידן, וועט מען מיר אויך הרגענען.“

דער מלך האט דערזען אז ער האט אפגעטאן א נאריש-קייט. ער איז אין פעס געווארן אויף המנען און ער האט גע-הייסן אויפהענגען המנען אויף דער זעלביקער תליה וואס ער האט געמאכט פאר מרדכיין.

מרדכי און אלע יידן זיינען געבליבן לעבן. עס איז געווען פריילעך און לעבעדיק. מע האט געמאכט א יום-טוב פורים. מען איז ארויס אין די גאסן מיט טעניז און געזאנג.

פֿאַרשאַלטן זאָל ווערן המן
וואָס איז געווען דער ערגסטער!
געבענטשט זאָל זיין מרדכי
וואָס איז געווען דער בעסטער!
געבענטשט זאָל זיין די מלכה
וואָס האָט געהייסן אסתר!

און קינדער האָבן אויך געמאנצט און געזונגען:

המן הרשע ליגט אין דער ערד,
מרדכי הצדיק פֿאַרט אויפֿן פֿערד!
הינט איז פורים, מאָרגן איז אויס!
גיט מיר אַ גראַשן און טרייבט מיר אַרויס!

און די קינדער האָבן געשלאָגן המנען מיט גראַנערס. און אלע יאָר, ווען עס קומט פורים, דערמאָנט מען זיך די מעשה מיטן נאָרישן מלך און עס ווערט זייער פֿריילעך. און מיר ליידיקן אויס אלע פֿלאַשן, ווייל פורים איז אַ מצווה צו נאַשן.

פורים דארפן אלע טרינקען און עסן און אויך די אַרעמע
ניט פֿאַרגעסן.

(לעזן עלבע)

בעסטער — ערגסטער	ס'איז אַ מצווה צו...
פֿאַרגעסן — זיך דערמאָנען	

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס איז געווען המנס סוף ?
 2. פֿאַרוואָס האָט מען געמאַכט דעם יום־טובֿ פורים ?
 3. געדענקט איר די לעצטע צוויי שורות פֿון דעם קינדער־לידל וועגן פורים ?
 4. קענט איר זיך דערמאָנען נאָך מנהגים פֿון דעם יום־טובֿ פורים ?
- | | | | |
|----------|-------------|------------------|-------------|
| cursed | פֿאַרשאַלטן | (tli-ye) gallows | תליה |
| to empty | אויסליידיקן | bottle | פֿלאַש, די |
| | | penny | גראַשן, דער |

המנס פֿלאַן

זיי ווייסן אלע המנס פֿלאַן
און מאַכן זיך ניט וויסן.
רואיק שלאָפֿט די שטאַט שושן,
ס'איז רואיק איר געוויסן.
אלע האַבן זיך מסתמא
צו דעם טאַג געגרייט,
געפֿרייט האָט זיך דער רשע המן
מיט אַ גרויסער פֿרייד.
נאָר ניט געוואוסט האָט כּוש און הודו
אַז פֿון גרויסן שטורעם
וועט זיך אויסלאַזן אַ בוידעם
און אַ יום־טובֿ פורים.

(תנו קיעל)

צוליב די קינדער

מן הרשע האָט שוין געהאַט פֿאַרטיק זײַן
פֿלאַן ווי אזוי אויסצהרגענען אַלע ייִדן.
ער האָט אזוי געטראַכט:



איך וועל אויפֿהענגען מרדכי אויף
דער תּלית. וועלן די ייִדן ניט האָבן קיין
פֿירער. אַבער וואָס זאָל איך טאָן מיט
אזוי פֿיל ייִדן? פֿון וועמען זאָל איך אָנהייבן?
און ער האָט פֿאַשלאָסן:

איך וועל אָנהייבן פֿון די קינדער. איך וועל כאַפֿן אַלע
ייִדישע קינדער. איך וועל זיי אויסהרגענען. די ייִדישע מוֹר-
טערס וועלן נאָך ניט וויסן אז זייערע קינדער זײַנען טויט.
זיי וועלן ברענגען עסן פֿאַר די קינדער. וועל איך כאַפֿן די
ייִדישע מוטערס און זיי אויסהרגענען. דערנאָך וועל איך
טײַטן די ייִדישע פֿאַטערס.

דאָס איז געווען המנּס פֿלאַן. אַבער מרדכי האָט גע-
וואוסט פֿון המנּס פֿלאַן אויסצהרגענען אַלע ייִדן. מרדכי
און אסתר האָבן אויסגערופֿן:

„דריי טעג און דריי נעכט זאָלן אַלע ייִדן פֿאַסטן און
פעטן גאָט. עס זײַנען געווען ייִדישע מאמעס וואָס האָבן
געוואָלט געבן זייערע קינדער אַ ביסל עסן אָדער אַ ביסל
טרינקען. די מאמעס האָבן געטראַכט:

די קינדער זײַנען נאָך קליין, זיי מעגן אַ ביסעלע עסן
אָדער אַ ביסעלע טרינקען, ווען די גרויסע פֿאַסטן.

אַבער אַלע ייִדישע קינדער האָבן ניט געוואָלט ניט עסן
און ניט טרינקען, ווען די גרויסע פֿאַסטן. זיי האָבן געזאָגט:
— „מוֹר זײַנען ייִדישע קינדער. אויך אונדז וויל המנּ
אויסהרגענען. דאַרפֿן מיר אויך פֿאַסטן ווי די גרויסע.“

אַלע ייִדישע קינדער האָבן געפֿאַסט און געפעטן גאָט,
ער זאָל רחמנות קריגן אויף ייִדן.

און גאָט האָט געזען ווי ייִדישע קינדער עסן ניט און
 טרינקען ניט, ווי זיי פֿאַסטן ווי די גרויסע, ווי זיי בעטן פֿי
 אים רחמנות. און גאָט האָט רחמנות געקריגן אויף די ייִדישע
 קינדער און ער האָט באַשלאָסן:

צוליב די ייִדישע קינדער וועט דאָס גאַנצע ייִדישע
 פֿאָלק זיך ראַטעווען! און אזוי איז טאַקע געווען.

און אזוי איז טאַקע געשען —

אַלץ צוליב די ייִדישע קינדער!

רחמנות האָבן, רחמנות קריגן	
פֿאַסטן	מעגן — ניט טאָרן

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס איז געווען המנס פלאַן?
2. וואָס האָבן יידן געטאָן אז גאָט זאל רחמנות קריגן?
3. וואָס האָבן די מוטערס געטראַכט וועגן די קינדער?
4. וואָס האָבן די קינדער געזאָגט?
5. צוליב וועמען האָט גאָט רחמנות געקריגן אויף אלע יידן?

to fast פֿאַסטן

for the sake of צוליב

קום איך אַרײַן צו שפּרינגען

קום איך אַרײַן צו שפּרינגען

אויף אַ פֿיסעלע לויז,

הייב איך אָן צו זינגען —

דער דלות איז מיר גרויס.

זינגען מיר, לויבן מיר

שושנת יעקב.

זינגען מיר, לויבן מיר

שושנת יעקב.

(פֿאַלקסליד)

פורים-שפילערס

א.

— „געקומען די פורים-שפילערס! געקומען די פורים-שפילערס“.

דערהערט פורים-שפילערס, שפרינגען מיר אלע אין איין רגע ארויס פונעם מיש און מיר שטייען שוין אלע ארום דעם קיניג אחשוורוש מיט דער גילדענער קרוין.

— „גוט יום-טוב! — שיסן אויס די חברה אלע מיט איין מאָל, גאנץ פריילעך, און מע שטעלט זיך אויס אין צוויי רייען. אויף אַ גילדענעם שטול זיצט דער קיניג אחשוורוש און מע זינגט אַ לידל.“

— „דו ביסט יוסף הצדיק?“ — רופ איך מיך אָן צו פֿינול דעם יתום, וואָס שטייט בײַ דער זײַט מיט אַן אומעטיק פנים.

— „יוסף הצדיק“, — מאַכט צו מיר פֿינול.

— „דו וועסט אויך שפילן?“ — פֿרעג איך אים.

— „אז מע וועט מיר הייסן שפילן, וועל איך שפילן“ — מאַכט צו מיר יוסף הצדיק און בייגט זיך אָן צו מיר אויפן אויער — „גיב מיר אַ שטיקל קוילעטש, פֿון אַינער פורים-קוילעטש“.

— „מע וועט דערזען, וועט מען זיך בייזערן“, — מאַך איך צו אים שטילערהייט.

— „כאַפּ אַוועק אַזוי אַז קיינער זאָל ניט זען“, — זאָגט ער צו מיר און די אייגעלעך גלאַנצן.

— „גנבענען?“ — זאָג איך.

— „דאָס הייסט דען געגנבעט?“ — מאַכט ער.

— „וואָס דען?“ — זאָג איך — „הייסט דאָס?“

— „איך בין טױט־הונגערִיק“ — זאָגט ער צו מיר שטײ־
לערהײט און ער עסט דעם קױלעטש מיט די אויגן — „פֿון
גאנץ פֿרי נאָך אין מיין מױל ניט געהאַט“.

דער גאנצער עולם איז פֿאַרטיפֿט אין דער „שפּיל“, גיי
איך צו פֿאַמעלעך צום טיש, כאַפּ אַוועק אַ שטיק קױלעטש
און גיב דאָס אים אין האַנט אַרײַן. יוסף הצדיק לאָזט אַראָפּ
קונציק דאָס שטיקל קױלעטש אין קעשענע אַרײַן און טוט
מיר אַ קױעטש פֿײַ דער האַנט:

— „ביסט אַ וואוילער יונגל, געבן זאָל דיר גאָט אַל־
דאָס גוטס!“

אַלדאָס גוטס	טױט־הונגערִיק	מאַכט צו מיר
נאָך אין מױל ניט געהאַט		

פֿר אַ ג ע ס :

1. ווער זינען געווען פורים-שפילערס?
2. וואס האבן זיי געשפילט?
3. ווער איז געווען דער יונגל וואס האט געשפילט יוסף הצדיק?
4. איז עס „גנבענען“ דאס געבן דעם יונגל א שטיקל קוילעטש?
5. ווי אזוי זינען ביידע יונגלעך גיך געוואָרן פֿרײַנד?

grab	אױעקאַפּן	(Yoysef Hatsadik)	יוסף הצדיק
starving	טױט־הונגערִיק	player	שפּילער, דער
tricky	קונציק	to burst out,	אויסשיסן, דאָ
absorbed	פֿאַרטיפֿט	to shout	
good	וואויל		מאַכן — זאָגן
to squeeze	קױעטשן		קױלעטש — גרויסע חלה
all, everything	אַלדאָס	to be angry	בייזערן זיך

ב.

— „אפֿשר ווילט איר, מיר זאָלן אײַך שפּילן 'מכירת־
יוסף' אויך?" — זאָגט דער קיניג אַחשורוש און טוט אויס
די גילדענע קרוין און טוט אָן אַ פֿראַסט הימל.
— „גענוג, גענוג“ — מאַכט דער זיידע און ער גיט דעם

קיניג אחשורוש אין האנט אריין א זילבערנע מטבע. די משפחה האלט אין זעצן זיך צוריק אויף די ערטער, כאטש איך מיך ארויס אויף א מינוט באגלייטן די „חברה“.

— „קום!“ — מאכט צו מיר יוסף הצדיק, און נעמט מיך אן בני דער האנט, — „קום מיט מיר, איך האב דיך ליב, ביסט א וואוילער יונגל, זייער א וואוילער“.

— „וואוהין?“ — זאג איך און דאס הארץ קלאפט מיר.

— „צום קיניג אחשורוש“ — מאכט ער צו מיר — „מיר שפילן שוין מער הינט ניט. דאס גייען מיר צום קיניג אחשורוש צו דער סעודה“.

יוסף הצדיק נעמט מיך אן בני דער האנט און מיר שפאנען איבער דער בלאטע.

די נאכט רוקט זיך אן נענטער און נענטער, די בלאטע ווערט וואס ווייטער אלץ טיפער. עס דאכט זיך מיר אויס, אז איך האב פלינגל, עס טראגט מיך אין דער לופט, אט הייב איך אן פליען...

— „איך האב מורא“, — זאג איך צו יוסף הצדיק און האלט אים צו בני דער האנט.

— „וואס האסטו מורא, נארעלע?“ — זאגט יוסף הצדיק און קייט דאס שטיקל קוילעטש וואס איך האב אים געגעבן. — „דארט וועט זיין א סעודה, נארעלע. דארט וועסטו הערן ווי מיר זינגען לידער... אוי, וואס פאר א קוילעטש בני אייך איז! צעגייט זיך אין מויל ווי פומער!“

— „א טייערע מציאה!“ — זאג איך — „בני אונדז עסט מען אלע טאג קוילעטש“.

— „אלע טאג, קוילעטש?“ — זאגט יוסף הצדיק און באלעקט זיך. — „און פלייש?“

— „אלע טאג“, — זאג איך.

— „אלע טאג“ — מאכט ער און טוט א שלונג, — „און איך עס פלייש נאר איין מאל אין וואך, שבת; אי דאס ניט אלע שבת“.

— „וואו איז דיין טאטע?“ — פֿרעג איך אים.
 — „איך האָב ניט קיין טאטן.“
 — „וואו איז דיין מאמע?“
 — „איך האָב ניט קיין מאמע.“
 — „דער זידע? די באָבע?“
 — „איך האָב ניט קיין זידן, איך האָב ניט קיין באָבע.“
 — „אַ פֿעטער? אַ מומע?“
 — „איך האָב ניט קיין פֿעטער, איך האָב ניט קיין מומע.“
 — „אַ ברודער? אַ שוועסטער?“
 — „איך האָב ניט קיין ברודער, איך האָב ניט קיין שוועסטער, איך האָב קיינעם ניט, קיינעם ניט, איך בין א יתום, בין איך!“
 איך כאַפּ אַ קוק אויף זיין פנים און אויף דער לבנת, און עס דאַכט זיך מיר אז ער און די לבנת האָבן איין קאָליר...
 איך רוק מיר צו צו אים נאָך נענטער און מיר לויפן נאָך דער „חברה“.
 (לויט שלום־עליכם)

ארויסכאַפן זיך	כאַפן אַ קוק
עס צעגייט זיך אין מויל	חברה

פֿראַגעס:

1. וואָס איז דאָס פֿאַר אַ שפּיל „מכירת יוסף“?
2. וואָס פֿאַר אַ סעודה איז עס ביים קיניג אחשוורוש?
3. פֿאַרוואָס דאַרף מען שפּאַנען איבער דער בלאַטע?
4. ווי פֿילט זיך דער רייכער יינגל וואָס דערצייילט די מעשה?
5. ווי לעבט זיך דעם אַרעמען יינגל?
6. ווי, מיינט איר, ענדיקט זיך שלום־עליכם מעשה?

(metsi-e) bargain	מציאה	(mekhiras Yoysef)	מכירת יוסף
to lick one's lips	באלעקן זיך	to sneak out	ארויסכאַפן זיך
even that	אי דאָס	mud	בלאַטע, די
color	קאָליר, דער	to approach	אַנרוקן זיך, דאָ
to come closer	צורוקן זיך	nearer	נענטער

פּוּרִים-לֵיד

אַלע שטיבער זיינען אָפֿן.
קליינע קינדער וואַרטן, האָפֿן
אַז די פּוּרִים-שפּילערס וועלן
קומען שפּילן בײַ די שוועלן ;
און זײ וועלן שפּילן, זינגען,
טאַנצן פֿריילעך, פֿריילעך שפּרינגען.
קליינע קינדער וואַרטן, האָפֿן —
האַט עס טאַקע באַלד געטראָפֿן.
פלוצעם הערט זיך אַזאַ לויפֿן
איבער גאַסן, איבער הויפֿן.
טיר און טויער זיינען אָפֿן,
פּוּרִים-שפּילערס אַנגעלאָפֿן !
מאַסקעס רויטע, בלויע, ווייסע,
מיט אַ שפּיל און מיט אַ מעשה.
ס'איז אַ מעשה גאַרניט פֿריילעך,
מיט אַ גרויסן נאַר אַ מלך
און זײַן הויפט, דעם רשע המן —
אַלע האָבן פֿיינט זײַן נאַמען.
קליינע קינדער וואַרטן, האָפֿן
אַז דער סוף וועט זײַן ניט ביטער —
האַט עס טאַקע באַלד געטראָפֿן
ווייל ס'איז גאַט דאָך אונדזער היטער.
באַלד פֿאַלט המן, ס'פֿאַלט דער רשע,
און דער סוף איז גאַר נישקשה :
אַלע זיינען מיר צופֿרידן,
ס'איז אַ יום-טובֿ היינט בײַ יידן.

(אלחנן אינדלמאַן)

threshold
not bad

שוועל
נישקשה

וועזנער לעבן

די נויט

אין ברוקלין אין א שטיבל,
אן ווענט און אן א דאך
האָט זיך געוואוינט אן אַרעמאָן
מיט קינדערלעך א סך.

און דאָרט ביי זיי אין שטיבל
איז ניט געווען קיין ברויט,
ווייל דאָרט אין שטיבל, האָט מיט זיי
געוואוינט די בייזע, גרויע נויט.

דער אַרעמאָן פֿלעגט אויפֿשטיין
אז שלאָפֿן פֿלעגט די וועלט
און גיין צו פֿוס ביז אין ניו-יאָרק
פֿאַרדינען עפעס געלט.

און אז די זון פֿלעגט אויפֿגיין
און ביז די זון פֿאַרגייט —
די קינדער פֿלעגן וויינען שטאַרק:
— „אוי, מאַמע, מאַמע, ברויט!“



די גרויע נויט פֿלעגט זיצן
ביים אויוון אויף אַ שטיין
און זען אַלץ און פֿרייען זיך
און שאַרפֿן זיך די ציין.

די מאַמע פֿלעגט דאָס זען
און וויינען שטילערהייט
און טרייסטן אירע קינדערלעך:
„וואָס דאַרפֿט איר, קינדער, ברויט?“

איר ווייסט דאָך, אַז דער טאַטע
איז אין ניו-יאָרק אוועק,
ער וועט איך ברענגען פֿון ניו-יאָרק
צוויי גרויסע, פֿולע זעק, —

צוויי פֿולע זעק מיט חלות,
מיט עפל און מיט ניס,
מיט קיכעלעך און מיט שאַקאַלאַד
און טאַרט ווי האַניק זיס.

די קינדער פֿלעגן הערן,
זיי האָבן זיך געפֿרייט,
און פֿלעגן שוין דעם גאַנצן טאַג
ניט בעטן מער קיין ברויט.

און שטילינקע און גוטע
געוואָרט ביז שפעט ביינאַכט,
צו זען צי דער טאַטע האָט
צוויי זעק אַהיים געבראַכט!

דער אַרעמאַן פֿלעגט קומען
ביינאַכט, פֿאַרזאַרגט און מיד,

און זאָגן צו די קינדערלעך :
— „היינט האָב איך גאַרנישט ניט“.

די קינדער נעמען וויינען :
— „אוי, ברויט, אַ שטיקל ברויט !“
דער טאַטע שוויגט, די מאַמע זיפּצט
און ווינטשט אויף זיך דעם טויט.

די גרויע נויט ביים אויוון —
זי זיצט זיך אויף איר שטיין,
און זעט אַלץ, און פֿרייט זיך אַלץ,
און שאַרפֿט זיך אַלץ די ציין.

נאָר איין מאָל האָט געטראָפֿן,
געשלאָפֿן איז די וועלט,
דער אַרעמאַן גייט אין ניו־יאָרק
פֿאַרדינען עפעס געלט.

אַט ערשט איז ער פֿון שטיבל
צו פֿוס אַזוי אַוועק, —
און פֿלוצלינג קומט ער באַלד צוריק
און טראָגט צוויי פֿולע זעק,

צוויי פֿולע זעק מיט חלות,
מיט עפל און מיט ניס,
מיט קיכעלעך און שאַקאַלאַד
און טאַרט ווי האַניק זיס.

און נעמט די קינדער וועקן,
ער וועקט זיי און ער לאַכט :
— „שטייט אויף, איר ליבע קינדערלעך,
זעט וואָס איך האָב געבראַכט !“

נו, האָט מען דאָס אין שטיבל
 אַ ביסל זיך געפֿרייט!
 נאָר ניט געפֿרייט האָט זיך מיט זיי
 די בייזע, גרויע נויט.

פֿון שרעק איז זי געוואָרן
 אַ קליינע, קליינע גריל,
 און איז פֿאַרקראַכן אונטערן דיל
 און האָט צעוויינט זיך שטיל.

(מאַני לייב)

to sigh
 cricket
 crept (under)

זיפֿצן
 גריל, די
 פֿאַרקראַכן

to sharpen
 honey
 to set

שאַרפֿן
 האַניק, דער
 פֿאַרגיין

די מאַמע און די קינדער

א.

אהם מאַן איז געשטאַרפֿן. זי איז געפֿליפֿן
 אַן אַרעמע אַלמנה מיט צוויי קליינע
 קינדער. דער זון ניסן איז געווען דער
 עלטערער, ער איז שוין געווען ניין יאָר
 אלט. און דאָס קליינע טעכטערל רחלע
 איז נאָר געווען פינף יאָר.



לאַה האָט געדאַרפֿט אַליין פֿאַרדינען
 פֿאַר זיך און פֿאַר די קינדער. האָט זי אָנגעהויפֿן נייען קליי-
 דעלעך פֿאַר קינדער. אַ גאַנצן טאַג איז זי געזעסן אינגע-
 בויגן איבער דער אַרבעט. זי האָט קוים פֿאַרדינט אויף אַ
 שטיקל פֿרויט.

אין אַוונט, ווען ניסן קומט פֿון דער יודישער שול,
 פֿליבט ער זיצן מיט דער מאַמען און מיט דער שוועסטער
 אין שטוב. די חברים לויפֿן אַרום אין דרויסן, אָבער ניסן איז
 מיט זיין שוועסטערל. ער שניידט איר אויס פֿייגעלעך פֿון

פאפיר און פֿון שטיקעלעך שטאָף מאַכט ער איר קליינע ליאלקעס. ער איז גליקלעך, ווען ער זעט ווי די קלייניקע האָט פֿאַרגעניגן פֿון די שפּילעכלעך וואָס ער מאַכט. ער בעט אויך אויס פֿאַרן שוועסטערל דאָס בעטעלע. ער מוט איר אויס די שיכלעך און פֿאַרן שלאָף דערציילט ער איר אַ מעשה.

די גאַנצע צײַט זיצט די מאַמע אײַנגעבויגן בײַ דער נײַ-מאַשין. אַמאָל טרעפט זיך אַז די מאַמע זינגט בײַ דער אַר-בעט. ווערן ביידע קינדער שטייל און הערן זיך צו צו דער מאַמעס זינגען.

עלטערער — יינגערער	
אויסבעטן אַ בעט	אײַנגעבויגן

פֿר אַ ג ע ס :

1. ווער איז אַן אַלמנה ? ווער זײַנען יתומים ?
2. פֿון וואָס האָט לאַה פֿאַרדינט אויף אַ שטיקל ברויט ?
3. וואָס האָט ניסן געמאָן פֿאַר זײַן שוועסטערל ?
4. איז ניסנס לעבן געווען אַ שווער לעבן ?
5. איז דער אַלמנהס לעבן געווען אַ שווער לעבן ?

sewing machine	ניימאַשין	died	געשטאַרבן
to make a bed	אויסבעטן	doll	ליאַלקע, די
bent down	אײַנגעבויגן	material	שטאָף
		toy	שפּילכל, דאָס

ב.

עס איז שוין געווען נאָך פורים. אין אַלע הײַזער האָט מען זיך געגרייט צו פּסח. אין דער צײַט איז דאָ אַ סך אַר-בעט, ווייל אויף פּסח נײַט מען נײַע קליידלעך פֿאַר קינדער. אָבער גראָד דעמאָלט איז די מאַמע קראַנק געוואָרן. זי האָט געמוזט זיך לײַגן אין בעט. זײַנען ניסן און רחלע געשטאַנען בײַ דער מאַמעס בעט,

געקוקט אויף איר און געשוויגן. דער מאמעס אויגן זיינען
פארמאכט. זי אטעמט שווער. די באקן זיינען רויט. דאס
שלאפט זי אזוי?

אבער אט עפנט די מאמע די אויגן און קוקט אויף איר
רע קליינע יתומים און זיפצט. פֿרעגט ניסן שטילערהייט:

— „דו ווילסט עפעס, מאמע? זאג, וועל איך דיר געבן.“

— „ניין“, — ענטפערט די מאמע.

— „וואס זשע זיפצסטו?“ — פֿרעגט ווידער ניסן.

— „דער גרויסער יום־טוב פסח קומט אן. ווער וועט
פאר איך אלץ צוגרייטן?“

ניסן האט א קוש געטאן די מוטער אויפן שטערן און
געזאגט:

— „זארג זיך ניט, מאמע. איך וועל גיין און זיך אוועק־
שטעלן לעבן די קראמען. אז א פרוי וועט קויפן א פעקל
סחורה, וועל איך עס אפטרעגן און פארדינען א ביסל געלט.“

— „און איך וועל אויפראמען דאס הויז“, — האט די
קליינע רחלע געזאגט.

די קראנקע מוטער האט געשמייכלט:

— „קינדערלעך, איך וועל מיט גאטס הילף אויף פסח
געזונט ווערן. דו, ניסן לערן אויס רחלען די פיר קשיות. מיר
וועלן אפריכטן א שיינעם סדר.“

און אזוי איז טאקע געווען. לאה איז געזונט געווארן און
זי האט אלץ צוגעגרייט אויף פסח. עס איז געקומען די ערשט־
טע נאכט פון סדר. רחלע האט געפֿרעגט די פיר קשיות.
ניסן האט ווי א גרויסער געזאגט פאר דער מוטער און
דער שוועסטער די הגדת. עס איז געווען א סדר ווי בני אלע
יידן, א סדר ווי גאט האט געבאטן.

מע האָט געעפֿנט די טיר פֿאַר דעם טייערן גאָסט
 אליהו הנביא. די קינדער האָבן געקוקט אויף דעם פֿולן פֿוס
 מיט וויין וואָס מע האָט געשטעלט פֿאַר אים.

— „ער איז דאָ געווען, ער איז דאָ געווען!“ — האָט
 רחלע אויסגערופֿן און געפֿאָטשט מיט די הענטלעך. —
 „זעסט, מאַמע, אין פֿוס איז געוואָרן אַ ביסעלע ווייניקער
 וויין“.

לאה האָט אַרומגענומען אירע ביידע קינדער און אַלע
 דריי האָבן געזונגען דאָס ליד „אליהו הנביא“. ניסן און רחלע
 האָבן גענומען טאַנצן און די מוטער, אַ פֿריילעכע, האָט צו־
 געפֿאָטשט מיט די הענט.

(ש. בן ציון, ייִדיש : ת. באַרקאָן)

קשיות	סדר	אליהו הנביא
ווי גאָט האָט געבאָטן		הגדה

פֿר אַ ג ע ס :

1. פֿאַרוואָס איז געוואָרן גאָר שווער דאָס לעבן פֿון דער אַרעמער
 משפּחה ?
2. האָט די קראַנקע מאַמע געזיפֿצט, ווייל עס האָט איר וויי געטאָן ?
3. וואָס האָט דער יונגל געזאָגט דער קראַנקער מוטער ?
4. ווי האָט די קראַנקע געטרייסט אירע קינדער ?
5. איז געווען פֿי דער אַרעמער משפּחה אַ סדר ווי גאָט האָט געבאָטן ?
6. ווער האָט געזאָגט די הגדה ?
7. ווען האָבן די קינדער געטאַנצט ?

just then	גראַד דעמאָלט
to breath	אַטעמען
package	פּעקל, דאָס
to conduct	אַפֿריכטן, דאָ :
commanded	געבאָטן
(hagode) Haggadah	הגדה
to clap hands	פֿאַטשן מיט די הענט

מיין יינגעלע

איך האָב אַ קליינעם יינגעלע,
אַ זונעלע — גאַר פֿיין!
ווען איך דערזע אים, דאַכט זיך מיר,
די גאַנצע וועלט איז מיין.

נאָר זעלטן, זעלטן זע איך אים,
מיין שיינעם, ווען ער וואַכט;
איך טרעף אים תמיד שלאָפֿנדיק,
איך זע אים נאָר ביינאַכט.

די אַרבעט טרייבט מיך פֿרי אַרויס
און לאָזט מיך שפּעט צוריק.
אַ פֿרעמד איז מיר מיין אייגן לייב,
אַ פֿרעמד מיין קינדס אַ בליק!

איך קום צעקלעמטערהייט אַהיים,
אין פֿינצטערניש געהילט;
מיין בלייכע פֿרוי דערציילט מיר באַלד,
ווי פֿיין דאָס קינד זיך שפּילט;

ווי זיס עס רעדט, ווי קלוג עס פֿרעגט:
„אַ, מאַמע, גוטע מאַ,
ווען קומט און ברענגט אַ פעני מיר
מיין גוטער, גוטער פֿאַ?“

איך שטיי ביי זיין געלעגערל
און זע און הער און — שאַ!
אַ טרוים באַוועגט די ליפעלעך:
„אַ, וואו איז, וואו איז פֿאַ?“

איך קוש די בלויע אייגעלעך.
 זיי עפענען זיך: „א, קינד!“
 זיי זעען מיך, זיי זעען מיך,
 און שליסן זיך געשווינד.

„דאָ שטייט דיין פאפא, טייערער,
 אַ פענעלע דיר נאָ!“
 אַ טרוים באַוועגט די ליפעלעך:
 „א, וואו איז, וואו איז פאָ?“

איך בלייב צעווייטיקט און צעקלעמט,
 פֿאַרביטערט און איך קלער:
 ווען דו וואַכסט אויף אַמאַל, מיין קינד,
 געפֿינסטו מיך ניט מער.

(מאָריס ראָזענפֿעלד)

wrapped up in
 to close
 dream
 place to sleep
 in pain
 embittered

געהילט
 שליסן
 טרוים, דער
 געלעגער, דאָ:
 צעווייטיקט
 פֿאַרביטערט

וואַכן
 לייב, דאָס
 בליק, דער
 צעקלעמט(ערהייט)
 פֿינצטערניש



פֿאַר

מ ש ה

ער ברויזט דאָן און קאַכט
און קען ניט זיין שטיל.

און דאָרט אין דער ווינטן
געפֿינט זיך אַ לאַנד.

ווי זינד איז דער הימל,
ווי פערל דער זאַמד.

דאָרט רוישן די ווינטן
ווי לויטער מוזיק.

דאָרט זינגען די פֿייגל
פֿון אייביקן גליק...

און איר שטייט געבונדן
אין קייטן, אין שטריק.

איר אַרבעט פֿון פֿרי,
איר אַרבעט ביז שפעט
בײַ ציגל און ליים ;

איר גראַבט און איר קנעט,
און מויערט פֿאַר פרעהן
פֿאַלאַצן און שטעט.

איך פֿיל אייער קנעכטשאַפֿט,
איך פֿיל און איך ווייס,

איך זע אויפֿן שטערן
די טראַפנס פֿון שווייס.

זיי רינען, די טראַפנס,
אַריין אין דעם ניל,

(אַבֿרהם רייזען)

brick(s)
to build in stone or brick
slavery
to flow, to run
to roar

far away
silk
rope(s)

ציגל
מויערן
קנעכטשאַפֿט
רינען
ברויזן
דאָן — דעמאָלט
אין דער ווינטן
זינד
שטריק

די מעשה פֿון פסח

א.

ס איז געווען אַ הונגער איבער דער וועלט, אָבער אין לאַנד מצרים איז געווען ברויט. זיינען יִדן געקומען אין לאַנד מצרים. זיי זיינען שוין דאָרטן געבליבן אַ לאַנגע צייט. פרעה, דער קיניג פֿון מצרים, האָט פֿון די יִדן געמאַכט שקלאָפֿן. יִדן האָבן גע- מוזט שווער אַרבעטן: מאַכן ציגל און



בויען שטעט און פֿיראַמידן פֿאַר פרעה, דעם קיניג פֿון מצרים. די יִדישע שקלאָפֿן האָבן געוואוסט אז זיי זיינען אַמאָל געווען פֿרייע מענטשן. זיי האָבן געוואָלט ווידער ווערן פֿריי. אָבער פרעה איז געווען זייער שטאַרק. האָבן יִדן ניט גע- וואוסט ווי זיי קענען ווערן פֿריי.

פרעה האָט מורא געהאַט: מאַמעך וועט צווישן די שקלאָפֿן געבאָרן ווערן איינער וואָס וועט זיי באַפֿרייען. האָט דער בייזער פרעה אַרויסגעגעבן אַ געזעץ:

אַלע יִנגלעך וואָס ווערן געבאָרן פֿון יִדן זאָל מען אַרײַנוואַרפֿן אין טײַך.

פֿון אַ יִדישער מוטער, וואָס האָט געהייסן יוכבֿד, איז געבאָרן געוואָרן אַ יִנגל. דער יִנגל איז געווען זייער שיין. האָט די מוטער אים באַהאַלטן דרײַ חדשים צײַט. מער האָט זי אים ניט געקענט באַהאַלטן.

האָט די מוטער געמאַכט אַ קעסטעלע פֿון האַלץ און האָט דאָס אַרומגעקלעפֿט אז וואַסער זאָל ניט קענען אַרײַן אין אים. און זי האָט דאָס קינד אַרײַנגעלייגט אין קעסטעלע. דאָס קעסטעלע מיטן קינד האָט די מוטער אוועקגע- שטעלט פֿינים ברעג טײַך. זײַן עלטערע שוועסטער מרים איז געשטאַנען פֿון דער ווייט צו וויסן וואָס וועט געשען מיט דעם קינד.

פרעהס טאָכטער איז אַראָפּ צום טינד זיך באַדן. צו-
 זאַמען מיט איר זיינען געווען אירע מיידלעך. דערזעט פרעהס
 טאָכטער אַ קעסטעלע פנים ברעג טינד. שיקט זי איינע פֿון
 אירע מיידלעך: — „ברענג מיר דאָס קעסטעלע אַהער.“
 האָט די מיידל געבראַכט.

עפֿנט פרעהס טאָכטער דאָס קעסטעלע און שרייט
 אויס: — „אַ קינד!“
 און דאָס קינד שמייכלט צו איר און שטרעקט אויס
 זיינע הענטלעך צו איר.

האָט פרעהס טאָכטער זיך דערבאַרעמט אויפֿן קינד.
 — „סאַראַ שיינ קינד!“ — האָט איינע פֿון די מיידלעך
 געזאָגט.

— „דאָס מוז זיין פֿון די קינדער פֿון די יידן“, — האָט
 פרעהס טאָכטער געזאָגט.

— „אַבער ווער וועט זייגן דאָס קינד?“ — האָט איינע
 פֿון אירע מיידלעך געפֿרעגט.

איז צוגעגאַנגען צו זיי דעם יינגלס שוועסטער, די קלונע
 מרים, און זאָגט צו פרעהס טאָכטער: — „זאָל איר גיין
 און רופן אַ ייִדישע פֿרוי, אַז זי זאָל זייגן פֿאַר דיר דאָס קינד?“
 — „גיין“, — האָט פרעהס טאָכטער געענטפֿערט.

איז די מיידל געגאַנגען און גערופן די מוטער פֿון קינד.
 און פרעהס טאָכטער האָט איר געזאָגט: — „נעם דאָס קינד
 און זייג עס און איר וועל דיר באַצאָלן. אַז דאָס קינד וועט
 מער ניט דאַרפֿן זייגן, ברענג עס צו מיר.“

— „גוט“, — האָט געענטפֿערט די מוטער פֿון קינד.

אָרניינלייגן, אָרניינוואַרפֿן	אָוועקשטעלן
-------------------------------	-------------

פֿר אַ ג ע ס :

1. פֿאַרוואָס זיינען יידן געקומען קיין מצרים?
2. וואָס האָבן פרעהס שקלאַפֿן געמוזט טאָן?

3. האָפּן ייִדן געהאַפּט צו ווערן פֿרײַ?
4. וואָס פֿאַר אַ בײַז געזעץ האָט פּרעה אַרױסגעגעבן?
5. וואָס האָט יוכבֿד געטאָן, ווען זי האָט מער נײַט געקענט פֿאַהאַלטן איר קײַנד?
6. ווי אַזױ האָט פּרעהס טאָכטער געפֿונען דאָס קײַנד?
7. ווי אַזױ האָט זי געוואוסט אַז דאָס איז פֿון די קײַנדער פֿון די ייִדן?
8. וואָס איז געווען מױמס קלוגער פֿלאַן?

to bathe	באַדן זיך	Yoykheved	יוכבֿד
to have pity	דערבאַרעמען זיך	Miryam	מױם
to feed (a suckling);	זײַגן	to throw in	אַרײַנגוואַרפֿן
to suckle		to paste on all sides	אַרומקלעפֿן

ב.

אַז דאָס קײַנד איז גרעסער געוואָרן, האָט די מוטער געבראַכט איר אײַגן קײַנד צו פּרעהס טאָכטער. פּרעהס טאָכטער האָט לײַב געהאַט דעם ייִנגל און ער איז געווען בײַ איר אַזױ ווי אַן אײַגן קײַנד. זי האָט אים אַ נאַמען געגעבן משה (דאָס וואָרט משה הײסט אַרױסגעצױגן), ווייל זי האָט געזאַגט: — „אײַך האָב אים פֿון וואָסער אַרױסגעצױגן“.

משה איז געוואָקסן אין פּרעהס הױז. ער איז געוואָרן אַ קלוגער און שטאַרקער מאַן. איז ער אַרױסגעגאַנגען זען וואָס עס טוט זיך אױף דער וועלט. האָט ער געזען ווי שווער עס אַרבעטן די ייִדישע שקלאַפֿן און ווי בײַטער עס לעבט זיך זײַ. און ער האָט שוין אױך געוואוסט אַז ער אַלײן איז אַ ייִד. אײַן מאָל זעט ער ווי אַן אױפֿזעער שלאָגט אַ ייִדישן שקלאַפֿ. משה האָט געוואָלט העלפֿן דעם שקלאַפֿ. אין געשלעג מיטן בײַזן אױפֿזעער האָט משה אים דערהרגעט און זײַן טױטן קערפֿער פֿאַהאַלטן אין זאַמד.

אַ צווייט מאָל זעט ער ווי אַ שטאַרקער ייִד שלאָגט אַ שוואַכערן ייִד. האָט ער געזאַגט צו דעם אומגערעכטן: — „פֿאַרוואָס שלאָגסטו דײַן חבֿר?“

האָט יענער געזאַגט: — „ווער בײַסטו עס? ווער האָט דײַך געמאַכט פֿאַר אַ רײַכטער אײַבער אונדז? ווילסטו מײַך

אויך דערהרגענען ווי דו האָסט דערהרגעט אַ מצרישן אויפֿ-
זעער? "

האָט משה געזען אז מע ווייסט וועגן דער זאך. אויך
פרעה האָט זיך דערוואוסט. איז משה אנטלאָפֿן פֿון לאַנד
מצרים און ער איז געקומען אין אַ פֿרעמד לאַנד.

דאָרטן האָט ער התונה געהאַט און איז געוואָרן אַ פֿאַס־
טעד פֿון שאָף בײַ דעם פֿאַטער פֿון זײַן ווייב.

איין מאָל פֿירט משה זײַנע שאָף, זעט ער פֿון דער ווייט
— עס ברענט אַ דאָרן. קומט ער צו נענטער און זעט —
דער דאָרן ברענט און ווערט ניט פֿאַרברענט.

שטייט משה און וואונדערט זיך, פֿאַרוואָס דער דאָרן
ברענט און ווערט ניט פֿאַרברענט. און פֿלוצלינג הערט ער
אַ שטים: — „משה! משה!“

הערט ער ווייטער די שטים: — „נאָט האָט געהערט
דאָס געשרײַ פֿון די ייִדישע שקלאָפֿן אין מצרים. נאָט וועט זײ
ראַטעווען. דו ווער דער פֿירער פֿון די שקלאָפֿן! פֿיר זײ
אַרויס פֿון מצרים! דו גײ צו פרעהן און זע, ער זאָל אַרויס־
לאָזן די ייִדישע שקלאָפֿן!“

האָט משה געפֿילט אז ער מוז אזוי טאָן. און ער
איז אזעק אין לאַנד מצרים. צוזאַמען מיט זײַן עלטערן
ברודער אהרן איז ער געקומען צו פרעהן:

— „לאָז אַרויס די ייִדן!“

אַבער פרעה האָט ניט געוואָלט זיך צוהערן צו משהס
רײד. האָט משה געוויזן וואונדער און זײַן שטעקן איז גע־
וואָרן אַ שלאַנג און פֿון שלאַנג איז ווידער געוואָרן אַ שטעקן.
אַבער פרעה האָט אַלץ ניט געוואָלט זיך צוהערן צו משהס
רײד.

און פרעה האָט נאָך שווערער געמאַכט דאָס לעבן פֿון
די ייִדישע שקלאָפֿן. צו מאַכן ציגל דאַרף מען שטרױ. פֿרײער
האָט מען די שקלאָפֿן געגעבן שטרױ. איצט האָט מען זײ

געזאגט: — „גייט און זוכט אליין שטרוי! אבער די צאל ציגל וואס איר מוזט מאכן זאל בלייבן ווי געווען!“
 און פרעה האט געזאגט: — „יידן זיינען פויל. זאלן זיי ארבעטן שווערער, וועלן זיי פארגעסן צו טראכטן וועגן פרייהייט“.

ארויסציען, ארויסגעצויגן	ארויספירן
ברענען, פארברענען	ארויסלאזן

פֿר אַ ג ע ס :

1. פֿארוואס האט פרעהס טאכטער אָנגערופֿן דאָס קינד משה ?
2. פֿארוואס האט משה דערהרגעט אַ שלעכטן מצרישן אויפֿזעער ?
3. פֿארוואס איז משה אָנטלאָפֿן פֿון מצרים ?
4. וואָס איז געווען דער וואונדער פֿון דעם ברענענדיקן דארן ?
5. וואָס האט גאָט געזאָגט משהן ?
6. וואָס האט משה געטאָן ?
7. ווי אזוי איז דאָס לעבן פֿון די שקלאָפֿן געוואָרן נאָך שווערער ?
8. איז עס טאקע ריכטיק, אז ווען מען ארבעט שווערער פֿארגעסט מען צו טראכטן וועגן פֿרייהייט ?

to burn up	פֿאַרברענען	pulled out	אַרויסגעצויגן
snake	שלאַנג, די	overseer	אויפֿזעער
straw	שטרוי, דאָס	fight	געשלעג

ג.

האָט גאָט געשטראָפֿט מצרים. פֿון אלע וואַסערן און אלע טייכן איז געוואָרן בלוט. אלע פֿיש זיינען אויסגע־שטאַרבן. אָבער פרעה האָט אלץ ניט געוואָלט באַפֿרייען די יידן.

האָט גאָט געשטראָפֿט מצרים מיט פֿרעש. פֿרעש האָבן גענומען קריכן אין אלע תּיזער, אין די בעטן, אין די אויוונס, אין די עסנס. האָט פרעה געזאָגט אז ער וועט באַפֿרייען די יידן. אָבער ווי נאָר די פֿרעש זיינען אויסגעשטאַרבן, האָט פרעה ווידער זיך ניט צוגעהערט צו משהס רייד.

עם זיינען געווען נאך אנדערע שטראפן. אבער פרעהס הארץ איז געווען הארט ווי שטיין.

איז געווארן א גרויס פינצטערניש איבער דעם לאנד מצרים. איינער האט דעם צווייטן ניט געקענט זען. מע האט ניט געקענט זיך אויפהייבן פון ארט. נאך בני ייִדן איז געווען ליכטיק. און ווען פרעה האט נאך אלץ ניט געוואלט פא-פרייען די ייִדן, איז געקומען א טויט אויף אלע ערשט-געבויר-רענע אין לאנד מצרים.

אין יעדער פאמיליע איז געשטארבן דער עלטסטער זון. אויך פרעהס עלטסטער זון, וואס האט געוואלט זיצן אויף זיין טראן, איז געשטארבן. אין אלע הויזער פון די מצרים האט מען געקלאגט און געוויינט.

אבער אין די ייִדישע פאמיליעס איז קיינער ניט גע-שטארבן. דער טויט האט אריבערגעשפרייזט איבער די ייִדישע הויזער. דערפאר טאקע האט שפעטער דער יום-טוב באקומען דעם נאמען פסח, ווייל פסח הייסט — ארי-בערגעשפרייזט.

און פרעה איז אויפגעשטאנען אין מיטן נאכט. און ער האט גערופן משה און געזאגט:

— „שטייט אויף און גייט אלע ארויס פון מצרים! גייט וואס גיכער ארויס!“

און אלע מצרים האבן געזאגט צו די ייִדישע שקלאפן:

— „גייט וואס גיכער ארויס פון מצרים, אגיש ווערן מיר אלע שטארבן!“

און די ייִדישע שקלאפן זיינען ארויס פון דעם לאנד מצרים.

זיי האבן געמוזט גיך ארויסגיין. האבן זיי ניט געקענט צוגרייטן שפיז. זייער טייג איז נאך ניט געווארן זויער. האבן

זיי פון דעם ניט־געזייערטן טייג געבאקן מצות, דאָס הייסט
 ניט־געזייערט ברויט. דערפאר טאקע עסן יידן אין דעם יום־
 טוב פסח — מצות, אזוי ווי זייערע עלטערן וואָס זיינען אַרום
 פֿון מצרים.

משה און די יידן זיינען געגאנגען די גאנצע נאכט. דאָס
 איז געווען די נאכט פֿון ווערן פֿריי. און אין אַט דער נאכט
 פראוועט מען איצט דעם סדר. און די באַפֿרייטע שקלאַפֿן
 זיינען געגאנגען און געגאנגען און געקומען צום ברעג פֿון
 ים־סוף.

אַבער ווען עס זיינען אזעק אַ פֿאַר טעג, האָט פרעהן
 פֿאַרדראַסן, פֿאַרוואָס ער האָט אַרויסגעלאָזן די ייִדישע
 שקלאַפֿן. זיי האָבן דאָך אזוי פֿיל געאַרבעט פֿאַר אים! האָט
 פרעה גענומען זיינע בעסטע פֿערד און זיינע בעסטע ריי־
 טערס און ער האָט נאָכגעיאָגט די יידן.

צוגרייטן		אַריבערשפּרייזן
אַרויסגיין	נאַכיאָגן	פֿאַרדריסן, פֿאַרדראַסן

פֿראַגעס :

1. די שטראַפֿן וואָס גאָט האָט געשיקט אויף מצרים רופֿט מען מכות.
 וואָס איז געווען די ערשטע מכה? די צווייטע מכה?
2. דער חומש דערציילט וועגן צען מכות. וואָס איז געווען די ניינטע
 מכה? וואָס איז געווען די צענטע מכה?
3. פֿאַרוואָס הייסט דער יום־טובֿ פֿון באַפֿרייאַונג פסח?
4. פֿאַרוואָס עסט מען מצות?
5. פֿאַרוואָס האָט פרעה נאָכגעיאָגט די יידן?

unleavened	ניט־געזייערט	frogs	פֿרעש
horseman	רייטער	to crawl	קריכן
(Yam-suf) Red Sea	ים־סוף	first born	ערשט־געבוירענע
to chase after	נאַכיאָגן	to pass over	אַריבערשפּרייזן
		dough	טייג

ווען פרעה מיט זיינע רייטערס איז געקומען געענטער, האָבן די יידן זיי געזען. די יידן האָבן זיך געשראַקן און האָבן געזאָגט צו משהן:

— „וואָס האָסטו אונדז אַרויסגעפֿירט פֿון מצרים, מיר זאָלן שטאַרבן אַט דאָ?“

האַט משה געזאָגט: — „שרעקט זיך ניט! היינט זעט איר צום לעצטן מאָל אַייערע אונטערדריקערס!“

און די יידן זיינען געווען ביים ברעג ים־סוף און פרעה מיט זיינע רייטערס קומען אַלץ געענטער און געענטער.

האַט משה אויפֿגעהויבן זיין שטעקן און געשפּאַלמן דעם ים. און די יידן זיינען אַרײַן אין ים ווי אויף דער טריקער־ניש. און די וואַסערן זיינען געווען אַזוי ווי אַ מויער פֿון דער רעכטער זײַט און אַזוי ווי אַ מויער פֿון דער לינקער זײַט.

און פרעה און די מיצרישע אונטערדריקערס האָבן נאָכ־געיאָגט און אַלע זייערע רייטערס זיינען אַרײַן אין ים. אָבער די וואַסערן האָבן זיך אומגעקערט און האָבן צוגעדעקט פרעה און זיינע רייטערס. קיין איינציקער איז פֿון זיי ניט געבליבן.

האַבן די יידן זיך זייער געפֿרייט. איצט האָבן זיי שוין געוואוסט אז זיי זיינען פֿריי, פֿריי אויף שטענדיק. און מרים, משה'ס שוועסטער, האָט גענומען אַ פּויק און אָנגעהויבן צו טאַנצן און זינגען און אַלע פֿרויען נאָך איר:

זינגט צו גאָט,

אונדזער הילף איז גאָט,

דאָס פֿערד און זיין רייטער

האַט ער געוואָרפֿן אין ים!

יידן האָבן אַ סך יאָרן געוואַנדערט אין מדבר און משה

איז געווען זייער פֿירער. און משה האָט אָנגעזאָגט די יידן:
 — „היט אָפּ דעם יום־טובּ פסח!“
 און יידן היטן אָפּ דעם יום־טובּ פסח. און דאָס איז דער
 יום־טובּ פֿון פֿרײַהייט, דער יום־טובּ פֿון ווערן אויס שקלאַפֿן.
 דאָס איז דער יום־טובּ פֿון פֿרײַנג, דער יום־טובּ פֿון אַ סך
 פֿרײַד.

ווען מע פראוועט דעם סדר, פֿרעגט דאָס קינד, פֿאַר־
 וואָס איז דער סדר. דערציילט מען אים, ווי יידן זײַנען
 געוואָרן פֿרײַ און ווי מיר גלייבן אז יידן און אַלע מענטשן
 וועלן ווערן פֿרײַ פֿון אַלע שקלאַפֿערייען.
 און מען עסט מצות פסח—און איר ווייסט שוין פֿאַר־
 וואָס. און מען עסט בײַם סדר ביטערע קרייטעכער — ווייל
 די מיצרישע אונטערדריקערס האָבן ביטער געמאַכט דאָס
 לֶעבן פֿון די יידן. און מע טרינקט וויין — ווייל עס איז אַ
 גרויסער און פֿרײַלעכער יום־טובּ.

(יודל מאַרק)

דער איינציקער, קיין איינציקער	
בלײַבן, געבליבן	דער פֿרעג ים

פֿראַגעס:

1. וואָס האָבן די פֿאַפֿרײַטע שקלאַפֿן געזאָגט משהן, ווען זיי האָבן
 געזען ווי די מיצרים יאָגן זיי נאָך ?
2. וואָס איז געווען דער נם פֿון ים־סוף ?
3. פֿאַרוואָס עסט מען ביטערע קרייטעכער בײַם סדר ?
4. פֿאַרוואָס טרינקט מען וויין בײַם סדר ?
5. קען מען זאָגן אז פסח איז דער יום־טובּ פֿון פֿרײַהייט און פֿון פֿרײַנג ?
6. זײַנען אַלע מענטשן איצט פֿרײַ ?
7. פֿון וועלכע שקלאַפֿערייען דאַרפֿן מענטשן נאָך ווערן פֿרײַ ?

to return	אומקערן זיך	oppressor	אונטערדריקער
not a single one	קיין איינציקער	split	געשפּאַלטן
drum	פויק	dry land	טריקעניש
to wander	וואַנדערן	brick wall	מויער, דאָ
	herbs	קרייטעכער	

צינד אן די ליכט

צינד אן די ליכט פֿון עק ביז עק,
 באַקראַנץ דעם טיש מיט פֿרישע בלומען,
 דריי שענסטע רויזן — העל און פֿיין —
 קלייב אויס, מיין קינד, און שטעק אַרײַן
 אין מרור, כּרפּס און חרוסת.

און מיט דעם ריינסטן, בעסטן וויין
 גיס אָן ביז פֿול די כּוסות.

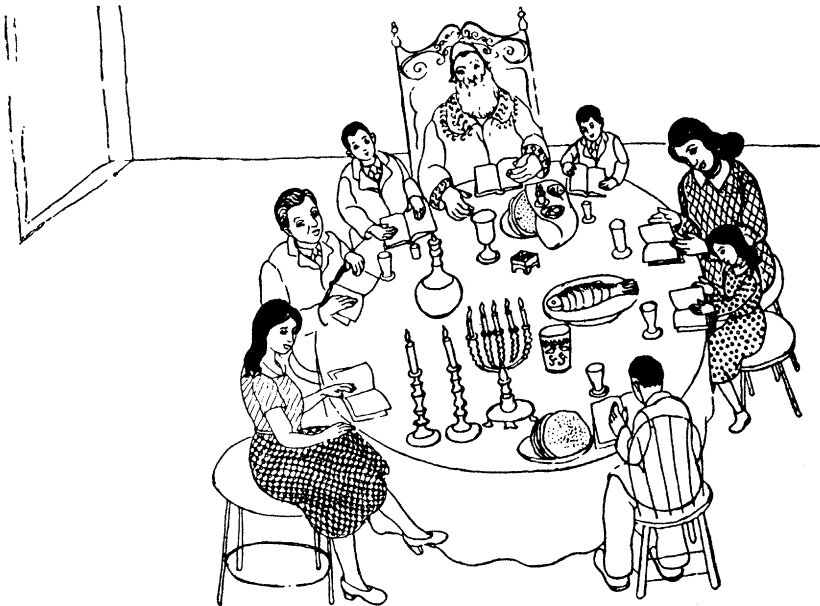
מיט פֿרייד און ליבע אָן אַ מאַס,
 מיט הייסן גלויבן, טיפֿער טרייהייט,
 הייב אויף, מיין קינד, דעם ערשטן כּוס
 פֿאַר אונדזער אַלטער, זיסער פֿרייהייט!

(ש. פֿרוג)

(kharoyes) mixture of חרוסת
 nuts, apples or other fruits,
 wine and spices, used as a
 symbol of the mortar made
 by the Jewish slaves in
 Egypt..

to place a wreath
 rose
 (morer) קרייטעכער
 (karpes) vegetable used at
 the Seder
 measure
 loyalty

באַקראַנץ
 רויז, די
 מרור — ביטערע קרייטעכער
 כּרפּס (karpes) vegetable used at
 the Seder
 מאַס, די
 טרייהייט, די



אליהו הנביאם פוס

מאָל האָט געלעבט אַ רייכער מאַן מיטן
נאָמען עזריאל. ער און זײַן פֿרוי חנה זײַ-
נען געווען גוטהאַרציקע מענטשן. זײ
האַבן אלע מאָל געהאַלפֿן אַרעמע-לײַט.
עס האָט געטראָפֿן אַז עזריאל האָט
פֿאַרלוירן זײַן געלט און איז געוואָרן זײַער
אַרעם. וואָס וועלן מיר געבן די אַרעמע-



לײַט וואָס וועלן קומען צו אונדז? האָט עזריאל געטראַכט.
וואו וועלן עסן די אַרעמע-לײַט? — איז חנה געווען פֿאַר-
זאָרגט.

צוויי חדשים פֿאַר פֿסח האָט עזריאל געזאָגט צו זײַן
ווייב: — „איך וועל אַוועקפֿאַרן צו מײַנע גוטע פֿרײַנד און
בעטן בײַ זײַ הילף.“

— „זאָל זײַן אזוי, מײַן מאַן, — האָט אים חנה גע-
ענטפֿערט. עזריאל איז אַוועקגעפֿאַרן. האָט זי באַקומען אַ
פֿרײַז פֿון אים. ער האָט איר געשריבן: „איך בין שוין
געווען אין עטלעכע שטעט. איך האָב זיך געזען מיט מײַנע
פֿרײַנד און געבעטן בײַ זײַ הילף. אָבער אלע האָבן זיך אָפֿ-
געזאָגט מיר צו העלפֿן. בײַ אונדז איז נאָך דאָ דער גאַלדע-
נער בעכער, אליהו הנביאם פוס. פֿאַרקויף דעם גאַלדענעם
בעכער און קויף די נײַטיקע זאַכן אויף פֿסח.“

מיט טרערן אין די אויגן האָט די פֿרוי געלײענט דעם
פֿרײַז און זי האָט געטראַכט: נײַן, איך וועל אליהו פוס
ניט פֿאַרקויפֿן. איך האָב בטחון אין גאָט.

אַ וואָך פֿאַר פֿסח איז צו חנה אין שטוב אַרײַנגעקומען
אַן אלטער מאַן. ער האָט געהאַט אַ לאַנגע ווייסע באָרד און
אַ שײַן פנים. ער איז געגאַנגען אין צעריסענע קלײדער.

— „אַפֿשר וועל איך קענען פֿסח זײַן בײַ דיר?“ —
האָט דער אלטימשקער געפֿרעגט.



— „ניין“, — האָט די פֿרוי אומעטיק געזאָגט, — „אײך האָב נאָך אַפֿילו נײַט קײן מצות אויף יום־טובֿ“. דער אַל־טימשקער האָט אַרויסגענומען פֿון זײַן קעשענע אַ גאַלדן רענדל. ער האָט דערלאָנגט חנה און געזאָגט: — „דאָס וועט דיר זײַן גענוג אויף אַלץ וואָס דו דאַרפֿסט אויף יום־טובֿ“.

חנה איז אוועק קויפֿן מצות. זי האָט פּאַצאַלט מיטן גאַלדענעם רענדל. ווען זי איז געקומען אַהײם, האָט זי אַ טאַפּ געטאָן אין קעשענע און איז געוואָרן זייער פֿאַרוואַונ־דערט — אין קעשענע ליגט דאָס גאַלדענע רענדל! איז חנה אוועק קויפֿן וויין. אזוי האָט זי געקויפֿט אַלע אַנדערע זאַכן אויף יום־טובֿ. דאָס גאַלדענע רענדל איז ווידער געווען פֿײַ איר אין קעשענע.

פּוּם, פּוּסוּת	אַרעמאַן, אַרעמע־לײַט
פּטחון	אַלײהו הנביא

פֿר אַ ג ע ס :

1. וואָס ווערט דערציילט וועגן עזריאל און חנה, ווען זיי זײַנען געווען רײַך?
2. וועגן וואָס האָפּן זיי געזאַרגט, ווען זיי זײַנען געוואָרן אַרעם?

3. וואָס האָט עזריאל באַשלאָסן צו טאָן צוויי חדשים פֿאַר פסח ?
4. וואָס האָט עזריאל געשריבן חנה? ?
5. פֿאַרוואָס האָט חנה גיט פֿאַרקויפֿט אליהו הנביאָם פֿום ?
6. פֿון וואָנען האָט חנה געהאַט געלט צו קויפֿן אַלע נייטיקע זאַכן אויף פסח ?
7. וואָס פֿאַר אַ וואונדער איז געשען מיטן גאַלדענעם רענדל ?

to refuse necessary (bitokhn)	אַפּזאָגן זיך נייטיק בטחון	(Azri-el)	עזריאל גוט האַרציק — מיט אַ גוט האַרץ אַרעמע-לייט — אַרעמע מענטשן
-------------------------------------	----------------------------------	-----------	---

ב.

ערב פסח איז עזריאל געקומען צוריק אהיים. ער איז געקומען מיט ליידיקע הענט. ווען ער איז אריין אין שטוב, האָט ער דערזען ווי די טישן זיינען פֿול מיט אַלע גוטע זאַכן וואָס מע דאַרף אויף פסח. צווישן די פוסות האָט ער דער-זען ווי עס פֿינקלט אליהו הנביאָם פֿום. עזריאל האָט זיך זייער געוואונדערט און חנה האָט אים דערציילט וועגן דעם אַלטימשיקן און וועגן דעם גאַלדענעם רענדל.

עס איז געקומען די ערשטע נאַכט פֿון פסח. עזריאל איז געגאַנגען דאווענען אין שול. ער האָט מיטגענומען מיט זיך אהיים עטלעכע אַרעמע-לייט וואָס זאָלן צוזאַמען מיט אים פֿראַווען אַ פֿריילעכן סדר.

נאָכן עסן און נאָכן בענטשן האָט מען אָנגעגאַסן אַלע פוסות און חנה איז געגאַנגען עפֿענען די טיר פֿאַר אליהו הנביא. פֿלוצלינג זעט זי דעם זעלביקן אַלטימשיקן וואָס האָט איר געגעבן דאָס גאַלדענע רענדל. אַלע וואָס זיינען געזעסן אַרום טיש זיינען איינגעשלאָפֿן. דער אַלטימשיקער איז צו-געגאַנגען צום טיש, האָט געטרונקען פֿון דעם פֿום פֿאַר אליהו הנביא און איז אַוועק. חנה האָט אויפֿגעוועקט דעם מאַן און אַלע געסט. זי האָט זיי דערציילט וואָס זי האָט געזען. אַלע האָבן פֿאַרשטאַנען אַז אליהו הנביא האָט זיך פֿאַוויזן צו חנה, נאָר צו חנה.

פֿינאַכט האָט עזריאל געזען אין חלום אליהו הנביא.
האָט ער אים געפֿרעגט:

— „פֿאַרוואָס איז נאָר מיין חנהן באַשערט געווען דאָס
גליק דיר צו זען?“

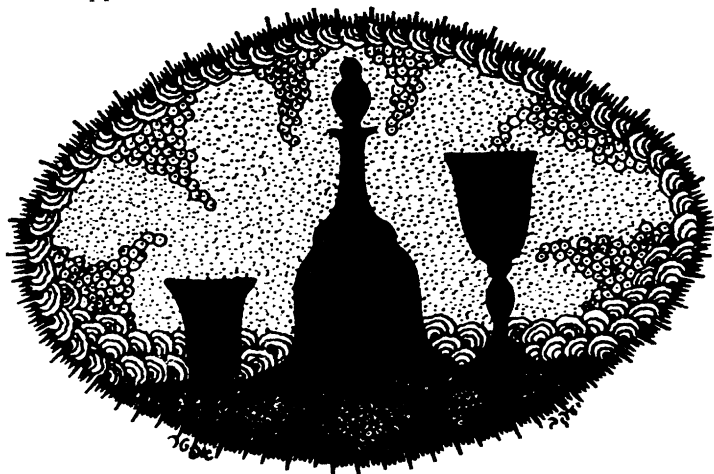
האָט אים אליהו געענטפֿערט: — „ווען דו האָסט זיך
געפונען אין נויט, האָסטו געוואָלט פֿאַרקויפֿן מיין פֿוס. אָבער
דיין חנה האָט געהאַט פֿטחון אין גאָט. דעריבער איז איר
באַשערט געווען מיך צו זען. צוליב דיין חנהן וועט דער מזל
זיך אומקערן צו דיר אין שטוב.“

ערב פסח	ערב יום-פיפור
באַשערט זיין	אַנגעגאָסן

פֿר אַ ג ע ס :

1. פֿאַרוואָס האָט עזריאל זיך געוואונדערט ?
2. ווען עפנט מען ביים סדר די טיר פֿאַר אליהו הנביא ?
3. ווי אזוי האָט נאָר חנה אים געזען ?
4. פֿאַרוואָס האָט נאָר חנה געזען אליהו הנביא ?
5. וואָס באַמיינט עס: „דער מזל וועט זיך אומקערן“ ?
6. ווער גערענקט נאָך אַ מעשה מיט אליהו הנביא ?

ערב פסח — דער טאָג פֿאַר פסח
אַנגעגאָסן
באוויזן זיך
(erev)
filled, poured in
appeared



דער בוים און דער סדר

דער בוים קוקט אַרײַן דורכן פֿענצטער
און זעט דאָרט אַ פֿרײלעך געזינד.
ער הערט ווי דער יינגסטער, דער קלענסטער,
פֿרעגט די פֿיר קשיות אַצינד.

ער הערט די הגדה דאָרט קלינגען
מען עסט און מע טרינקט און מע לאַכט.
אַ ליד פֿון באַפֿרײאונג זיי זינגען,
וואָס זינגט זיך אַרײַן אין דער נאַכט.

דער בוים גיט אַ פֿרײדיקן ציטער
און זינגט דאָס געזאַנג מיט זיי מיט,
ער טרייסט זיינע נאַקעטע ריטער
מיט בלעטער מיט גרינע און צוויט:

„אויך מיר זיינען פֿרײ איצט געוואָרן
פֿון שנייען, פֿון שטורעמס און פֿראַסט.
פֿון הימל, דעם בלויען און קלאָרן,
אַ ווינטל אַ וואַרעמס עס בלאַזט“.

פֿון סדר דערטראַגט זיך אַ ברומען,
וואָס שטראַמט אַזוי איידל און לינד —
עס איז אליהו געקומען
צו גאַסט און ער בענטשט זיי אַצינד.

דער בוים קוקט זיך צו מיט כוונה
און פֿאַרכטיק ער בייגט אָן דעם קאַפּ.
די שטערן און אויך די לבנה
קוקן אַהינצו אַראָפּ.

דעם סדר אַ לידל פֿאַרענדיקט
 מיט טיפֿן און אייביקן מיין —
 עס ווערט דאָרט באַזונגען, ווי שטענדיק,
 חד-גדיא, דאָס ציגעלע קליין.

דער בוים דרימלט איין און אין דרימל
 ער זעט אין דער לענג און דער פרייט —
 עס שפּאַנט אליהו אין הימל
 און נאָך אים דאָס ציגעלע גייט.

(אַלף פֿן)

(kavone) devotion, intention	כוונה	family joyful	געזינד, דאָס פֿריידיק
fearful, pious	פֿאַרכטיק	naked	נאַקעט
meaning	מיינ, דער	twig(s), rod(s)	רוט, ריטער
to fall asleep, to doze	אַינדרימלען	bloom	צווייט
nap	דרימל, דער	storm	שטורעם, דער
length	לענג, די	to come up	דערטראָגן זיך, דאָ
	פֿאַרענדיקן — ענדיקן	to stream	שטראָמען



אליהו הנביא

א.

יט גוט צו זיין א בן-יחיד. דאָ — ניט שטיי,
דאָרט — ניט גיי, דאָס — ניט עס, דאָס —
ניט טרינק, דעם קאָפּ — דעק צו, דעם
האַלדז — פאַרבינד, די הענט — פאַר-
האַלט, די גאַז — שנייץ אויס. אַך, ניט



גוט, ניט גוט צו זיין א בן-יחיד. און נאָך א נגידס א ינגל
דערצו.

עס קומט פסת. קליידער האָט מען מיר געמאַכט ווי
עס פאסט פאַר א נגידס א ינגל. וואָס האָב איך דערפון ? אז
איך טאָר ניט אַרומשפּרינגען אין דרויסן — איך וועל זיך
פאַרקילן. איך טאָר ניט אַרומלויפן מיט אלע קינדער —
איך בין א נגידס א ינגל. אַזעלכע שיינע קליידער — ניטאָ
פאַר וועמען צו באַרימען זיך. א פולע קעשענע מיט ניס —
ניטאָ מיט וועמען צו שפּילן.

ניט גוט צו זיין א בן-יחיד, און נאָך א נגידס א ינגל
דערצו.

דער טאַטע איז אַזעק אין שול דאַוונען, זאָגט צו מיר די
מאַמע: — „ווייסטו וואָס ? לייג זיך צו, שלאָף זיך אויס,
וועסטו קענען זיצן ביים סדר, וועסטו פּרעגן דעם טאַטן די
פיר קשיות.“ משוגע בין איך ? פאַרן סדר וועל איך גיין
שלאָפן ! „געדענק זשע, פסת צום סדר טאָר מען ניט שלאָפן.
וואָרעם טאַמער, חלילה, ווערסטו אַנטשלאָפן ביים סדר, אזוי
קומט אליהו הנביא מיט א זאַק אויף די פלייצעס און קוקט:
ווער עס שלאָפט ביים סדר, דעם נעמט ער צו אין זאַק
אַרײַן“...

כאַ-כאַ. איך וועל אַנטשלאָפן ווערן ביים סדר ? איך ?
און אז מע זאָל זיצן א גאַנצע נאַכט ? און אפילו פון ווייסן

טאג אריין? ווי אזוי איז געווען, מאמע, פֿאַרטיאָרן? „פֿאַראַ-
יאָרן ביסטו אַנטשלאָפֿן געוואָרן פֿאַלד נאָך קידוש“ —
„פֿאַרוואָס זשע איז ניט געקומען צו מיר דעמאָלט אליהו
הנביא מיטן זאק?“ ... „דעמאָלט ביסטו נאָך געווען אַ
קליינינקער, היינט ביסטו אַ גרויסער, היינט דאַרפֿסטו פֿרעגן
דעם טאַטן די פֿיר קשיות, היינט דאַרפֿסטו זאָגן מיטן טאַטן
די הגדה, היינט דאַרפֿסטו עסן מיט אונדז פֿיש און יויד און
קנידלעך ... שאַ, אַט גייט דער טאַטע פֿון שול!“

— „גוט יום־טובֿ!“

— „גוט יום־טובֿ!“

דאַנקען גאַט, דער טאַטע האָט געמאַכט קידוש, איך
אויך. דער טאַטע האָט אויסגעטרונקען דעם ערשטן פֿוס,
איך אויך. און דווקא אַ פֿולן פֿוס. „זע נאָר, אַ פֿולן פֿוס!“ —
זאָגט די מאמע צום טאַטן. און מיר זאָגט זי: — „אַ פֿולן
פעכער מיט וויין? וועסט אַנטשלאָפֿן ווערן“ ... כאַ-כאַ!
איך וועל אַנטשלאָפֿן ווערן? איך? און אז מע זאָל זיצן
אַ גאַנצע נאַכט, אַפֿילו ביזן ווייטן טאָג אריין? אַנו, פֿרעגט
דעם טאַטן, ווי אזוי האָב איך געפֿרעגט די פֿיר קשיות! ווי
אזוי איך זאָג די הגדה! און די מאמע לאָזט ניט אַראָפֿ קיין
אויג פֿון מיר און שמייכלט און זאָגט צו מיר: — „וועסט
אַנטשלאָפֿן ווערן“ ... עך, מאמע, מאמע! מיר דאַכט זיך,
מע זאָל זיין מיט אַכצן קעפֿ, קען מען פֿון דעם אַליין אַנט-
שלאָפֿן ווערן! אַנו, לאַז מען זיך זעצן אייך אַנטקעגן און
זינגען אייך אין אויער: — „אַנטשלאָפֿן ווערן, אַנטשלאָפֿן
ווערן“.

פֿאַרשטייט זיך אז איך בין אַנטשלאָפֿן געוואָרן ...

פֿאַרשטייט זיך	אַ נגידס אַ יינגל
דעם נגידס יינגל	בן־יחיד

פֿר א ג ע ס :

1. ווער איז דער יונגל וואָס דערציילט די מעשה?
2. פֿאַרוואָס איז ניט גוט צו זיין אַ בן-יחיד?
3. פֿאַרוואָס איז ניט גוט צו זיין אַ נגידס אַ יונגל?
4. פֿאַרוואָס הייסט די מאַמע איר בן-יחיד זיך לייגן אַ וויילע שלאָפֿן פֿאַרן סדר?
5. וואָס דערציילט זי וועגן אליהו הנביא?
6. ווי האָט דער יונגל זיך געפֿירט פֿנים סדר?
7. פֿאַרוואָס, זאָגט ער, איז ער אַנטשלאָפֿן געוואָרן?

soup	יויד, די	(benyokhid) only son	בן-יחיד
matzo ball	קניידל, דאָס	to wrap around	פֿאַרבינדן
is watching	לאָזט ניט אַראָפֿ קיין	to blow one's nose	אויסשניצן
me all the time	אויג פֿון מיר	(nogid) rich man	נגיד
		fall asleep	אַנטשלאָפֿן ווערן

ב.

אַנטשלאָפֿן געוואָרן, חלומט זיך מיר אַז די מאַמע אַליין שטייט אויף פֿון טיש, גייט עפֿענען די טיר פֿאַר אליהו הנביא. שיינ וועט זיין, טאַמער קומט טאַקע אליהו הנביא, ווי די מאַמע זאָגט, מיטן זאַק אויף די פֿלייצעס און זאָגט צו מיר: „קום, בחור!“... און ווער וועט זיין שולדיק אין דעם, אַז ניט די מאַמע אַליין מיט איר „שלאָף ניט, שלאָף ניט!“... און אַזוי ווי איר טראַכט מיר, אַהא! איר קוק מיר אַינ צו דער טיר — יא, ס'איז ער. ער גייט, ער גייט. פֿאַמעלעך, קוים וואָס מע הערט. אַ שיינער יוד אליהו הנביא, אַן אַלמער מאַן, מיט אַ גרויסער באַרד ביז די קני. דאָס פֿנים אַלט, נאָר שיינ און גוט. און אויגן, אַך אויגן! גוטע, ווייכע, פֿריינדלעכע, ליבע אויגן. ער גייט איינגעבויגן, מיט אַ גרויסן שמעקן און מיט אַ זאַק אויף די פֿלייצעס. און שאַ, שטייל, אַן ווערטער — און גלייך צו מיר.

— „נן, יונגעלע, אַרײַן צו מיר אין זאַק אַרײַן און קום!“
— אַזוי זאָגט ער צו מיר און דווקא אַזוי ווייך, אַזוי זים.



פרעג איך אים: „וואוהין? “ מאכט ער צו מיר: „וועסט
שוין זען“... וויל איך ניט. זאגט ער מיר נאכאמאל. פעט
איך מיר בני אים: „ווי קען איך מיט דיר גיין, אז איך בין
א נגידס א ינגל?“ זאגט ער: „און אז א נגידס א ינגל, איז

וואָס? "זאָג אײך: „אײך בין בין בני טאַטע-מאַמע אַ בן-יחיד"...
זאָגט ער: „בני מיר ביסטו ניט קיין בן-יחיד". זאָג אײך:
„אַז טאַטע-מאַמע וועלן דערזען אַז אײך בין ניטאַ, וועלן זיי
דאָס ניט אויסהאַלטן, זיי וועלן שטאַרבן. און איבערהויפט
די מאַמע"...

קוקט ער אויף מיר, דער אַלטימשיקער, מיט גוטן און
מאַכט צו מיר ווייך און זיס ווי פֿרײער: „גייסטו ניט מיט
מיר, טאַ שלאָף געזונט, נאָר ווער אַנטשלאָפֿן אויף אייביק".
הייב אײך אָן צו וויינען: „הייסט עס אַז אײך זאָל שטאַרבן?
טאַטע-מאַמע וועלן דאָס ניט אויסהאַלטן... דערהויפט די
מאַמע"... „וויסטו ניט שטאַרבן, טאַ קום מיט מיר"...
„ווי קען אײך גיין, אַז אײך בין אַ בן-יחיד?" מאַכט ער צו
מיר שוין שטאַרקער: „צום לעצטן מאָל, יינגעלע, קלייב
זיך אויס איינס פֿון די צוויי: אַדער קום מיט מיר, אַדער
פֿלייב דאָ און ווער אַנטשלאָפֿן אויף אייביק, אויף אייביק"...

וואָס טוט מען דאָ? אוועקגיין מיט דעם אַלטן, גאָט
ווייס וואוהיין, פֿאַרפֿאַלן ווערן — וועלן טאַטע-מאַמע
שטאַרבן. פֿלייבן דאָ און אַנטשלאָפֿן ווערן אויף אייביק הייסט
דאָס אַז אײך אַליין זאָל שטאַרבן... צי אײך אויס צו אים ביי-
דע הענט מיט טרערן אין די אויגן. „אַליהו הנביא! גוטער,
ליבער, האַרציקער אַליהו! גיב מיר איין מינוט אויף צו
פֿאַטראַכטן זיך!"

דרייט ער אויס צו מיר דאָס שיינע פנים מיט דער
גרױער פֿאַרד ביז די קני, קוקט אויף מיר מיט זינע שיינע,
ליבע, געטרײע אויגן און מאַכט צו מיר מיט אַ שמייכל: „איין
מינוט אויף צו פֿאַטראַכטן זיך — גיב אײך דיר, מיין קינד,
אַבער ניט מער ווי איין מינוט"...

**

פֿרעגט זיך: וואָס האָב אײך געדאַרפֿט אין דער מינוט

צוטראכטן, אז איך זאל נישט דארפן נישט גיין מיטן אלטן און
 נישט אנטשלאפן ווערן אויף אייביק? אנו, ווער וועט טרעפן?
 (שלום-עליכם)

שיין וועט זיין טאמער (אויב)		
צוטראכטן	נישט אויסהאלטן	וואס טוט מען?

פ ר א ג ע ס :

1. ווי האט אויסגעזען אליהו הנביא?
2. פארזאגט, האט דער יינגל געזאגט, קען ער נישט גיין מיט אליהו הנביא?
3. וואס האט דער יינגל געקענט אויסקלייבן?
4. וואס איז געווען זיין לעצטע בקשה צו אליהו הנביא?
5. קענט איר עפעס זאגן וועגן דעם יינגלס כאראקטער?
6. קענט איר צוטראכטן א מעשה מיט א הלום?

to consider, to think over	באטראכטן זיך	knee	קני, די
to turn (toward)	אויסדרייען זיך	(davke) in spite of all	דוקא, דא
to devise, to make up	צוטראכטן	especially	דערהויפט
		to get lost	פארפאלן ווערן
		to stretch out	אויסציען





יזכור-ליכט

נישט קיין ליכט פֿון שבת-יום-טוב
צינדן מיר בני אונדז היינט אָן —
ליכט פֿון טרויער, פֿון דערמאָנונג
נאָך די קדושים זעקס מיליאָן.

זיידעס, באַבעס, טאָטעס, מאַמעס

מיט די קינדערלעך באַנאָנד —

אַלע, אַלע אומגעקומען

פֿון דעם רשעס מערדער-האַנט.

גרויסע, ווייסע זעקס ליכט ברענען

און אין שטוב איז חושך-שוואַרץ.

טייערע געשטאַלטן, נעמען —

לויכטן אויף אין ייִדנס האַרץ.

מיר געדענקען שוועסטער, ברידער,

יזכור-ליכט מיר צינדן אָן.

זאַלן אויפֿלעבן דאָ ווידער

אין אונדזער מיט — די זעקס מיליאָן.

(מאַשע שטוקער-פּאַיוק)

to perish

murderer

(khoyshekh)

to live anew, to revive
midst

אומקומען

מערדער, דער

חושך — פֿינצטער,

פֿינצטערניש

אויפֿלעבן

מיט, די

(yizker) memorial

prayer for the dead

commemoration

(kodesh, kdoyshim)

martyr

יזכור

דערמאָנונג, די

קדוש, קדושים

דאס פעקעלע „פוטער“

א.

י דיטשן האָבן אינגענומען וואַרשע. זיי האָבן אלע יידן פֿאַרטריבן אין אַ קליינער צאָל גאַסן. ארום די גאַסן האָבן זיי אויפֿגעשטעלט אַ מויער. נאָצט מיט פּיקסן האָבן געהיט אז קיין ייד זאָל נישט אַרויס פֿון מויער און זייער דערלויבעניש. דאָס



איז געווען דאָס געטאָ.

ווי זאָלן איצט אונדזערע מענטשן קריגן געווער ? פֿדי צו קריגן געווער האָט מען געדאַרפֿט האָבן אז אונדזערע



מענטשן זאלן זיין נישט אין געטא, נאָר אויף דער פּרײַ, אויף יענער זײַט מויער. האָט מען אויסגעקליבן אזעלכע וואָס האָבן נישט אויסגעזען ווי יידן. איד, וולאדקע, האָב אויך ניט אויסגעזען ווי אַ ייִדישע מיידל. האָט מען מיר געזאָגט:

— „בלײַב נישט אין געטאָ. לעב אויף דער צווייטער זײַט פֿון מויער. דו וועסט אונדז קענען העלפֿן“.

אין געטאָ איז געווען זייער שלעכט. אַ סך יידן זײַנען געשטאַרבן פֿון הונגער און פֿון קראַנקייטן. נאָך מער יידן האָבן די נאַצײס אַרויסגענומען פֿון געטאָ און געפֿירט צום טויט אין לאַגערן וואָס זײ האָבן אויפֿגעבױט. מע האָט די יידן פֿאַרגאַזט און פֿאַרברענט.

עס זײַנען שוין געבליבן ווייניק יידן אין געטאָ. העל־דישע, יונגע יידן האָבן באַשלאָסן: מע מוז מאַכן אַן אויפֿ־שטאַנד.

איד האָב געדאַרפֿט העלפֿן אַרײַנברענגען אין געטאָ דינאַמיט. דאָס איז געווען פֿאַרטאַג אין איינעם פֿון די לעצ־טע טעג פֿאַרן אויפֿשטאַנד. איד בין געווען אָנגעטאָן ווי אַ הענדלערין. כִּ׳האַב געהאַלטן אין האַנט אַ פעקל. דאָס פעקל איז געווען פֿאַרפֿאַקט אין פֿאַפּיר. דאָס פֿאַפּיר איז געווען מיט פֿעטע פֿלעקן, עס זאָל אויסזען אַז עס לײַגט דאָרטן פֿו־טער. מײַנע חברים האָבן צוגעשטעלט אַ לײַטערל צו דער מויער און איד האָב גענומען קלעטערן אויפֿן לײַטערל.

אַז איד בין שוין געווען אויף דער מויער, האָב איד גענומען קוקן אויף אַראָפּ. דאָרטן האָבן געזאַלט שטיין מײַ־נע חברים וואָס האָבן געדאַרפֿט צונעמען פֿון מיר דאָס פעקל. אָבער קײַנער איז ניט געווען.

וואָס זאָל איד טאָן? צו לאַנג טראַכטן קען מען ניט. איד האָב שוין געוואַלט גיין אויף צוריק, אָבער עס האָבן זיך דערהערט שאַסן. די חברים אויף יענער זײַט האָבן צו־געכאַפט דאָס לײַטערל און אָנגעהויבן לױפֿן.

איך בין געבליבן זיצן אויף דער מויער. מיט איין האנט האב איך זיך צוגעהאלטן איך זאל נישט אראפפאלן. מיט דער צווייטער האנט האב איך געהאלטן דאס פעקל דינא-מיט.

פֿראַגעס :

1. ווער זינגען געווען די נאצים?
2. וואס איז א געטא?
3. וואס האבן די נאצים געטאן מיט די יודן פֿון געטא?
4. צוליב וואס איז וולאדקע געבליבן אויף יענער זייט מויער?
5. ווען האבן די יונגע העלדישע יודן באשלאסן צו מאכן אן אויפשטאנד?
6. פֿארוואס האט מען ניט געמאכט דעם אויפשטאנד פֿרֿוֹער?
7. ווי האט וולאדקע געמראגן דינאמיט אין געטא?
8. וואס איז געשען ווען וולאדקע איז געווען אויף דער מויער פֿון געטא?

to put, to place	צושטעלן	to kill by poison gas	פֿארגאזן
to climb	קלעטערן	dawn	פֿארטאג
shot	שאַס, דער	packed up	פֿארפּאקט

ב.

זאל איך אראפּשפּרינגען אין געטא? די סכנה איז צו גרויס. איך קען נאך פֿאלן און מיין פעקעלע, „פוטער“ קען אויפרייסן. בלייבן זיצן אויף דער מויער קען מען אויך ניט. די נאצים וועלן מיר דערזען און וועלן מיר דערשיסן. ניטא קיין אויסוועג! איך מוז אראפּשפּרינגען און זאל געשען וואס עס וועט געשען.

אבער דא דערהער איך א באקאנטע שטים פֿון א חבֿר : „וולאדקע, שנעלער!“

שנעל גריטש איך זיך אראפּ פֿון מויער און איך בין שוין אויף זינע פֿלייצעס. איך בין שוין אין געטא צוזאמען מיט מיין פעקל. דערזע איך פֿון ווייטן ווי עס קומען אן נאצים. מיין חבֿר הייבט אן לויפֿן. איך נאך אים.

מיר לויפֿן אריין אין א פֿארלאזן הייז. די וואס האבן גע-וואוינט אין דעם הייז האט מען שוין לאנג אוועקגעפֿירט צום טויט.

מיר לויפן שנעל אויף די טרעפ. מיר הערן נאך זיך שווערע טריט. מיר זינען שוין אויפן בוידעם. אין א פינצ-טערן ווינקל ליגן צעריסענע ציכלעך מיט א גאנצן בארג פֿעדערן. מיר קריכן אריין אין דעם בארג פֿעדערן און דעקן זיך צו מיט זיי ביז איבער די קעפ.

די שווערע טריט קומען אלץ נעענטער און נעענטער. מיר הערן רייד. מע זוכט אונדו. דאס הארץ קלאפט מיר. וועלן די נאצים צוגיין צו אונדווער בערגל פֿעדערן? וועלן זיי אונדו געפינען?

זיי גייען דורך דעם בוידעם. אויף אונדווער ווינקל קוקן זיי גארנישט. א לאנגע צייט זינען מיר ביידע געזעסן אויף דעם בוידעם און מורא געהאט אראפצוקריכן. דורך א פֿענצ-טערל אין בוידעם קוקן מיר אראפ אויף דער גאס. עס איז שטיל. קיינער גייט ניט. מיר שאקלען אפ די פֿעדערן פֿון זיך און מיר גייען אראפ.

מיר שארן זיך ביי די ווענט. פֿון צייט צו צייט באהאלטן מיר זיך אין הויזער. מיר קריכן דורך הויפן, דורך לעכער, דורך בוידעם — ביז מיר קומען צו דעם ארט וואו אונדווערע חברים זינען דא.

איך גיב אפ דאס פֿעקל מיט דינאמיט. (וולאדקע)

פֿ ר א ג ע ס :

1. וואס איז געווען די ספנה ביים אראפשפרינגען פֿון דער געטא-מויער?
2. וואס איז געווען די ספנה ביים בלייבן זיצן אויף דער מויער?
3. ווי איז וולאדקע אראפ פֿון געטא-מויער?
4. וואס איז געווען די נייע ספנה?
5. וואו האפן זיך באהאלטן וולאדקע און איר חבר?
6. ווי זינען זיי געקומען צום ארט וואו עס זינען געווען די וואס האפן געגרייט דעם אויפשטאנד?
7. ווי, מיינט איר, האט מען געניצט דעם דינאמיט וואס וולאדקע האט געבראכט?
8. ביי וועמען, מיינט איר, האט וולאדקע באקומען דינאמיט?

stairs	טרעפ	way-out	אויסוועג, דער
feathers	פֿעדערן	to slide down	אראפגליטשן זיך
to shake off	אפשאקלען	deserted, abandoned	פֿארלאזן
to shuffle	שארן זיך		

אליהו הנביא אין געטאָ

דער אַלטיטשקער נביא
איז אומעטיק היינט,
נאָך גרויער ווי תמיד,
די אויגן פֿאַרוויינט

ער שפּאַנט איבער אַש-בערג,
עס ברייט אים זיין טראַט.
— „ווי האָסטו דערלאָזט
אַזאָ חורבן, מיין גאַט ? !

מע הערט ניט קיין שאַרד דאָ,
עס וויינט ניט קיין קינד.
עס קלאַגט נאָר און וואַיעט,
עס יאַמערט דער ווינט.

ווער וועט מיר דערלאַנגען
מיין אייביקן כּוּס ?
פֿאַרוואָס האָט מען קינדער
פֿאַרטיליקט, פֿאַרוואָס ? !

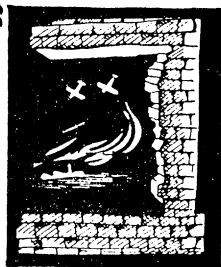
דער גרייז-גרויער נביא,
דער אַלטיטשקער מאַן,
בלייבט שטיין ווי פֿאַרשטיינערט.
פֿאַרויס מער קיין שפּאַן ...

(אלחנן אינדלמאַן)

ashes	אַש
to burn, to boil, to scald	ברײַען
to permit, to allow	דערלאָזן
(khurbn) destruction	חורבן
rustle	שאַרד
to howl	וואַיען
to lament	יאַמערן
to exterminate, to annihilate	פֿאַרטיליקן
	גרייז-גרוי — גרוי
petrified	פֿאַרשטיינערט

א יידיש קינד מיט א צעטעלע

אלד נאך דער מלחמה האט מען געוואוסט אז די נאציס האבן אומגעבראכט מיליאָנען יידן, מענער און פרויען, אלטע לייט און קינדער. אבער דאך האט מען גע- האַפֿט — אפשר איז עמעצער פֿון דער משפּחה אויף יענער זייט ים געבליבן לעבן? אפשר האט זיך פֿאַרט עמעצער



געראַטעוועט?

אין א יידיש הויז איז אָנגעקומען א בריוו פֿון יענער זייט ים. דעם בריוו האַט קיינער ניט געקענט לייענען. עס איז געווען אויף א מאַדנער שפּראַך. נאָר אונטן איז געווען אָנגעשריבן אויף יידיש איין איינציקע שורה: „אַלץ וואָס אין דעם בריוו איז געשריבן איז אמת“.

מע האַט געזוכט א מענטשן וואָס זאָל קענען פֿאַר- שטיין וואָס דער בריוו דערציילט. מע האַט געזוכט און גע- פֿונען. דער בריוו איז געווען אויף ליטוויש. און א מענטש וואָס פֿאַרשטייט ליטוויש האַט איבערגעזעצט דעם בריוו. דער בריוו איז געווען פֿון א פּויערטע פֿון א דאָרף אין ליטע. און דער בריוו האַט דערציילט:

די פּויערטע איז געווען אין פֿעלד. עס איז געווען א זומערדיקער פֿאַרנאַכט, א באַן מיט א סך וואַגאַנען איז דורכגעפֿאַרן. אין דאָרף האַבן אַלע געוואוסט — מיט אַזעל- כע באַנען, אין פֿאַרשלאָסענע וואַגאַנען, פֿירט מען יידן. די נאציס פֿירן זיי צו פֿאַרגאַזן און צו פֿאַרברענען.

פֿלוצלינג האַט די פּויערטע דערזען אז עפעס אַ פּעקל האַט מען אַרויסגעוואָרפֿן פֿון אַ וואַגאַן. דאָס פּעקל איז גע- געבליבן ליגן אויף דער ערד.

אויפֿן פֿעלד איז געוואָרן שטיל. קיינער איז ניט גע- ווען אַרום. די פּויערטע איז צוגעגאַנגען צו זען וואָס מע

האַט אַרויסגעוואָרפֿן פֿון וואַגאַן. האָט זי געפֿונען אַ קינד.
אַ קליין קינד איז געווען אינגעוויקלט אין אַ טוך. דאָס קינד
האַט געלעבט. זיינע אויגן זיינען געווען גרויס און אָפֿן.
די פֿויערטע האָט גענומען דאָס קינד אויף די הענט. האָט זי
דערזען אַז אויפֿן קינדס העלדזל הענגט אַ צעטעלע. דאָס
צעטעלע איז געשריבן אין ליטוויש: „גוטע מענטשן, האָט
רחמנות אויפֿן קינד. דאָס בעט איך זיין מאַמע. אַז די מלחמה
וועט זיך ענדיקן, שרייבט מיין שוועסטער אין אמעריקע.
מיין שוועסטער וועט איך פֿאַר אַרץ באַלוינען.“

און עס איז געווען צוגעשריבן דער אַדרעס.

איצט האָט די פֿויערטע שוין אַרץ פֿאַרשטאַנען. דאָס
האַט אַ ייִדישע מאַמע אַרויסגעוואָרפֿן איר עופֿעלע. אַפֿשר
וועט דאָס קינד געראַטעוועט ווערן. מע פֿירט די מאַמע
צוזאַמען מיט אַלע יידן זיי אומצוברענגען, צו פֿאַרגאַזן און
צו פֿאַרברענען. האָט די מאַמע אינגעוויקלט דאָס עופֿעלע
אין אַ טוך און אַרויסגעוואָרפֿן אין פֿעלד. אַפֿשר וועט עס
געפֿינען אַ מענטש וואָס וועט רחמנות האָבן אויפֿן קינד.
אַבער רחמנות אַליין איז ווייניק. האָט זי צוגעזאָגט, מע וועט
באַלוינען פֿאַרן ראַטעווען דאָס קינד.

די פֿויערטע האָט געבראַכט דאָס קינד צו זיך אַהיים.
זי האָט געוואוסט אַז עס איז אַ סכּנה פֿאַר איר צו האַלטן און
צו האַרעווען דאָס קינד. זי האָט אויך דאָס צעטעלע גוט
באַהאַלטן. עס וועט צו ניץ קומען.

און אַז די מלחמה האָט זיך געענדיקט, האָט די פֿויערטע
אַרויסגענומען דאָס באַהאַלטענע צעטעלע מיט דעם אַמע-
ריקאַנער אַדרעס. זי האָט אָנגעשריבן דעם פֿרוון צו דער
אַמעריקאַנער שוועסטער. זי האָט געשריבן אַז זי האָט
אויסגעהיט איר שוועסטערס קינד פֿון די דייַטשן. און זי
האַט געשריבן צום סוף: זי וויל ניט קיין געלט, זי וויל ניט

קיין מתנות. זי וויל אז מע זאל זי צוזאמען מיט אירע קינד-
דער ברענגען קיין אמעריקע.

די שוועסטער אין אמעריקע האט געטראכט: איר
גאנצע משפחה איז ניטא. איר שוועסטער איז ניטא. אבער
עס איז געבליבן לעבן איר שוועסטערס קינד. איר האפענונג
איז ניט געווען אומזיסט.

די שוועסטער אין אמעריקע האט געבראכט אהער די
גאנצע משפחה פון דער פויערטע. דאס קינד האדעוועט
יוד ביי דער מומען. עס איז א פיין, שיין יידיש ינגעלע.

(יעקב פאט)

צושרייבן, צוגעשריבן		
אומברענגען	האדעווען	צו ניץ קומען

פ ר א ג ע ס :

1. ווי האבן די נאציס געפירט יידן אין די לאגערן זיי אומצוברענגען?
2. פארוואס האט א מאמע ארויסגעווארפן איר עופעלע?
3. ווער האט געפונען דאס קינד?
4. וואס איז געווען אנגעשריבן אויפן צעמעלע?
5. פארוואס האט די פויערטע געראטעוועט דאס קינד?
6. וואס איז געווען געשריבן אין דעם בריוו אויף ליטוויש?
7. איז די פויערטע באלוינט געווארן?
8. וואס איז דער סוף פון דער מעשה?
9. מיינט איר אז עס איז געווען נאר איין קינד מיט א צעמעלע? וואס
האט געקענט געשען מיט אזעלכע קינדער?
10. מיט וואס איז די מעשה ענלעך (similar) צו דעם וואס מיר ווייסן
פון חומש וועגן משה רבינו?

to destroy, to kill	אומברענגען
strange	מאדנע
Lithuanian	ליטוויש
peasant woman	פויערטע
locked	פארשלאסן
shawl	טוך
to bring up, to nourish	האדעווען
to come in handy	צו ניץ קומען

כ'נעם מיר מיט אַ שטיינדל

כ'נעם מיר מיט אַ שטיינדל
פֿון דער געטאָ-וואַנט.
כ'בוי אַ הויז מיר זוניק
אין דעם ווייטן לאַנד.

כ'מויער אינן דאָס שטיינדל
פֿון דער געטאָ-וואַנט
אין מײן הויז דעם ווייסן
אין דעם ווייטן לאַנד.

ס'זאָל אַ טראַפּן טרויער
פֿון ישראלס לייד
זײן אין ווייסן מויער,
אין מײן גרויסער פֿרייד.

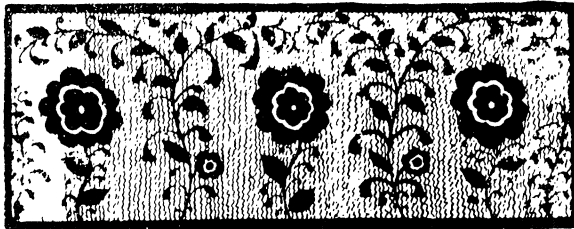
ס'זאָל אַ זכר בלייבן
פֿון די געטאָ-טעג
אין מײן היים דער נײער
אויפֿן ווייטן ברעג.

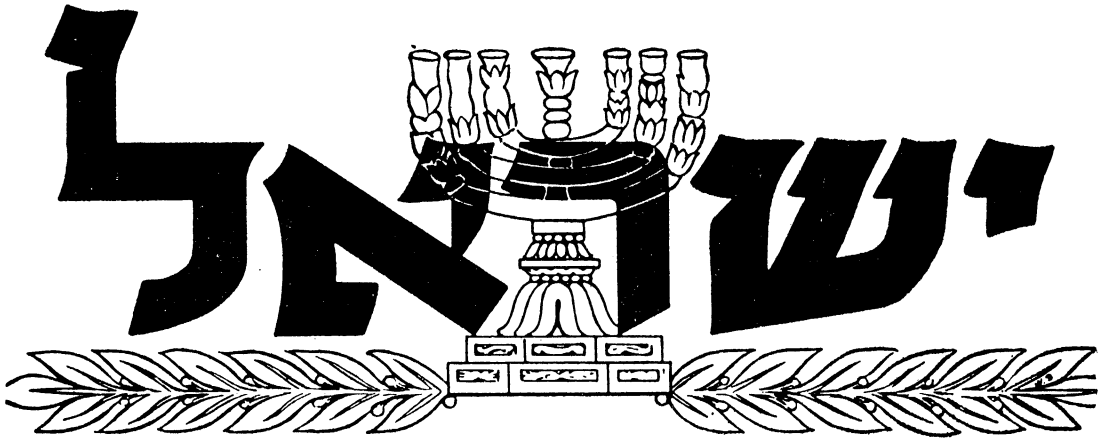
(אלחנן אינדלמאַן)

sunny
to immure, to put
into a brick wall
suffering
(zeykher) remembrance, trace

אינמויערן
זוניק

לייד
זכר





זייט געגריסט

פֿון אַ לאַנד וואָס ליגט ווייט איבער ימען
כּישיק אַ האַרציקן, וואַרעמען בריוו
צו די ברידער און שוועסטער מיניע
אין ירושלים, חיפה און תּל-אַבֿיבֿ.

עס האָבן די זיידעס און טאַטעס
אַ ליכטיקן חלום געהאַט —
אַ היים פֿאַר די זין פֿון ישׂראל,
צו לעבן געזיכערט און זאַט.

עס האָבן די זיידעס געחלומט,
געחלומט בייטאַג און ביינאַכט,
און איר האָט גענומען דעם חלום,
און חלום פֿאַר אמת געמאַכט.

איר האָט מיטן אייגענעם אַטעם
געטריקנט די זומפּן פֿון לאַנד,
די שטיינער און דערנער געריסן
מיט מידער, מיט בלוטיקער האַנט.

געווייקט און געבאָדן די זאַמדן,
 ביז וואָנען די ערד האָט דערוואַכט,
 און ס'האַבן די פֿרוכטן און גרינסן
 זיך זוניק און פֿריידיק צעלאַכט.

געהאַפֿט און געבעטן אויף שלום,
 נאָר מוטיק און זיכער און פֿעסט
 געגרייט זיך אַנטקעגן דעם שונא
 צו שיצן די אייגענע נעסט.

איצט קוועלט אָן מיין האַרץ פֿון דער ווייטנס
 און ס'רייסט זיך אַרויס פֿון מיין בריוו:
 מיין ברכה אויף אייך, מינע ליבע,
 אין ירושלים, חיפה און תל-אַבֿיבֿ.

(י. גויכבערג)

פֿר אַ ג ע ס :

1. וועגן וועלכן חלום רעדט זיך אין ליד?
2. ווער האָט דעם חלום געחלומט און ווער האָט אים „געמאַכט פֿאַר אַן אמת“?
3. פֿאַרוואָס ווערן דאָ דערמאַנט די דריי שמעט: ירושלים, חיפה, תל-אַבֿיבֿ?
4. אין וועלכע שורות ווערט באַשריבן: א) די שווערע אַרבעט פֿון די בויערס פֿון לאַנד? ב) דער קאַמף צו באַשיצן ישראל? ג) די פֿרייד מיטן ייִדישן לאַנד?

bloody
 to soak
 to rejoice
 from far away

בלוטיק
 ווייקן
 אַנקוועלן
 פֿון דער
 ווייטנס

hearty
 secure, safe
 breath
 to dry
 swamp

האַרציק
 געזיכערט
 אַטעם, דער
 טריקענען
 זומפ, דער



ביימער בליען אין מדבר

א.

יז א קאלטן פרימארגן זיינען אנגעקומען
חלוצים און האָפּן אָנגעהויבן אויפשטעלן
געצעלטן. דרײַ אראַבער אויף אייזלען
האָפּן זיך אָפּגעשטעלט און געפּרעגט:
— „וואָס טוט איר דאָ, יידן?“



— „דאָ וועט זײַן אַ ייִדיש דאָרף“, —

האָפּן די חלוצים געענטפּערט.

האָפּן די אראַבער געלאַכט: — „דאָ אין מדבר אַ
דאָרף? מיילן ווײַט איז נײַטאָ קײן גראַז, איז נײַטאָ קײן בוים.
די ערד איז דאָ פּול מיט זאַלץ. נײַט ווײַט איז דער טױטער
ים און אַלץ אַרום איז טױט.“

האָפּן די חלוצים און חלוצות געענטפּערט: — „קומט
צוריק אין דרײַ יאָר אַרום, וועט איר זען.“

די אראַבער האָפּן געלאַכט און זיינען אַוועק.

עס זיינען אַריבער טעג און חדשים. די חלוצים און
חלוצות האָפּן שווער געאַרבעט פֿון פֿאַרטאָג ביז שפּעט אין
דער נאַכט.

עס זיינען געקומען טוריסטן פֿון אַמעריקע און האָפּן
געפּרעגט די חלוצים:

— „וואָס טוט איר דאָ?“

— „מיר וואַשן די ערד“, — האָפּן די חלוצים געענט-

פּערט.

— „איר וואַשט די ערד? ! ווי וואַשט מען ערד?“ —

האָפּן די אַמעריקאַנער געפּרעגט. און די חלוצים האָפּן גע-
ענטפּערט: — „צוויי מייל פֿון דאַנען איז דער ירדן. ברענגען
מיר וואַסער אין עמערס און גיסן אויף דער ערד. דאָס וואַ-
סער וואַשט אויס די זאַלצן פֿון דער ערד. שפּעטער וועלן

מיר פֿאַרפֿלאַנצן ביימער און פֿאַרזייען גראָן. האָבן די טוריסטן געענטפֿערט: — „מיר קומען פֿון אמעריקע. אין אמעריקע קען מען אלץ טאָן. אָבער אזא זאך ווי וואַשן ערד — דאָס האָבן מיר נישט געהערט.“

האָבן די חלוצים געענטפֿערט: — „קומט צוריק אין דרײַ יאָר אַרום. וועט איר זען אז ביימער וועלן דאָ בליען און אז פֿעלדער וועלן דאָ גרינען.“

די טוריסטן זיינען אוועק און האָבן געזאָגט איינער דעם צווייטן: — „זיי זיינען וואוילע יונגען, די חלוצים. עס איז אַ רחמנות אויף זיי. זייער מי איז אומזיסט.“

פֿון ירושלים האָט מען געשיקט אַ באַרימטן אַגראָנאָם, אַ פֿראַפֿעסאָר, ער זאָל זען ווי עס גייט די אַרבעט בײַ די חלוצים.

ער האָט גענומען אַ ביסעלע ערד אין אַ פֿלעשעלע מיט אַ פֿליסיקייט. ער האָט גענומען אַן אַנדער ביסל ערד אין אַן אַנדער פֿלעשעלע מיט אַן אַנדער פֿליסיקייט. ער האָט געשאַקלט די פֿלעשעלעך. ער האָט דערנאָך גענומען אַ ביסל ערד אויף דער לינקער האַנט און עס אַ לעק געטאָן. דאָס פנים איז אים רויט געוואָרן און ער האָט אויסגעשריען: — „עס איז סס, די ערד איז אַ פֿאַרסמטע. נישט מיר אַ גלאַז וואַסער.“ דער פֿראַפֿעסאָר האָט אויסגעוואַשן דאָס מויל און דערנאָך געזאָגט די חלוצים: — „אייער מי איז אומזיסט. דאָ וועט גאַרנישט נישט וואַקסן!“

די חלוצים און חלוצות האָבן געשוויגן. נאָך איינער, דוד האָט ער געהייסן, האָט געזאָגט: — „הער פֿראַפֿעסאָר, קומט צו אונדז אין דרײַ יאָר אַרום. איר וועט דאָ געפינען גרינע פֿעלדער און ביימער וואָס בליען.“

ירדן מדבר	חלוצי, חלוצים חלוצה, חלוצות
--------------	--------------------------------

פ ר א ג ע ס :

1. ווער זיינען געווען די חלוצים און די חלוצות ?
2. וואס האבן זיי אויפגעטאן פארן לאנד ?
3. וואס ווייסט איר וועגן דעם ירדן און וועגן דעם טויטן ים ?
4. וואס האבן די אראבער געזאגט וועגן אויפשטעלן א יידישן דארף אין מדבר ?
5. וואס האבן געזאגט די אמעריקאנער טוריסטן ?
6. וואס האט געזאגט דער בארימטער פראפעסאר פון ירושלים ?
7. פארוואס האבן די חלוצים און די חלוצות זיך ניט צוגעהערט צו די רייד אז זייער מי איז אומזיסט ?

agronomist, farm expert	אַגראָנאָם	(Kholuts, Kholutsim)	חלוץ, חלוצים
salt	זאַלץ	Palestine, in Israel	pioneer(s) in
fluid	פֿליסיקייט	to sow,	פֿאַרזייען, פֿאַרפֿלאַנצן
(som) poison	סם	to plant	

ב.

די חלוצים און חלוצות האָבן שוין זעקס חרשים גע-
ארבעט. זיי האָבן געוואָשן די ערד.

אויך מאָל אין ווינטער אין געקומען א שטורעם און
האַט אומגעוואָרפֿן די געצעלטן. פֿון די לאַמפֿן מיט נאַפֿט
איז געוואָרן אַ פֿייער. דאָס פֿייער האָט פֿאַרברענט אלע
זאָכן. דער שטורעם האָט פֿאַרטראָגן די געצעלטן אין מדבר.
די חלוצים און חלוצות זיינען געבליבן אָן אַ דאָך איבערן
קאָפּ. איינע פֿון די חלוצות, לאַה די לאַכעדיקע, האָט אָנג-
געהויבן וויינען: — „מער קען איך ניט. מער קען איך
ניט!“

אַבער דוד האָט געזאָגט: „ניין, חברים, מיר וועלן ניט
אָוועק פֿון דאָנען! מיר פֿרײַבן דאָ! מיר זיינען געקומען
מלחמה האַלטן מיטן מדבר. מיט פֿופֿציק יאָר צוריק איז
גאַנץ ארץ־ישׂראל געווען אַ מדבר. וואָס איז געווען דער
גליל? — אַ מדבר. וואָס איז געווען די שטאַט תּל־אָבֿיבֿ? —
אַ מדבר! מע האָט באַזיגט דעם מדבר. מיר וועלן אים
אויך דאָ באַזיגן.“

דוד האָט געענדיקט ריידן און אַלע ווי איין מענטש
האַבן זיך אויפֿגעהויבן און געשוואָרן: „מיר פֿלייבן דאָ!“
און אין מיטן נאַכט האָבן די חלוצים און חלוצות גענומען
זינגען:



אין לאַנד געקומען
אַקערן און בויען,
פֿלאַנצן און זייען —
דעם מדבר אינגענומען!

עס איז אוועק אַ יאָר. מע האָט געבראַכט פֿון ירושלים
צען יונגע ביימלעך. מיט פֿרייד האָט מען זיי פֿאַרפֿלאַנצט.
אַבער די ביימלעך זיינען נישט געוואַקסן. זיי זיינען פֿאַר-
דאַרט געוואָרן.

דוד איז אוועק קיין ירושלים און האָט געבראַכט פֿרישע
ביימלעך. אַבער אויך זיי זיינען נישט געוואַקסן.
צום דריטן מאל האָט מען געבראַכט פֿון ירושלים פֿרי-
שע צען ביימלעך און זיי פֿאַרפֿלאַנצט. עס זיינען אַריבער
אַ פֿאַר חדשים און די ביימלעך האָבן גענומען גוט וואַקסן.
— „נו“ — האָט דוד געזאָגט — „דאָס יאָר וועלן מיר
שוין קענען אַ הוליע טאָן, ווען עס וועט קומען ט״ו בשבֿט.“
עס איז אָנגעקומען דער חודש שבֿט. די חלוצים און
חלוצות האָבן געשיקט בריוו איבערן גאַנצן לאַנד: „קומט
צו אונדז זיך פֿרייען מיט אונדזערע צען ביימלעך וואָס וואַקסן

לעבן טויטן ים". זיי האָבן אויך געשריבן צום פּראָפּעסאָר אין ירושלים: „קומט און זעט דעם וואונדער".

מ"ו בשבט זיינען געקומען א סך מענטשן. מען איז געקומען פֿון די קאַלאָניעס, עס זיינען געקומען אויך טור-ריסטן. עס איז געקומען אויך דער פּראָפּעסאָר פֿון ירושלים. אַלע האָבן געקוקט און זיך געוואונדערט. צען ביימלעך זיינען געשטאנען אין הארץ פֿון מדבר. זיי האָבן געבליט. עס זיינען געקומען אויך אַראַפּער און זיי האָבן געזאָגט:

„פּישוף-מאַכערס זיינען זיי. די יידן זיינען פּישוף-מאַכערס". דער פּראָפּעסאָר האָט געדריקט דודן די האַנט און געזאָגט: „איר געדענקט דאָך וואָס ד"ר הערצל האָט געזאָגט? אויב איר ווילט — איז עס ניט קיין לעגענדע?"

און די אַמעריקאַנער טוריסטן האָבן אויסגערופֿן: — „לאַנג לעבן זאָלן די חלוצים און די חלוצות!"

(מ. א.)

פֿאַרדאַרן, פֿאַרדאַרט ווערן	אינגעמען, אינגענומען
גליל	א תוליע טאן

פ ר א ג ע ס :

1. וואָס איז געשען אין א ווינטער-נאַכט?
2. וואָס פּאַסירט לאהם ווערטער 'מער קען איך ניט'?
3. וואָס קענט איר זאָגן וועגן דודס כאַראַקטער?
4. פֿאַרוואָס זיינען די ערשמע צען ביימלעך פֿאַרדאַרט געוואָרן?
5. ווען האָבן די חלוצים שוין געקענט א תוליע טאן?
6. פֿאַרוואָס האָט מען פּאַשטימט דעם יום-טובֿ פֿון די צען ביימלעך אויף מ"ו בשבט?
7. וואָס האָבן געזאָגט די אַלע וואָס האָבן פֿריער ניט געגלייבט אין דער אַרבעט פֿון די חלוצים?
8. ווער איז געווען ד"ר הערצל? וועגן וואָס האָט ער געזאָגט „אויב איר ווילט — איז עס ניט קיין לעגענדע"?

sorcerer
to shake
legend

פּישוף-מאַכער
דריקן, דאָ:
לעגענדע, די

to overturn
to dry up
to be merry

אמוואָרפֿן
פֿאַרדאַרן
תוליען

דודל

א.

ס איז געווען אין די טעג פֿון אויפשטאנד
אין ווארשעווער געטא. די נאציס האָבן
געזען אז עס איז שווער צו פאזינגן די יידן.
האָבן זיי געבראכט גרויסע מאַנקען.



— „א גלית, א גלית!“ — האָבן יידן
געשרייען, ווען זיי האָבן דערזען אַ גרויסן

טאנק, — „וואָס קען מען טאָן קעגן אזא גלית?“

דער פּערצין-יאַריקער דודל וואָס איז געווען צווישן די
קעמפּערס פֿון געטא האָט געענטפּערט: — „דוד האָט פּאָר-
זיגט גליתן מיט אַ שטיינדל“. און ער האָט געטראַכט: „איך
בין דאָך דוד, איך דאַרף אַרויס קעגן גליתן“.

און דודל איז אַרויס מיט אַ פּלאַנץ, פֿול מיט גאַזאַלין.
ער האָט אזוי גוט אַ וואַרף געטאָן די פּלאַנץ מיט גאַזאַלין
אז איין טאנק איז אויפגעריסן געוואָרן.

אַבער יידן האָבן ניט געקענט זיגן. זיי האָבן געהאט
זייער ווייניק געווער. קיין פֿלעשער מיט גאַזאַלין זיינען שוין
אויך ניט געווען. יידן האָבן זיך געשלאָגן ווי לייבן. אַ סך
נאציס זיינען געפאלן, אַבער עס זיינען געקומען אלץ מער
און מער נאציס. זיי האָבן אונטערגעצונדן גאַנצע גאַסן.

מע האָט געמוזט אַרויס פֿון די פּרענענדיקע הייזער און
זיך פּאהאַלטן. ווען דאָס געטא איז שוין געווען אינגאַנצן
חרוב, האָבן די נאציס געזוכט און געפונען די יידן אין די
פּאהעלטענישן. אַ סך יידן האָבן זיי גלייך דערשאָסן, אַנ-
דערע האָבן זיי אוועקגעשיקט צו אַרבעטן ווי שקלאָפּן אין
לאַגערן.

דודלען האָט מען געשיקט פֿון איין לאַגער אין צווייטן,
בזי ער איז אָנגעקומען אין אַ לאַגער טיף אין דײַטשלאַנד.
דאָרטן איז געווען אַ גרויסע פּאַבריק פֿון אַמוניציע. ווען די

נאצים האָבן געזען אז אַ ייד אַרבעט נישט גוט אָדער האָט
נישט קיין פּוּח צו אַרבעטן, האָט מען אים גלייך דערשאָסן.
דודל האָט גוט געאַרבעט. ער האָט געוואָלט זיך פאַקענען
מיט די אַלע מינים געווער וואָס די פֿאַבריק האָט אויסגע-
אַרבעט.

— „וואָס דאַרפֿסטו דאָס?“ — האָט אים געפֿרעגט אַן
עלטערער ייד.

— „איך וויל וויסן אַלץ וועגן געווער. דאָס וועט
מיר צו ניץ קומען“, — האָט דוד געענטפֿערט מיט אַן ערנסט
פנים. און ער האָט געטראַכט: דער ייִדישער דוד דאַרף
האַבן אזא קונציק געווער וואָס זאָל קענען פּאַזיגן דעם נאָ-
ציטן גלית.

עס זיינען געקומען אמעריקאנער עראַפּלאַנען און האָבן
געשאָסן אויף דער פֿאַבריק פֿון אַמוניציע. אַ סך נאצים זיי-
נען אומגעקומען, אָבער אויך אַ טייל פֿון די ייִדישע שקלאַפֿן.
דודל איז געבליבן לעבן.

די לעבן-געבליבענע יידן האָט מען איצט געטריבן
אין אַן אָרט, וואו מען האָט זיי געזאָלט אַלעמען אומברענגען.
אָבער עס זיינען שוין געקומען די אמעריקאנער. די נאצים
זיינען גיך אַנטלאָפֿן. די ייִדישע שקלאַפֿן זיינען געוואָרן פֿריי.
דודל האָט זיך געקושט מיט זיינע פֿאַפֿרטיערס. ווייניק יידן
האַבן זיך געראַטעוועט.

דודל האָט ווידער גענומען זיך אינטערעסירן מיט גע-
ווער, איצט מיט דעם געווער וואָס די אמעריקאנער האָבן
געהאַט. ער האָט זיך אויסגעלערנט פֿונאַנדערצונעמען און
ווידער צונויפֿצושטעלן אמעריקאנער קוילנוואַרפֿערס. די
אמעריקאנער סאַלדאַטן האָבן זיך געוואונדערט:

— „ער איז דאָך אַ גאַנצער מעכאַניקער, דער ייִנגל.
ער איז אַ גרויסער קענער פֿון געווער.“

דודל איז איצט געווען אין אַ לאַגער פֿאַר די יידן וואָס
זיינען געבליבן לעבן. אין לאַגער זיינען געקומען ייִדישע

סאַלדראַטן פון ארץ-ישׂראל, סאַלדראַטן פֿון דער ייִדישער פֿריי-
גאָדע. דודל איז געוואָרן אַ גוטער פֿרײַנד מיט זיי און זיי
האַבן גיך דערזען אז דער בחור פֿאַרשטייט אַ סך וועגן
געווער.

— „אזא בחורל איז זייער גוט פֿאַר דער הגנה“, —
האַט געזאָגט איינער פֿון די ייִדישע סאַלדראַטן. — „ער וועט
קענען אַרבעטן פֿנים גרייטן געהיים געווער. לאַמיר אים
ברענגען צו אונדז אין לאַנד“.

דודלס פנים האָט געשיניט: — „געמט מיך מיט, איך
וויל קומען מיט אייך קיין ארץ-ישׂראל. איך שווער אייך אז
איך וועל אייך צו גיין קומען!“

to take apart	פֿונאַנדערנעמען	(Golyas)	גליח
to put together	צונויפֿשטעלן	set fire to	אונטערגעצונדן
expert	קענער, דער	(khorev) destroyed	חרוב
secret	געהיים	ammunition	אַמוניציע
(Hagana') secret	הגנה	kind, sort	מין, דער
Jewish army in Palestine		to produce	אויסאַרבעטן
		machine-gun	קוילנוואַרפֿער

ב.

דודל איז אָנגעקומען אין אַ קיבוץ אין גליל. אין קיבוץ
איז געווען אַ גרויסער וואַרשטאָט וואו מע האָט פֿאַרריכט
טראַקטאָרס און אַנדערע מאַשינען. געהיים האָט מען דאַרטן
אויך געמאַכט געווער פֿאַר דער הגנה. דודל האָט געאַרבעט
אין דעם וואַרשטאָט.

עס איז אויפֿגעקומען די פֿרײַע מדינת ישׂראל. אָבער
גלייך זײַנען שונאים באַפֿאַלן פֿון אלע זײַטן. מע האָט גע-
דאַרפֿט וואַס מער געווער. דער וואַרשטאָט אין קיבוץ האָט
געאַרבעט טאָג און נאַכט. דודל האָט די גאַנצע צײַט געאַר-
בעט איבער עפעס אַ נייעם מאָדעל פֿון אַ קליין האַרמאַטל.

— „דודל“, — האָט אים געזאָגט דער עלטסטער פֿון
וואַרשטאָט, — „פֿאַרגעס ניט אז מע דאַרף איצט וואַס מער

געווער. איצט איז ניט די צייט פֿאַר נייע מאַדעלן. יעדע מינוט איז טייער."

— „יא, יא,“ — האָט געענטפֿערט דודל — „יעדע מי-
נוט איז טייער, זייער טייער. לאַזט מיך, לאַזט מיך, חברים!“
און דודל האָט ניט גערוט. גאַנצע טעג איז ער געווען
פֿאַרנומען מיט זײַן אַרבעט.

די מלחמה איז געוואָרן אַלץ ביטערער. די שונאים
האָבן אַרומגערינגלט די שטאָט צפֿת, ניט ווייט פֿון דודלס
קיבוץ. אַלע פֿון קיבוץ, אפילו די וואָס האָבן געאַרבעט אין
דעם וואַרשטאָט, האָבן געמוזט אַלץ אוועקוואַרפֿן און גיין
ראַטעווען די ברידער פֿון צפֿת.

דודל און זײַנע חברים פֿון קיבוץ האָבן מיטגענומען
צום פֿראַנט אַ קליינעם האַרמאַט, געמאַכט לויט דודלס פֿלאַן.
די שטאָט צפֿת איז געווען אַרומגערינגלט פֿון טויזנטער
אַראַבער. מע האָט געדאַרפֿט זיך דורכרייסן דורך זיי און קו-
מען אין שטאָט.

דודל האָט אוועקגעשטעלט זײַן אייגן געווער אויף אַ
באַרג — און פֿלוצלינג האָט זיך דערהערט אַ דונערן. דודלס
געווער האָט געמאַכט אזא טומל אזוי ווי הונדערט האַרמאַטן
וואַלטן געשאָסן מיט איין מאָל. די אַראַבער זײַנען געוואָרן
צעשראָקן. איינער האָט אויסגערופֿן:

— „ס'איז די אַטאַמישע באַמבע! די יידן האָבן די
אַטאַמישע באַמבע!“

— „די אַטאַמישע באַמבע! די אַטאַמישע באַמבע!“
— האָבן די אַראַבער איצט געשריען פֿון אַלע זײַטן. עס איז
געוואָרן אַ פּאַניק. טויזנטער אַראַבער האָבן געוואַרפֿן זייער
געווער און גענומען לויפֿן. די שטאָט צפֿת איז געוואָרן פֿריי
פֿון שונא.

— „ס'איז דודלס אַרבעט!“ — האָבן געזאָגט זײַנע
חברים. דערנאָך האָבן אויך אנדערע אין דער ייִדישער אַר-
מיי זיך דערוואוסט וועגן דעם נייעם געווער.

— „דודל, ווי רופסטו דיין דונער-מאשין?“ — האָט
 אים געפרעגט אַן אַפֿיציר פֿון דער אַרמיי.

— „איך ווײס ניט, איך האָב וועגן אַ נאַמען ניט גע-
 טראַכט“, — האָט דודל געענטפֿערט מיט אַ שמײכל, —
 „אויב איר ווילט, רופֿט עס גאַר דודל. עס איז אזוי ווי דאָס
 שטיינדל וואָס דוד האָט געוואָרפֿן אויף גליתן און אים גע-
 טייט“.

— „ביסט גערעכט, דודל“, — האָבן אלע געזאָגט, —
 „עס איז אזוי ווי אין דער מעשה מיט דודן און גליתן“.
 און עס איז אוועק דאָס דודל אַדער — ווי מע האָט אַ
 ביסל שפּעטער עס גערופֿן — די דאַוידקע, איבער אלע
 טיילן פֿון דער ייִדישער אַרמיי. די דאַוידקע האָט אָנגע-
 וואָרפֿן אַ שרעק אויפֿן שונא. די דאַוידקע האָט געראַטעוועט
 אַ סך ייִדישע לעבנס. דודל האָט באַזיגט גליתן.

(פֿייגל שאַפֿראָן)

(Kibuts) collective colony of
 pioneers in Palestine, in Israel
 workshop
 to repair
 cannon
 to encircle, to surround
 (Tsfas)
 to break through

קיבוץ, דער
 וואַרשטאַט, דער
 פֿאַרריכטן
 האַרמאַט, דער
 אַרומרינגלען
 צפֿת
 דורכרײַסן זיך



ל"ג בעומר

אָס איז געווען אין די צײַטן ווען די רוימער האָבן געהערשט איבער ארץ־ישׂראל. עס האָט דעמאָלט געלעבט אַ גרויסער גע־לערנטער. ער האָט געהאַט אַ סך תּלמי־דים און זײַנע תּלמידים האָבן אים זײער לײב געהאַט.



איז מען געקומען צו די רוימער און מע האָט זיי גע־זאָגט אז דער געלערנטער רעדט שלעכטס קעגן זיי. האָט דער רוימישער קײסער געהייסן מײסן דעם געלערנטן. איז דער געלערנטער אַנטלאָפֿן צוזאַמען מיט זײַן זון און האָט זיך באַהאַלטן אין אַ הײל.

בײַם אַרײַנגאַנג פֿון הײל זײַנען אויסגעוואַקסן מײסל־בײַמער און פֿײַנגבײַמער. פֿון אונטער דער ערד האָט זיך געעפֿנט אַ קוואַל וואַסער. דער געלערנטער מיט זײַן זון האָבן געגעסן די פֿרוכט פֿון די בײַמער און געטרונקען דאָס וואַסער פֿון קוואַל. זיי זײַנען געווען אין הײל דרײַצן יאָר.

די רוימער האָבן נײַט געוואוסט וואו דער געלערנטער געפֿינט זיך, ווײל די בײַמער האָבן פֿאַרשטעלט די הײל. נאָר די תּלמידים פֿון דעם געלערנטן האָבן געוואוסט וואו דער געלערנטער געפֿינט זיך. אײן מאָג אין יאָר, ל״ג־בעומר, פֿלעגן זיי שטילערהײט קומען זען דעם רבּין. זיי פֿלעגן נעמען מיט זיך פֿײל־און־בײַגנס און שפּײז אויפֿן וועג.

פֿלעגן זיי טרעפֿן רוימישע סאַלדאַטן וואָס האָבן זיי געפֿרעגט — וואוהין גײט איר? איז דער ענטפֿער געווען: — מיר גײען שײסן חיות אין וואַלד.

אַבער זיי זײַנען געקומען צום רבּין און אַ גאַנצן מאָג געהערט תּורת. דערנאָך איז מען געגאַנגען צוריק אַהײם.

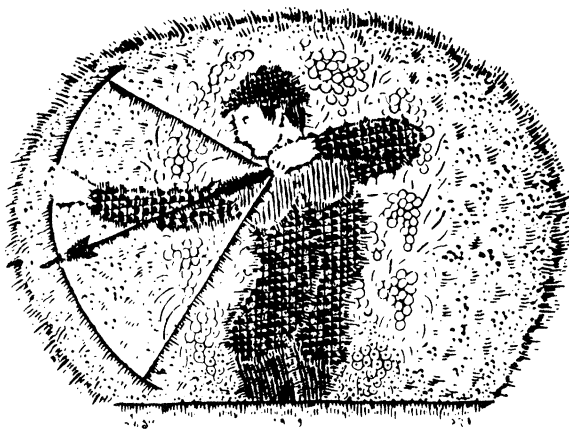
דעריבער פֿייערן ייִדישע קינדער דעם יום־טובֿ ל"ג־בעומר
ביון היינטיקן טאָג.

**

דער נאָמען פֿון דעם גרויסן געלערנטן איז געווען רבי
שמעון בן יוחאי.

ל"ג בעומר — דריי און דרייסיקסטער טאָג נאָך דער צווייטער נאָכט פון פסח.
עומר (oymer) איז אַ מאָס גערשטן, וואָס מע פֿלעגט יעדן טאָג ברענגען
אין בית־המדרש, 49 טעג, פון פסח ביז שבועות.

to screen	פֿאַרשטעלן	to dominate	הערשן
bow and arrow	פֿייל־און־בויגן	entrance	אַרבינגאַנג
		spring, well	קוואַל, דער



שבועות

זומער-לעב, זומער-לעב,
זוניקע פרייד,
ברענגסט אונדז דעם שבועות
אין גרינעם געקליידט.

ליכטיקער יום-טוב,
וואָס זינגט אונדז אַ ליד
פֿון ייִדישער תורה,
פֿון ליבשאַפֿט און פֿריד.

ליבשאַפֿט אין האַרצן
און בלומען אין פֿעלד,
וואָס פֿאַר אַ פֿרישע
און ליכטיקע וועלט!

זומער-לעב — ליבער, טייערער זומער.
געקליידט — אַנגעטאַן אין אַ קלייד.
פֿריד — פֿרידן.



די היטערס פון דער תורה

ען גאט האט באשלאסן צו געבן די תורה
צו יידן, האט ער געוואלט זיין זיכער אז
יידן וועלן טאקע אפהיטן די תורה. האט
גאט גערופן אלע יידן און זיי געזאגט:
— „איך וועל איך געבן די תורה,
אויב איר וועט געבן א גאראנטיע אז איר
וועט זי טאקע היטן“.



יידן האבן געוואלט קריגן די תורה, אבער זיי האבן נישט
געוואוסט וואס פאר א גאראנטיע צו געבן.
האט איינער געזאגט: — „לאמיר נעמען דאס גאנצע
גאלד און דאס זילבער און אלע טייערע שטיינער וואס מיר
האבן און דאס וועט זיין אונדזער גאראנטיע“.
האבן אלע פון אים געלאכט: „צו וואס דארף גאט גאלד
אדער זילבער, אדער טייערע שטיינער?“
האט אן אנדערער געזאגט: — „לאמיר געבן אלץ
וואס מיר האבן: אונדזערע שאף, אונדזערע קליידער —
אלץ“.

האט מען ווידער פון אים געלאכט: „גאט דארף דען
די קליידער אדער די שאף? די גאנצע וועלט איז דאך
זינע“.

איז מען געזעסן טרויעריק און ניט געוואוסט וואס צו
ענטפערן.

האט זיך אויפגעשטעלט אן אלטער מאן און האט
געזאגט:

— „לאמיר געבן ווי א גאראנטיע אן אייביקע זאך.
אויב מיר וועלן ניט היטן די תורה, זאלן די שטערן פאר אונדז
מער ניט שיינען“ און דאס גאנצע פאלק האט געשווארן
בני די ליכטיקע שטערן אז זיי וועלן היטן די תורה.

האט גאט געזאגט: — „איך קען ניט אָננעמען אזא

שבועה. די שטערן זינגען אויך ניט אייביק. עס זינגען דא
פֿינצטערע נעכט, ווען מע זעט ניט די שטערן. וועט איר
פֿאָרגעסן אייער שבועה".

האַט אַן אַנדער מאַן געזאָגט: — „לאַמיר שווערן בײַ
דער שײנער לִבְנָה". אָבער גאַט האַט געזאָגט: — „אײך
קען אַזאַ שבועה ניט אָננעמען. ווען די לִבְנָה איז נישט אײפֿן
הימל אָדער זי איז פֿאַהאַלטן אונטער וואַלקנס, וועט איר
פֿאָרגעסן אייער שבועה".

האַבן זיך עטלעכע אײפֿגעשטעלט און אויסגערופֿן: —
„אָבער מיר שווערן בײַ דער זון, בײַ דער לײכטיקער זון. אַזאַ
שבועה וועט גאַט אָננעמען".

אָבער גאַט האַט געזאָגט: — „אײך קען אַזאַ שבועה
ניט אָננעמען. אײן די לאַנגע נעכט, ווען איר וועט ניט זען
די זון, קענט איר פֿאָרגעסן אייער שבועה".

איז דאָס גאַנצע פֿאַלק געזעסן טרויעריק. קײנער האַט
ניט געוואוסט וואָס צו טאָן. האַט אַ קלוגער מאַן געזאָגט:
— „ווייסט איר פֿאַרוואָס גאַט נעמט ניט אַן אונדזערע
שבועות? ווייל מיר לײגן פֿאַר זאַכן וואָס געהערן ניט צו
אונדז. לאַמיר פֿאַרלײגן דאָס וואָס געהערט צו אונדז".

— „יא, אָבער דאָס וואָס מיר האַבן האַט קײן ווערט
ניט", — האַבן אַנדערע געזאָגט.

האַט קײנער ניט געוואוסט וואָס צו ענטפֿערן. אלע
האַבן געשוויגן. אײן דער לעצטער מינוט האַט זיך אײפֿ-
געשטעלט אַ פֿרוי און האַט געזאָגט:

— „אײך ווייס וואָס מיר וועלן געבן. מיר וועלן געבן
ווי אַ גאַראַנטיע אונדזערע קינדער. אונדזערע אײגענע קינד-
דער וועלן זײַן די גאַראַנטיע".

אלע זינגען געבליבן שטיל. אלע האַבן געטראַכט:
וועט גאַט אָננעמען די קינדער ווי אַ גאַראַנטיע? וועט גאַט
האַלטן אַז די קינדער זינגען גוטע היטערס פֿון דער תּוֹרָה?
האַבן זײ דערהערט גאַטס שטים: — „יא, אייערע קינד-

דער נעם איך אן ווי א גאר אנטיע. זאלן אייערע קינדער זיין די היטערס פון דער תורה. נעמט זי, אבער געדענקט: אייערע קינדער דארפן זיין די היטערס פון דער תורה!"
און אזוי האט גאט געגעבן יידן די תורה.

(לויט אן אגדה)

to propose
value

פארלייגן
ווערט

guarantee
(shvue) oath

גאר אנטיע
שבועה

דער באהעלפער און דער וואלף

דער יונגער ישראל האט קיין טאטן ניט געהאט און האט קיין מאמע ניט געהאט. ער געדענקט ניט די מאמע. זי איז געשטארבן, ווען ער איז געווען נאך א קליין קינד. דעם טאטן געדענקט ער זייער גוט.

ער איז דעמאלט געווען זעקס יאר אלט. דער קראנט-קער פאטער איז גערעגן אין פעט און ישראל איז געזעסן לעבן פעט און האט געוויינט. מיט דער ביינערדיקער האנט האט דער פאטער געגלעט זיין יינגלעך, אים געטריוסט און אים געזאגט:

— „מײן ליב קינד, שרעק זיך נישט. גאט וועט זיין מיט דיר. זאלסט קיינמאל אין לעבן פאר קיינעם און פאר קיין שום זאך ניט מורא האבן.“

דער פאטער איז געשטארבן. טיף אין הארצן זינען אריין זינע לעצטע ווערטער. ישראל האט זיי קיינמאל ניט פארגעסן. ער איז געבליבן איינער אליין אויף דער וועלט. מענטשן האבן אים געהאלפן, אבער דאך איז אים געווען שלעכט. ער איז אפט געווען הונגעריק. ער האט געליטן פון קעלט. אבער אין די אויערן האבן שטענדיק געקלונגען די לעצטע ווערטער פון זיין פאטער: שרעק זיך ניט, גאט איז מיט דיר. זאלסט קיינמאל אין לעבן פאר קיינעם און פאר קיין שום זאך ניט מורא האבן!

ישראל איז געוואקסן אין א קליין שטעטל. די מענטשן פון שטעטל האבן אים געשיקט לערנען אין א חדר און האבן געצאלט פאר אים דעם מלמד. דער יינגל האט ליב געהאט דעם מלמד און האט ליב געהאט דאס לערנען. ער איז געווען א שטילער, א פארטראכטער און האט ניט אלע מאל געהערט וואס דער מלמד רעדט.

ישראל האט ליב געהאט דאס לערנען, אבער נאך מער האט ער ליב געהאט די פעלדער און די וועלדער ארום דעם שטעטל. ער פלעגט אוועק אויף גאנצע טעג פון חדר און ויצן אונטער א בוים. מע האט געדארפט אים גיין זוכן. ווען מע האט אים געפונען, האט מען אים געפרעגט: — „פארוואס אנטרויפסטו אין וואלד?“

דער יינגל האט ניט געענטפערט. ער איז שטיל גע- גאנגען צוריק אין חדר. עס פלעגן אוועקגיין עטלעכע טעג, און ער איז ווידער געלאפן אין וואלד.

די מענטשן פון שטעטל האבן געזען אז זייערע רייד העלפן ניט. שלאגן אים האבן זיי ניט געמארט — ער איז דאך א יתום. האט מען אים געלאזט צו רו. ער זאל טאן וואס ער וויל. אזוי איז ישראל געוואקסן ביז ער איז אלט געווארן צוועלף יאר.

ישראל האט איצט געוואלט אליין פארדינען פאר זיך. נאר וואס קען טאן א צוועלף-יאריקער יינגל? האט מען געטראכט ביז מע האט פאר אים געפונען ארבעט. ער איז געווארן א באהעלפער פון זיין מלמד.

וואס טוט א באהעלפער פון א מלמד? ער דארף קומען צו די קינדער אהיים, ער דארף העלפן זיי אנטאן זיך. ער דארף זאגן מיט זיי די ברכות. ער דארף זיי צונויפנעמען און פירן אין חדר אריין. אין אונט דארף ער זיי פירן אהיים. ווען עס זיינען געווען בלאטעס נאך א רעגן, אדער דער שניי איז געווען צו טיף, האט ישראל געטראגן די קלע- נערע קינדער אויף די פלייצעס. ער האט זייער ליב גע-

האט די קינדער. די קינדער האָבן ליב געהאט דעם יונגן באהעלפער. דער באהעלפער פלעגט גיין מיט די קינדער און זינגען שיינע לידער. אין זניקע טעג איז מען גיט גלייך געגאנגען אין חדר. מען איז געגאנגען א ביסל איבער פעל-דער, מען איז א ביסל געגאנגען דורכן וואַלד. די פעלדער און דער וואַלד זינגען פֿול געוואָרן מיט געלעכטער און מיט לידער פֿון די קליינע קינדער.

עס איז געווען ווינטער. דער שניי האָט באַדעקט די וועלט. עס איז אָבער געווען אַ שיינער טאָג. ישראל האָט געפֿירט די קינדער דורכן וואַלד.

איין מאָל איז אַ וואַלד אַרום פֿון דעם טיפֿן וואַלד, געקומען גענטער צום שטעטל, וויל ער איז געווען זייער הונגעריק. די קינדער האָבן דערזען דעם וואַלד און זיך זייער דערשראָקן. ישראל האָט זיך גיט דערשראָקן. ער האָט זיך דערמאָנט די ווערטער פֿון זײַן פֿאָטער: זאַלסט קיינמאָל אין לעבן פֿאַר קיין שום זאָך גיט מורא האָבן.

ישראל האָט געהאט אַ שטעקן אין האַנט. ווען דער וואַלד איז זײ באַפֿאַרן, האָט ישראל מיטן שטעקן געגעבן דעם וואַלד אַ קלאַפּ איבערן קאַפּ. ער האָט געקלאַפּט מיט אַלע זײַנע פּוהות. דער וואַלד איז געפֿאַרן אַ טויטער.

וועגן דעם יונגן באהעלפער, דעם העלד, האָט מען דערנאָך גערעדט אין שטעטל. פֿון דאָרטן איז די מעשה געוואָרן באַוואוסט אומעטום.

ווען דער באהעלפער ישראל איז אויסגעוואַקסן, איז ער געוואָרן זייער אַ פֿאַרימטער מאַן. דאָס איז ר' ישראל בעל-שם-טובֿ.

(י. מ. לויט אַ לעגענדע)

to gather,	צונויפֿנעמען	teacher's helper	באהעלפער
to take together		bony	ביינערדיק
mud	בלאַטע(ס)	suffered	געליטן
(balshemtov)	בעל-שם-טובֿ	(melamed)	מלמד
	דער וואָס האָט אַ גוטן נאָמען		לערער פֿון אַ חדר



דער פישוף־רינג

ס האָט געלעבט אמאל אַ גרויסער סולטאַן
וואָס זײַן נאָמען איז געווען סאַלאַדין.
דער ייִדישער חכם נתן איז געווען זײַן
פֿרײַנד. איין מאל האָט סאַלאַדין גערופֿן
צו זיך נתן דעם חכם און האָט אים אַזוי
געזאָגט:



— „פֿאַראַן אויף דער וועלט דרײַ גרויסע רעליגיעס:
די ייִדישע, די קריסטלעכע און די מוסולמענישע. וואָסער
רעליגיע איז די אמתע? עס קען דאָך נאָר זײַן איין אמתער
גלױבן. וועלכער איז דער אמתער?“

נתן האָט זיך פֿאַרטראַכט און ער האָט דערציילט דעם
סולטאַן אַזאַ מעשה:

— „אמאל האָט געלעבט אין אַ מזרח-לאַנד אַ מאַן
וואָס האָט געהאַט אַ טייערן רינג. דער רינג איז געווען אַ
פישוף-רינג. ווער עס האָט אים געטראָגן איז געווען פאַרליבט
בײַ אַלע מענטשן. דערפֿאַר האָט דער מאַן קיינמאַל נישט
אַראָפּגענומען זײַן רינג פֿון זײַן פּינגער און האָט אים געהיט
ווי דעם שוואַרצאַפֿל פֿון אויג. ווען דער מאַן האָט דערפֿילט
אַז ער האַלט בײַם שטאַרבן, האָט ער אַרײַנגערופֿן זײַן פֿאַ-
רליבטסטן זון און האָט אים איבערגעגעבן דעם רינג. אזוי
איז עס געגאַנגען פֿון דור צו דור.

ביז דער רינג איז געקומען צו אַ מאַן וואָס האָט געהאַט
דרײַ זין און ער האָט אַלע דרײַ זין ליב געהאַט. וועמען זאָל
ער אָפּגעבן דעם רינג? האָט דער מאַן געטראַכט און ער
האַט געפֿונען אַן עצה. ער האָט גערופֿן אַ גאַלדשמיד און
האַט אים געזאָגט:

— „מאָך מיר נאָך צוויי רינגען וואָס זאָלן זײַן פֿונקט
אזוי ווי אַט דער רינג“.

דער גאַלדשמיד איז געווען זייער אַ גוטער מײַסטער
און ער האָט געמאַכט נאָך צוויי רינגען וואָס זײַנען געווען
פֿונקט ווי דער פישוף-רינג. דער מאַן אַלײַן האָט שוין נישט
געקענט וויסן, וועלכער רינג איז דער עכטער און וועלכע
זײַנען די נאַכגעמאַכטע. דער מאַן האָט אַרײַנגערופֿן יע-
דערן פֿון די זין פֿאַזונדער און יעדער זון האָט פֿאַקומען
אַ רינג. יעדער זון האָט זיך געפֿרייט מיט דעם רינג און יע-
דער זון האָט געטראַכט:

— „מוֹך האָט דער פֿאַטער אויסגעקליבן אָפּצוגעבן זײַן
פישוף-רינג“.

ווען דער מאַן איז געשטאַרבן, האָט יעדער זון אָנגעטאָן
אַ רינג און יעדער זון האָט געטראַכט אַז ער איז דער הויפט
פֿון דער משפּחה. האָבן די דרײַ זין אָנגעהויבן זיך צו קריגן

אינער מיטן צווייטן. יעדערער האָט באַשולדיקט די אַנ-
דערע צוויי פרידער אז זיי טראָגן פֿאַלשע רינגען.

זינגען אַלע דרײַ פרידער אוועק צו אַ קלוגן ריכטער.
דער ריכטער האָט זיי אַלעמען אויסגעהערט און ער האָט
געזאָגט :

— „אַלע דרײַ רינגען זינגען גלייכע. קיינער קען ניט
דערזען אַן אונטערשייד צווישן זיי. אָבער איינער פֿון די
רינגען איז דער פישוף־רינג. דער פֿרודער וואָס אַלע וועלן
אים ליב האָבן איז דער וואָס טראָגט דעם פישוף־רינג. דע-
ריבער גייט און זעט אז אַינער אייגענע משפּחה, אז
אַלע אַייערע שכנים, אז אַלע מענטשן זאָלן אייך ליב האָבן.
וואָרט ביז מענטשן וועלן זאָגן : אָט דער פֿרודער טראָגט
דעם פישוף־רינג. ער איז דער קליגסטער, ער איז דער
פעסטער, אים האָבן אַלע ליב.“

פֿראַגעס :

1. נתן דער חכם איז געווען אַ ייד. פֿאַרוואָס האָט ער ניט געזאָגט
דעם מוסולמענישן סולטאַן אז די ייִדישע רעליגיע איז די אמתע ?
2. וואָס לערנט אונדו די מעשה וואָס נתן דער חכם האָט צוגעטראַכט ?

goldsmith	גאַלדשמיד	(Nosn)	נתן
genuine	עכט	(khokhem)	חכם
imitated, counterfeited	נאַכגעמאַכט	wise man, sage	באַליבט
head	הויפּט. דער	loved, beloved	שוואַרצאַפל
to accuse	באַשולדיקן	pupil of the eye	עצה
difference	אונטערשייד	(eytze) advice	
		a way out	



וואונדער



וואונדער איבער וואונדער,
אומעטום, אין אַלץ!
אין אונדזער ברויט דעם שוואַרצן,
אין אונדזער ווייסן זאַלץ.

און אין דעם בלויען וואַסער
וואָס שטילט דעם דאַרשט אונדז איין.

און אין דעם רויטן פֿייער
וואָס וואַרעמט אונדז מיט שיין.

און אין דעם קינדס געלעכטער
וואָס הילכט פֿון מאַמעס שויס,
און אין די קליינע קינדער
וואָס וואַקסן גרויסע אויס.

אוי, וואונדער איבער וואונדער,
וואונדער אָן אַ שיעור!
און פֿון אַלע וואונדער,
קינדער, זינגען מיר.

(מאַני לייב)

צו די לערערס

דאָס בוך „ידישע קינדער ג'“ איז באַשטימט פֿאַרן דריטן לערניאַר. דאָס איצטיקע בוך איז אַ גרינטלעכע איבעראַרבעטונג פֿון דעם פֿריערדיקן בוך פֿאַרן דריטן לערניאַר „דאָס לעבעדיקע וואָרט“. מיר האָבן פֿון דאָרטן אַרײַנגע- נומען דעם גרעסטן טייל מאַטעריאַל, אָבער דורכגעלאָזט די דערציילונגען און ליידער וואָס זײ האָבן זיך אַרויסגעוויזן צו זײַן צו שווער פֿאַרן דריטן לערניאַר, ווי אויך דעם מאַטעריאַל, וואָס זײַן דערצייערישער ווערט איז אונטער אַ ספֿק. דאָס וואָס מיר האָבן יאָ אַרײַנגענומען פֿון „דאָס לעבעדיקע וואָרט“ האָבן מיר איבערגעשריבן, פֿדי צו מאַכן דאָס לשון פשוטער און דעם סיפור המעשה קאָנדענסירטער. אין דעם איצטיקן בוך גייען אַרײַן נײַע מאַטעריאַלן וואָס זײַנען אין די פֿריערדיקע לערנביכער ניט געווען און עטלעכע דערציילונגען און פֿאַעמעס פֿון דעם בוך „דאָס ייִדישע וואָרט“.

„ידישע קינדער ג'“ איז אַ דירעקטער המשך פֿון „ידישע קינדער ב'“. אונדזער בוך איז געבויט אויף דעם זעלביקן יסוד פֿון אַ קאָנטראַלירטן וואָקאַ- בולאַר. די אַלע נײַע ווערטער וואָס קומען צו צו אַ דערציילונג אָדער צו אַ ליד ווערן געגעבן און פֿאַרטשטשט גלײַך נאָך דעם טעקסט. אויב מע האַלט זיך שטרענג בײַם סדר פֿון לערנבוך, קענען ניט זײַן קיין שוועריקייטן בנגוגע וואָקאַבולאַר. אויב דעם לערער קומט אויס צו לערנען אין אַן אַנדער סדר, דאַרף ער אויסגעפֿינען וועלכע נײַע ווערטער עס וועט אים אויסקומען צו פֿאַרטשטשן. ליידער האָבן מיר איבער טעכנישע און מאַטעריעלע טעמים ניט געהאַט קיין מעגלעכקייט צוצוגעבן צום סוף לערנבוך אַ ווערטערביכל, ווי מיר האָבן עס געטאָן בײַ „ידישע קינדער ב'“. מיר פֿלאַנעווען ווי אַ צוגאַב אַ באַזונדער ווערטערביכל פֿאַר דעם בוך.

מיר האָפֿן אַז „ידישע קינדער ג'“ וועט גרינגער מאַכן די אַרבעט פֿון די חֲבֵרִים-לעֶרֶרס אין דעם דריטן לערניאַר און מיר ווינטשן זײ אַ פעולה אין לערנען. מיר בעטן אונדז אַרײַנשיקן קריטישע אָנווייזונגען, וואָס מע וועט זײ קענען נעמען אין אַכט בײַ אַ שפּעטערדיקער אייפֿלאַגע.

מיר באַדאַנקען אַלע חֲבֵרִים וואָס האָבן אונדז מיטגעהאַלפֿן מיט זייערע עצות. מיר באַדאַנקען אַלע מחברים וואָס מיר האָבן אַרײַנגענומען זייערע דערציילונגען און ליידער אין מיר בעטן אַז זײ זאָלן אונדז מחל זײַן, ווען אונדז איז אויסגעקומען צו קירצן אָדער אַרײַנצוברענגען שפּראַכיקע פֿאַר- גרינגערונגען אין זייערע טעקסטן. מיר באַדאַנקען די אַלע וואָס מיר האָבן אויסגעניצט זייערע אילוסטראַציעס און ספּעציעל די מאָלערין צירל וואַלעצקי וואָס האָט געמאַכט פֿאַר אונדז אַ צאָל נײַע אילוסטראַציעס. לסוף דאַנקען מיר דעם בילדונגס-קאָמיטעט פֿון אַרבעטער-רינג וואָס גיט אַרויס דאָס לערנבוך.

זלמן יעִפֿרויקין
יודל מאַרק

אינהאלט

זײַט

2. דאָס בעסטע איז צו זײַן פֿריילעך 45
3. צוויי ברידער (אַגדה) 46
4. דרײַ קלוגע עצות 48
5. דער קלוגער משפט (אַגדה) 50

שבת

1. דער שבת קומט 54
2. יוסף דער שבת־היטקער (פֿאַלקס־מענטש) 55
3. אַ מעשה מיט אַ מטבע — לויט ש. י. עגנון 58
4. דער פֿירשט און דער ייד (פֿאַלקס־מענטש) 62

אונדזער שול

1. די יידישע שול — אַברהם רייזען 56
2. אַברהם רייזען צו גאָסט אין אַ יידישער שול — י. מלאַטעק 66
3. חנה־לעס טאַטע — לויט דניאַל פּערסקי 69
4. משה־לע קאַפּיטאַן — מאַשע שטוקער פּאַיוק 71
5. מאַמעס האָבן ליב צו וויינען — בערל סיגאַל 79
6. אַ יידישע שול — חנן קיעל 83

חנוכה

1. אַכט קליינע ברידער—אַלף כּץ 84
2. די מעשה פֿון חנוכה — יודל מאַרק 85
3. דער העלד אלעזר 90
4. חנוכה־געלט — לויט שלום עליכם 92
5. חנוכה־שטערן — ש. פֿרוג 100

זײַט

- אותיות — י. ח. ראָדאַשיצקי 3

קינדער

1. מאַרש־ליד — יצחק קאַצענלסאָן 4
2. אַ פֿייגעלע — לויט שלום־עליכם 5
3. פֿאַרוואָס טרעפֿט ער — לויט יהודה שטיינבערג 7
4. דרײַ יונגעלעך — י. גויכבערג 9
5. אַ גוטער בירגער — ל. פֿורעם 11

יום־טובֿ מעשיות

1. לשנה טובה — י. גויכבערג 16
2. דעם זיידנס שופֿר — בערל סיגאַל 17
3. יום־כיפור — מ. אַליצקי 22
4. דער רבֿ וואָס איז געקומען שפעט צו כל נדרי (פֿאַלקס־מענטש) 23
5. אַ סוכה פֿון שלום — לויט י. האַלפּערין 28
6. תורה איז די בעסטע שחורה (אַגדה) 30
7. שמחת־תורה — ה. באַרקאַן 32

אַמעריקע

1. אַמעריקע איז ווינט, ווינט 33
2. צו אַ נעצער וועלט, לויט דבורה פֿעסין 36
3. דאָס ציכל — דזשעראָלד בלידשטיין 41

מעשיות

1. אַמאַל איז געווען (פֿאַלקס־ליד) 44

- זײַט
 2. דער טייטלבוים —
 160 שטיינבערג
 3. קינדער גייען (רחל) — ייִדיש—
 163 (שחר)

אַמעריקע

1. אַמעריקע — אַברהם רייזען . . . 164
 2. דזשאָרדזש וואַשינגטאָן און
 די יידן פֿון ניו־פּאָרט . . . 165
 3. אַ ייִדישע מיידל און
 וואַשינגטאָן (לויט עלמאַ
 עהרליך לעוויןגער) 168
 4. לינקאָלן און אַ ייִדישער
 סאַלדאַט — ל. סילווער . . . 175
 5. דער שלעכטער תּלמיד
 יאַנקל נאַסקאַוויץ 180

פורים

1. די מגילה — י. גויכבערג . . . 188
 2. די מעשה פֿון פורים
 לעאָן עלבע 189
 3. המנס פלאַן — חנון קיעל . . . 194
 4. צוליב די קינדער 195
 5. קום איך אַריין צו שפּרינגען—
 (פֿאַלקס־ליד) 196
 6. פורים־שפּילערס — לויט
 שלום־עליכס 197
 7. פורים־ליד—אלחנן אינדעלמאַן 201

שווער לעבן

1. די נויט — מאַני לייב 202
 2. די מאַמע און די קינדער —
 ש. ב. ציון, ייִדיש :
 ה. באַרקאָן 205
 3. מײַן ייִנגעלע —
 מאַריס ראָזענפֿעלד 209

פסח

1. משה — אַברהם רייזען . . . 211
 2. די מעשה פֿון פסח —
 יודל מאַרק 212
 3. צינד אָן די ליכט — ש. פֿרוג . . . 221
 4. אליהו הנביאס כּוס
 (פֿאַלקס־מעטה) 222
 5. דער בוים און דער סדר —
 אַלף כּץ 226
 6. אליהו הנביא — שלום עליכס 228

- זײַט
 6. חנוכה־ליכט — לויט
 אַהרן מגיד 101
 7. לכּוֹד חנוכה—ח. נ. ביאַליק—
 ייִדיש י. גויכבערג 105

אַרבעט

1. דאָס ליד פֿון ברויט —
 מאַני לייב 106
 2. דער פּויער און דער אוצר . . . 108
 3. דרײַ גרויסע מענטשן 110
 4. מיט אַ נאָדל, אָן אַ נאָדל
 (פֿאַלקס־ליד) 112
 5. מוזסט ווערן בעסער צו דינן
 אַרבעטער (אַגדה) 113
 6. איידער גאָט האָט באַשאַפֿן
 דעם מענטשן 115
 7. דער בריווטרעגער —
 וואַלף יונין 119
 8. אין ערגעץ־לאַנד —
 י. ל. פּרץ 121

ייִדיש־לשון

1. ייִדיש לשון — א. שינדלער . 128
 2. אַ פּאַריזער מיידעלע אין
 ניו־יאָרק—א. דאָוידאָוויטש 129
 3. דער צווילינג — י. מאַניק . . . 135
 4. דער ייִנגער דאָקטער —
 בערל סיגאַל 137
 5. ייִדיש — ש. טענעראָוסקי . . . 142

מעשיות

1. קוק ניט אויף דער פלי —
 (אַגדה) 143
 2. איך וועל טאָן וואָס מיין טאַטע
 האָט געטאָן (פֿאַלקס־מעטה) . 144
 3. די ביימער און דאָס אייזן . . . 147
 4. אַברהם האָט פֿאַרשטאַנען —
 (אַגדה) 147
 5. דער זון וואָס וויל לערנען
 (אַגדה) 150
 6. דער צויבערמאַן — יהואַש . . . 153
 7. דאָס וואונדערלעכע פּייפל —
 (פֿאַלקס־מעטה) 155

חמשה עשר בשבֿט

1. טײַו בשבֿט — מ. אַליצקי . . . 159

זײַט

2. ביימער בליען אין מדבר — זײַט
מ. א. 246

3. דודל — פייגל שאַפּראָן 251

ל״ג בעומר

1. ל״ג בעומר (אַגדה) 256

שבועות

1. שבועות 258

2. די היטערס פֿון דער תורה
(לויט אַן אַגדה) 259

3. דער באַהעלפֿער און דער
וואַלף (י. מ. לויט אַ לעגענדע) 261

4. דער טישוף־רינג 264

וואונדער — פֿון מאַני לייב 267

צו די לערערס 268

זײַט

אין טרויער

1. יזכור־ליכט — מאַשע
שטוקער פֿאַיוק 234

2. דאָס פעקעלע פוטער —
וואַלדקע 235

3. אליהו הנביא אין געטאָ —
אלחנן אינדעלמאַן 239

4. אַ יידיש קינד מיט אַ
צעטעלע — יעקבֿ פּאַט 240

5. כִּנעם מיר מיט אַ שטיינדל —
אלחנן אינדעלמאַן. 243

ישראל

1. זײַט געגריסט — י. גויכבערג 244

די אילוסטראַציעס זײַנען פֿון י. שלאָס: זײַטן 4, 16, 33, 44, 50, 55, 65,
79, 84, (קעפל), 85, 100, 106, 110, 128, 143, 158, 164, 168, 175, 188, 189,
202, (קעפל), 211, 212, 222, 223, 240, 251, 258, (בילד), 267.

פֿון צירל גראַבליאַ וואַלעצקי: זײַטן 11, 19, 23, 27, 33 (דער אות), 36,
43, 46, 71, 77, 103, 129, 139, 148, 154, 195, 202, 205, 228, 231, 234, 235,
246, 256 (דער אות), 259, 264.

פֿון פֿ. שרון: זײַטן 3, 17, 28, 54, 244.

פֿון שוירלין קנאַרינג (גענומען פֿון בוך: די גאַלדענע פּאַווע), אַרויסגעגעבן
פֿון יוסף כראַמאַוו פֿאַנד: זײַטן 9, 249.

פֿון הערשל דאַנילעוויטש: זײַט 221.

פֿון יואל לעוויט: בילד „די ערשטע טריט“, זײַט 128.

איגנאַצי וויץ (פֿון „לייענבוך“ און פֿון „מײַן לייענבוך“, אַרויסגעגעבן אין
וואַרשע, פּוילן) זײַטן 121, 127.

מאַקס באַנד (אַ יינגעלע) זײַט 210.

